

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE: BEYLİKTE DEVLETE (1300-1453)
  1. KONU: OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU
  2. KONU: OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ
2. ÜNİTE: DÜNYA GÜCÜ: OSMANLI DEVLETİ (1453-1600)
  1. KONU: İSTANBUL'UN FETHİ
  2. KONU: OSMANLILARDA YÖNETİM, ASKERİ TEŞKİLAT VE EĞİTİM
  3. KONU: AVRUPA'DAKİ GELİŞMELER
  4. KONU: I. SELİM (YAVUZ) DÖNEMİ (1512-1520)
  5. KONU: OSMANLI DEVLETİ'NDE EKONOMİK GELİŞMELER VE TOPLUM YAPISI
  6. KONU: KANUNİ DÖNEMİNDEKİ SİYASİ OLAYLAR
  7. KONU: OSMANLI'DA HUKUK, BİLİM, TEKNOLOJİ VE SANAT ALANINDAKİ GELİŞMELER
  8. KONU: REFORM
3. ÜNİTE: ARAYIŞ YILLARI
  1. KONU: 17. YÜZYILDA ASYA VE AVRUPA
  2. KONU: 17. YÜZYIL ISLAHATLARI
  3. KONU: IV. MEHMET DÖNEMİ (1648-1688)
4. ÜNİTE: 18. YÜZYILDA DEĞİŞİM VE DİPLOMASİ
  1. KONU: 18. YÜZYILDA AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU
  2. KONU: III. AHMET DÖNEMİ
  3. KONU: AVRUPA'DA DÜŞÜNCE VE EKONOMİ ALANINDA GELİŞMELER
  4. KONU: RUSYA'NIN GENİŞLEME POLİTİKASI VE OSMANLI-RUS İLİŞKİLERİ
  5. KONU: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN KURULMASI VE FRANSIZ İHTİLALİ
  6. KONU: III. SELİM DÖNEMİ
  7. KONU: 18. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ DEĞİŞİM VE ISLAHATLAR
5. ÜNİTE: EN UZUN YÜZYIL (1800-1922)
  1. KONU: 19. YÜZYIL BAŞLARINDA ASYA VE AVRUPA
  2. KONU: II. MAHMUT DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI
  3. KONU: TANZİMAT'TAN MEŞRUTİYETE
  4. KONU: OSMANLI DEVLETİ'NDE ANAYASAL DÜZENE GEÇİŞ VE SİYASİ GELİŞMELER
  5. KONU: 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ KÜLTÜREL GELİŞMELER
  6. KONU: 20. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ VE SAVAŞLAR

I. ÜNİTE BEYLİKTE DEVLETE

Kavramlar

- **Fetret Devri (Fasıla-i Saltanat):** Osmanlı Devleti'nde Yıldırım Bayezid'in 1402'de Ankara Savaşı'nda, Timur İmparatorluğu'nun kurucusu olan Timur'a yenilip esir düşmesi sonucu ortaya çıkan döneme verilen isim. Yıldırım Bayezid'in dört oğlu arasındaki taht kavgaları nedeniyle 1402'den 1413'e kadar süren kargaşa dönemidir.
- **Hanedan:** Soylu ve büyük aile. Hükümdar ya da devlet büyüğü gibi bir kişiye dayanan soy, böyle bir soydan olan büyük aile.
- **Saltanat:**
  - Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması hâlidir. "Bir medeniyetten öbürüne geçerken kaybolan şeylerin yanı başında gerçek saltanatlar da vardır."- H. A. Yücel
  - Bolluk ve zenginlik, gösterişli yaşayış, yaşam şeklidir.
  - Birinin bir işte, bir yerde bulunan kimseler üzerindeki egemenliğidir.
- **Örf:** Gelenek, Örfi hukuk, geleneklere dayalı olarak konan kurallar

- **Tekfur:** Bizans döneminde vali düzeyinde olan yönetici
- **Voyvoda:** Osmanlı'da Eflak ve Boğdan Beylerine verilen unvan
- **İskân:** Yerleştirme, yer ve yurt kazandırma
- **Koloni:** Sömürge, göçmen topluluğu veya bu topluluğun yerleştiği yer
- **Kolonizasyon:** Sömürgecilik, müstemlekecilik veya kolonyalizm genellikle bir devletin başka ulusları, devletleri, toplulukları, siyasal ve ekonomik egemenliği altına alarak yayılması veya yayılma istemidir. Sömürgeciler genellikle sömürdükleri bölgelerin kaynaklarına el, iş gücüne, pazarlarına el koyar ve aynı zamanda sömürgeleri altındaki halkın sosyo-kültürel, dini değerlerine baskı uygularlar.
- **Çıkma:** Çıkma Edirne, Galata ve İbrahim Paşa saraylarındaki acemi oğlanların derecelerine göre kapıkulu süvari bölükleriyle sarayın dış hizmetlerine ya da devlet hizmetlerine; saray hizmetlerinde bulunan kimselerin de dış hizmete atanmalarındır.
- **Dirlik:** Devlet memurları ve askerlere görevleri karşılığı verilen maaş veya toprak
- **Dirlik Sistemi:** Türk-İslam devletlerinde toprağı işleme hakkının hizmet karşılığı kişilere verilmesi.
- **Hirfet:** Osmanlı Devleti'nde kunduracılık, duvarcılık, demircilik, marangozluk, dokumacılık gibi küçük el sanatlarına verilen addır.
- **Ahilik:** Anadolu'da sosyal dayanışmayı amaçlayan esnaf, zanaat gibi çalışma kollarını içine alan ocak
- **Lonca:** Osmanlı esnaf teşkilatı, belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek
- **Gedik:** Boşluk, eksiklik, güçlük. Esnafa dükkân açma izninin verilmesi
- **Fütüvvet:** Yiğitlik, gençlik, cömertlik üzerine kurulmuş teşkilat. Dini özellikte esnaf birliği
- **Mirî arazi:** Türk-İslam devletlerinde ülke topraklarının devlet malı sayılmasıdır.
- **Yörük:** Yarı yerleşik Türk toplulukları
- **Tahrir:** Osmanlı Devleti'nde yeni fethedilen toprakların mülkiyet ve vergi oranlarını belirlemek amacıyla yürütülen yazım işlemi

1. KONU OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU (1300-1453)

OSMANLI DEVLETİNİN KURULUŞ DÖNEMİ (1299-1453)

A-14.YÜZYIL BAŞLARINDA YAKINDOĞU VE AVRUPA

- Yakın Doğu; Anadolu, İran, Irak, Suriye, Filistin, Afrika, Arabistan ve Mısır'ı içine alan bölgedir.
- Bu yüzyılda, Yakın Doğu tamamen Türk ve Müslüman devletlerin egemenliği altındaydı.
- 14. yüzyıl başlarında Yakın Doğu'da bulunan devletlerin başlıcaları; İlhanlılar, Altın Orda, Memlûklüler ve Türkiye Selçukluları idi.
- Osmanlılar tarih sahnesine çıktıklarında Yakındoğu ve Balkanlarda İlhanlılar, Altınorda, Memlukler ve Bizans vardı.
- Bizans'ın dışında Balkanlarda Bulgarlar, Sırp'lar ve Arnavutlar vardı.
- Bunun dışında Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları, Macar krallığı, Bosna ve Hırvat krallıkları daha batıda Avusturya krallığı, Venedik ve Ceneviz vardı.

❖ Anadolu'da Durum

- Köseadağ Savaşı ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol hakimiyetine girmesiyle Anadolu'da siyasi birlik bozulmuş ve pek çok beylik kurulmuştu.
- Bu beylikler Anadolu Selçuklu Devleti'nin yerini almak için birbiri ile mücadele etmeye başladılar.
- Osmanlılar beylikler ile mücadele etmek yerine Bizans ve Balkan Devletleri ile mücadele ettiler.

❖ Bizans ve Balkanlarda Durum

- Bu dönemde Balkanlar karışıklık içinde idi.
- Balkan Devletleri arasındaki mezhep farklılıkları karışıklıkların temel sebebini oluşturmaktaydı.
- Sırp'ların ve Bulgarların saldırıları Bizans'ı büyük ölçüde yıpratmıştır.
- Bizans karışıklık içerisinde idi. Komutanlar ve Tekfur'lar imparator olmak için çeşitli entrikalar çeviriyorlardı.

Balkanlar ve Avrupa

- 14. yüzyılın başlarında Balkanlar'da Bizans'tan başka, Sırp, Bulgar, Arnavut krallıkları, Eflak ve Boğdan voyvodalıkları ile Bosna-Hersek prenslikleri yer alıyordu.
- En güçlü devletler Macar ve Sırp krallıkları idi. Bulgar krallığı zayıflamıştı.
- Eflak, Boğdan, Bosna ve Hersek beylikleri zayıftı.
- Bizans, Balkan devletleriyle sürekli bir çekişme içindeydi. Bu devletler arasında siyasi bir birlik olmadığı gibi, dini bir birlik de yoktu. Aralarında mezhep kavgaları da vardı.
- 14. yüzyıl başlarında Bizans, oldukça küçülmüş ve zayıflamış bir durumdaydı.
- Merkezde taht kavgaları yaşanırken Bizans, Anadolu'daki etkisini de kaybetmişti.

Bizans'ta Durum

- Taht kavgalarıyla merkezi otorite zayıflamıştı. Ordu ve donanma yok denecek durumdaydı. Ekonomik hayat, Venedikli ve Cenevizli tüccarların elinde idi. Ayrıca Bizans derebeyleri (tekfurları), halkı baskılar altına almışlardı.

Altın Orda Devleti (1227-1502)

- . Cengiz Han'ın torunu Batu Han tarafından kuruldu.
- . Güçlü olduğu dönemde, Moskova ve Liev Knezliklerinin Karadeniz'e inmelerine engel oldu.
- . 14. yüzyılın sonlarında, Timur'un yaptığı saldırılarla yıkıldı. Moskova Knezliği, Rus Çarlığı haline geldi.

Türkiye Selçuklu Devleti (1075-1308)

- Süleyman Şah'ın kurduğu bu devlet, 1243'te Köseadağ Savaşı ile İlhanlılara bağımlı hale gelerek, siyasi ve askerî gücünü kaybetti.
- Böylece siyasi birlik bozulmuştur.
- İlhanlı egemenliğini kabul etmeyen Türkmen beyleri Anadolu'nun batısında beylikler kurdular.
- Türkiye Selçuklularının yerini alabilmek için beylikler arasında mücadele başladı ve Anadolu Türk siyasi birliği bozuldu.
- Karaman beyliği, siyasi birliği kuracağını iddia etmiştir.
- Yıkılış sürecinde olan Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler, İran'daki İlhanlılara bağılıydılar.
- Türkiye Selçuklu Devleti, 1308'de sona erdi.
- Doğu Karadeniz'de Rum Pontus devleti ve Adana ve G.D. Anadolu'da Memluklu devletinin üstünlüğü bulunmaktaydı.

Memluk Devleti (1250-1517)

- Aybek tarafından Mısır'da kurulmuştu.
- Moğollar ve Haçlılarla savaşarak İslâm dünyasında saygınlık kazandılar.
- Baharat Yolu'nun Memlûk topraklarından geçmesi, ekonomilerine yarar sağlıyordu.

İlhanlı Devleti (1256-1335)

- Cengiz Han'ın torunu Hülâgü Han tarafından İran'da kuruldu.
- Irak, Kafkasya ve Anadolu'ya egemen oldular.
- Köseadağ Savaşı'nda (1243) Türkiye Selçuklularını egemenlikleri altına aldılar.
- 1335'te yıkıldılar.

KAYILARIN ANADOLU'YA GELİŞİ VE YERLEŞMESİ

B-KAYILAR SÖĞÜTTE (Osmanlıların Anadolu'ya Yerleşmesi)

- Oğuzlar Üçok ve Bozok diye ikiye ayrılır.
  - **Bozoklar** Gün, Ay, Yıldız Han olmak üzere,
  - **Üçoklar** da Dağ, Gök, Deniz Han olmak üzere ayrıca üçe ayrılır.
- Osmanlı Beyliği, Oğuzların **Bozoklar**, **Günhan** kolu Kayı boyundandır.
- Kayı; sağlam, güçlü ve kuvvetli anlamına gelmektedir.

- Orta Asya’da yaşayan Kayı aşireti, Moğol tehlikesi yüzünden Anadolu’ya göç etmek zorunda kaldı.
- Büyük bir Türk göçü başladı ve Batı Anadolu’da Moğol tehlikesinden uzak, Bizans sınırında bir Türk iskân’ sağlandı.
- **Kayılar**, önce **Ahlat** yöresine yerleştiler.
- Türkiye (Anadolu) Selçuklu Sultanı **III. Alaeddin Keykubat** tarafından kendilerine yurtluk olarak verilen **Ankara** yakınlarındaki **Karacadağ** yöresine yerleştirildiler.
- Burada bir süre kalan Kayılar, **Ertuğrul Gazi** yönetiminde **Söğüt** ve **Domaniç** yöresine **uç beyliği** olarak yerleştirildiler. (Düşman devletlerinin sınırlarındaki Selçuklu topraklarına uç beyliği denmekteydi.)
- **Söğüt**’ü kışlak, **Domaniç**’i de yaylak olarak kullandılar.
- Ertuğrul Gazi’nin ölümünden sonra uç beyliği görevi oğlu Osman Bey’e geçti.

Beylikten Devlete

- 1243 Köseadağ Savaşı’ndan sonra Anadolu Türk Birliği bozuldu.
- Bu sırada Anadolu, İlhanlı (Moğol) egemenliğine girmiş, Anadolu Selçuklu Devleti eski gücünü kaybetmişti.
- Bu durum; Anadolu’da siyasi bir boşluk meydana getirdi.
- Türkiye Selçuklu Devleti’nin otoritesini kaybetmesiyle Anadolu’daki Beylikler birbirleriyle mücadele etmeye başladılar.
- Türkiye Selçuklularının yıkılmasından sonra, Anadolu’daki Türk beylikleri, Türkiye Selçuklularının bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışmışlardır.
- Osmanlı Beyliği, beylikler arasındaki mücadeleye karışmayarak, yönünü Bizans’a çevirmiş, Bizans’la mücadeleye girişmiştir.
- Osmanlıların Bizans’la gaza (cihat) yapması, Ahilerin ve Anadolu’ya gaza yapmak için gelen Gaziyân-ı Rum adı verilen Türkmenlerin desteğini almasına fayda sağlamıştır.
- Bu durum Anadolu’ya gaza yapmak için gelen kişilerin (Gaziyân-ı Rum) Osmanlı Devleti’nin hizmetine girmesini sağlamıştır.
- Aynı zamanda Bizans tekfurlarının (vali) halka zulmetmesi ve Bizans’ın içinde bulunduğu durum, Kayıların (Osmanlı Devleti’nin) ilerlemesini kolaylaştıran etkenlerden birisi olmuştur.
- Ertuğrul Gazi’nin 1281’de ölümünden sonra yerine oğlu Osman Bey geçti.
- **1281** yılında **Osmanlı** tarihindeki **ilk savaş** Ermeni-Beli çatışması meydana gelmiştir.
- Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubat Osman Gazi’ye Söğüt ve uç beyliğini verdiğini bildiren fermanı göndermiştir.
- Anadolu’da yaşanan iktidar boşluğundan yararlanan Osman Bey, 1299’da bağımsızlığını ilan etti.
- Osman Bey, taht kavgaları ve dini çatışmalar yüzünden eski gücünü kaybetmiş Bizans üzerine akınlar düzenleyerek sınırlarını genişletmeye başladı.
- Karacahisar’ı alarak burayı beyliğin merkezi yaptı.
- Osman Bey, Ahi dervişlerinden Şeyh Edebâlî’nin kızı Bâlâ Hatun ile evlenerek, Ahilerin desteğini sağladı.
- Ahiler de Osmanlıların kuruluşunda önemli rol oynadılar.

C-OSMAN BEY (1281-1326) (LAKABI FAHRUDDİN-SÖĞÜT) DEVRİNİN BELLİ BAŞLI OLAYLARI

- Osman Bey, Kastamonu’daki Çobanoğulları Beyliği’nin yıkılışına kadar onlara bağlı kaldı (1291).
- Daha sonra Candaroğulları’na bağlı olan Osmanlılar, **Karacahisar**’ın fethinden sonra uç beyliğine atanmışlardır. (1298)
- Bu tarihten itibaren Osman Bey, Türkiye Selçuklularının uç beyi haline geldi.
- Türkiye Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubat’ın İlhanlı hükümdarının yanına götürülüp gözaltına alınması üzerine, Anadolu’da ortaya çıkan otorite boşluğundan yararlanan Osman Bey, topladığı beylik kurultayı kararı ile 1299’da bağımsızlığını ilan etmiştir.
- **İlk olarak** Porsuk Çayı üzerinde **Karacahisar’ı (1288)** aldı.
- İlk önce Ankara’nın batısındaki Karacadağ’a daha sonrada Söğüt ve Domaniç bölgesine yerleşen Kayılar Osman Bey idaresinde sınırlarını genişlettiler.

İlk Osmanlı Fetihleri

- Osman Bey'in giderek güçlenmesi Bizans tekfurlarını (valilerini) rahatsız etmeye başladı.
- Tekfurlar, Osman Bey'i ortadan kaldırmak istiyorlardı.
- Osman Bey, 1298'de Yarhisar ve Bilecik'i fethetti.
- Bilecik, beyliğin yeni merkezi oldu. Bilecik'teki demir madeni sayesinde ordusunun silah ihtiyacını karşıladı.
- Osmanlılar, bu fetihlerin gerçekleştiği dönemde Türkiye Selçuklularına bağlı bir beylikti.
- Ancak; III. Alâeddin Keykubat'ın İlhanlılar tarafından tahttan indirilerek İran'a götürülmesi Anadolu'da iktidar boşluğu meydana getirdi. Anadolu'da yaşanan iktidar boşluğundan yararlanan Osman Bey, 1299'da bağımsızlığını ilan etti. Başkent Söğüt yapıldı.
- Osman Bey, Türk töresinde olan "fetheden fethettiği yerin sahibidir" anlayışına dayanarak elde edilen yerleri kardeşi, oğulları ve arkadaşlarına dirlik olarak verdi.

Koyunhisar (Bafeon) Savaşı (1302)

- Osman Bey'in tekfurların elindeki kaleleri alarak İzmit'e kadar ilerlemesi üzerine Bizans İmparatoru, tekfurlar ile anlaşarak Bursa tekfurunun öncülüğünde Osman Bey üzerine kuvvet yolladı ise de bu kuvvetler Koyunhisar Savaşı'nda Osmanlı kuvvetlerine yenilmişlerdir (1302). Bu savaş Osmanlı ile Bizans arasındaki **ilk savaş ve ilk zaferdir**.
- Koyunhisar Savaşı'nın kazanılmasıyla Bursa'nın üç tarafı Osmanlı topraklarıyla çevrildi.
- İzmit yolu Türklere açıldı.
- Mudanya'nın 1321'de fethi ile Bizans'ın Bursa ile bağlantısı kesilmiş fakat, Osman Bey'in bu sırada hasta olması Bursa'nın fethini geciktirmiştir.
- 1326'da Orhanlı Kalesi alındıktan sonra Bizans'tan yardım alma ümidini kesen Bursa tekfuru, şehri Osmanlılara teslim etmiştir.
- Bursa'nın alınmasından (1326) kısa bir süre önce vefat eden Osman Bey vasiyeti üzerine Bursa'ya gömülmüştür.
- **Not 1: İlk para** Osman Bey döneminde basılmıştır. Osmanlı Beyliği bu dönemde bir devlet haline gelmiştir.
- **Not 2:** Anadolu Türk Beylikleri ile iyi geçinme siyaseti izleyen Osman Bey, Anadolu'da dini ve siyasi güçleri olan Ahilerin lideri Şeyh Edebali'nin kızı **Bâlâ Hatun** ile evlendi. Böylece **Ahilerin desteğini** de alarak Türkmenler üzerinde nüfuzunu arttırmıştır. Ahiler Osmanlıların kuruluşunda önemli rol oynadılar.
-
- Osman Bey devrinde Sakarya Havzası ve Marmara bölgesinde fetihler başlamış, Orhan Bey devrinde devam etmiştir.

🚩 ŞEYH EDEBALI'NIN, DAMADI OSMAN GAZİ'YE VASIYETİ

- ✓ Ey Oğul, artık Bey'sin!
- ✓ Bundan sonra öfke bize, uysallık sana.
- ✓ Suçlamak bize, katlanmak sana.
- ✓ Acizlik bize, hoş görmek sana.
- ✓ Anlaşmazlıklar bize, adalet sana.
- ✓ Haksızlık bize, bağışlamak sana.
- ✓ Ey oğul, sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz.
- ✓ Şunu da unutma ve insanı yaşat ki, devlet yaşasın.
- ✓ Ey oğul, işin ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı.
- ✓ Allah yardımcın olsun.

D-ORHAN BEY (GAZİ) (1324–1362) DEVRİNİN BELLİ BAŞLI OLAYLARI

- İlk **Sultan ünvanını** kullanan Orhan Bey'dir.

Bursa'nın Fethi (1326)

- Osman Gazi ile başlayan Bursa kuşatması, tekfurun şehri teslimiyle son buldu (1326).
- Kuşatma sırasında vefat eden Osman Bey'in yerine oğlu Orhan Bey geçti.
- Bursa'nın fethi ile Akça Koca, Kara Mürsel, Gazi Abdurrahman gibi akıncı beyleri, Kandıra, Gebze, Samandıra ve Aydos kalelerini ele geçirdiler.
- Orhan Bey Bursa'yı başkent yapmıştır.

Maltepe (Palekanon) Savaşı (1329)

- Osmanlıların Kocaeli Yarımadası'ndaki fetihleri ve İzmit'i kuşatmaları üzerine Bizans imparatoru III. Andronikos karşı saldırıya geçti.
- Osmanlılar, Bizans ordusunu büyük bir yenilgiye uğrattı.
- İmparator, İstanbul'a kaçmak zorunda kaldı.

İzmit (1331) ve İzmit'in (1337) Fethi

- **Maltepe (Palekanon) Zaferi'**nden sonra İzmit teslim oldu (1331).
- Şehri teslim alan Orhan Bey, isteyenlerin şehirden ayrılabilceğini, isteyenlerin ise **cizye** (baş vergisi)
- Ödeyerek şehirde kalabileceğini ve kendi din ve gelenekleriyle özgürce yaşayabileceğini bildirdi.
- İzmit, Bizans'a karşı yapılacak fetihlerde üs olarak kullanılmak amacıyla merkez yapıldı.
- Daha sonra **İzmit** fethedildi (1337).

Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı Topraklarına Katılması (1345)

- Karesi Bey'in ölümüyle, oğulları arasındaki taht kavgasından yararlanan Orhan Bey bu beyliği Osmanlı sınırlarına kattı.
- Böylece Osmanlı Devleti'ne katılan ilk beylik, Karesioğulları oldu.
- Anadolu Türk siyasi birliğinin sağlanmasında ilk adım atılmış oldu.
- Karesi donanması Osmanlılara geçmiştir.
- Osmanlılar, Karesioğullarının denizcilik alanındaki deneyimlerinden yaralandılar.
- Bu donanma ile de Osmanlılar Rumeli'ye geçmiştir.
- **Not:** Karesi Beyliği İlk alınan beyliktir. Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamaya yönelik atılan ilk adımdır. (Anadolu Türk siyasi birliğini ilk sağlayan Yıldırım Bayezid'dir. Kesin olarak sağlayan ise Dulkadiroğulları'nı alan Yavuz'dur.)

- Süleyman Paşa **Ankara'yı aldı.**

BALKANLARDAKİ FETİHLER

- Osmanlı Devleti, kuruluşunun ilk yıllarından itibaren Anadolu Türk beylikleriyle çatışmaya girmemeye özen gösterdi.
- Batıya dönerek, Balkanlarda fetihler gerçekleştirdi.
- Karesioğulları donanmasının Osmanlılara katılmasıyla Rumeli'ye geçiş ve fetihler kolaylaştı.

Çimpe Kalesi'nin Alınması (1353)

- 1341'de Bizans'taki karışıklıklar sırasında tahta geçmek isteyen **Kantakuzen**, Orhan Bey'den yardım istedi.
- İmparator Kantakuzen, Balkanlarda çıkan ayaklanmalarda Sırp ve Bulgarlara karşı Osmanlılardan tekrar yardım istedi.
- Orhan Bey, bu durumun Osmanlıların Rumeli'ye geçişlerini kolaylaştıracağını düşünerek Kantakuzen'e oğlu **Süleyman Paşa** komutasında ordu gönderdi.
- Kantakuzen kızını ve Gelibolu Yarımadasındaki **Çimpe Kalesini** çeyiz olarak verdi. (1353)
- Çimpe Kalesi Osmanlıların **Rumeli'de aldığı ilk topraktır.**
- **Not:** Rumeli'ye ilk adım atıldı. Diplomatik bir başarıdır.
- İlk **Rumeli fatihi** ve uç beyi Orhan Bey'in oğlu **Süleyman Paşa**'dır. Bizans'a saldıran Sırp ve Bulgarları püskürttü.

- **Çimpe Kalesi**, Osmanlılar için **Balkan** fetihlerinde **üs** olarak kullanıldı.
- 20.000 kişilik bir kuvvetle Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa, **Gelibolu, Tekirdağ, Bolayır, Malkara, Çorlu ve Lüleburgaz**'a kadar olan Marmara kıyılarını ele geçirdi.
- Osmanlılar, bu fetihlerle Bizans'ın Balkanlarla olan bağlantısını kesmeye çalışmıştır.

- **Rumeli'ye Geçiş Sebepleri**

- Türk Cihan Hâkimiyeti ideali
- Gaza ve Cihat düşüncesi
- İstanbul'un fethini kolaylaştırmak
- Doğu'dan gelen Türkmenlere yurt bulmak
- Çimpe Kalesi bir üs olarak kullanan Süleyman Paşa Rumeli'de fetihlere başlamış, Malkara, Çorlu gibi yerleri fethetmiştir. Onun bir av sırasında ölümü üzerine Rumeli'deki faaliyetlerin başına I. Murat getirilmiş, fakat 1362'de babası da ölünce I. Murat tahta geçmiştir.

❖ **Not:**

1. Yaya ve müselleme adında **ilk düzenli ve sürekli ordu** kuruldu.
2. Fethedilen yerlere Kadı ve subaşılar atandı.
3. İzmit'te **ilk Osmanlı Medresesi** açıldı.
4. Osmanlı'da **ilk divan teşkilatı** bu dönemde kuruldu.
5. Osmanlı'da **ilk kez vezirlik teşkilatı** bu dönemde kurulmuş ve Alaaddin Paşa ilk Osmanlı veziri olmuştur.

E-OSMANLI DEVLETİ'NİN KISA SÜREDE BÜYÜMESİNİN SEBEPLERİ

- Osmanlının kurulduğu coğrafi konum, Coğrafi yönden avantajlı bir konumda bulunması.
- Anadolu, Bizans ve Balkanların durumu
- Balkanlarda siyasi birliğin olmaması.
- Bizans'ın zayıf durumda olması.
- Kurulduğu bölgenin uç bölgesi olması ve Moğol baskısından uzak bulunması.
- Anadolu'da siyasi birliğin bozulmuş olması.
- Anadolu Beylikleri arası mücadelelere girmemeleri
- Doğudan yoğun Türkmen göçlerinin olması. Fetih hareketleri için gerekli kuvveti kolayca bulabilmeleri.
- Güçlü bir merkezi yönetiminin olması. Topraklarının tek elden yönetilmesi (Merkezi yönetim).
- Hükümdarların güçlü şahsiyetler olmaları.
- Kuruluş devri hükümdarlarının üstün özelliklere sahip kişiler oluşu.
- Yönetimin ilk dönemlerde tamamen Türklerin elinde olması.
- Başarılı bir yerleşim siyaseti izlemeleri.
- Fethedilen yerlerde İskân ve Türkleştirme politikasının izlenmesi.
- Takip ettikleri siyaset (İskân, tahrir vb.)
- Ahilerin, şeyhlerin desteğini almaları
- Hristiyan Bizans'a karşı gaza ve cihat duygusuyla hareket etmeleri.
- Gaza ve cihat düşüncesi. Cihat politikası gütmeleri

Osmanlı'ya Destek Verenler;

- Gaziyan-ı Rum
- Abdalan-ı Rum (Dervişler, Ozanlar)
- Bacıyan-ı Rum (Anadolu Kadınları)
- Ahiler
- Alperenler (yiğit, gözü pek, hiçbir şeyden korkmayan)

Beylikten Büyük Bir Devlete Yükselmeyi Sağlayan Etmenler

- Osmanlıların, Türk-Bizans sınırında bulunmaları yani, coğrafi konumlarının genişlemeye elverişli olması

- Osmanlı sınırındaki Türk beyliklerinin bu yeni beyliğe karşı düşmanca tavır almamaları
- Anadolu'nun genel siyasi durumunun, Osmanlıların ilk dönemlerinde rahatça hareket etmelerine olanak sağlaması
- Balkanlarda siyasi karışıklıklar olması ve kendi yönetimlerinden hoşnut olmayan halkın, Türk istilasına karşı koymada isteksiz davranması
- Batı sınırlarına gelip birikmekte olan göçebe, köylü, kentli Türk unsurların Osmanlı Beyliği'nin güçlenmesini sağlaması.
- Osmanlıların kısa sürede geniş topraklara sahip olmaları ve yerleşmek isteyen çok sayıda göçebe topluluğun toprak isteğini karşılayarak onları kendilerine çekmeleri
- Osmanlıların, dinsel hoşgörüyü bir devlet politikası haline getirmeleri sonucu, halkın Osmanlı egemenliğini kolayca kabul etmesi.
- Osmanlıların Balkanlardaki ilk fetih hareketleri sırasında çok az kayıp vermeleri, bu fetihlerde elde edilen ganimetle devlet hazinesinin zenginleşmesi.
- Genç tutsaklardan oluşan yeniçerilerin, hükümdarın buyruğunda sürekli piyade gücü oluşturması, ayrıca tımar sistemi sayesinde büyük bir askeri gücün ortaya çıkarılması
- İlk Osmanlı hükümdarlarının (Osman Bey, Orhan Bey, özellikle 1. Murat) büyük kuruculuk ve örgütlenme yeteneklerine sahip olmaları

“Ananı ve atanı say! Bil ki bereket, büyüklerle beraberdir.” **Şeyh Edebali'den Osman Gazi'ye.**

F- I. MURAT (HÜDAVENDİGAR) DEVRİ (1362-1389) (HAYIR BABASI) BURSA – EDİRNE

- Orhan Bey'in ölümüyle yerine oğlu I. Murat **kardeşlerini öldürerek** tahta geçen ilk Osmanlı padişahıdır. (Halil-İbrahim)
- **Gazi Hünkâr** ve **Hüdavendigar** unvanlarıyla anıldı.

1-Rumeli'deki faaliyetler

Edirne'nin Fethi (1362)

- Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda ilerleyebilmesi için öncelikle Edirne'nin alınması gerekiyordu.
- Orhan Bey, Edirne'nin fethi için hazırlıklar yaparken vefat etti (1362). Orhan Bey'in ölümüyle yerine oğlu Şehzade Murat geçti.
- Orhan Bey'den sonra padişah olan I. Murat, ilk iş olarak Bizans'a Balkanlardan gelebilecek yardımları engellemek için önemli yolları ele geçirdi.
- Edirne, Filibe ve Gümölcine'nin alınmasıyla Bizans'ın Sırp ve Bulgar devletleriyle karadan bağlantısı kesildi.
- Ayrıca; Balkanların kapısı Osmanlılara açılmış oldu.
- Bu durum, Osmanlılara karşı Haçlı ittifaklarının kurulmasına sebep oldu.
- Rumeli'de daha önce fethedilen yerlerin Bizans tarafından geri alınması üzerine, I. Murat, Lala Şahin Paşa ile sefere çıkarak; Lüleburgaz, Dimetoka, Kırklareli ve Çorlu'yu fethetti.
- Yapılan **Sazlıdere savaşı**nda Bizans ve Bulgar kuvvetleri yenilerek **Edirne** fethedilmiştir. (1362)
- Edirne, başkent yapıldı. (1365)
- **Not: Bursa**, Anadolu'da **başkent** olma özelliğini korudu. **İki başkentli** durum oluştu. **Edirne** Rumeli fetihleri için **askeri üs** ve devlet merkezi olmuştur
- Osmanlı Devleti, fethedilen toprakların sadece askerî önlemlerle elde tutulamayacağını düşünerek, imar ve iskân faaliyetlerini başlattı.
- Fethedilen yerlere Türk-İslam kimliği kazandırmak için buralarda Türk nüfusu artırmaya önem verildi. Anadolu'dan göç ettirilen Türkler Balkanlara yerleştirildi.

Sırpındığı Savaşı (I. Cirmen Savaşı) (1364)

- Edirne, Gümölcine ve Filibe'nin Osmanlıların eline geçmesiyle, Papa V. Urban'ın teşvikiyle Sırp, Bulgar, Macar, Bosna ve Eflak kuvvetlerinden oluşan Haçlı ordusu oluşturuldu. Haçlı ordusu Edirne üzerine yürüdü.

- Macar Kralı Layoş komutasındaki Haçlı ordusunu, Hacı İlbey liderliğindeki bir akıncı birliği ani bir baskın sonucu yok etmiştir.
- Bu zaferle, Balkan Devletleri üzerindeki Macarların etkisi kırılmış, Türklerin Balkanlardaki ilerlemeleri hız kazanmıştır.
- **Yapılan Sırp sındığı savaşında Haçlılar** büyük bir bozguna uğratıldı (1364).
- **Sırp sındığı Savaşı** Osmanlı Devleti'nin **Haçlılar ile yaptığı ilk savaş ve ilk zaferdir**.
- **Bulgar Krallığı** Osmanlı himayesine alındı ve Osmanlıya **vergi** vermeye başladı. Balkanlardaki Türk ilerleyişi hızlanmıştır.

II.Çirmen Savaşı (İkinci Meriç Muharebesi) (1371)

- Sırp sındığı yenilgisini telafi etmek isteyen Sırlar, Osmanlı kuvvetlerine karşı harekete geçti.
- Çirmen'de yapılan savaş, Osmanlı ordusu kazandı.
- Bu zaferden sonra Kavala, Drama ve Serez alındı. Rumeli'nin büyük kısmı Türklerin eline geçti.
- Makedonya'nın fethi kolaylaştı.
- Sırp ve Bulgar krallıkları Osmanlı üstünlüğünü tanıdı.
- **Sırlar**, Osmanlı himayesine girdi ve **vergi** vermeye başladı.
- Orta Avrupa **ticaret** yolu **ilk defa** ele geçirildi.

• **Balkanlardaki Osmanlı İlerleyişinin Sırları**

○ Balkanlardaki Osmanlı fetihlerinin neden bu kadar kolay olduğunu açıklamak güç değildir. Osmanlı ilerleyişi, bir yığın bağımsız kral, despot ve ufak beyin kendi yerel çekişmelerinin çözümü için dış yardım aramakta tereddüt göstermediği politik bir parçalanma dönemine denk düşüyordu. Balkanlarda hüküm süren bu çözülüş içinde yalnız Osmanlılar tutarlı bir politika izliyorlardı. Bunun uygulanabilmesi için gerekli askerî güç ve merkezî yetki de yalnız onlarda vardı. Avrupa'nın ilk daimî ordusu yeniçeriler Osmanlılara büyük bir üstünlük sağlıyordu. Doğrudan doğruya kendi buyruğu altında olan bu orduyu sultan, Edirne'nin alınışından sonra savaş tutsaklarından kurmuştu. Ayrıca her balkan devletinde, biri Macar ya da Latin Hristiyanlarıyla ittifaka, öbürü de Osmanlılarla iş birliğine hazır iki hizip vardı. Genellikle soylular, üst düzey din adamları, yazar çizer takımıyla saraylılar Batı Hristiyanlarının yardımından yana idiler. Rum Ortodoks nüfus ise İtalyan veya Macar hâkimiyetine ve Latin etkisine bağnazca karşı idi. Onlara arka çıkan Osmanlılar ise Ortodoks Hristiyan halkı haraç veren tebaa olarak benimsediler. (Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), s. 17.)

Ploşnik Bozgunu (1387)

- Balkanlarda yeni fetihler yapan Lala Şahin Paşa komutasındaki Osmanlı akıncıları, Sırp ve Bosna ordusu tarafından pusuya düşürüldü, büyük kayıplar verildi. Bu olaydan sonra Balkanlarda Haçlı ittifakı güçlendi.
- **Not:** Osmanlıların Balkanlarda **Haçlılara** karşı **ilk yenilgidir**. (1387)
- Bu yenilgiden cesaret alan Haçlılar Osmanlı ile **I. Kosova Savaşını** yaptı (1389).
- Çandarlı Halil Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Şumnu, Tırnova ve Silistre'yi aldı.

I.Kosova Savaşı (1389)

- Osmanlıların Balkanlarda ilerleyişini durdurmak için Sırp Kralı Lazar'ın öncülüğünde Haçlı ittifakının kuruldu.
- Murat Sırp, Boşnak, Macar, Eflak, Arnavut, Leh ve Çeklerden oluşan bir Haçlı ordusunu Kosova ovasında (I. Kosova Savaşıyla) yenilgiye uğrattı. (1389)
- Bu zaferden sonra Tuna'ya kadar olan topraklar Osmanlıların eline geçti. Osmanlıların karşısında sadece **Macarlar** kaldı.
- **Haçlılarla** yapılan **ilk büyük meydan savaşıdır**.
- I. Murat savaş meydanında gezerken bir Miloş isimli Sırp askeri tarafından şehit edildi.
- **Not:** I. Murat **savaş alanında ölen ilk Osmanlı padişahıdır**. (**Sırp despotu Lazar'ın Damadı Miloş hançerledi**. İlk ve son)
- Bu zaferle, Balkanların Türk yurdu olduğu kanıtlandı.
- Sırlar, Osmanlı egemenliğine girdiler.

- Murat'ın şehit olmasıyla yerine oğlu Bayezid geçti.
- Savaşlardaki ustalığından ötürü ona "Yıldırım" dendi.
- Yıldırım Bayezid, Eflak'ı Osmanlı Devleti'ne bağladı.
- Osmanlı akıncıları, Macar Kralı Sigismund'u mağlup ederek; Arnavutluk ve Karadağ'ın Osmanlı üstünlüğünü kabul etmesini sağladılar.
- Osmanlı tarafından **ilk defa** “sesi ile düşmanı korkutmak amacıyla” **top** kullanıldı.

Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda İzlediği İskân Siyaseti

- Osmanlı Devleti Balkanlarda fethettiği yerleri elinde tutabilmek için buralarda Türk nüfusunu arttırmaya çalıştı.
- Bu amaçla Balkanlarda fethettiği yerlere Anadolu’dan getirdiği Türk ailelerini yerleştirdi. Osmanlı Devleti, iskân adı verilen bu yerleştirme işlemini rastgele değil, belli kurallara göre yapıyordu. Bunu bir Kolonizasyon yöntemi olarak uygulayan Osmanlı Devleti, iskân ettireceği toplulukları seçerken Anadolu’da konargöçer şekilde yaşayan Türk topluluklarına öncelik veriyordu. Diğer yandan göçmenleri, uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için, geldikleri yerlerle benzer iklim özelliklerine sahip bölgelere yerleştiriyordu. Ayrıca aralarında anlaşmazlık bulunan Anadolu’daki iki aileden birini göç ettirerek kavgaları önlemeye çalışıyordu. Osmanlı Devleti göçmenlere, yerleştirildikleri bölgelerde tarım yapabilmeleri için ihtiyaçları olan araç ve gereçleri veriyor, onlardan belli bir süre vergi almıyordu. Bununla birlikte göçmenlerin yerleştirildikleri yerlerden izinsiz olarak ayrılmasına da müsaade edilmiyordu.
- Osmanlı iskân politikası içinde özellikle ordunun geçiş yollarının, geçitlerin ve önemli şehirlerin bulunduğu bölgelerin Türkleştirilmesi ayrı bir önem taşıyordu. Böylece ordunun Balkan memleketlerinde güvenli biçimde ilerleyerek batıya doğru fetihlerini devam ettirmesi amaçlanıyordu. Devlet, Anadolu’dan getirdiği Türk topluluklarının Balkanlara yerleştirilmesi sırasında Müslüman olmayan yerli halkı incitmemeye de büyük önem veriyordu. Onların dillerine ve dinlerine müdahale etmiyor, gelenek ve göreneklerini eskiden olduğu gibi serbestçe sürdürmelerine izin veriyordu. Ayrıca kendisinden önceki yönetimlerin koyduğu ağır vergileri hafifleterek ve adaletli bir yönetim sergileyerek Balkanlardaki yerli halkı kendi idaresine ısındırmaya çalışıyordu.

2-Anadolu’daki faaliyetler

- Orhan Bey’in ölümü ile **Ahiler**’in eline geçen **Ankara’yı**, Karamanlıların kışkırtması nedeniyle **Ahiler’den** geri alındı. (1362)
- Germiyan Beyinin kızı ile oğlu Yıldırım’ı evlendirerek Kütahya-Tavşanlı gibi yerleri çeyiz olarak aldı.
- Hamitoğulları Beyliğinden Akşehir ve Beyşehir’i 80 bin altın karşılığında satın aldı.
- Osmanlıların Anadolu’daki faaliyetlerinden rahatsız olan Karamanoğulları Osmanlı topraklarına saldırdı. Karamanoğulları’na ilk kez sefer yaptı. Yapılan savaşta Karamanoğulları barış istemek zorunda kaldılar.
- **Not:** Bu dönemde Osmanlılar Anadolu’nun en önemli siyasi gücü haline geldiler.

✓ **Ya Devlet Başa, Ya Kuzgun Leşe.** (Başarmak için ölümün bile göze alındığını belirtmek için, “öyle bir işe girişiyorum ki beni ya imrenilecek duruma yükseltir ya da batırır, yok eder” anlamında söylenir.)

❖ Not:

- **İlk kez Yeniçeri Ocağı** kuruldu.
- **2.İlk kez Tımar Sistemi** uygulanmaya başlandı.
- **Topçu Ocağı** kuruldu.
- **4.Rumeli Beylerbeyliği** kuruldu ve yönetime **Lala Şahin Paşa** getirildi.
- **5.Osmanlılar ilk kez topu**, I. Kosova Savaşında düşmanı korkutmak için **kullandılar**.
- **6.Osmanlı devleti tam teşkilatlı hale gelmiştir.**
- **7. Vezir-i azamlık, kazaskerlik ve defterdarlık** kuruldu.

G-YILDIRIM BAYEZİD DEVRİ (1389-1402)

- Savaşlardaki ustalığından ötürü ona “**Yıldırım**” dendi.
- I. Murat’ın kararı üzerine hükümdar oldu. Taht kavgasına gireceğinden şüphelendiği kardeşi Yakup’u öldürttü.
- Karamanlılar dahil Batı Anadolu’daki beyliklere son verdi. Böylece büyük ölçüde siyasi birliği sağladı.
- Yıldırım Bayezid, Eflak’ı Osmanlı Devleti’ne bağladı.
- Osmanlı akıncıları Macar Kralı Sigismund’u mağlup ederek; Arnavutluk ve Karadağ’ın Osmanlı üstünlüğünü kabul etmesini sağladılar

1-Anadolu’daki faaliyetler

- I. Murat’ın ölümünü fırsat bilerek Anadolu’ya saldıran Karaman, Saruhan, Menteşe ve **Hamitoğulları** üzerine yürüyerek önce **Germiyanogulları**’na daha sonra **Saruhan, Aydın ve Menteşeoğulları**na son verdi.
- **Alaşehir**’i Bizanslılardan aldı.
- 1391 seferinden sonra düşmanca tutumunu devam ettiren **Karamanoğulları** üzerine yürüyerek bu beyliğe son verdi (1397).
- Candaroğulları’nın **Kastamonu** koluna son verdi.
- 1398’de **Samsun**’u aldı.
- **Kadı Burhaneddin**’in ölümüyle birlikte Sivas Tokat ve Kayseri’yi ele geçirdi. Bu durum Akkoyunlularla arasının açılmasına yol açtı.
- **Malatya** ve **Elbistan**’ı ele geçirdi. Bu durum Memluklerle arasının açılmasına yol açtı.
- Yıldırım Bayezid bu faaliyetleriyle Fırat’a kadar olan yerleri ele geçirerek Anadolu Türk birliğini büyük oranda sağlamış oldu.
- Karamanoğullarına son vererek **Anadolu Türk Birliğini sağlamıştır.**

ANADOLU’DA SİYÂSİ BİRLİĞİ SAĞLAMA FAALİYETLERİ

- Anadolu’da Türk birliğinin sağlama çabaları **Orhan Bey** zamanında başlatılmıştır. Bu amaçla; ilk olarak Karesioğulları Beyliği Osmanlı topraklarına katıldı.
- **I. Murat** döneminde, Anadolu Türk birliğini sağlamada barışçı bir politika izlendi. Germiyanoglu Süleyman Şah, I. Murat’ın oğlu Bayezid’le kızını evlendirdi. Kütahya, Tavşanlı, Emet ve Simav’ı çeyiz olarak Osmanlılara verdi. Hamitoğulları’ndan Akşehir, Isparta, Yalvaç, Beyşehir ve Seydişehir para karşılığı satın alındı.
- Anadolu Türk birliğini sağlamak için yapılan faaliyetler, **Yıldırım Bayezid** döneminde hızlandı. Savaşlar yoluyla, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Germiyanogulları, Karamanoğulları, Hamitoğulları, Eretna Beyliği ve Candaroğulları’nın Kastamonu kolu Osmanlılara katıldı. Böylece Anadolu Türk birliği büyük ölçüde sağlanmış oldu. Yıldırım Bayezid, 1399’da Memluklere bağlı olan Dulkadiroğulları Beyliği’nden Malatya, Besni, Darende ve Elbistan’ı aldı. Sınırlar, Orta Fırat’a kadar genişledi. Bunun üzerine, Osmanlıların Memluklerle arası açıldı.
- Anadolu’da Timur tehlikesinin başladığı sırada yaşanan bu gerginlik, Osmanlıların aleyhine oldu.
- Ankara Savaşı’nda Memlukler, Osmanlı Devleti’ne destek vermedi.

Karakoyunlu Devleti (1365-1469)

- 1365 yılında Türkmenler tarafından kurulmuştur.
- Başkenti Erciş’tir.
- Kara Yusuf zamanında en güçlü dönemlerini yaşamışlardır.
- Anadolu’nun Türk-İslâm kimliği kazanmasında etkili olmuşlardır.
- Osmanlılarla, iyi ilişkilerde bulunmuşlar, Timur’a karşı Osmanlıları desteklemişlerdir.
- 1469’da Akkoyunlu Devleti’nce ortadan kaldırılmışlardır.

Akkoyunlu Devleti (1350-1502)

- 14. yüzyılda kurulmuş bir Türkmen devletidir.
- Oğuzların Üçok kolunun Bayındır boyundandırılar.
- Devletin kurucusu Kara Yülük Osman Bey’dir.

- Anadolu'ya Türk-İslâm kimliğini kazandırmak için mimarî eserler inşa etmişlerdir.
- Doğu Anadolu'ya egemen olmak için Osmanlılarla mücadele etmişlerdir.
- Osmanlılara karşı, Timur'u desteklemişlerdir.

ANKARA SAVAŞI (1402)

- 15. yüzyıl başlarında Osmanlılar; Memluk ve Timur Devleti ile komşu olmuşlardı.
- Doğu'da güçlü bir devlet kurmuş olan Timur, İran, Irak ve Kuzey Hindistan'ı topraklarına katıp, Osmanlı topraklarına yönelmişti.

•Ankara Savaşının Nedenleri

- Timur'un Sivas'ı yağmalaması
- İki hükümdarın da cihan hakimiyeti ve cihan hükümdarı olmak istemesi
- İki hükümdar arası sert mektuplaşma
- Anadolu Beyliklerinin Timur'u kışkırtması
- Yıldırım tarafından toprakları alınan Anadolu Beylerinin Timur'a sığınarak, onu kışkırtmaları.
- Timur'un topraklarını ele geçirdiği Celâyirliler (Irak) Devleti hükümdarı (1382-1410) **Celayiroğlu Ahmet** ve Karakoyunlu hükümdarı **Kara Yusuf**'un Yıldırım'a sığınmaları.
- Timur'un Çin'e yapacağı sefer öncesinde arkasında güçlü bir devlet bırakmak istemeyişi.
- Timur'un Osmanlı'dan kabul edilemez istekleri.

Timur'un Yıldırım'dan İstekleri

- Timur, Yıldırım Bayezid'den Anadolu beylerinin topraklarını iade etmesini,
- Celayiroğlu Ahmet ve Kara Yülük Osman'ın kendisine teslim edilmesini,
- Osmanlı Devleti'nin kendisine bağlılığını bildirmesini istemişti.
- Timur, Osmanlılardan kendi adına para bastırma, hutbe okutma, gönderilen külah ve kemeri kabul etme ve bir şehzadenin kendi yanına gönderilmesi gibi üstünlüğünü kabul ettirici isteklerde bulunmuştu.

Yıldırım Bayezid'in Cevabı

- İstekleri kabul edilmeyen Timur, Anadolu'ya geldi ve Sivas'ı yağmaladı. Artık savaş kaçınılmazdı.
- İki ordu arasında savaş, Ankara'da Çubuk Ovası'nda yapıldı.

Yenilginin Sebepleri

- Kara tatarların ve Anadolu beylikleri askerlerinin saf değiştirmesi,
- Timur'un ordusunun sayıca fazla olması,
- Timur'un ordusunda zırhlı asker ve fillerin bulunması Osmanlı ordusunun savaşı kaybetmesine ve Yıldırım Bayezid'in esir düşmesine neden oldu.

•Ankara Savaşının Sonuçları

- İhanete uğrayan Osmanlı mağlup oldu
- Yıldırım Bayezid, Timur'a esir düştü. Sekiz ay Anadolu'da kalan Timur, her gittiği yere Yıldırım'ı da götürdü. Yıldırım, 1403'te hastalanarak öldü.
- Anadolu Türk birliği yeniden bozuldu, beylikler yeniden kuruldu.
- Osmanlı Devleti, yıkılma tehlikesi geçirdi.
- Kardeşler araları taht kavgaları başladı. Osmanlı Devleti, 11 yıl sürecek (1402-1413) Fetret Devri'ne girdi.
- Anadolu'da sosyal ve ekonomik düzen bozuldu.
- Bizans'ın (İstanbul'un) alınması 50 yıl gecikti
- Balkanlar'da Osmanlı ilerleyişi bir süre durdu.
- Doğuda güçlenen Akkoyunlular Osmanlı'ya rakip oldular.

- Timur'un asıl amacı, kendisine rakip olabilecek büyük bir Osmanlı Devleti'nin oluşmasını engellemekti.

- Bu nedenle, savaşı kazandıktan sonra Anadolu beylerinin topraklarını geri vererek, Anadolu Türk birliğini parçaladı.
- Osmanlı topraklarını, Yıldırım'ın oğulları Süleyman Çelebi, İsa Çelebi, Mehmet Çelebi ve Musa Çelebi arasında paylaştırdıktan sonra Anadolu'dan ayrıldı.
- Timur, ülkesine döndükten sonra çıktığı Çin seferinde hastalandı ve Otrar kentinde öldü (1405).

2-Rumeli'deki faaliyetler

İstanbul'un Kuşatılması

- Bizans'ın Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupalı devletleri kışkırtması ve Karamanoğulları Beyliği ile ittifak halinde olması üzerine Yıldırım Bayezid, İstanbul'u kuşattı.
- Niğbolu Savaşı sebebiyle kuşatmaya kaldırıldıysa da savaş sonrası tekrar İstanbul tekrar kuşatıldı.
- Bizans'a Karadeniz'den gelebilecek yardımları engellemek amacıyla Anadolu Hisarı yaptırıldı.
- Ancak, Osmanlı topraklarının Bizans surlarını yıkması mümkün değildi.
- Ayrıca, Anadolu'da ve Rumeli'de karışıklıklar çıkmıştı.
- Bu sebepler üzerine kuşatma kaldırıldı.
- Yıldırım Bayezid, İstanbul'u 1400 yılında ikinci kez kuşattı.
- Bu kuşatma, doğuda Timur tehlikesinin görülmesi üzerine kaldırıldı.
- Buna rağmen, Bizans'la şartları iyi olan bir antlaşma imzalandı.
- **Bu antlaşmaya göre;**
  - İstanbul'da bir Türk mahallesi kurulacak ve bir cami yaptırılacak.
  - İstanbul'da Türklerin davalarına bakmak için bir kadı görevlendirilecek.
  - Bizans, her yıl Osmanlı Devleti'ne vergi verecek.
- İstanbul iki defa kuşatılmıştır. (1391) (1397). **Osmanlı tarihinde ilk kez İstanbul'u kuşatmıştır.**
- **Bulgar krallığı** ortadan kaldırıldı (1393). **Bu olayla Macarlarla Osmanlılar karşı karşıya geldi.**
- Selanik ele geçirildi (1394)

Niğbolu Savaşı (1396)

- Yıldırım Bayezid'in 1393'te Bulgar Krallığı'nı ele geçirmesi ve İstanbul'u kuşatması üzerine Avrupa'da yeni bir Haçlı ittifakı oluşturuldu.
- Macar, Fransız, Alman, İngiliz, Polonya ve Venedik ordularından oluşan Haçlıların, Niğbolu Kalesi'ni kuşatması üzerine, Yıldırım Bayezid, İstanbul kuşatmasını kaldırarak, Niğbolu önlerine geldi ve Haçlı ordusunu yendi.
- Niğbolu Zaferi sonucunda;
- İslâm halifesi, Yıldırım Bayezid'e Sultan-ı İklîm-i Rum unvanını verdi. Böylece, Osmanlıların İslâm dünyasındaki etkinliği ve saygınlığı arttı.
- Osmanlı Devleti'nin Avrupa üzerindeki baskısı arttı.
- Macarlar, etkisiz hale getirildi.
- Eflak ve Boğdan prensleri, Osmanlı üstünlüğünü tanıdı.
- Balkanların güvenliğini sağlayan Yıldırım Bayezid, Anadolu Türk birliğini sağlamak için Anadolu'ya yöneldi
- Bizans'ın kuşatılması, Bulgaristan'ın alınması ve Balkanlardaki ilerleyişlere karşılık; Bizans'ın kışkırtmaları ve Türkleri Balkanlardan atmak için Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya'nın da katıldığı Macar kralı Sigismund başkanlığındaki **Haçlı ordusu Niğbolu'** da büyük bir bozguna uğradı (1396). Bu zaferle Bulgaristan hakimiyeti tamamen Osmanlıların eline geçti. Osmanlı devletinin Balkanlardaki hakimiyeti pekişti.

•Niğbolu Savaşının Sonuçları

- Bulgar Krallığı ortadan kaldırıldı.
- Haçlıların gücü kırıldı.
- İstanbul kuşatmalarına tekrar başlandı.
- Halife Yıldırım'a "Sultan-ı İklimi Rum" (Anadolu Sultanı) ünvanını verdi.

- Niğbolu savaşından sonra yapılan kuşatma da boğazın Anadolu yakasına **Anadolu Hisarı** (Güzelce Hisar) yapılmıştır
- **Not:** Karamanoğulları saldırıları, Niğbolu Savaşı ve Timur tehlikesi yüzünden kuşatmalara ara verdi.

Osmanlıların Balkanlardaki İskân Siyaseti

- Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçmesiyle birlikte fethedilen bölgelere Anadolu'dan Türk göçmenler yerleştirildi.
- Amaç; göçmenleri yerleşik hayata zorlamak ve fethedilen yerlerin Türkleşmesini sağlamaktır.
- Göçmenler, iskân yerlerine yakın bölgelerden seçilirdi.
- İklim şartlarının aynı olmasına dikkat edilirdi.
- Göçmen aileler seçilirken özellikle anlaşmazlık içinde olan ailelerden birisi seçilirdi. Bundaki amaç kan davalarını engellemektir.
- Göç eden ailelere toprak verilir ve bir süre vergi alınmazdı.
- Göç edenler yeni yerleşim yerlerini terk edemezlerdi.
- Fethedilen yerlerdeki yerli halktan ayaklanma çıkarma ihtimali olanlar başka yerlere göç ettirilirdi.
- Bir yerden göçmen alınırken o yerin üretim ve düzeninin bozulmamasına dikkat edilirdi.
- Bu sistemin amacı; fethedilen yerlerde Türk nüfusunu arttırmak ve Türk kültürünü yaymaktır.

✓ “Geçmişine taş atanın geleceğine gülle atarlar.” **Sadi Şirazi**

H-FETRET DEVRİ (1402-1413)

- Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda esir düşmesi ve bir süre sonra ölmesi üzerine Anadolu'da taht kavgaları başladı.
- Ankara savaşından sonra Yıldırım'ın oğulları **Süleyman, İsa, Musa** ve **Mehmet** kardeşler arasında süren 11 yıllık mücadele dönemine fetret devri denir.
- Dört kardeş arasında 11 yıl devam eden mücadeleler sırasında Anadolu beyliklerine, Bizans, Venedik, Ceneviz, Sırp, Eflak ve Bulgarlar toprak ve ekonomik tavizler vermek zorunda kaldılar.
- Mücadeleyi **Çelebi Mehmet** kazanarak devleti yeniden kurmuştur.
- Bu dönemde Avrupa'dan saldırı olmamasının sebebi Yüzyıl Savaşları'dır.
- Balkanlarda adil bir yönetim izlendiği için Balkanlarda da isyan çıkmamıştır.

Fetret Devri'nde Balkanlarda Fazla Toprak Kaybedilmemesinin Sebepleri

- Osmanlı'nın adil ve hoşgörülü yönetimi
- Avrupa'daki “Yüzyıl Savaşları”
- İskân siyasetinin faydası.

I- I. MEHMET(ÇELEBİ) DEVRİ (1413-1421)

- Fetret devrinden sonra devleti tekrar topladı için **I. Mehmet**, Osmanlı Devleti'nin **ikinci kurucusu** sayılır.
- Anadolu Türk birliğini yeniden kurmaya çalıştı.

ANADOLU'DA SİYASİ BİRLİĞİN YENİDEN SAĞLANMASI

1-Anadolu'daki faaliyetler

- **Saruhanogulları** beyliğine son verdi.
- **Aydınogulları**'ndan İzmir'i aldı.
- **Karamanoğulları**ndan; Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir'i alarak onları barışa zorladı.
- **Samsun** alındı. (1419)
- **Menteşeoğulları** ve **Tekeoğulları** da Osmanlılara bağlılık bildirdiler.
- Osmanlılar, doğuda **Akkoyunlu** ve **Karakoyunlu** devletleriyle komşu oldular.

BALKANLARDA OSMANLI HAKİMİYETİNİN GÜÇLENMESİ

2-Balkanlardaki faaliyetler

- Eflâk ve Bosna'da Osmanlı egemenliği kuruldu. Eflak Osmanlı egemenliğine alındı.
- Erdel, Macaristan ve Mora'ya akınlar yapıldı.
- Arnavutluk'ta bazı bölgeler alındı. (Akçahisar ve Avlunya)
- Osmanlı'daki taht kavgalarından faydalanan Venedik, Dalmaçya kıyılarına yayılmıştı.
- Venediklilerle ilk deniz savaşı yapıldı (1416).
- Bu tarihten itibaren denizlerde Osmanlı-Venedik rekabeti arttı. Bu mücadele, 1430 yılına kadar sürdü.
- Sonuçta, Selanik, Yanya ve Serez Osmanlı topraklarına katıldı. Arnavutluk'ta Osmanlı yönetimi oluşturuldu.
- Venedik'le barış yapıldı.
- Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki ilerlemesinden rahatsız olan Bosna Krallığı, Sırp Krallığı, Macar Krallığı ve Eflak Prenslığı Osmanlı'ya karşı birlik oluşturdular.
- Bu arada Macar Kralı'nın ölmesini fırsat bilen II. Murat, bazı kaleleri ele geçirdi.
- Bu kalelerden biri de Sırlara ait Semendire Kalesi'ydı.
- Daha sonra Anadolu'ya dönen II. Murat, Balkan devletleriyle ittifak kuran Karamanoğulları isyanını bastırdı.
- Bulgaristan'da Deliorman bölgesinde, Dini nitelikli bir isyan olan **Şeyh Bedrettin İsyanı** çıkmış. Şeyh Bedreddin yakalanarak idam edildi.
- Bizans'ın etkisiyle isyan eden Mustafa Çelebi başarılı olamayarak Bizans'a sığındı.

Şeyh Bedrettin İsyanı

- Çelebi Mehmet döneminde meydana gelen bir isyandır.
- Şehzade Musa'nın kazaskerliğini yapan daha sonra İzmit'te göz hapsinde tutulan medrese âlimi Şeyh Bedrettin, Rumeli'ye geçmiş; ortak mülkiyet ve eşitliği savunma iddiasıyla Deliorman bölgesinde isyan etmiştir.
- İsyan bastırılmış, Şeyh Bedrettin öldürülmüştür (1420).
- Dinî olmaktan öte, daha çok sosyal içerikli bir ayaklanmadır.

Şehzade Mustafa İsyanı

- Timur'un beraberinde Semerkant'a götürdüğü Şehzade Mustafa, Timur'un ölümünden sonra Anadolu'ya dönerek Bizans'ın desteğiyle isyan etmişse de mağlup olarak Bizans'a sığınmıştır.
- Mehmet Çelebi'nin ölümünden sonra tekrar isyan eden Mustafa Çelebi'nin isyanını II. Murat bastırmıştır.
- Bu kişinin gerçek Şehzade Mustafa Çelebi olmadığı iddia edildi. Bundan dolayı bu olaya “**Düzmece Mustafa Olayı**” denilmiştir.

İ- II. MURAT DEVRİ (1421-1451)

1-Anadolu'daki faaliyetler

- **Aydınoğulları** ve **Menteşeoğulları** beyliklerine tekrar son verildi.
- **Germiyanogulları** toprağı II. Yakup Bey'in **vasiyeti üzerine Osmanlılara katıldı.**
- Karamanoğullarının elinden **Hamitoğulları** toprakları alındı.
- **Taceddin oğulları** beyliğine son verildi.
- **Candaroğulları** Osmanlılara bağlandı.

2-Balkanlardaki faaliyetler

- Bizans'ın kışkırttığı amcası Şehzade Mustafa Çelebi İsyanını bastırdı ve onu öldürdü. (**Düzmece Mustafa Olayı**) **Mustafa Çelebi idam edildi.**
- Mustafa Çelebi isyanında parmağı olan Bizans'ı cezalandırmak amacıyla İstanbul'u kuşattıysa da kardeşi Mustafa Çelebi isyanı dolayısıyla kuşatmayı kaldırdı. (1422)

- Karaman ve Germiyan Beyleri Osmanlının otoritesini sarsmak için II. Murat'ın kardeşi Şehzade Mustafa'yı taht kavgasına sürüklediler. II. Murat bu mücadeleyi kazandı.
- Osmanlı-Venedik savaşı (1423-1430) Selanik'in fethiyle **Venedikliler** barış istediler (1430).
- Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki ilerlemesinden rahatsız olan Bosna Krallığı, Sırp Krallığı, Macar Krallığı ve Eflak Prenslığı Osmanlı'ya karşı birlik oluşturdular.
- Bu arada Macar Kralı'nın ölmesini fırsat bilen II. Murat, bazı kaleleri ele geçirdi. Bu kalelerden biri de Sırlara ait **Semendire Kalesi**'ydi.
- Daha sonra Anadolu'ya dönen II. Murat, Balkan devletleriyle ittifak kuran **Karamanoğulları isyanını** bastırdı. Karamanoğulları isyanını bastıran II. Murat, tekrar Balkanlar üzerine sefere çıktı.
- Balkanlar da bazı yenilgiler alınması ve Anadolu'da Karamanoğullarının saldırıları dolayısıyla II. Murat Haçlılardan barış istedi. Macarlarla **Edirne-Segedin antlaşması** imzalandı. (1444) Bu anlaşma Osmanlının batılı devletler ile imzaladığı **ilk anlaşmadır**.

Edirne-Segedin Antlaşması (1444)

- Karamanoğulları isyanını bastıran II. Murat, tekrar Balkanlar üzerine sefere çıktı.
- Belgrat hariç tüm Sırbistan'ı ele geçirdi.
- Osmanlı akıncılarının Erdel voyvodası Hunyadi Yanoş'a yenilmesi Avrupalıları cesaretlendirdi.
- Osmanlılar karşı yeni Haçlı ittifakı kuruldu.
- Murat, Haçlılarla yapılan savaşı kaybedilmesi ve aynı anda Karamanoğulları sorunuyla uğraşılmasından dolayı barış istedi.
- 1444'te Edirne Segedin Antlaşması imzalanmıştır. Buna göre;
  - İki taraf arasında 10 yıl savaş yapılmayacak.
  - Tuna nehri sınır kabul edilecek.
  - Sırbistan yeniden kurulacak, fakat Osmanlı'ya vergi verecek
  - Eflak Macaristan'a bırakılacak, fakat Osmanlı'ya vergi verecektir.
  - Balkanlarda Osmanlı aleyhine imzalanan ilk antlaşmadır.
  - Balkanlarda güvenliği sağlayan ve Karamanoğulları ile arasındaki sorunu barış yoluyla halleden II. Murat, tahttan kendi isteğiyle çekilerek 12 yaşındaki oğlu II. Mehmet'i tahta geçirmiştir.

Varna Savaşı (1444)

- **Edirne-Segedin antlaşmasından** (1444) sonra II. Murat tahtı oğlu II. Mehmet'e bıraktı.
- Osmanlı tahtında II. Mehmet'in çocuk yaşta tahta geçmesinden yararlanmak isteyen Haçlılar, antlaşmayı bozarak büyük bir orduyla Osmanlı topraklarına ilerlediler.
- Haçlıların harekete geçmesi üzerine II. Murat tekrar tahta geçmiştir.
- Yapılan **Varna savaşında** Osmanlı ordusu, Haçlı ordusunu büyük bir yenilgiye uğrattı. (1444).
- Varna Zaferi'yle, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda daha önce aldığı yenilgilerin etkisi ortadan kalktı ve Balkanlarda Osmanlı etkisi daha da arttı.

Kosova Savaşı (1448)

- II. Murat Varna Zaferi (1444) sonrası, Rumeli'deki ilerleyişini sürdürürken **Arnavutluk'ta İskender Bey** isyan etti.
- Osmanlıların bu isyan ile uğraşmalarını fırsat bilen Avrupalılar, Varna yenilgisinin intikamını almak ve Osmanlıların Balkanlardaki ilerleyişini engellemek için yeni bir Haçlı ittifakı oluşturdular.
- Bizans'ın ve Papanın kışkırtması üzerine, Türkleri Balkanlardan atmak ve Varna yenilgisinin izlerini silmek isteyen Hunyadi Yanoş komutasındaki Haçlı ordusu, Kosova ovasında (**II. Kosova savaşı**) yapılan savaşta Osmanlılara mağlup oldu. (1448)
- Osmanlılar bu zaferle; Balkanlardaki hâkimiyetini pekiştirdi.
- Balkanlarda Osmanlı hâkimiyetini engelleyebilecek bir güç kalmadı.

•II. Kosova Savaşının Önemi

- Haçlıların son taarruzu Osmanlının son savunması (II. Viyana'ya kadar)
- Balkanların Türk yurdu olduğu ve Türklerin Balkanlardan atılamayacağı anlaşıldı.
- Bizans'ın Avrupa'dan yardım alma umudu sona erdi.
- **Not:** Varna ve II. Kosova savaşları Balkanlardaki Osmanlı hakimiyetini kesinleştirmiş, Haçlıların Türkleri Balkanlardan atma umutları sona ermiştir. Türklerin Tuna'nın güneyindeki hakimiyeti güç kazanmıştır.

✓ “Türk çocuğu, ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için, kendinde kuvvet bulacaktır.”

Mustafa Kemal Atatürk

2. KONU OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ (1300-1453)

A-OSMANLILARDA DEVLET ANLAYIŞI

- Türkiye Selçuklu Devleti döneminde bir uç beyliği olarak Söğüt ve Domaniç yöresine yerleşen Osmanlılar, kısa sürede Anadolu'da ve Avrupa'da egemenlik kuran büyük bir devlet durumuna geldi.
- Geniş bir coğrafyaya hâkim olan Osmanlılar, bünyelerinde ırk, din, dil ayrımı gözetmeksizin barındırdığı milletleri, yüzyıllarca başarıyla yönetti.
- Osmanlı Devleti'nde yönetim, İslam hukukuna dayanır. Ancak Osmanlı devlet anlayışını boyutlandıran bazı diğer unsurlarda vardır. Bunlar eski Türk geleneği ve fethedilen yerlerin daha önceki uygulamalarıdır.
- İslam inancına göre, halk Allah tarafından hükümdarların idaresine bırakılmış kutsal bir emanettir. Hükümdar bu emanetleri adaletle yönetmek zorundadır. Yönetilenler de hükümdara mutlak itaat etmekle yükümlüdürler.
- Mutlak ve devredilmez haklara sahip olan padişah, Osmanlı hanedanına mensuptu. Devlet kurucusunun adını taşıyordu.
- Osman Gazi'nin soyundan gelen ailenin erkek bireyleri, saltanat makamına geçmişlerdir. Saltanatın bu aileye mahsus olduğu düşüncesi, Devlet'in siyasi varlığını yitirdiği ana kadar devam etmiştir.
- XVII. yüzyılın başlarına kadar tahta kimin geçeceği belli değildi. Hanedanın bütün erkeklerinin bu hakkı vardı. Padişah ölünce oğullarından hangisinin tahta geçeceği konusunda, devlet yönetiminde etkili grupların (ümera, ulema vb.) tercihleri önemli rol oynuyordu. Buna **biat** denirdi.
- Fatih Sultan Mehmet zamanında, tahta geçen ve padişah olan şehzadeye karşı diğer kardeşlerce mücadele açılmasını önleyecek düzenlemeler yapılmıştı.
- XVI. yüzyılın sonlarına kadar şehzadelerin sancağa çıkma usulü devam etti.
- XVII. yüzyılın başlarında Padişah **I. Ahmet** zamanında yapılan bir düzenlemeyle, Osmanlı ailesinin en yaşlı ve olgun (**Ekber ve Erşed**) üyesinin tahta geçme uyası getirildi.
- Padişahın mutlak haklarına dayalı bir yönetim modeline sahip Osmanlılarda temel hukuk kuralları, İslam dinin koyduğu hukuk kurallarıydı. Buna şeriat denirdi. Fakat, şeriat ile çelişmemek şartıyla, padişaha sınırsız bir kural koyma yetkisi tanınmıştı.
- Padişah örfe dayanarak, toplum, ekonomi ve yönetim hayatının her alanıyla ilgili kural koyardı. Örf terimi, yasama ve yürütme kavramlarını içine alıyordu. Osmanlı Devleti kendisinin ebedi olacağı düşüncesiyle Devlet-i Ebet Müddet, Devlet-i Muazzama, Devlet-i Aliyye, Saltanat-ı Alem Penah gibi isimler vermiştir.

Hükümlanlık

- Osmanlı Devleti'nde hükümlanlık anlayışı, İslâm hukukuna ve eski Türk devlet geleneğine dayanıyordu:
- İslâm hukukuna göre hâkimiyet Allah'a aittir. Hükümdar, Allah'ın vekili olarak halkı adaletle yönetmek, yönetilenler de hükümdarın emirlerine uymak zorundaydı.
- Türk devlet geleneğine göre ise, ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından hükümdar ve ailesine verildiği inancı vardı. Tanrının verdiği siyasi güce kut deniyordu. Ayrıca, ülke hanedanının ortak malı sayılıyordu. Bu sebeple sık sık taht kavgaları çıkmış, kurulan devletler uzun ömürlü olmamışlardır.

- Osmanlı Devleti’nde hükümdarlığa kimin geçeceğine dair kesin bir kural yoktu. I. Murat’tan itibaren “ülke hanedanın ortak malıdır” anlayışının yerini, “ülke padişah ve oğullarındır” anlayışı aldı.
- Bu uygulamanın amacı, taht kavgalarının sınırlandırılması ve merkezî otoritenin korunmasıdır.

Sancağa Çıkma

- Şehzadeler, belli bir yaşa gelince sancaklara vali olarak gönderilirlerdi. Onlara lala denilen bilgili ve deneyimli kişiler yardımcı olurdu.
- Şehzadeler, böylece tahta çıkmadan yönetim tecrübesi kazanıyorlardı.
- Önemli şehzade sancakları; İzmit, Bursa, Kütahya, Manisa ve Amasya’dır.

Hükümdar

- Osmanlı Devleti’nde hükümdar ülkenin mutlak hâkimidir.
- Bu durum onun her istediğini yapabileceği anlamına gelmezdi.
- Devleti yönetirken şeriata ve töreye uymak zorundaydı.

Padişahın Görevleri

- Halkı korumak,
- Adaletli olmak,
- Sınırları güvenlik altına almak,
- Seferlere çıkarak ülke topraklarını genişletmek,
- Halkın ekonomik ve sosyal refahını sağlamaktır.

Halkın Padişaha Karşı Görevleri

- Kanunlara ve padişahın emirlerine uymaktır.

Hükümdarın Kullandığı Unvanlar

- Bey, gazi, hüdâvendigâr, sultan, padişah, han.

✚ Kanuni Sultan Süleyman zamanında İstanbul’a gelen Avusturya elçisi Busbek, hatıratında Osmanlılarda memur tayininden şöyle bahseder:

✓ “-Hiç kimse, falanın neslinden gelmiş olmakla, diğerinden mümtaz bir mevkie çıkamaz. Sultan herkesin vazife ve mesuliyetini tevcih ederken ne servete önem verir ne de boş ricalara kulak asar, yalnız ehliyet ve liyakata bakar. Türkler ehliyet ve liyakata son derece dikkat ediyorlar. Bir kimsede sağlam bir karakter ve seciye arıyorlar.”

B-OSMANLI DEVLET TEŞKİLATI

- Osmanlı Devleti’nde bütün teşkilat, padişahın mutlak ve ortak olunmaz egemenliğini gerçekleştirmek üzere kurulmuştu. Osmanlı hükümdarları, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kendilerinde toplamışlardı.
- Hükümet, eyaletlerin yönetimi, ordu doğrudan padişahın şahsına bağlı bir bütün olarak teşkilatlandırılmıştı. Bu bütünün merkezinde padişah ve saray teşkilatı bulunuyor ve ülkenin her tarafındaki bütün birimler bu merkezden yönetiliyordu.
- Devletin payitahtı (yönetim merkezi) İstanbul’du.
- Orhan Bey döneminden itibaren toprakların genişlemesi, nüfusun çoğalıp devlet işlerinin yoğunlaşması üzerine idari, askeri, ekonomik ve hukuki düzenlemeler yapılarak devlet teşkilatının kurulup gelişmesini sağlamaya çalıştılar.
- **Orhan Bey** zamanında başkentte, devlet işlerinin görüşülüp karara varılması amacıyla Sasaniler, Araplar, Selçuklular ve diğer Türk devletlerindeki uygulamaları örnek alınarak **Divan-ı Hümayun** kuruldu.
- Divan’ın başlıca iki özelliği **en üst yönetim örgütü** ve **en yüksek mahkeme** olmasıdır.

- Padişahın başkanlığında toplanan Divan-ı Hümayun'da; siyasi, askeri, adli, ekonomik işler görülür, davalara bakılırdı. Divan, din, dil, ırk, cinsiyet, meslek vb. ayrımı yapılmaksızın herkese açıktı.
- Divan-ı hümayun toplantılarına vezir-i azam, vezirler, kazaskerler, defterdar ve nişancı katılırdı.
- Devlet sınırlarının genişlemesiyle I. Murat zamanında Rumeli Beylerbeyliği (Manastır) kurularak ülke yönetim birimlerine ayrıldı.
- Ülke; yönetim birimlerine ayrıldı: Eyaletler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar köylere ayrıldı.
- Yıldırım Bayezid zamanında da Anadolu Beylerbeyliği (Kütahya) kuruldu.
- Orhan Bey zamanında **Yaya ve Müsellemler** adıyla ilk düzenli ordu teşkilatı oluşturuldu.
- I. Murat zamanında da Kapıkulu Ocağı ve Yeniçeri Ocağı kuruldu.
- Karesioğullarının Osmanlı Devleti'ne katılması ile de ilk denizcilik faaliyetleri başlamıştır.
- İlk tersane Karamürsel ve Edincik'te daha sonra da Yıldırım Bayezid tarafından Gelibolu'da açıldı.
- İlk Osmanlı parası (bakır para, mangır) Osman Bey zamanında basılmıştır.
- Daha sonra Orhan Bey döneminde de akçe (gümüş para) bastırılmaya devam edilmiştir.
- Ekonomisinin temeli tarıma dayalı Osmanlı Devleti'nde **I. Murat** zamanında **dirlik sistemi** kurularak ülke toprakları **has**, **zeamet** ve **tımar** olarak bölümlere ayrılmaya başladı.
- Bu dönemde hukuk ve eğitim alanında da eyalet, sancak, kaza ve köylere davalara bakması için kadılar görevlendirildi.
- **İznik**'in alınmasıyla birlikte burada **ilk Osmanlı medresesi** (İznik Orhaniyesi) kurudu ve başına dönemin en önemli müderrislerinden Başmüderris olarak **Kayserili Davut** atandı. Daha sonra **Bursa** ve **Edirne**'de de medreseler yapılarak eğitimin geliştirilmesine çalışıldı.

OSMANLI ORDUSU

- Kuruluş yıllarında Osmanlı Beyliği'nin düzenli askeri birlikleri yoktu.
- Gerekliğinde, gazilerden oluşan ve tamamı atlı olan aşiret kuvvetleri, alperenler ve gazi akıncıların tellallar vasıtasıyla bir yerde toplanması sağlanır ve sefere çıkılır.
- Savaş bitince herkes, işinin başına dönerdi. İlk fetihleri yapanlar bu uç kuvvetleridir.
- Sınırların genişlemesiyle birlikte bu kuvvetlerin yetersiz olduğu görüldü ve devamlı savaşa hazır, yaya ve atlı bir kuvvetin kurulmasına karar verildi.

KARA ORDUSU

a-Yaya ve Müsellemler

- Orhan Bey zamanında **Yaya ve Müsellemler** adıyla ilk ordu teşkilatı oluşturuldu. Bu askerlerin yaya olanlarına yaya, atlı olanlarına müsellemler adı verilirdi. Savaş zamanlarında iki akçe alırlar diğer zamanlarda kendilerine verilen çiftlikleri ekerlerdi.

b-KAPIKULU OCAKLARI

- I. Murat zamanında **pençik oğlanı** denilen harp esirlerinin sayısı artınca, bu insanlardan daimî ve düzenli ordunun kurulmasında yararlanmak düşüncesi doğmuştur.
- Zaten daha önceki Türk İslam devletlerinde de benzeri uygulamalar vardı.
- Böylelikle Kapıkulu Ocakları oluşturuldu. Kapıkulu Ocakları; piyadeler ve süvariler olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı.
- Kapıkulu Ocakları oluşturulduktan sonra, bu ocaklara sürekli bir kaynak olmak üzere, **devşirme usulü** ihdas edildi.
- Böylelikle kapıkulu ocakları hem bir askeri birliğin hem de genelde yönetim mekanizmasının önemli bir kolu olan sistemin kaynağı haline geldi.
- Kapıkulu askerlerinin bölümleri şunlardı:

1-Yaya Kapıkulu Ocakları (Kapıkulu Piyadeleri)

- **Acemi Ocağı:** Bütün kapıkulu ocaklarının nefer ihtiyacını karşılardı.

- **Yeniçeriler:** Kapıkulu askerinin esas unsuruydu. Savaşta ve barışta padişahı korumakla görevliydi. Üç ayda bir ulufe denen maaş alırlardı.
- Osmanlıların Rumeli'ye geçmesi ve fetihlerin artmasıyla daha fazla askere ihtiyaç duyuldu. Bunun için 1363'te Pençik Kanunu çıkarıldı. Kanuna göre; savaşta esir alınan genç esirlerden beşte biri vergi karşılığı devletin olacaktı. Bu esirler, kısa bir eğitimden sonra Yeniçeri Ocağı'na alınırlardı. Bunun sakıncaları görülünce savaş esirlerinin Anadolu'da Türk ailelerin yanında yetiştirilmeleri sağlandı.

Yeniçeri Ocağı

- Yeniçeriler, Kapıkulu Ocakları'nın en temel ve en kalabalık grubuydu.
- I. Murat zamanında Edirne'de kuruldu.
- Yeniçeriler, devletin merkezî otoritesinin temelini oluşturlardı.
- Padişah, yeniçeriler sayesinde uç beylerinin güç ve otoritelerini dengelemiştir.
- Yeniçeriler, sıkı bir eğitim görürler, ok, yay, kılıç, balta ve gürz gibi silahlar kullanırlardı.
- Yeniçeriler, yaya olarak savaşır ve savaş sırasında merkezde, padişahın yanında bulunurlardı.
- Yeniçerilerin komutanına Yeniçeri Ağası denirdi.
- Yeniçeriler, yılda bir elbise, üç ayda bir ulufe denen maaş alırlardı.
- Saygınlıkları vardı.
- Merkezde ya da yakın kışlalarda otururlardı.
- Evlenmezler, askerlik dışında başka bir işle uğraşmazlardı.

Devşirme Kanunu

- Ankara Savaşı'ndan sonra iç karışıklıklar ve fetihlerin durması sonucu savaş esiri elde edilemedi. Bunun üzerine Devşirme Kanunu çıkarıldı: Hristiyan halkın çocuklarından sadece bir tanesi, devlet hizmetine alındı.
- Tek çocuklu ailelerin çocukları alınmadı. Sağlıklı ve gürbüz olmaları şartıyla yaşları 8-18 arası olan çocuklar, tercih edildi. İlk önceleri Rumeli tarafından çocuk toplandı.
- Bu sistem, aileler için çocuklarının Osmanlı'ya hizmet ediyor olması bakımından hem onur verici hem de ekonomik bir kazançtı. Devşirme işlerinden Yeniçeri Ağası sorumluydu.

- **Cebeci Ocağı:** Silahların tamiri, taşınması ve dağıtılmasında görev alırlardı.
- **Topçu Ocağı:** Topların imali ve kullanılmasından sorumlu idi. Osmanlı ordusunda ilk top, I. Murat zamanında 1389'da I. Kosova Savaşı'nda kullanılmıştır.

2-Atlı Kapıkulu Ocakları (Kapıkulu Süvâri)

- Kapıkulu süvarileri, seçkin bir askerî sınıftır.
- Derece ve maaş yönünden yeniçerilerden üstündür.
- Edirne, İzmit ve Bursa'da oturur, sefer sırasında orduya katılırlardı.
- Atlı idiler. I. Murat zamanında iki bölük olarak **Sipah**, **Silahtar** olmak üzere oluşturulmuştur.
- Seferde padişahın yanında bulunur, onun tuğ ve silahlarını taşır, güvenliğini sağlarlardı.
- Derece olarak Yeniçerilerden daha yüksektir ve maaşları daha fazlaydı.

c-EYALET ASKERLERİ

a-Tımarlı Sipahiler

- Eyalet kuvvetlerinin en kalabalık sınıfını tımarlı sipahi denilen topraklı süvariler teşkil ederdi.
- Osmanlılardan önceki İslam-Türk devletlerinde bulunan “ikta”nın devamı olan ve I. Murad zamanında teşkilatlandırılan tımar sisteminin iki yönü vardı.
- Sistem bir yönüyle **toprağın işlenmesini** sağlarken diğer yönüyle de **devletin atlı ihtiyacının (asker) teminine** hizmet ederdi.
- Tımar sistemine göre, sipahilere devlete karşı görev üstlenmek koşuluyla tahsis edilen ve adına dirlik denilen gelirler, aslında devlete ait çeşitli vergilerden oluşuyordu.
- Sipahi, aldığı dirlikle hem geçimini sağlar hem de devlete karşı görevini yerine getirirdi.

- Devlete ait toprakları tasarruf eden ve kendilerine “**sahib-i arz**” da denilen tımar sahipleri, tasarruf ettikleri yerin yıllık gelirine göre yeme, içme, silah ve at gibi her türlü ihtiyaçları kendilerine ait olmak üzere atlı askerler yetiştirmek zorundaydılar. Bu askerlere **cebelü** denirdi.
- Tımarlı sipahilerin yıllık gelirleri hizmet kıdemlerine göre 1000-19.999 akçe arasında olurdu.
- Sipahi bu gelirin her 3000 akçesi için bir cebelü beslemek zorunda idi. Yıllık geliri 20.000-99.999 akçe arasında olan dirliğe **zeamet** denirdi. Zeamet sahipleri gelirlerinin her 5000 akçesi için yine bir **cebelü** besleyip teçhiz etmekle yükümlüydüler.
- Bu sistemde toprağın mülkiyeti devlete, ekip biçmesi çiftçiye, vergilerini toplamakta tımarlı sipahiye aitti.
- Tımarlı sipahiler eyaletlere göre tertiplenirdi. **Beylerbeyi**, eyaletin en yüksek rütbeli komutanıydı.
- **Beylerbeyinin** emri altında sancak beyleri, subaşılar, alaybeyleri vardı. Sefer için toplanmak gerektiğinde çeri sürücü denilen görevlilerin denetiminde eyalet bayrağı altında toplanılırdı.

Tımar Sistemi

- . Osmanlı Devleti, Türkiye Selçuklularında ikta olarak bilinen bu sistemi alarak geliştirmiş ve tımar sistemi adıyla uygulamıştır.
- . Tımar Sistemi'nde devlet, bazı topraklarının gelirlerini, görev karşılığı olarak askerlerine ve memurlarına vermekteydi.
- . Tımar sahipleri, her üç bin akçe için cebelû denilen atlı asker beslerdi.

Tımar Sistemi'nde; Toprağı kullanan köylü,

- Nedensiz olarak toprağını terk edemezdi.
- Toprağını üç yıl üst üste boş bırakamazdı.
- Vergisini, sipahiye ödemek zorundaydı.

Tımar sahiplerinin görevleri ise;

- Köylünün güvenliğini sağlamak,
- Köylünün tarım ihtiyaçlarını temin etmek,
- Tohumluk ihtiyacını karşılamak,
- Köylünün vergilerini rahatça ödemelerini sağlamaktı.

b-Yardımcı Kuvvetler

1-Öncü Kuvvetler

- Bunlar akıncı, deli gibi hafif süvari ve azap gibi hafif piyade birliklerden oluşuyordu.
- Akıncılar genç, güçlü ve yiğit kişilerden seçilirdi.
- **Akıncılar** her türlü ihtiyaçlarını kendileri temin ederler, genellikle düşmandan aldıkları ganimetlerle geçinirler, buna mukabil vergi ödemezlerdi.
- Yine eyalet askeri statüsündeki azaplar ise öncü piyade birliklerindendi. Başlangıçta hafif okçu olarak orduya katılan azaplar, daha sonraki dönemlerde öncü piyade kuvveti olarak savaşmışlardır.

Azaplar

- Halk arasından seçilen gönüllülerdir.
- Anadolu'dan katılan, dinç ve bekâr erkeklerdi.
- Düşmana ilk onlar saldırırdı.

Akıncılar

- Sınırların güvenliğini sağlamak için kurulmuş askerî birliklerdi.
- Çok hızlı hareket ederler, korkusuzca düşmana saldırırlardı.
- Düşman hakkında bilgi toplar, orduya yol açar ve pusu kurulmasını önlerlerdi.

Deniz Kuvvetleri

DONANMA

- Osmanlı Devleti'nde denizcilik faaliyetleri Karesioğullarının Osmanlı Devleti'ne katılması ile başlamıştır.
- 1350'lerde Marmara Aydıncık (Edincik) üssünün kurulması ilk adımdır.
- I. Bayezid zamanında Gelibolu'da ilk tersane açılmıştır.
- Yıldırım Bayezid zamanında donanma gelişme göstermiş, Sakız, Eğriboz adaları ve Yunanistan'ın doğusuna seferler düzenlenmiştir.
- Osmanlı donanmasının ilk ciddi çatışması Mehmet Çelebi zamanında oldu. Çalı Bey kumandasındaki Osmanlı donanması 1415'te Venediklilere yenildi.
- Donanma II. Murat zamanında Karadeniz'de Trabzon İmparatorluğunu tehdit edecek bir duruma ulaşmıştır.

OSMANLI EKONOMİSİ

A-OSMANLI İKTİSAT ANLAYIŞI

- Bir toplumun ekonomik bünyesi ve faaliyetleri, başlıca üç ana bölüme ayrılır: Tarım, sanayi, ticaret.
- Osmanlılarda Klasik dönem dediğimiz XVII. Yüzyıla kadar geçen zaman ile onu izleyen XVIII. yüzyılın temel ekonomik anlayışı, devlet anlayışına sıkı sıkıya bağlıydı.
- Osmanlı devlet anlayışı, reayayı güvenli ve refah içinde yaşatması amacını da ihtiva ediyordu. Bu bakımdan, Osmanlılarda ekonomik faaliyetlerin tümü, reayanın sıkıntıya düşmeden, bolluk içinde yaşamasını sağlamak amacıyla düzenlenmişti. Bu temel düşünce ışığında, ekonomik faaliyetleri yürüten her bölüm üreticisi, talep kadar, yani refah içinde yaşanacak kadar üretimde bulunmak zorundaydı.
- XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin diğer kurumlarında olduğu gibi, ekonomik faaliyetlerinde de önemli bir değişim yaşanacaktır.

B-OSMANLI EKONOMİSİNİN TABİİ KAYNAKLARI:

1)- İNSAN:

- Osmanlı Devleti'nde reaya diye adlandırılan insanlar, yaptıkları işlerin özelliğine göre şehirlerde, kasabalarda ve köylerde yaşarlardı.
- Reaya üretim yapar, karşılığında devlete vergi verirdi.
- Reaya, kendilerine imkân sağlayan devlete de vergilerini vermekteydiler.
- Osmanlı Devleti'nde insanların ekonomik gücü, nüfusa bağlı olarak artmıştır.
- Osmanlı devletinde son yıllara gelinceye dek bugünkü anlamda bir nüfus sayımı yapılmamıştı.
- İlk nüfus sayımı 1831'de II. Mahmut döneminde yapıldı.
- Osmanlı Devleti'nin bundan önceki dönemlerine ait nüfus bilgilerini ise Tahrir defterlerinden öğreniyoruz.
- Tahrir defterlerine, ülke toprakları ve üzerinde yaşayan insanlar kaydedilirdi.
- Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Anadolu'nun nüfusu azdı. Bunun sebebi; kıtlık, salgın hastalıklar ve savaşlardı.
- Osmanlı Devleti güç kazandıkça nüfus arttı. Bunun sebebi; ekonomik durumu iyileşmesi ve güvenli bir ortamın oluşmasıdır.
- **Tahrir Defterleri:** Bir yer fethedildiğinde ya da belirli aralıklarla kaza ve sancakların vergi yükümlüsü "erkek nüfusunu" ve bunların ödeyeceği vergi miktarını saptamak amacıyla "**Tahrir**" denilen bir sayım yapıldı. Tahrir defterlerini "**Nişancı**" tutar, bir örneği de Eyalette saklanırdı.

2)- TOPRAK:

- Osmanlı Devleti'nde ekonominin en önemli kaynağı topraktı.
- Osmanlı Devleti, ekonominin en önemli kaynağı olan toprağı, genel olarak miri arazi tanımıyla kendi mülkiyetinde tutmuştur.
- Reaya, bu toprakları kullanma hakkına sahipti.

- Devlet, herkese ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde toprak verirdi. Tımar sistemi içinde köylüye dağıtılan bu topraklara çift denirdi.
- Bu toprakların kullanma hakkı çiftçininindi. Ölümünden sonra bu toprakların kullanım hakkı, çiftçinin çocuklarına miras kalırdı.
- Bu uygulama ile toprak sahibi zengin bir sınıf ortaya çıkmamıştır.
- Osmanlı Devleti, toplumun beslenmesi için özellikle, susuz tarım yapılan, yani büyük ölçekli hububat üretimi için gerekli topraklar başta olmak üzere, ekim yapılan kasaba ve şehir sınırları dışında kalan toprakları, tasarrufu köylüde olmak üzere, kendi mülkiyetinde tutmuştur.
- Tımar sistemi içinde toprak tasarrufunda temel ölçü olarak her haneye, onu besleyecek büyüklükte bir toprak tahsis edilmiştir. Bu toprak ta çift diye adlandırılmıştır.
- Ancak 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile özel mülkiyet gelmiştir.

OSMANLILARDA TOPRAK SİSTEMİ

A)- Mirî ARAZİ:

- Mülkiyeti devlete ait olan topraklardır.
- Mirî toprakların başlıcaları şunlardır:

1)- Havass-ı Hümayun Toprakları:

- Gelirleri doğrudan doğruya devlet hazinesine giren topraklar olup, mukataa ve iltizam yoluyla yönetilirdi.

2)- Paşmaklık toprakları:

- Gelirleri padişah kızlarına ve ailelerin bırakılan topraklardı.

3)- Malikâne toprakları:

- Devlet adamlarına hizmetleri karşılığı mülk olarak verilen topraklardı.

4)- Yurtluk ve Ocaklık Toprakları:

- Fetih sırasında bazı kumandanlara, hizmetlerine karşılık olmak üzere verilen topraklardır.

5)- Dirlik (Tımar)Toprakları:

- Vergi geliri, devlet adamlarına ve askerlere hizmet veya maaş karşılığı verilen topraklardır.
- Dirlik sahibi, toplanan verginin maaş olarak ayrılan "**Kılıç hakkı**" olarak ayrılan bölümünden geriye kalanla **Cebelü** denilen tam teçhizatlı asker yetiştirirdi.
- Dirlik topraklar üçe ayrılırdı:
  - a)-**Has**
  - b)-**Zeamet**
  - c)- **Tımar**

B)- MÜLK ARAZİ:

- Mülkiyeti kişilere ait topraklardır.
- İki bölümde incelenebilir:

1)- Öşriyye (öşür topraklar):

- Bu topraklar, fethedildiği zaman Müslümanlara verilmiş veya fethedildiğinde Müslümanlara ait olan topraklardır.
- Bu gibi topraklar sahiplerinin malı olup, dilediği gibi kullanırlar, satabilirler, vakfedebilirler ya da çocuklarına miras olarak bıraka bilirlerdi.
- Bu toprakların sahipleri arazi vergisi olarak **Çift Resmi**, ürün vergisi olarak da "**Öşür**" vergisini verirlerdi.

2)- Haraciyye (Haraci topraklar):

- Bu topraklar bir yerin fethinden sonra **Gayrî Müslim** halkın elinde bırakılan, onlara mülk olarak verilen topraklardır.
- Sahipleri, dilediği gibi kullanırlar, satabilirler, vakfedebilirler ya da çocuklarına miras olarak bırakabilirlerdi.
- Bu toprakların sahipleri arazi vergisi olarak **Harac-ı Muvazzaf**, ürün vergisi olarak da **Harac-ı Mukassem** vergisini verirlerdi.

C)- VAKIF ARAZİ:

- Gelirleri kişiler ya da devlet tarafından hayır kurumlarına bırakılan topraklardı.

C-OSMANLI DEVLETİNDE ÜRETİM

1-TARIM

- Osmanlı ekonomisinin en önemli sektörü tarımdır.
- Devlet tarafından kendisine toprak verilen köylü, tarımla uğraşır, geçimini sağlardı.
- Köylü bu toprağı; satamaz, vakfedemez, devredemezdi.
- Köylünün devlete karşı sorumlulukları vardı:
  - Toprağı habersiz terk etmemek,
  - Sebepsiz olarak toprağı üç yıl üst üste ekmeden bırakmamak,
  - Ürettiği ürünün vergisini sipahiye ödemek
- Buna karşılık devletin vatandaşa karşı görevi de;
  - Halkın huzur ve güvenini sağlamaktı.
  - Devlet, sağladığı imkânlar karşılığında tımar sahibinden; asker yetiştirmesini, köylüden de üretim yapmasını beklerdi.
- 17. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı devleti tarım ürünleri bakımından kendine yeten bir ülkeydi.
- Ancak, zaman zaman karşılaşılan kuraklık, sel, isyanlar, göçler ve tımar sisteminin bozulması üretim kayıplarına neden olmuştur.
- Özellikle hububat, bağ-bahçe ziraatı ön plandayken, 18. Yüzyıldan itibaren Avrupa'da sanayinin gelişmesi doğrultusunda tütün, pamuk gibi sanayi bitkilerinin üretimi önem kazanmıştır.
- Ayrıca Avrupa'nın tarım ürünü ihtiyacı artınca Osmanlı Devleti'nde Geçimlilik düzeyde üretimden Pazar Ekonomisi'nin ihtiyaçlarını karşılayacak bir üretim düzeyine gelinmiştir.

2-HAYVANCILIK

- Hayvancılık, tarım ekonomisinin ve genel ekonominin önemli unsurlarından biridir.
- Genel olarak göçebelerin uğraşı olsa da köylüler de bu alanda önemli bir rol üstlenmişlerdir.
- Sadece göçebelerden alınan **resm-i yaylak ve resmi kıslak** yerine, hayvan besleyen herkesten **adet-i ağnam** denen vergi alınıyordu.
- Hayvancılıktan; ulaşım, taşımacılık, et, süt, yün, dokumacılık alanlarında faydalanılmaktadır.
- Balıkçılık ve arıcılık da gelişmiştir.
- Hayvancılıkla uğraşanlar göçebelerdi (konargöçer/Yörük).
- Hayvancılıkla uğraşanlardan ağnam vergisi alınırdı.
- Hayvancılığın yaygın olduğu iller; Bursa, Balıkesir, Manisa ve Aydın'dı.
- Hayvancılık, her dönem devlet tarafından desteklenmiştir.
- Devlet desteği sayesinde; Bursa'da ipek, Selanik'te çuha, Bulgaristan'da aba, Ankara'da tiftik yaygın olarak üretildi.

3- MADENCİLİK

- Osmanlı Devleti'nde madenler iltizam olarak dağıtılırdı.
- Çıkartılan madenlerin çoğu ülke içinde işlenemediğinden dışarıya ihraç edilirdi.
- **Not:** Osmanlılarda ilk madenin işletilmesi Osman Bey zamanındadır. Bilecik'in fethi ile buradaki demir madeni işletilmiştir.

4-ESNAFLIK (SANAYİ) VE TİCARET

AHİLİK TEŞKİLATI:

- Anadolu'da 13. yüzyılda yayılmış olan esnaf, zanaatkâr ve işçileri toplayan teşkilattır.
- Anadolu Selçuklu Devletinin sosyal düzeninin sağlanmasında ve Osmanlı devletinin kuruluşunda etkili olan Ahilik teşkilatı dinî, ahlaki, sosyal ve ekonomik bir nitelik taşıyordu.
- Ahilik'te her mesleğin bir pîri ve pîr çevresinde toplanan meslek sahipleri vardı. Bu meslek sahiplerinin güven, doğruluk, tövbe ve hidayet gibi kurallara uyma zorunluluğu vardı.

LONCA TEŞKİLATI:

- Osmanlı toplumunda esnaflar **Lonca** adı verilen teşkilatlara sahiptiler.
- Her esnaf muhakkak bir loncaya kayıtlı olur, loncasının koruması ve denetimi altında bulunurdu.
- Bugünkü tabipler odası, mimarlar odası, şoförler cemiyeti gibi...
- Dükkân açma hakkına **Gedik** denilirdi.
- Gedik'e sahip olmak için çıraklık, kalfalık yapıp, ustalık belgesini almak gerekirdi.

Muhtesip:

- Çarşı ve pazar denetlemesi yapardı.
- Satılan mal ve fiyatları kontrol ederlerdi. (Zabıta)
- **Esnaflı; a)- Üreticiler b)- Hizmet erbabı** olarak ikiye ayırabiliriz.

a)-Üreticiler:

- Hammaddeyi işleyerek, işlenmiş madde haline getiren esnaflardır.
- Örneğin: Bakırcı, Kılıççı, fırıncı, demirci gibi...

b)-Hizmet Erbabı:

- Toplum için gerekli bir hizmeti yapan esnaftır. Örneğin: Berberler, hamallar gibi...
- Esnafın üretimi elemeği göz nuruna dayanıyordu. Bu mevcut sanayi öncesi üretim başlangıçta ülke ihtiyaçlarını karşılıyordu.
- Ankara'da sof, Bursa'da İpekçilik, Selanik'te çuhacılık, Bulgaristan'da aba, Kayseri, Manisa ve Tokat'ta dericilik (debbağlık) yaygındı.
- Ayrıca Osmanlı Devleti'nde savaş araç ve gereçlerini üretmek için fabrika ve imalathaneler de kurulmuştu.

OSMANLILARDA TİCARET

a-İç Ticaret

- Osmanlılarda ticaret denince iki tür faaliyeti düşünmek gerekir.
  - Birincisi **ehl-i hinfet** denilen zanaatkarların ürettiklerini dükkanlarında pazarlama biçimidir.
  - İkincisi ise, bir başka beldeden ya da ülkeden getirdiklerini satan ya da satmak üzere götüren tüccarın yaptığı işlerdir.
- Osmanlı Devleti'nde ticaretin bir yönü, içeride toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde, bilhassa şehirlerin ihtiyaçlarına göre, devletin kontrolü altında ve genellikle **muhtesib** ve **eminlerin** denetim ve gözetimindeydi.
- Bu belirli bölge içinde yapılan ticaretin dışında, asıl transit bir ticaretin konusu olan meta üretimi, bazı dallarda yoğunlaşmıştı.
- Özellikle tekstil alanında, Osmanlı ülkesinin çeşitli şehirlerinde bu konuda ileri bir üretim ve bu üretime dayalı olarak yoğun bir ticaret söz konusuydu.
- Ankara'da sof, Bursa'da İpekçilik, Selanik'te çuhacılık, Bulgaristan'da aba, Kayseri, Manisa ve Tokat'ta dericilik (debbağlık) ve bakırcılık yaygındı.

İç Ticaret

- Osmanlı Devleti'nin kurulduğu topraklar; doğudan batıya uzanan ticaret yolları üzerinde bir merkez durumundaydı.
- Bu sebeple, ticaretin gelişmesine önem verildi.
- Ticaret, devlet tarafından desteklendi. Ticaretten az vergi alındı.
- Osmanlı topraklarında yabancı tüccarlar da ticaret yapabiliyordu.
- Ticaret yolları üzerinde kervanların dinlenmesi için menziller kurulmuştu.
- Ana yollar ve geçitler derbentçi denilen görevlilerin gözetimi altındaydı.
- Şehirlere gelen mallar, bedesten, çarşı ve kapan hanlarında toplanır ve satışa sunulurdu.
- İlk bedesten, Orhan Bey zamanında Bursa'da, ikincisi ise Mehmet Çelebi zamanında yine Bursa'da İpek Han adıyla yaptırıldı.
- Kapan hanları, tek cins ticaret maddesinin toptan satışının veya dağıtımının yapıldığı yerlerdir. Un kapını, yağ kapını gibi...
- Esnaf, Ahiliğin birer kolu olan lonca teşkilatlarına bağlıydılar. Her meslek grubunun ayrı bir loncası olurdu.
- Loncaya kayıt olan üyeler, o loncanın denetimi ve koruması altında olurlardı.
- Dükkân açma hakkına gedik denirdi. Gedige sahip olmak için, çıraklık, kalfalık ve ustalık belgelerini almak gerekirdi.
- Şehirlerde ayrıca belirli günlerde kurulan açık pazarlar da vardı. Bu pazarlar, satılan malın adıyla anılırdı. Odun pazarı, at pazarı gibi...
- . Çarşı ve pazarları fiyat ve kalite bakımından denetleyen görevliler; muhtesip ve eminlerdi.

b-Dış Ticaret

- Yıldırım Bayezid zamanında Erzincan'a kadar olan yerlerin alınması sonucu, İran ipek kervanları Trabzon yolu yerine Bursa yolunu tercih ettiler.
- Osmanlıların Anadolu'da egemenliğini genişletmesi, güvenliği sağlaması ve liman şehirlerini ele geçirmesi, 14. yüzyılın sonlarından itibaren dış ticaretin gelişmesini sağladı.
- . İran ve Hindistan'dan gelen tüccarların Bursa, Antalya ve Alanya'ya ulaşmaları sağlandı.
- Hint ve Arap mallarının Anadolu'ya giriş limanları olan Antalya ve Alanya'nın alınmasıyla dış ticaret gelişmeye başladı.
- Böylece, tüccarların güven içinde Bursa'ya ulaşmaları sağlandı. Devlet tarafından ticaretin geliştirilmesi ve ticaretle uğraşanların güvenliğinin ve ihtiyaçlarının sağlanmasına çalışıldı.
- Bu amaçla ticaret yolları üzerinde kervansaraylar yaptırıldı.

TİCARETLE İLGİLİ DEYİMLER:

- **Menzil:** Yol üzerindeki konaklama noktaları denirdi.
- **Menzil Teşkilatı:** Haberleşme **Tatar** denilen ulaklar tarafından yapılıyordu. Devlet habercilerin çabuk gitmelerini sağlayacak dinlenmiş atları ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için konaklama yerine yakın köy ve kasabalardaki bazı aileleri bu iş için görevlendirirdi. Bu teşkilata "**menzil teşkilatı**" denirdi.
- **Derbentçi:** Ana yolların, boğaz ve geçitlerin güvenliğinden sorumluydu.
- **Mekkâri Taifesi:** Yolcu ve mal taşıma işlerini meslek edinen esnaflara verilen ad.

II. ÜNİTE

DÜNYA GÜCÜ: OSMANLI DEVLETİ (1453-1600)

OSMANLI DEVLETİNDE YÜKSELME DÖNEMİ

- Osmanlı Devleti'nde İstanbul'un fethi ile başlayıp (1453), sokulu Mehmet Paşa'nın vefatı ile son bulan döneme **Yükselme Dönemi** denir. Bu dönem Osmanlının en parlak zamanıdır.

Yükselme Devri Padişahları:

- 1- II. Mehmet (1451-1481)
- 2- II. Bayezid (1481-1512)
- 3- I. Selim (1512-1520) (Yavuz)

4- I. Süleyman (1520-1556) (Kanuni)

5- II. Selim (1556-1574)

6- III. Murat (1574-1595)

K- FATİH SULTAN (II.) MEHMET DÖNEMİ (1451-1481)

1. KONU İSTANBUL'UN FETHİ (29 MAYIS 1453)

İstanbul'un Fethi Sırasında Bizans'ın Durumu

- Bizans, adı imparatorluk olmasına rağmen, İstanbul ve çevresindeki birkaç kasabaya egemen olan küçük bir devlet haline gelmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin giderek baskısının artması üzerine Kral Konstantin Avrupa'dan yardım alabilmek için Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesini savunuyorlardı.
- İstanbul halkının Ortodoks olmaları ve Patriğin karşı çıkması nedeniyle bu birleşme olmadı.
- Bizans'ta bu fikrin oluşmasında Osmanlıların din ve vicdan hürriyetine önem vermesi de etkili olmuştur.

İstanbul'un Fethinin Sebepleri

- 1) İstanbul'un jeopolitik önemi
- 2) Bizans'ın Osmanlı şehzadelerini koruyarak ve kışkırtarak, taht kavgalarına neden olması,
- 3) Bizans'ın Osmanlıya karşı isyan edenlere yardım etmesi
- 4) Bizans'ın Anadolu Beyliklerini Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması
- 5) Bizans'ın Osmanlı'ya karşı düzenlenen Haçlı seferlerini teşvik etmesi,
- 6) Osmanlı toprak bütünlüğünü bozan bir konumda olması
- 7) İstanbul'un boğaza hâkim bir konumda olması ve bu yüzden Karadeniz Akdeniz suyunun anahtarı konumunda olması.
- 8) İstanbul'un önemli kara ve deniz ticaret yollarının üzerinde olması
- 9) İstanbul'un Osmanlıların Anadolu ve Rumeli topraklarının bağlantısını kesmesi
- 10) Bizans'ın Osmanlı toprak bütünlüğünü bozması
- 11) Bizans'ın Hristiyanlığın doğudaki son kalesi olması
- 12) Peygamberimizin İstanbul'u fetih müjdesi, hadisi şerifi

•Fetih İçin Osmanlının Yaptığı Hazırlıklar

- 1) Bizans'a denizden gelebilecek yardımı önlemek amacıyla Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumeli Hisarı'nı (Boğazkesen) yaptırdı.
- 2) Dört yüz parçalık bir donanma hazırlandı.
- 3) Haliçteki zincire karşılık gemileri karadan yürüterek Haliç'e soktu.
- 4) Edirne'de Surları yıkabilecek şâhi adı verilen büyük toplar döktürüldü.
- 5) Avrupa'dan gelebilecek yardımlar için Balkanlara ve sınır boylarına ordu gönderildi.
- 6) Macaristan, Sırbistan, Eflak, Venedik ve Karamanoğulları ile antlaşma yapıldı.
- 7) Karamanoğulları üzerine bir ordu gönderilerek gelebilecek tehlike önlendi.
- 8) Bizans'ın elindeki İstanbul civarındaki Saray ve Vize kaleleri alındı.

- 53 günlük bir kuşatmadan sonra 29 Mayıs 1453'te salı günü, İstanbul fethedildi.

• Bizans'ın önlemleri:

- 1) Surlar onarıldı
- 2) Haliç'in ağzı zincirle kapatıldı.
- 3) Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleştirilmesine çalışıldı. Böylece Papa' dan destek sağlanmaya çalışıldı.
- 4) Cenevizliler askeri yardım yaptılar.
- 5) Grejuva (Rum ateşi)etkili şekilde kullanıldı.

İstanbul'un Fethini Kolaylaştıran Nedenler

- 1- Bizans ordu ve donanmasının zayıf oluşu,
- 2- Kuşatma sırasında Avrupa'dan yardım alamaması.
- 3- **Not:** Bizans kuşatma sırasında sadece Venedik ve Cenevizlilerden yardım alabilmiştir.
- 4- **Not:** Cenevizliler kuşatma sırasında ticari kaygılarından dolayı hem Osmanlılara hem de Bizans'a yardım etmişlerdir.

- **Sonuçları:**

- 6 Nisan'da başlayan kuşatmada, 21-22 Nisan gecesini 72 parçalık donanma Haliç'e indirilerek Bizans'ın maneviyatı sarsılmış ve 29 Mayıs 1453'te yapılan genel hücumla İstanbul fethedilmiştir.

C- Fethin Türk Tarihi Açısından Sonuçları

- Osmanlı Devleti Yükselme dönemine girmiştir.
- Başkent Edirne'den İstanbul'a taşınmıştır.
- II. Mehmet'e Fatih ünvanı verildi.
- Osmanlı Devleti imparatorluk haline geldi.
- Osmanlı'nın Anadolu-Rumeli toprak bütünlüğü sağlandı. Osmanlı'nın Anadolu-Rumeli geçişi kolaylaşmıştır.
- Osmanlı toprakları arasında sürekli sorun çıkaran bir fitne yuvası ortadan kaldırılmıştır.
- Boğazlar ve boğaz ticareti Osmanlıya geçti.
- Karadeniz-Akdeniz deniz ticaret yolunun denetimi Osmanlılara geçmiştir.
- Karadeniz'deki ipek ticareti Osmanlı denetimine girdi.
- Avrupalılar, ipek ve baharat ticaret yollarının Doğu Akdeniz'de ve Karadeniz'de Türklerin kontrolüne girmesi nedeniyle, başka deniz yolları aramaya başladılar. Bu durum Coğrafya Keşiflerinin bir nedeni oldu.
- Osmanlı Devleti İslam dünyasında haklı bir şöhret ve itibara kavuşmuştur.
- Yerli halkın güvenini kazanmak papanın haçlı birliği çalışmalarını önlemek ve Balkan fetihlerini kolaylaştırmak amacıyla Ortodoks Kilisesinin haklarına dokunulmadı.

D- Fethin Dünya Tarihi Açısından Sonuçları

- Orta Çağ kapandı, Yeni Çağ başladı.
- Bizans İmparatorluğu (395-1453) yıkıldı.
- İstanbul'dan kaçarak Avrupa'ya giden Bizanslı bilim adamları Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin başlamasında etkili olmuşlardır.
- Topun güçlü surları yıktığını gören Avrupalı krallar, feodalite (derebeylik) sistemini yıktılar.
- Venedik ve Ceneviz ticareti olumsuz yönde etkilenmiştir.
- İpek yolu Osmanlıların eline geçti. Avrupalılar yeni yollar aramaya başladı. bu da Coğrafi Keşiflere neden oldu.
- Ortodoks Patrikhanesi, Osmanlı'nın koruyuculuğu altında varlığını devam ettirdi. Fatih bununla, Hristiyan birliğini parçalamayı, İslam dininin hoş görüşünü anlatmayı, Balkanlardaki fetihlerde Ortodoksların desteğini kazanmayı amaçladı.

E- Fethin Osmanlı Tarihi Açısından Sonuçları

- 1) Osmanlı Devleti merkeziyetçi mutlak bir imparatorluk halini aldı.
- 2) Yükselme Devrine girildi.
- 3) Boğazlar Osmanlı egemenliğine alındı.
- 4) Anadolu ve Rumeli bağlantısı sağlandı.
- 5) Kuzey ve Doğu Avrupa'dan gelen ticaret yolları Osmanlıların eline geçti.
- 6) Başkent İstanbul'a taşındı.
- 7) Bizans imparatorluğu yıkıldı.
- 8) Orta Çağ'ın sonu, Yeni Çağ'ın başlangıcı kabul edildi.
- 9) Avrupalılar yeni ticaret yolları aradılar. Bu da Coğrafi Keşiflere yol açtı.
- 10) İstanbul'dan İtalya'ya giden Bizanslı bilginler burada Rönesans hareketlerinin başlamasında etkili oldular.

- 11) Surların toplanarak yıkılacağı anlaşıldığından Avrupa’da Feodalite’nin yıkılmasına yol açtı.
- 12) Osmanlı Devleti Ortodoksların koruyuculuğunu üstlendi.

- **Not:** Osmanlı Devleti 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’yla Ortodoksların koruyuculuğunu Rusya’ya kaptırmıştır.

“Benim Düşündüklerim, Benden Öncekilerin Hayal Ufuklarına Bile Değmemiştir.” **Fatih Sultan Mehmet**

2- BİZANS’I DİRİLTME UMUTLARININ SÖNDÜRÜLMESİ

a-Mora’nın Fethi (1460) :

- Bizans imparatorunun kardeşi tarafından idare edilen Mora Avrupalı devletlerle iş birliği içerisine girdiği için fethedildi.

b-Trabzon Rum İmparatorluğu’na Son verilmesi (1461):

- Akkoyunlularla akrabalık bağı kuran Trabzon Rum imparatorunun vergisini ödememesi ve ödediği vergileri de geri istemesi üzerine karadan ve denizden Trabzon ele geçirilerek imparatorluğa son verildi.

3- BALKANLARDAKİ FAALİYETLER

a-Sırbistan’ın fethi(1459):

- 1454’ten 1459’a kadar devam eden seferler sonucunda Belgrad hariç Sırbistan fethedildi ve merkeze bağlı Semendire sancağı oluşturuldu.

b-Eflak’ın Osmanlılara bağlanması (1462) ve Boğdan’ın Osmanlılara bağlanması (1476):

- Yıldırım Bayezid’den itibaren Osmanlılara vergi veren Eflak Beyliği’nin Macarlara güvenerek vergilerini kesmesi üzerine yapılan seferle Osmanlılara yeniden bağandı. Boğdan’ın da vergilerini ödememesi üzerine yapılan seferle Boğdan Osmanlılara bağlandı.

c-Bosna-Hersek’in fethi (1463-1465)

- Haçlı seferlerine katılması ve Venedik’e komşu olması Bosna’nın fethini gerekli kılıyordu. Bosna 1463 yılındaki seferle Osmanlılara bağlandı. Bosna’nın ardından Hersek Dükalığı’ da Osmanlı egemenliğini kabul etti.

d-Arnavutluk’un fethi (1478-1479)

- I. Murat döneminde Arnavutluk kıyılarına kadar ulaşmıştı. II. Murat döneminde Osmanlı sarayında yetişmiş olan İskender Bey isyan etti. Fatih Arnavutluk üzerine üç sefer yaparak toprakları Osmanlılara kattı. Arnavutluk alınarak Balkanlar’ın fethi tamamlanmıştır.

4-ANADOLU’DAKİ FAALİYETLER

a-Amasra’nın Fethi (1461):

- Denizden ve karadan kuşatılan Amasra Cenevizlilerden alınmıştır. (1459)

b-Candaroğulları (İsfendiyoğulları) Beyliğine son verilmesi(1460):

- Karadan ve denizden kuşatılan **Sinop**’un fethiyle bu beylik sona erdi.

c-1461’de Trabzon Rum İmparatorluğu’na son verilmesi

- Trabzon’un da alınmasıyla Karadeniz kıyıları Osmanlı egemenliğine girdi.

d-Karamanoğulları Beyliğine Son Verilmesi (1466)

- Karamanoğulları arasındaki taht kavgalarına karışan Fatih, yardım ettiği beyin Venedik’le anlaşması üzerine sefere çıkarak beyliğin büyük bir kısmını (Konya ve Karaman) topraklarına kattı. Karamanoğulları II. Bayezid döneminde tamamen ortadan kaldırılmıştır (1487).
- Karamanoğulları ile mücadeleler Osmanlıları, Akkoyunlu ve Memluklerle karşı karşıya getirmiştir.

d-AKKOYUNLULARLA İLİŞKİLER VE OTLUK-BELİ SAVAŞI (1473)

Sebepleri:

- a) Fatih’in Trabzon’u ele geçirmesi
- b) Karamanoğulları beylerinin Uzun Hasan’a sığınması, Akkoyunluların Karamanoğullarını himaye etmesi
- c) Uzun Hasan’ın kendisini Timur gibi görmesi
- d) Her iki hükümdarın da Anadolu’ya hâkim olmak istemesi
- e) İki hükümdarda da cihan hâkimiyeti düşüncesi olması
- f) Akkoyunlular’ın Tokat’ı yağmalamaları
- g) Uzun Hasan’ın Osmanlı topraklarına saldırması
- h) Akkoyunluların Osmanlı aleyhine Venediklilerle anlaşması
- i) Akkoyunluların Anadolu Türk birliğini tehdit etmesi.

- Erzincan yakınlarında Otlukbeli denilen mevkiye yapılan savaşta topraklarında kullanılmasıyla Osmanlı ordusu galip geldi.
- Bu yenilgiden sonra Akkoyunlular yıkılma sürecine girmişlerdir.
- Doğu Anadolu Osmanlı egemenliği altına girmiş, Anadolu’da Türk birliğinin sağlanması açısından önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti doğu sınırlarını güvence altına almıştır.
- Fatih’in Anadolu’daki faaliyetlerinin temel sebebi Anadolu Türk birliğini sağlamak istemesidir.

“Ormanlarımdan bir dal kesenin başını keserim.” **Fatih Sultan Mehmet**

5-DENİZLERDEKİ FAALİYETLER

a-Ege Adalarının Fethi:

- Ceneviz ve Venediklilerden Ege adalarının fethiyle bu ülkelerin anılan bölgede siyasi ve ticari etkileri azalmıştır.
- **Ege adalarının fethi:** Limni, Eğriboz, Taşoz, Semadirek, İmroz, Midilli adaları alındı.
- **Yunan adalarının fethi:** Kefalonya, Ayamavra, Zenta adaları fethedildi. (1479)

b-Rodos Kuşatması (1480):

- Rodos Adası, Sen-Jan (Saint-Jean) şövalyelerinin elindeydi.
- Bunlar, Ege’de korsanlık yapıyor, Osmanlı Devleti’ni huzursuz ediyorlardı. Mesih Paşa tarafından kuşatıldı, ama alınamadı (1480).

3-Osmanlı-Venedik Savaşı (1453-1479):

- Ege adalarının alınması ve Bosna’nın fethiyle hem ekonomik hem de askerî açıdan zor duruma düşen Venedik Osmanlı Devleti’ne savaş açtı.
- Venedik’in Mora’ya saldırmasıyla başlayan savaşa Venedik’in yanında Arnavutluk, Macaristan, Akkoyunlular ve Karamanoğulları katılmıştır.
- Karada genellikle Osmanlılar, deniz de ise genellikle Venedikliler üstün gelmiştir.
- Arnavutluk’ta İşkodra’nın fethiyle Venedik barış istedi.
- Yapılan barışla Venedik vergiye bağlandı. Bunun karşılığında da Venedik’e bazı imtiyazlar tanınmıştır.
- Fatih Venedikliler ile 16 yıl savaş yapmış ve sonuçta Venedikliler ile **İmtiyazlar Anlaşmasını** imzalamıştır (1479). Bu anlaşma ile Venedikliler Osmanlı sularında serbestçe ticaret yapabilecek, Venedikliler Osmanlılara vergi vereceklerdi.

• **Not:** Bu anlaşma ile **ilk ticari ayrıcalıklar** ticareti geliştirmek ve Hristiyan birliğini parçalamak için, Fatih tarafından **Venediklilere verilmiştir.**

• **1479’da yapılan İmtiyazlar Antlaşması’na göre;**

- Her iki taraf aldıkları yerleri geri verecek
- Kroya ve İşkodra kaleleri Osmanlılar’da kalacak
- Arnavutluk, Mora, Dalmaçya kıyılarının bir kısmı Venediklilere bırakılacak
- Venedikliler yıllık vergi ve savaş tazminatı ödeyecektir.

• **Buna karşılık;**

- Venedikliler İstanbul’da balyoz (elçi) bulundurabilecekler.
- Venedikliler Osmanlı sularında serbestçe ticaret yapabilecekler
- Osmanlı ülkesinde yaşayan Venedikliler’in davalarına kendi hâkimleri bakacak.
- Venedik bayrağı taşıyan gemilere saldırılmayacaktır.
- İlk imtiyazlar (kapitülasyonlar), Fatih tarafından ticareti geliştirmek ve Hristiyan birliğini parçalamak amacıyla Venediklilere verildi.

4-Kırım’ın Fethi (1477)

- Gedik Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Cenevizlilere ait olan Kefe, Azak ve Menküp kalelerini aldı.
- Kırım Hanlığı Osmanlılara bağlandı. Böylece Karadeniz bir Türk gölü haline geldiği gibi Doğu ticaret yolu da Osmanlıların eline geçmiştir.
- Bu durum coğrafi keşiflere sebep olmuştur.
- **Böylece:**
  - Karadeniz bir Türk gölü haline geldi.
  - Karadeniz ticaret yolu tamamen Osmanlı egemenliğine girdi.
  - Cenevizlilerin Karadeniz deki varlığına son verildi

5-İtalya (Otranto) Seferi (1480):

- İtalya’daki Napoli Krallığı Osmanlılara karşı düşmanca bir siyaset izliyordu.
- Ayrıca bu bölge alındığında Venedik daha rahat kontrol edilebilecekti.
- Gedik Ahmet Paşa komutasındaki donanma, İtalya’nın Otranto kalesi fethetmişse de (1480),
- 1480 yılında ele geçirilen kale Fatih’in ölmesiyle başlayan taht kavgaları yüzünden gerekli yardım yapılamadığı için Napoli krallığına geçti.

6-DİĞER GELİŞMELER

- Kanunname-i Osman (Fatih Kanunnamesi) çıkarıldı.
- Topkapı sarayı yapıldı.
- Devletin geleceği için kardeş katline izin verilmiştir.
- Divana padişah yerine sadrazam başkanlık yapmaya başladı.
- Sahn-ı Seman medreseleri kuruldu.
- İlk altın para bastırılmıştır.
- Hicaz su yolları problemlerinden dolayı Osmanlı-Memluk ilişkileri ilk kez bu dönemde bozuldu.

Fatih’in Fetih Stratejisi

- . Karadeniz ticaretine egemen olmak,
- . Anadolu Türk birliğini sağlamak,
- . Anadolu’da faaliyet gösteren devletleri etkisiz kılmak,
- . Ege ve Akdeniz ticaretine egemen olmak,
- . Bizans’ın yeniden dirilmesini önlemek,
- . Katolik Roma’yı ele geçirmek.

2. KONU OSMANLILARDA YÖNETİM, ASKERİ TEŞKİLAT VE EĞİTİM

1.OSMANLILARDA YÖNETİM

a-MERKEZİ YÖNETİM

- Osmanlı Devleti'nde bütün teşkilat, padişahın mutlak ve ortak olunmaz egemenliğini gerçekleştirmek üzere kurulmuştu.
- Hükümet, eyaletlerin yönetimi, ordu doğrudan padişahın şahsına bağlı bir bütün olarak teşkilatlandırılmıştı.
- Bu bütünün merkezinde padişah ve saray teşkilatı bulunuyor ve ülkenin her tarafındaki bütün birimler bu merkezden yönetiliyordu.
- Devletin payitahtı (yönetim merkezi) İstanbul'du.

1-SARAY

- Saray padişahın hem özel hayatının geçtiği hem de devletin yönetildiği yerd.
- İstanbul'un fethinden sonra Topkapı sarayı yönetim merkezi olmuştur. Fatih'in yaptırdığı (1459-1464) Saray, XIX. yüzyılın ortalarına kadar padişahların ikametgâhı olarak kalmıştır.
- Topkapı Sarayının toplam alanı 700.000 metrekare idi. Sarayın etrafı 1400 metre uzunluğunda bir surla çevrili idi.
- Saray, sadece yönetim ve askerlik açısından değil, Osmanlı edebiyatı, sanayi, ekonomik ve sosyal hayatı bakımından da geniş teşkilatlı bir merkez olmuştur.

Osmanlı Saray Teşkilâtı

- Topkapı Sarayı, genel planı itibarıyla **iki bölümden** oluşuyordu:
  - Enderun ve Harem denilen iç saray ve
  - etrafı odalardan meydana gelmiş bir galeriyle çevrili avlu olan **Birun**.
  - Bu iki bölümü **Babü's-saade** denilen kapı ayırıyordu.
  - Bâbüssaade ise bir ara bölümdür ve genelde törenlerin yapıldığı bir alandır.
- Enderun padişahın özel hayatını geçirdiği bölümdü.
- Buranın özel kısımları, padişahın güvenilir hizmetlilerinin istihdam edildiği odalar (**Enderun Mektebi**) ve **Harem**di.

a-Enderun

1-Enderun Mektebi

- Saray, padişahın güvenilir ve yetenekli kullarının yetiştiği, gerekli bilgi ve deneyimleri kazandıktan sonra, yönetim örgütü içinde önemli görevlere getirilecek insanların seçiminin yapıldığı bir merkez, diğer önemli bir özelliğiyle bir okuldu.
- Kapıkulu sistemi, Osmanlı Devleti'nde yönetim ve askerlik görevlerinin birbiriyle bütünleşmiş biçimde gerçekleştirilmesini sağlayan ve uygulayıcı kadroları yetiştiren bir organizasyondur. Bunun çalışması kısaca şöyleydi:
  - Devşirme usulüyle (Osmanlı Devleti I. Murat'tan itibaren Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan ailelerden, her aileden bir çocuk olmak üzere alınır. Müslüman ailelerin yanında bir süre kaldıktan sonra Acemi ocağına ya da İç oğlanı olarak saray okullarına gönderilirdi. Devşirme ihtiyaç duyuldukça yapılırdı.)
  - Toplanan oğlanlar, acemi ocağına gönderilmeden önce, içlerinden seçilenler, çeşitli saray okullarına gönderilirdi. Bunlara **iç oğlanı** denirdi. Buralarda sıkı bir eğitimden geçirilen içoğlanları içinden ikinci bir elemeye belirlenen en seçkinleri Topkapı Sarayı'ndaki Büyük oda ve Küçük odaya alınırlardı. Bu odalar, yaparak ve yaşayarak verilen eğitimin en önemli basamaklarıydı.
  - Amaç, saraya alınanları gerçek bir dindar, devlet adamı, asker ve seçkin nitelikli bir kişi olarak yetiştirmekti.
  - **Büyük ve Küçük Oda**'da yetişen içoğlanları, yeniden bir seçim sonucu elenerek, Enderun'da padişahın şahsi hizmetine ait odalara alınırlardı. Kalanlar da askeri bölüklerden **Silahdarlar Bölüğü**'ne verilir.
  - Enderun'da hizmet ve eğitim odaları şunlardı: **Seferli odası, Kiler odası, Hazine odası ve Has oda**.

• Bu odaların her birinin başında bir ağa bulunurdu. İçoğlanları buralarda hem hizmet ederler hem de eğitim ve öğretimlerini sürdürürlerdi. Enderun'da yetişen içoğlanları, daha sonra **çıkma** denilen bir atama usulüyle Birun'da, bu odaların ağaları da taşrada sancakbeyliği makamı gibi önemli görevlerde istihdam edilirdi. Enderun, bu yönüyle devlet adamı yetiştiren bir okul durumundaydı.

• Enderun Odaları

- **Has Oda:** Kırk kişilik padişahın günlük hizmetinde bulunan bir odadır. Bu odada görevliler;
- ✓ **Has Odabaşı:** Bu görevlilerin başıdır.
- ✓ **Silahdâr:** Padişahın silahlarıyla ilgilenirdi.
- ✓ **Çuhadâr:** Padişahın dış giyimiyle ilgilenirdi.
- ✓ **Dülbentçi:** Padişahın iç giyimiyle ilgilenirdi.
- ✓ **Rikabdâr:** Padişahın ayakkabılarıyla ilgilenirdi.
- **Hazine Odası:** Padişahın özel eşyalarıyla ve hazinesiyle ilgilenirlerdi
- **Kiler Odası:** Sofra hizmetiyle görevli olanların kaldığı odalardır.
- **Seferli Odası:** Müzisyen, berber gibi görevlilerin bulunduğu odadır.

2-Harem

- Harem, Padişahın özel hayatının geçtiği, eş ve çocuklarının yaşadığı bölümdür.
- **Enderun**'da kadınlar yönünden aynı fonksiyonları yüklenen bölüm **haremd**i. Topkapı Sarayı'nda ikinci avlunun solunda Divan-ı Hümayun'un arka kısmında yer alan Harem-i Hümayun genellikle Haliç'e nazır çeşitli sofalar, koridorlar, daireler, odalar, çeşmeler ve hizmet binalarından oluşmakta idi.
- Harem'in düzeni, çalışma usulleri odalarinkine benziyordu. **Başkalfa Kadın**'ın yönetiminde yeterince görevlinin bulunduğu **Harem**'de kadınlar Enderun'un erkekler bölümünükine benzer bir eğitime ve pratik çalışmaya yönelirdi. Saraya alınan kadınlar, Harem'deki deneyimleri statülerine göre **cariye, şakird, gedikli, usta ve haseki** gibi adlarla sıralanırlardı. Eğer padişah tarafından sarayda alıkonulmazlarsa çıkma ile saray dışında görevlendirilen kapıkullarıyla evlendirilirdi. Harem halkını, padişah, valide sultan, padişah hanımları, sultanlar, şehzadeler gibi Harem'de hizmet edilenler ve ustalar, kalfalar, cariyeler şeklinde hizmet edenler olmak üzere iki grupta değerlendirmek gerekir.
- Harem Darü's-saade Ağası (Harem Ağası-Kara Ağa) tarafından idare edilirdi. Harem Ağası Harem'in dış bölümü ve ihtiyaçlarıyla ilgilenirdi.

b-Birun

- Birun, sarayın dış bölümüydü.
- Devlet işlerinin yürütüldüğü kısımdır.
- Padişah bu bölüme açılan **Babü's-saade**'de devlet işlerine bakardı.
- Fatih Sultan Mehmet bu kapının gerisinde **Arz Odası** yaptırmıştı.
- Birun'da Padişah'ın taşra hizmetine ilişkin teşkilatı yer alıyordu.
- Bunlar şunlardı:
- Yeniçeriler, Altı Bölük Halkı (Kapıkulu Sipahileri), Topçular, Cebeciler, Mehterler, Mütferrikalar, çaşnigirler, çavuşlar, Kapıcılar, seyisler, çakırcılar, darphane eminliği, şehreminliği, Hassa mimarları vb.
- **Görevliler**
  - **Yeniçeriler:** Kapıkulu Ocağı'nın yaya askerleridir.
  - **Altı bölük Halkı:** Kapıkulu Ocağı'nın atlı askerleridir. Altı kısımdır.
  - ✓ Topçular
  - ✓ Cebeciler
  - ✓ Mehterler
  - ✓ Mütferrikalar

2-İSTANBUL'UN YÖNETİMİ

- 1453'te Fatih tarafından alınan İstanbul, Osmanlı Devleti'nin simgesi haline geldi. İstanbul alındığı zaman, Fatih burayı özenle koruyup geliştirecek önlemler aldı. Şehre Anadolu'nun çeşitli yerlerinden toplu iskân faaliyetlerine girişildi. Böylece yeni semtler oluşturuldu. Devlet adamlarının kurduğu vakıf siteleri yoluyla şehrin çehresi değişti ve Türk kimliği kazandı.
- Osmanlılar İstanbul'a **Dersaadet, Der-i Aliye, İslambol** gibi isimler vermişlerdir. Genel düzen ve güvenliği doğrudan sadrazamın sorumluluğundaydı. İstanbul'un bütün yöneticileri, hangi koldan ve zümreden olurlarsa olsunlar, zümrelerinin en üst derecesinde sayılırlardı.
- **Sadrazam** sefere çıktığı zaman İstanbul'da bir sadaret kaymakamı bırakırdı.
- Adalet işlerine **taht kadısı** bakardı.
- Belediye işlerinden **Şehremini** sorumlu idi.
- Zamanla İstanbul'un nüfusu arttığı için, iaşesini sağlamak üzere özel önlemler alınmış ve ülkenin birçok yerinin ürünlerinden belirli miktarlar sadece İstanbul'a tahsis edilmişti.

Başkent

- Devletin merkezi İstanbul'du.
- İstanbul, Dersaadet, Âsitâne, Bâb-ı Âliyye, Belde-i Tayyibe isimleriyle anılırdı.
- Osmanlı Devleti, merkeziyetçi bir yapıya sahipti.
- Merkezde padişah ve ülkenin yönetildiği saray teşkilatı bulunurdu.
- Devletin merkezi olan İstanbul'da bulunan saray; merkez ve taşra birimlerinin bağlı olduğu yerdi.
- Padişahlar, Fatih döneminden itibaren cülus töreniyle tahta çıkarak kılıç kuşanırlardı.

Padişah

- Padişah, ülkeyi mutlak yönetme gücüne sahipti. Son söz kendilerine ait olsa da, yönetime dair bazı yetkilerini, devlet adamlarına vermişlerdir.
- Padişahın çıkardığı kanunlar, şer'î ve örfî kanunlara uymak zorundaydı.
- Padişahlar, çıkardıkları kanunnâme, ferman ve beratlarla örfî hukuku yönlendirebilirdi. Ama bunlar, asla İslâm hukuk sistemine çelişmemek zorundaydı.
- Padişah, hem devlet başkanı, hem ordunun başkomutanı, hem de hükümetin başıydı.

Padişahların Görevleri

- Üst kademe devlet memurlarını atamak,
- Savaşa ve barışa onay vermek,
- Orduyu komuta etmek,
- Ülkesini adaletle yönetmek,
- Halkın refah ve mutluluğunu sağlamak,

3-DİVAN-I HÜMAYUN

a-Kuruluşu

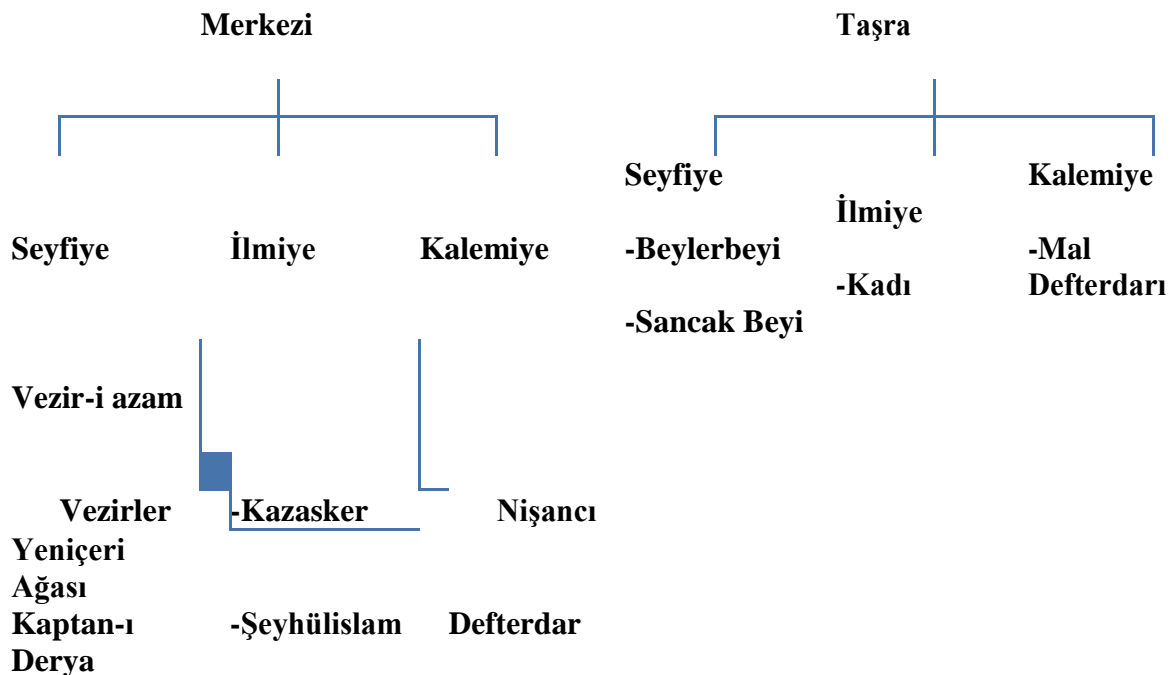
- Osmanlı Devleti'nde merkezi teşkilatın en önemli kurumu Divan-ı Hümayun'dur.
- Osmanlılar başlangıçtan itibaren Divan'ı kurmuşlar ve çalıştırmışlardır.
- Divan-ı Hümayun, Orhan Bey döneminde kurulmuş, son şeklini ise Fatih döneminde almıştır.
- Divan-ı Hümayun sarayın bir parçasıydı.
- Divan'ın başlıca iki özelliği en üst **yönetim örgütü** ve en yüksek **mahkeme** olmasıdır.
- Divan-ı Hümayun, Devletin en önemli askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal meselelerinin görüşüldüğü en yüksek karar ve yönetim kurulumudur.
- Divan, Birun'da Babü's-saade önünde Divanhane denilen yerde toplanırdı.
- Padişah başkanlığında, o bulunmadığı zaman veziriazam başkanlığında devlet merkezi (başkent) veya hükümdarın bulunduğu yerde toplanırdı. Devlet işlerinin en son karar organı burası idi.
- Her ne kadar divan kararları uygulanmışsa da yine de son söz padişahındır. Bu yönüyle divan bir danışma organı durumuna gelmiştir.

- Divanda devletlerarası ilişkiler görüşülür. Halkın şikâyetleri dinlenir ve bazı davalara bakılarak onlar karara bağlanırdı.
- Divanda görüşülen ve alınan kararlar "**Mühimme Defterleri**"ne yazılırdı.
- Divan haftanın her günü sabah erkenden toplanmakta ve Padişah başkanlık etmekte idi. Divan görüşmeleri öğle vaktine kadar devam ederdi.
- Fatih, divan başkanlığını Veziri Azam'a bırakarak görüşmeleri kafes (kasr-ı adl) arkasından izlemeye başladı.
- Böylece divan üyeleri görüşlerini serbestçe söyleyebilmeye başlamışlardır. Bu uygulama ile sadrazamlık mevkiinin önemi artmış ve güçlenmesine sebep olmuştur.
- Veziriazamlar, görüşmelerini kendi konaklarında ikindi namazından sonra toplanan ikindi divanında görüşürlerdi.
- Divanda halkın din, dil, mezhep, cins ve statüsüne bakılmaksızın Osmanlı ülkesinde yaşayan herkesin başvurusu dikkatle görüşülürdü. Divan kararları kesindi ve değiştirilmesi mümkün değildi.
- Fatih kanunnamesine göre "**Divan'da oturmak vezirlerin, kadıaskerlerin, defterdarların ve nişancılardan yoldu**"ydı.
- Sonradan Divan'a yeni üyeler eklenmiştir.
- Divan-ı Hümayun'da padişaha ait yetkileri kullanmak üzere görevlendirilmiş üç kolun temsilcileri vardı. Bu kollar **Seyfiye, İlmiye, Kalemîye** kollarıydı. Bu kollar arasında yetki bakımından ince bir denge vardı ve bu kolların üyesi olan görevliler merkezden taşraya uzanan yönetim, yargı ve maliye kurumlarının yetkilisi olarak işlem yaparlardı.

b-Yapısı (Divan-ı Hümayun Üyeleri)

- Divan üyeleri, üç kısımdır.
- 1. **Seyfiye (Askerî Bürokrasi, Yönetenler):** Padişah, Sadrazam (Vezir-i azam), vezirler, kazasker, nişancı, defterdar, yeniçeri ağası, kaptan-ı derya, Beylerbeyi, Sancakbeyi
- 2. **İlmiye (Din, Eğitim ve Hukuk Bilginleri Bürokrasisi; Fetva (İfta), Kaza (Adalet), Tedris (Eğitim)):** Müftü, şeyhülislam, Kazasker, kadılar, Naib, müderrisler
- 3. **Kalemîye (Sivil Bürokrasi, Mali İdari bürokrasi):** Defterdar ve Nişancı'ya bağlı kâtipler ve kalemler, Mal Defterdarı

Osmanlı Devlet Yönetimi

1-SEYFİYE (EHL-İ ÖRF)

- Padişah örfünün uygulayıcısı olan bir koldu. Diğer bir deyişle yürütme gücünü temsil ediyordu. Divan-ı Hümayun'daki temsilcileri vezirlerdi.
- Birinci vezir, **vezir-i azam** veya **sadrazam** diye adlandırılır ve devlet işlerinde padişahın mutlak vekili sayılırdı. 1475'e kadar padişah Divan'a bizzat başkanlık yapmıştır.
- Ondan sonra bir **arz odası** inşa edildi. Padişah divan üyelerini burada kabul etmeye başladı.
- Divan'da görüşülen önemli konulara ilişkin kararlar ancak padişahın onayı ile kesinlik kazanırdı.
- Ancak devlet işleyişine ait sıradan işlemler Divan'da kesin karara bağlanırdı.
- Vezirler Divan'da rütbece sıralanırlar ve kendilerine **kubbenişin vüzera** denirdi. Örf kolu, Divan dışında vezir, beylerbeyi, sancak beyi, kapıkulu zabitleri ve neferleri, tımarlı sipahileri olarak devam ederdi. Seyfiyenin iki temel görevi **yönetim ve askerlik**ti.

• **Yönetim Görevi:**

- Osmanlı yönetim geleneğine göre, reyanın refah içinde yaşayabilmesi, adaletle yönetilebilmesi için, seyfiye kolu içindeki her dereceden görevli bey veya paşa unvanıyla merkezde ve taşrada görev yapıyordu.

• **Askerlik Görevi:**

- Seyfiye'nin bir görevi de askerlikti. Osmanlı ordusu, devletin diğer kurumlarında olduğu gibi, kapıkulu ve tımar sistemlerinin birleşmesinden bir silahlı kuvvetti. Ordunun ağırlığını kara ordusu oluşturmaktaydı. Ancak erken tarihlerden itibaren Osmanlılar denizcilikte de önemli faaliyetler yürütmüşlerdir.

2-İLMİYE

- Osmanlı Devleti'nde ikinci önemli kol ilmiye sınıfıydı. İlmiye sınıfı, medreselerden yetişen bilgili kişilerden oluşuyordu.
- İlmiyenin devlet yönetiminde ve toplum içinde üç önemli görevi vardı: **Tedris, kaza ve ifta**.
- Bu üç görevden ilki bilgi aktarma görevi idi. Buna tedris denmiştir. Medreselerde Müderrisler tarafından verilirdi.
- İkinci görev, kaza görevi idi. Kaza aslında hükümdara ait olan bir yetki idi. İlmiye bu yetkiyi onun adına kullanıyordu. Kaza, İslam hukukuna göre hüküm verme görevidir. Bu kaza görevi iki boyutluydu. Boyutunun ilk yönü, kişiler arasındaki anlaşmazlıkları “fasl”etmek, yani çözümlemektir. Bu bakımdan kaza yetkisini kullanan kadı, bir yargıçtı. Kazanın ikinci boyutu, kamu düzeni ile ilgiliydi ve bakımdan kadılar yönetim konusunda da büyük yetkilerle donatılmışlardı. Osmanlı kanununa göre, “**bey, kadı hükmü olmaksızın icraatta bulunamaz, kadı da hüküm verdikten sonra hükmün yerine getirilmesini bizzat kendisi yapamazdı.**”
- İlmiye mensuplarının üçüncü görev alanı, **ifta**; yapılanların şeriata uygun olup olmadığı konusunda fikir beyan etme yetkisiydi. Bu yetkiye sahip olana müftü (şeyhülislam) denirdi. Müftüler, kendilerine başvurulması durumunda herhangi bir işlemin veya eylemin din kurallarına uygun olup olmadığına dair fetva verirlerdi.
- Şeyhülislam ve ilmiye mensuplarının özlük işlerini yürüten kadıaskerler, Divan-ı Hümayun'un üyesi olan ilmiye mensuplarıydı. Müderris, kadı veya müftü aynı kol içinde olan görevlilerdi. Bu sebeple bir ilmiye mensubu bu görevlerden herhangi birini yapabilir, isterse zaman içinde birinden diğerine geçebilirdi.

- **Kadıların yönetim açısından görevleri şunlardı:** Miras, ticaret ve nikâh işlemlerini karara bağlarlardı. Yönetici olarak kadının kendi hüküm bölgesinde bütün görevliler üzerinde denetim yetkisi vardı. Hükümdardan gelen emirleri halka duyururdu. Vergilerin toplanmasında etkiliydi.
- Kadının en büyük yardımcısı naib idi. Naibler bilhassa nahiyelerde kadı adına hüküm verirlerdi. Bazı büyük kazalarda miras işlemlerini yürütmek üzere **kassam** denilen görevliler bulunurdu. Mahkemelerde ayrıca kadıya bağlı olarak çalışan **muhzırlar** vardı. Bunlar davalıları mahkemeye getirmek ve hüküm sonrasında davacının hakkının alınmasında kendisine yardımcı olmak gibi önemli bir görevi yerine getirirlerdi. Kamu davası niteliğini taşıyan davaların suçlularını kadı huzuruna getirmek görevi, bir örf mensubu olan **Subaşıların** görevi idi.

- Müderris, kadı ve müftülerin özlük işlerini kadıaskerler düzenlerdi. Bu bakımdan Rumeli ve Anadolu kadıaskerlerinin kendilerine bağlı ulemanın işlemlerini kayd ettikleri **ruzname veya ruznamçe** adını taşıyan kayıt defterleri bulunurdu. Mahkemelerde tutulan kayıtlara sicill-i mahfuz denir ve buna dayanarak kadılar her işlem için bir ilam verirlerdi.

✓ “Kemalpaşazade ilimde mütebahhir ve allame olunca bir ara kendisine bir kibir ve gurur arız olmuş. Öğrencilerinden birisi bu hali ayıplayıp ona bir oyun oynamak istemiş ve bir ders sonrası sormuş:

✓ -Hocam! Bir سوالim var; Allah’ın ilmine nispetle kulların ilmi ne kadardır?

✓ -Be hey torlak molla; bu söylediğin teşbih kabul etmez şeydir.

✓ -Öyle de üstadım, farz ederek de mi ölçemeyiz?

✓ Bunun üzerine Kemalpaşazade büyükçe bir kâğıda bir yuvarlak çizip içine de küçük mü küçük bir nokta koyarak,

✓ -Bak a molla, demiş, bu daire Allah ilmi olsun, işte kulların bildiği de ancak şu noktacık kadardır.

✓ Molla fırsatı kaçırmayıp taşı gediğine koymuş:

✓ -Hocam, kerem buyurup şu noktanın içinde siz de kendi ilminizi bize gösterseniz!..

✓ Kemalpaşazade o günden sonra böbürlenmeyi bırakıp mütevazı bir alim olarak yaşamış.

✓ Biz hükümlerimizi ayağımızla değil, kafamızla veririz.

✓ III. Selim Devrinde doğruluğu ile tanınmış bir alimi kadı tayin etmek isterler. Kadının ayağındaki kunduralar eski ve yamalı olduğundan kendisini sevmeyenlerden biri:

✓ -Böyle ayağına giyecek bir ayakkabısı olmayan adam kadı yapılır mı?... diye laf edince, kadı ona şu cevabı göndermiş:

✓ -Kendisine söyleyin. Biz hükümlerimizi ayağımızla değil, kafamızla veririz.

3-KALEMİYE

- Bu sınıf, Osmanlı idari ve mali bürokrasisini oluşturuyordu. Divan’daki temsilcileri **Nişancı ve Defterdardı**. Nişancı, tımar sisteminin uygulanmasını sağlayan organizasyonun başındaydı. Ayrıca başta Divan yazışmaları olmak üzere, devlet merkezindeki bütün muamelatı emrindeki katiplerle yürütüyordu. Defterdarlarda maliye alanında aynı fonksiyonları yüklenmişlerdi. Küttab sınıfı, bu özellikleriyle devletin şeriat dışında örf alanındaki kurallarını sıkı sıkıya saklayan gruptu.

- **Nişancı: Tevki’i** de denirdi. Nişancının üstlendiği görevler bakımından iki önemli işlevi vardı.

- Bunlardan ilki, merkez bürokrasinin her türlü işlemlerini yürütmektir. Bunu kendisine bağlı Reisü’lküttab ve ona bağlı kalemler vasıtasıyla yapıyordu.

- **Beylikçi Kalem:** Divan kalem denilen bu kalem, Divan-ı Hümayun’un işleyişi sırasında tutulan kayıtları düzenlerdi.

- **Tahvil Kalem:** Bu kalem, her kolun yüksek dereceli görevlilerinin özlük (atama, tayin, azil vb.) işleriyle ilgili ferman ve beratları düzenlerdi. Ayrıca tımar sistemi ile ilgili her türlü emirlerde buradan çıkarılırdı.

- **Ruus Kalem:** Tahvil kalem dışında kalan devlet görevlilerinin özlük işlerine bakardı.

- **Amedi Kalem:** Sadrazam ile padişah arasındaki yazılı ilişkilerin, dış ilişkilere ait metinlerin düzenlendiği kalem idi.

- Nişancının görev alanına giren ikinci işlevi, merkezde üçüncü hazine sayılan **Defterhane-i amire** idi. Defterhane’de tımar uygulamasına ait kayıtlar tutulurdu. Defterhane **Defter Emni** denen bir görevlinin denetiminde idi. Defterhanede yapılan işlemlere göre **Mufassal, icmal ve Ruznamçe** kalemleri vardı. Merkezdeki defterlerin bir nüshası da eyaletlerde bulunurdu.

- **Defterdar:** Osmanlı Devleti’nde maliyenin sorumlusu idi. Padişah malının vekili idi. Hazineye Defterdarın sorumluluğunda idi. İki hazine vardı. İç hazine, dış hazine. Padişahın özel serveti ve değerli eşyaları iç hazineye saklanırdı. Dış hazine, yönetim sorumluluğu sadrazam ve defterdarın üzerinde olan hazineydi. Devlet maliyesini asıl dış hazine ilgilendirmekteydi. İç hazine gerektiğinde başvuru bir kredi kaynağı durumundaydı. Klasik dönemde Anadolu ve Rumeli olmak üzere iki defterdar bulunurdu. Mali işlemler Defterdara bağlı çeşitli kalemlerce yürütülürdü. Bunların başlıcaları şunlardı: Ruznamçe kalem, Maliye Ahkam Kalem, Tarihçi Kalem, Gelir-Gider kalem.”

- Osmanlı döneminde, yabancı bölgelerden gelen mektup belgelerin bulaşıcı hastalık tehlikesine karşı özel karışımlarla tütsülenip dezenfekte edildiği ortaya çıktı.
- Araştırmacı-yazar Kâmil Şahin tarafından yapılan çalışmada, Osmanlıların yurt dışından gelen ya da şüpheli görülen mektup, belge ve yazışmaların salgın hastalık tehlikesine karşı tütsüleme yoluyla dezenfekte edildiği ve bu işlemler için sterilizasyon merkezleri kurulduğu belirlendi. 18. ve 19. yüzyıllarda “**Tahaffuzname**” ismi verilen merkezlerde, sterilizasyon işleminde kullanılan ilaç ve maddelerle merkezlerde çalışan görevlilerin almış oldukları maaşlar ve diğer masraflar belgelerde ayrıntılı şekilde yer alıyor.

DİVAN-I HÜMAYUN TOPLANTISI

Padişah

- Padişahlar İstanbul'un fethine kadar divanın tabii üyesi ve başkanıdır.
- Fatih devrinde, divanda üyelerin görüşlerini daha rahat söyleyebilmesi amacıyla "kafes sistemi" getirilmiştir.
- Yeni sistemle padişahlar divan toplantılarına katılmamış, ancak dilediklerinde kafes arkasından toplantıyı takip etmişlerdir.

Vezir-i Azam

- Devlet işlerini padişah adına yöneten hükümet başkanına veziriazam veya sadrazam denilirdi.
- Devletin en yüksek rütbeli memurudur.
- Padişah adına mutlak vekil sayılırdı. Sadrazamın sözü ve yazısı padişahın fermanı ve iradesi kabul edilirdi. Padişah olmadığı zamanlarda divana başkanlık yaparlardı.
- Osmanlı Devleti'ndeki tayinler ve görevden almalarla, terfi ve ilerlemelerde birinci derecede sorumlu idi.
- Padişahlar sefere çıkmadığı zamanlarda, veziriazamlar başkomutan vekili olarak sefere çıkarlar kendilerine serdar-ı ekrem unvanı verilirdi.
- Veziriazam padişahın mührünü de taşırdı. Çok önemli bir özrü olduğunda veya sefere çıktığında yerine sadaret kaymakamı denilen vekili bakar ve divana başkanlık ederdi.

Vezirler

- Vezir sayısı ikiye çıkınca bunlardan biri veziriazam yapıldı. Diğer vezirde divana katıldı fakat yetkisi geniş değildi.
- Zamanla vezir sayısı arttı.
- Fatih döneminde vezir sayısı dört kişi oldu.
- Vezirler yalnız merkezde değil taşra örgütünde de görevlendiriliyordu. Bugünkü devlet bakanlarına benzerdi.

Kazasker

- Divanda büyük davalara bakardı. Şer'i ve örfi konularda görüşü alınırdı.
- Kendi bölgelerinde kadı ve müderrisleri atama veya görevden alma işlerine bakardı. (İstanbul, Bursa ve Edirne kadılarını sadrazam atardı.)
- Adalet, eğitim, kültür ve diyanet işlerine bakarlardı.
- Murat döneminde kurulmuştur.
- Fatih döneminde ise Anadolu ve Rumeli kazaskeri olarak sayısı ikiye çıkarıldı.
- Rumeli kazaskeri protokol bakımından daha önce gelirdi. Divanda rütbe bakımından vezirlerden sonra gelirdi.

Defterdar

- Devletin gelir ve giderleri ile bütçelerini hazırlardı. Divanda mali işlere dair görüşünü belirtirdi.
- Fatih'ten sonra sayıları giderek artmıştır. Rumeli defterdarı baş defterdar olarak anılırdı.

Nişancı

- Padişahın, sancak beylerine, beylerbeyine ve hükümdarlara gönderdiği ferman ve beratlarla padişahın imzası olan tuğra çekerdi.
- Devletin kanunlarını çok iyi bilirdi. Yeni çıkartılan kanunların usulüne uygun olarak tertip ve tanzimini yapardı.
- Divanda alınan kararları usulüne uygun olarak yazmak, padişaha ve sadrazama gelen mektupları tercüme ettirerek bunlara cevap hazırlamak görevleri arasında idi.
- Divandaki görevleri dışında toprakların dirliklere (Has, Zeamet, Tımar) dağıtılmasını sağlardı.
- Ülkenin tapu ve kadastro işlerini düzenlerdi.

Reisülküttap

- . Divandaki kâtiplerin şefi olan reisülküttap nişancıya bağlıydı.

Kaptan-ı Derya

- Osmanlı devletini ilgilendiren denizlerdeki bütün işlerin sorumlusu ve Donanmay-ı Hümayun'un başkomutanıdır.
- Kendi sorumluluğuna giren davalara da bakardı. İstanbul'da bulunduğu zamanlarda kendisini ilgilendiren konularda divan toplantılarına katılırdı.

Yeniçeri Ağası

- Vezir olan Yeniçeri Ağaları divanın daimî üyesiydi. Ancak vezir olmayan Yeniçeri Ağaları ise ihtiyaç duyulduğunda görüşmelere katılarak gerekli bilgi ve görüşünü divana arz ederdi.

Şeyhülislâm (Müftü)

- 15. yüzyılda Divan'ın doğal üyesi değildi.
- Ancak yaptığı işler bakımından padişahın en önemli yardımcılarında biriydi Şeyhülislam.
- Divanda alınan kararların İslam dinine uygun olup olmadığı konusunda fetva verirdi.

İstanbul'un Yönetimi

- Fatih zamanından itibaren devletin merkezi İstanbul oldu.
- Padişah, sadrazam, şeyhülislam ve tüm merkez örgütü buradadır.
- Başkent olmasından dolayı İstanbul'un yönetimi ayrıca düzenlenmişti.
- Şehrin genel düzen ve güvenliği doğrudan sadrazamın sorumluluğundaydı.
- Sadrazam, sefere çıktığında İstanbul'la ilgilenmek üzere bir Sadaret Kaymakamı bırakırdı.
- Şehrin güvenliği, yeniçeri ağası, subaşı ve asesbaşı tarafından sağlanırdı.
- Belediye hizmetlerinden Şehremini, adalet işlerinden taht kadısı sorumluydu.
- Sivil kuralları çiğneyen yeniçeriler ve diğer askerler arasında düzeni Muhzır Ağa sağlardı.
- İstanbul'daki her türlü ticaret faaliyetlerinin denetlenmesi muhtesibin göreviydi.
- Yapılacak binaların mimarbaşı tarafından onaylanması gerekirdi.

Ç-TAŞRA TEŞKİLATI

1-Tımar ve İltizam Sistemi

- Tımar sistemi, bir kısım asker ve devlet görevlilerine belirli bölgelerden vergi kaynaklarının tahsis edilmesi ve buna karşılık onlardan devlet için hizmet beklenmesi usulü idi. Böylece çok işlevli bir uygulama gerçekleştirilmiş oluyordu. Devletin tahsis ettiği, miktarı belirlenmiş vergi kaynağına genel olarak **dirlik** denirdi. Devlet birçoğu aynı olarak alınmakta olan vergileri toplayıp merkezi hazineye aktarmak gibi ikinci bir işlemten kurtulmuş oluyor ve böylece vergileri kaynağında toplama işlemini görevlilere bırakıyordu. Ayrıca bu görevliler, bir yandan kendilerine vergileri tahsis edilmiş bölgeyi, yani dirlik alanını yöneterek önemli bir örf görevini yerine getiriyor, diğer yandan da çağrıldığı anda besledikleri askerleriyle birlikte savaşa katılıyorlardı. Devlet böylece ordusunun asıl bölümünü bu eyalet atlı askerleriyle oluşturmuş oluyordu. Ayrıca hem yönetici hem de asker olan dirlik sahipleri üreticiyi koruyup kollama yoluyla üretime de katkıda bulunmuş oluyordu.

- Osmanlı Devleti’nde tımar sistemi içine yerleştirelemeyen faaliyetlerin gerektirdiği parayı hazineye intikal ettirebilmek için tımar sisteminin yanında bir de **iltizam sistemini** uygulanmıştır. İltizam usulü, kanunların saptadığı vergileri, yükümlülerden toplama ve devlet hazinesine intikal ettirme görevinin, açık artırma yoluyla ve belli şartlarla havale edilmesi sistemidir. Bu görevi üzerine alan kişiye **mültezim** denirdi. Mültezim üzerine aldığı görevi yerine getirirken, belli bir miktarı da geçimi için alıyordu. Mültezimde aynı tımar sahibi gibi, vergiye konu olan faaliyeti yapan zümreleri ve bölgeyi bu açıdan yöneten kişiydi ve dirlik sahibinin hakları ona da tanınmıştı. Bu bakımdan bu iki uygulama birbirini tamamlıyordu.

2-Askeri-İdari Teşkilat

- Askeri-idari teşkilatlanmada, Osmanlı ülkesi önce beylerbeyilik veya eyalet denilen birimlere ayrılmıştır. Beylerbeyilikler, daha alt birim olarak sancaklara, sancaklarda tımar nahiyelerine ayrılmıştır. Bu birimlerin her birinin başına merkezde kapı-kulu sistemi içinde yetiştirilmiş, seyfiyeden birer görevli gönderilmiştir. Askeri-idari örgütlenmede esas nitelik, bu görevlilerin padişahın yürütme gücünü ve otoritesini temsil etmeleri, yönetici ve askerlik özelliklerini bir arada taşımış olmalarıdır.
- Osmanlı klasik döneminde (XV. ve XVI. yüzyıl), tımar sisteminin uygulandığı eyaletler **Saliyanesiz**, uygulanmadığı eyaletlerde **Saliyaneli** diye adlandırılmıştır. Saliyaneli eyaletlerde yıllık maktu bir vergi alınıyordu. İşte bu vergiye “**yıllık**” anlamında **saliyane** deniliyordu. Rumeli, Budin, Karaman, Dulkadir, Sivas, Diyarbakır, Erzurum, Halep, Şam, Trablusşam saliyanesiz eyaletlerdendir. Buna karşılık Mısır, Habeş, Bağdat, Basra, Yemen ile Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletlerindeki bazı sancaklarda gelirler ise, doğrudan doğruya devlet hazinesi tarafından çeşitli vergi birimleri halinde her yıl iltizama verilmişti. Bu eyaletlerin yıllık gelirlerinden bir bölümü, beylerbeyi, sancak beyi, askerler ve diğer görevlilerin maaşları için ayrılır, kalan miktar devlet hazinesine aktarıldı.
- Eyalette, merkezdeki Divan-ı Hümayun’un küçük bir modeli olan bir divan bulunurdu. Bu divan beylerbeyinin başkanlığında beylerbeyinin kethüdasından paşa sancağının merkezindeki kadıdan, eyaletteki defterdardan ve diğer görevlilerden oluşuyordu.

3-Kaza-İdari Teşkilat

- Osmanlı ülkesinde eyalet–sancak düzeninin yanında, bir başka açıdan oluşturulmuş birimlerde vardı. Aynı topraklar, askeri-idari sistemden ayrı olarak kaza denilen adli-idari birimlere ayrılmıştı. Oluşturulan kazalar, sancak sınırları içinde veya daha fazla tımar nahiyesinin kapladığı topraklara tekabül eden birimlerdi. Bu birimlerin başına ilmiye sınıfından kadı adlı bir görevli getirilirdi. Kaza sınırları içinde, gerekirse ayrıca kaza nahiyeleri oluşturulur ve bunların başına kaza kadısı tarafından naib gönderilirdi.

4-Taşra Yönetiminde Diğer Görevliler

- Taşra yönetiminde yer alan iki temel teşkilatın başında bulunan bey (beylerbeyi, sancak beyi) ve kadı ikilisinin altında, görev bakımından her ikisine bağlı olarak görev yapan çok sayıda görevli bulunuyordu.
- **Muhtesib:** Muhtesipler, esnaf gruplarını sürekli denetlerlerdi. Kanunnamelerde belirtilen nitelikte üretim yapmalarını sağlarlar ve aksine davrananları kadı marifeti ile cezalandırırlardı. Fiyat belirlemesi olan **narh**, esnafın narha riayet etmesini sağlamak muhtesibin asıl görevleri arasındaydı.
- **Kapan Eminleri:** Bir kasaba veya şehrin ya da beldenin beslenmesi için çevresinden tarım ürünleri kapan denilen büyük tartıların olduğu pazar yerlerine gelir ve orada perakendecilere satılırdı. Kapan gelen malların adaletli bir şekilde dağıtımının yapılması görevini üstlenen görevlilere **kapan emini** veya **kapan amili** denirdi.
- **Beytülmal Emni:** Bir beldede kamuya ait çıkarları korumakla yükümlü olan görevli idi.
- **Gümrük ve Bac Eminleri:** Kasaba ve şehirlerdeki çeşitli sanat ve ticaret faaliyetleri vergiye tabi olduğu için bu vergileri toplamakla görevlendirilmişlerdi.

Taşra ve Eyalet Yönetimi

- Osmanlı Devleti’nde başkentin dışındaki tüm topraklar taşra olarak adlandırılmıştır.
- Taşra teşkilatının temelini tımar sistemi oluşturmaktaydı.

- 15 ve 16. yüzyıllarda güçlü bir şekilde uygulanan tımar sistemi, ekonomik yapıyı, askerî teşkilatı ve vergi düzenini de sağlamıştır.
- 16. yüzyılda büyük bir devlet haline gelen Osmanlı Devleti, topraklarını yönetim birimlerine ayırdı.
- Osmanlı Devleti'nde taşra idaresi; köy, kaza, sancak, eyalet şeklinde teşkilatlanmıştır.
- Bu taksimat sadece idari değil, aynı zamanda askeri idi.
- Köylerde yönetici köy kethüdası idi. Güvenlik işlerine Yiğitbaşı bakardı.
- Kasabalarda kadılar yöneticilik yapardı. Kazaların güvenliğinden Subaşı sorumluydu.
- Sancakları da sancak beyi idare ederdi.

Beylerbeyi

- Eyaletleri yöneten, hükümdarın temsilcisidir.
- Beylerbeyi, Paşa Sancağı denilen vilayet merkezinde otururdu.
- Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi Kütahya, Rumeli Beylerbeyliği'nin merkezi Manastır idi.
- Sınırlar genişledikçe beylerbeyliklerinin sayısı da artmıştır.
- Beylerbeyi, kendi oluşturduğu divanda bölgesindeki meseleleri görüşürdü.
- Savaş zamanında, emrindeki sancak beylerini ve tımarlı sipahileri alarak emredilen yerde orduya katılmak zorundaydı.

Osmanlı Devleti'nde eyaletler üç gruba ayrılmıştır:

1. Salyaneli (Yıllıklı) Eyaletler

- Tımar sisteminin uygulanmadığı eyaletlerdir.
- Toplanan vergiyle eyaletlerdeki görevlilerin maaşları ödenir, kalan bölüm hazineye gönderilirdi.
- Trablusgarp, Tunus, Cezayir, Mısır, Bağdat, Yemen ve Habeş eyaletlerinde bu sistem uygulanmıştır.

2. Salyanesiz (Yıllıksız) Eyaletler

- Tımar sisteminin uygulandığı eyaletlerdir.
- Toprakları, has zeamet ve tımarlara ayrılmıştı.
- 16. yüzyılda
- Rumeli; Bosna, Temaşvar, Budin, Eğri,
- Anadolu; Zülkadriye, Trabzon, Şam, Halep, Hakka, Diyarbakır, Van, Kars. Kıbrıs ve Kefe eyaletlerinden oluşuyordu.

3. Özel Yönetimi Olan Eyaletler

- İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlıydılar.
- Yöneticileri padişah tarafından bölgenin ileri gelenleri arasından atanırdı.
- Kırım Hanlığı, Eflak, Boğdan, Erdel ve Hicaz, Rakuza ve Sakız cumhuriyetleri bu statüye dâhildi.
- Yıllık belli bir miktar vergi verirlerdi. Savaş zamanı yardımcı kuvvet olarak asker göndermek ile yükümlüydüler.
- Kırım Hanlığı ve Hicaz Emirliği vergi vermezdi.
- Hicaz Emirliği, şerif adı verilen peygamber soyundan gelen kişilerce yönetilirdi.
- Hicaz Emirliği'nin savaş zamanı asker gönderme yükümlüğü yoktu.

Taşra Yönetimindeki Diğer Görevliler

- Taşra yönetimindeki beylerbeyi veya sancakbeyi kadı ikilisinin yönetimi altında halkın sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin yürütülmesi için birçok görevli bulunuyordu.
- Padişah tarafından görevlendirilen bu kişiler hazineden maaş almazlar, reayadan gördükleri hizmete karşılık kanunlarda belirtilen vergi, resim ve harçları alırlardı.
- Böylece resimler toplanır ve verginin alınmasına neden olan görevler yerine getirilirdi.

- Taşrada muhtesip, kapan eminleri, beytülmal emini ve gümrük eminleri gibi görevliler bulunuyordu.

2. OSMANLILARDA ASKERİ TEŞKİLAT

- Osmanlı Ordusu, kara ve deniz kuvvetleri olmak üzere ikiye ayrılıyordu.
- **Lağımçılar:** Tünel kazar, fitil döşeyerek kaleleri yıkarlardı.
- **Humbaracılar:** El bombası ve top mermisi yapımı ve kullanımını gerçekleştirirlerdi.
- **Deliler:** Sınır boylarında düşmanla ilk çarpışan birliklerdir.
- **Sakalar:** Ordunun su ihtiyacını karşılayan birliklerdir.
- **Sipahiler:** Hükümdarın sağında bulunarak sefere giderlerdi.
- **Silahtar:** Hükümdarın solunda bulunurlardı. Savaş meydanında Sipahla beraber padişahın çadırını korurlardı.
- **Sağ Ulufeciler ve Sol Ulufeciler:** Savaşta saltanat Sancaklarını korurlardı
- **Sol Garipler ve Sağ Garipler:** Ordu ağırlıklarını, sancaklarını ve hazineyi korurlardı.
- **Yardımcı Birlikler:** Osmanlı Devleti'ne bağlı beylik ve devletlerin orduları idi.
- Osmanlı donanması ilk büyük gelişmeyi Fatih Dönemi'nde göstermiş, bu dönemde İstanbul'un fethedilmesi amacıyla 400 parçalık bir donanma kurulmuştur. Osmanlı Devleti bu donanmayla Karadeniz ve Ege Denizi'nde diğer uluslara üstünlük sağlamıştır.
- Osmanlı donanması, II. Bayezid ve Yavuz dönemlerinde de gelişme göstermiştir.

a-Yaya Kapıkulu Ocakları

- **Acemi Ocağı:** Bütün kapıkulu ocaklarının nefer ihtiyacını karşılardı.
- **Yeniçeriler:** Kapıkulu askerinin esas unsuruydu. Savaşta ve barışta padişahı korumakla görevliydi. Üç ayda bir ulufe denen maaş alırlardı.
- **Cebeci Ocağı:** Silahların tamiri, taşınması ve dağıtılmasında görev alırlardı.
- **Topçu Ocağı:** Topların imali ve kullanılmasından sorumlu idi.
- **Humbaracı Ocağı:** Bir nevi el bombası olan humbara silahını kullanan ocaktı.
- **Lağımçı Ocağı:** Özellikle kale muhasaralarında toprak altında lağım denilen tüneller açarak, buralara yerleştirdiklerin patlayıcı maddelerle kale fetihlerini kolaylaştıran bir sınıftır.

b-Atlı Kapıkulu Ocakları

- **Altı Bölük Halkı (Kapıkulu Sipahileri):** Atlı idiler. Yeniçeriler gibi aynı görevi üstlenmişlerdir. **Sipahi, Silahtar, Sağ Ulufeciler, Sol Ulufeciler, Sağ garipler, Sol garipler** olmak üzere altı bölükten oluşmuştur.
- Deliler, delice cesaretlerinden dolayı bu adı almışlardır. Deli askeri olmak isteyen bir gencin önce kendisini ispat etmesi gerekirdi. Bayrak adı altında küçük ocaklara ayrılan delilerin birkaç ocağı bir delibaşın emrine verilirdi.
- XVI. yüzyıldan itibaren **kale azepleri** oluşturulmuştu. Bu azepler serhad kulu denilen kuvvetlerin yaya kısmındandı. Yine kale kuvvetlerinden olan **süvari gönüllü** ve **beşliler** ise XV. yüzyıldan sonlarında serhad kulu veya yerli kulu denilen yerli halktan teşkil edilmişti. Maaşları bulundukları eyaletin maliyesinden verilirdi. Gönüllülerin amiri **gönüllü ağası**, beşlilerin ise **beşli ağası** idi. Bu arada **hisar eri** veya **farisan** denilen kale muhafızları da vardı.
- Fatih ve II. Bayezid döneminde iyice güçlenen Osmanlı donanması en parlak dönemini Kanuni döneminde yaşamıştır. Mısır'ın fethinden sonra Süveyş'te de bir donanma oluşturulmuştur. Nehirler içinde donanma oluşturulmuştur. Buna **ince donanma** denirdi (Tuna, Fırat nehirleri vb.). Osmanlı Donanması'nın baş komutanı **Kapudan Paşa** idi. Kapudan Paşa aynı diğer örfiye (seyfiye) mensupları gibi, bir yandan bir denizci askerdi ve aynı zamanda Cezair-i Bahr-i Sefid adıyla oluşturulan ve esas itibarıyla Ege adalarını içine alan bir eyaletin yöneticisi durumundaydı. Osmanlı hazinesinden ve tımar sistemi kaynaklarından çeşitli gelirler tersaneye bağlanmıştı. Osmanlılar, Karamürsel, Fırkate, Kırangic, Kalita, Kadırga, Başarda, Mavna, Kalyon gibi **çektirme veya**

yelkenli gemiler kullanmışlardır. Denizdeki muharip askerlere **levend** denirdi. Bunun dışında farklı görevlerde çalışan çok sayıda asker vardı.

3.OSMANLI'DA EĞİTİM

Osmanlı Eğitiminin Hedeflediği İnsan Tipi

- . Osmanlı devlet anlayışında eğitimin hedefi; itaatkâr, hoşgörülü, sorumluluklarını bilen, kanunlara uyan, başkalarına saygılı, çevresine yararlı kişiler yetiştirmekti.
- . Eğitim; devlet okulları, esnaf örgütleri, camiler, tekke ve zaviyelerde verilirdi.
- . Tüccarlar ve gezici halk şairleri de haber taşıma özelliklerinden ötürü eğitim sisteminin birer parçası durumundaydılar.

Osmanlı Devleti'nde Örgün Eğitim Kurumları

- Sıbyan Mektepleri
- Medreseler
- Acemi Oğlanları Ocağı
- Yeniçeri Ocağı
- Enderun Mektebi

a-Mesleki Eğitim

Ahilik Teşkilatı:

- . Osmanlı Devleti'nde esnaf teşkilatı birer eğitim kurumu olarak kabul edilir.
- . Selçuklulardaki Ahilik, Osmanlılarda Lonca Teşkilatı adıyla devam ettirildi.
- . Lonca teşkilatına alınanlar, mesleki eğitimlerini tamamlayarak çırak, kalfa ve usta olurlardı.
- . Ustalık belgesi almaya icazet denirdi. İcazet alanlar işyeri açabilirdi.
- Anadolu'da 13. yüzyılda yayılmış olan esnaf, zanaatkâr ve işçileri toplayan teşkilattır. Anadolu Selçuklu Devletinin sosyal düzeninin sağlanmasında ve Osmanlı devletinin kuruluşunda etkili olan Ahilik teşkilatı dinî, ahlaki, sosyal ve ekonomik bir nitelik taşıyordu. Ahilikte her mesleğin bir Piri ve Pir çevresinde toplanan meslek sahipleri vardı. Bu meslek sahiplerinin güven, doğruluk, tövbe ve hidayet gibi kurallara uyma zorunluluğu vardı.

Lonca Teşkilatı:

- Osmanlı toplumunda esnaflar **Lonca** adı verilen teşkilatlara sahiptiler.
- Her esnaf muhakkak bir loncaya kayıtlı olur, loncasının koruması ve denetimi altında bulunurdu. Bugünkü tabipler odası, mimarlar odası, şoförler cemiyeti gibi...
- Dükkân açma hakkına **Gedik** denilirdi. Gedik'e sahip olmak için çıraklık, kalfalık yapıp, ustalık belgesini almak gerekirdi.
- Ustalık belgesi almaya **icazet** denirdi. İcazet alanlara iş yeri açma izni verilirdi.

b-Saray Eğitimi

- Topkapı Sarayı, sadece devletin yönetildiği bir yer değildi. Tecrübeli devlet adamlarının yetiştirilmesinden hanedan üyelerinin eğitilmesine kadar birçok yönü olan büyük bir okuldu.
- Sarayda eğitim verilen kurumlar; Enderun, harem ve şehzadegân mektebidir.

Enderun

- Enderun Mektebi'nin tam kuruluşu Fatih döneminde gerçekleşmiştir.
- Devşirme sistemiyle toplanan çocuklar, burada iyi bir Müslüman, güvenilir ve nitelikli bir devlet adamı veya usta sanatkâr olarak yetiştirilirdi.
- Eğitim koğuş odalarında verilirdi. Bu odalar; Büyük Oda, Küçük Oda, Doğancılar Odası, Seferli Odası, Kiler Odası, Hazine Odası ve Has Oda'dır. Her odanın eğitimi, öğrencinin kabiliyetine göre bir ya da iki yıldır.
- Enderun'da askerî eğitimden musiki eğitime dek farklı alanlarda dersler verilmiştir.

- Başarılı olanlar İç Oğlan olarak saraya alınır, burada matematik, tarih gibi konularda üst seviyede eğitim görürlerdi.
- Spor eğitimi alırlar, mutlaka bir sanat dalında uzmanlaşırlardı.
- Padişahın özel hizmetinde bulunan bu öğrenciler çıkma usulü denen uygulama ile bîrunda veya taşra da yönetici olarak görevlendirilirdi.
- Enderun'dan pek çok vezir, sadrazam ve devlet adamı yetişmiştir.
- Saray, padişahın güvenilir ve yetenekli kullarının yetiştiği, gerekli bilgi ve deneyimleri kazandıktan sonra, yönetim örgütü içinde önemli görevlere getirilecek insanların seçiminin yapıldığı bir merkez, diğer önemli bir özelliğiyle bir okuldu.
- Kapıkulu sistemi, Osmanlı Devleti'nde yönetim ve askerlik görevlerinin birbiriyle bütünleşmiş biçimde gerçekleştirilmesini sağlayan ve uygulayıcı kadroları yetiştiren bir organizasyondur. Bunun çalışması kısaca şöyleydi:
- Devşirme usulüyle (Osmanlı Devleti I. Murat'tan itibaren Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan ailelerden, her aileden bir çocuk olmak üzere alınır. Müslüman ailelerin yanında bir süre kaldıktan sonra Acemi ocağına ya da İç oğlanı olarak saray okullarına gönderilirdi. Devşirme ihtiyaç duyuldukça yapılırdı.) Toplanan oğlanlar, acemi ocağına gönderilmeden önce, içlerinden seçilenler, çeşitli saray okullarına gönderilirdi. Bunlara **iç oğlanı** denirdi. Buralarda sıkı bir eğitimden geçirilen içoğlanları içinden ikinci bir elemeye belirlenen en seçkinleri Topkapı Sarayı'ndaki Büyük oda ve Küçük odaya alınırlardı. Bu odalar, yaparak ve yaşayarak verilen eğitimin en önemli basamaklarıydı. Amaç, saraya alınanları gerçek bir dindar, devlet adamı, asker ve seçkin nitelikli bir kişi olarak yetiştirmektir. **Büyük ve Küçük Oda**'da yetişen içoğlanları, yeniden bir seçim sonucu elenerek, Enderun'da padişahın şahsi hizmetine ait odalara alınırlardı. Kalanlar da askeri bölüklerden **Silahdarlar Bölüğü**'ne verilirdi. Enderun'da hizmet ve eğitim odaları şunlardı: **Seferli odası, Kiler odası, Hazine odası ve Has oda**.
- Bu odaların her birinin başında bir ağa bulunurdu. İçoğlanları buralarda hem hizmet ederler hem de eğitim ve öğretimlerini sürdürürlerdi. Enderun'da yetişen içoğlanları, daha sonra **çıkma** denilen bir atama usulüyle Birun'da, bu odaların ağaları da taşrada sancakbeyliği makamı gibi önemli görevlerde istihdam edilirdi. Enderun, bu yönüyle devlet adamı yetiştiren bir okul durumundaydı.

Harem

- Haremde padişahın eşleri, çocukları ve cariyeleri yaşardı.
- Padişahın yaşadığı bölüme Hünkâr Dairesi denirdi.
- Harem, aynı zamanda okul niteliğindeydi.
- Hareme alınan cariyeler, kalfaların sıkı disiplini altında eğitimden geçirilirdi.
- Bu cariyeler, yeteneklerine göre müzik, resim, edebiyat, örgü gibi dersler alır, dîni bir eğitimden de geçirilirdi.
- Zaman zaman sarayda, saz dersleri verilirdi.
- Harem halkı, günlerini kitap okumakla, özellikle tarih okumakla geçirirdi.
- Ayrıca, şehzâdeler saraydaki Şehzadegân mektebinde ilköğrenimlerini görürlerdi.
- **Enderun**'da kadınlar yönünden aynı fonksiyonları yüklenen bölüm **haremdi**. Topkapı Sarayı'nda ikinci avlunun solunda Divan-ı Hümayun'un arka kısmında yer alan Harem-i Hümayun genellikle Haliç'e nazır çeşitli sofalar, koridorlar, daireler, odalar, çeşmeler ve hizmet binalarından oluşmakta idi.
- Harem'in düzeni, çalışma usulleri odalarinkine benziyordu. **Başkalfa Kadın**'ın yönetiminde yeterince görevlinin bulunduğu **Harem**'de kadınlar Enderun'un erkekler bölümünününe benzer bir eğitime ve pratik çalışmaya yönelirdi. Saraya alınan kadınlar, Harem'deki deneyimleri, statülerine göre **cariye, şakird, gedikli, usta ve haseki** gibi adlarla sıralanırlardı. Eğer padişah tarafından sarayda alıkonulmazlarsa çıkma ile saray dışında görevlendirilen kapıkullarıyla evlendirilirdi. Harem halkını, padişah, valide sultan, padişah hanımları, sultanlar, şehzadeler gibi Harem'de hizmet edilenler ve ustalar, kalfalar, cariyeler şeklinde hizmet edenler olmak üzere iki grupta değerlendirmek gerekir. Harem Darü's-saade Ağası (Harem Ağası-Kara Ağa) tarafından idare edilirdi. Harem Ağası Harem'in dış bölümü ve ihtiyaçlarıyla ilgilenirdi.

c-Askeri Eğitim

- Kapıkulu ordusunun içinde birçok ocak bulunurdu. Her ocak kendi eğitimini verirdi.
- Acemi ocağına alınan devşirmeler, Türk-İslâm geleneklerine göre yetiştirilir, Yeniçeri ocağına alınırlardı.
- Yeniçeriler, her an savaşa hazırdılar.
- **Tophane:** Top döküm ve yapımı ile ilgili askerî sanat mektebidir.
- **Humbarahane:** Havan topu ve el bombası yapan askerî sanat mektebidir.
- **Tüfekhane:** Tüfek yapımı ve bakımı ile ilgili askerî sanat mektebidir.
- **Kılıçhane:** Kılıç ve kesici silahların yapımı ile ilgili askerî sanat mektebidir.
- **Mehterhane:** Askerî mızıka mektebidir.
- Padişahların zaman zaman düzenlediği süreklilikli avı (şikâra bindi veya şikara gitti) da bir çeşit savaş eğitimidir.
- Fatih zamanında denizciliğe önem verilmiş, önemli denizciler yetişmiştir.
- Kanuni döneminde, özellikle Barbaros Hayreddin Paşa'nın Osmanlı hizmetine girmesiyle, denizcilik oldukça ilerlemiştir.
- Tersane gemicilerin yetiştirilmesini sağlayan bir kurumdu. Azap ve leventler burada eğitilirdi.
- İlk zamanlarda Osmanlı askeri kuvvetleri atlı aşiret birliklerinden oluşuyordu.
- Orhan Bey döneminde yaya ve müsellemler adı ile bir ordu kuruldu.
- I. Murat döneminde de Kapıkulu Ocakları oluşturuldu. Hristiyan ailelerden alınan çocuklar Türk ailelerin yanına verilirdi. Buradan Acemi Ocağına alınırdı. Acemi Ocağı'nda en başarılı olanlar Enderun Mektebine alınırdı. Diğerleri Kapıkulu Ocaklarına dahil edilirdi. Kapıkulu Ocaklarına alınan askerler pratik bir eğitime tabi tutulurdu. Bu genellikle, keçeyle kılıç çalmak ve testiye kurşun sıkmak şeklinde olurdu. Her askeri sınıf bulunduğu sınıfa bağlı olarak pratik eğitim alırdı.
- Osmanlı Devleti'nde askeri eğitim kurumu sayılabilecek başka okullar da vardı. Bunlardan biri Cambazhane Mektebiydi. Cambazbaşı denilen bir yönetici ile bir yardımcı ve otuz kadar öğrencisi vardı.
- Atlı olan ve savaşlarda padişahın önünde düşmana karşı ilk saldırıya geçen Cambazlara eleman, Acemi Ocağından sağlanırdı.
- Osmanlı Devleti'nde askeri mızıka okulunun adı Mehterhane'dir. Orhan Bey döneminden beri var olduğu sanılmaktadır. Mehter Bölüğü'nün barındığı yere Nevbethane denirdi.
- **Not:** II. Mahmut Mehterhane'yi kaldırmış ve Askeri Mızıka örgütünü kurdurmuştur.

d- Medreseler

- Medrese, ders verilen yer demektir.
- Osmanlı Devleti'nde eğitim ve öğretim sisteminin temel kurumu medresedir.
- Osmanlı toplumunda müftü, kadı (yargıç), müderris, astronomlar, matematikçiler, doktorlar vs. medreselerde yetişiyordu
- Medreselerde öğrencilerin bütün ihtiyaçları bağlı oldukları vakıflar tarafından karşılanıyordu.
- Zamanla yükselerek çeşitli makamlara gelen ve medreselerde yetişen bilim adamları, kadılar, müftüler, müderrisler ilmiye sınıfını oluşturmuştur.
- Medreseler, çeşitli derece ve kademelere ayrıldıkları gibi öğretim alanlarına göre de kendi aralarında uzmanlaşmışlardır. Medreseler arttıkça bunların dereceleri ve sınıflarının belirlenmesi gerekiyordu.
- Medreselerde ilk teşkilat Fatih Dönemi'nde Sahn-ı Seman medreselerinin kurulmasıyla yapılmıştır.
- Kanuni döneminde medrese eğitimine büyük önem verildi.
- Medrese, Arapça bir kelime olan, “Derese” türevinden gelmektedir. “İlim öğrenilen yer” anlamına gelir. Medrese teşkilatlı bir kuruluş olup, dershane ve etrafında öğrencilerin kaldığı odalar medreseler bel kemiğini teşkil eder. Kütüphane, imaret, hamam gibi kuruluşlarda medresenin ayrılmaz parçalarıdır. Çoğu zaman cami ve mescid bitişiklerine yapılırdı.

- Medreselerin bir de vakfiyesi vardı. Bu vakfiye de medresenin çalışma sisteminden çalışanların günlük yevmiyelerine varıncaya kadar her türlü bilgi yer alırdı. Ayrıca hoca ve talebelerin ihtiyaç ve masrafları da bu vakfiyelerden karşılanırdı. (18) Medreselerde “Başmüderriş” (rektör), “müderriş” (profesör), “müfid” (doçent), “muid” (asistan), öğrenciler ise “danişmend, suhte” adıyla anılırdı.
- Diğer İslam Devletleri’nde olduğu gibi Osmanlılarda da temel eğitim-öğretim kurumları medreseler idi. Osmanlılar, medreselerini Büyük Selçuklu, Anadolu Selçukluları ve diğer İslam devletlerini örnek alarak kurdular. Kısa zamanda şöhret bulan bu medreselere, İslam dünyasındaki diğer ülkelerden çok sayıda talebe ve âlim akın etmeye başladı.
- Osmanlı medreselerinde ilk dönemlerde müderrişler günde 4 ders vermekle yükümlüydüler. Tedrisat, medreselere ve müderrişlere göre haftanın en çok üç günü (salı-perşembe-cuma) tatil olmak üzere devam ederdi. Osmanlılarda ilk medrese, 1330’da İznik’in fethini müteakip bir manastır medreseye çevrilmesiyle yine İznik’te Orhan Gazi tarafından açılmıştır. Burası kısa zamanda bilgiler yuvası haline gelmiş, uzun müddet hizmet vermiştir. Davud-i Kayseri (öl. 1350) bu medresenin ilk baş müderrişliğini (rektör) yapmıştır. Ayrıca Orhan Gazi bu medrese için vakıflar tesis etmiştir.
- Osmanlılarda ikinci medreseyi Bursa’nın fethini müteakip yine Orhan Gazi döneminde, şehrin en büyük manastırının medreseye çevrilmesiyle (manastır medresesi) Bursa’da açılmıştır. (1335) Osmanlı Devleti’nin sınırlarının hızla gelişmesine paralel olarak medreseler de aynı hızla artmaya başlamıştır. Orhan Gazi’den sonra sırasıyla I. Murat, Yıldırım Bayezid, I. Çelebi Mehmet, II. Murat’ın yaptırdığı medreseler izlemiştir. Yine pek çok devlet ricâli medrese ve diğer hayır kurumları açmakta adeta birbirleriyle yarışıyorlardı. Açılan bu medreseler Osmanlılarda bilim ve düşünce hareketini, faaliyetlerini artırıyor, devletin her alanında büyük bir ilerleme ve gelişme kaydetmesini sağlıyordu. Kuruluş döneminin en önemli medreseleri aynı zamanda devletin de başkentliğini de yapmış olan İznik, Bursa ve Edirne medreseleri idi.
- Medreselerin doruğa çıkışı ise Fatih’le gerçekleşti. Çağ kapayıp çağ açan Fatih, Fatih Camii yanına Sah-n-ı seman (Semaniye) adını taşıyan sekiz medrese yaptırdı ve sekiz kiliseyi de medrese haline getirdi. Sahn-ı Seman medresesinin programı Ali Kuşçu’yla Mahmut Paşa tarafından hazırlandı. Ayrıca Ayasofya’nın papaz odalarını medreseye çeviren Fatih, buranın başmüderrişliğine de Molla Hüsrev’i getirmişti. Ali Kuşçu ve Hızır Çelebi gibi büyük alimler de burada dersler vermekte idi.
- Kanunî Sultan Süleyman’ın Süleymaniye Camii civarında yaptırdığı adıyla anılan medreseler ise Osmanlılarda öğretim yoluyla atılan en büyük adımlardan biri oldu. Burası aynı zamanda İslâm dünyasının en büyük ilim-kültür merkezi haline geldi. İslâm dünyasının diğer bölgelerinden bu medreselere çok sayıda âlim ve talebe akın etti. Bu medreseler Dar’ül hadis, tıp, tabiiye, riyaziye ve diğer ilimlerin okutulduğu 6 fakülteden ibaretti. Ayrıca sitenin hastahane, imaret, tabhâne, hamam ve müstemilatı da bulunmaktaydı. Sonraki yıllarda bunlara yenileri eklendi. II. Selim zamanında Edirne’de Selimiye, III Murad döneminde III. Murat Medresesi, III. Mehmed devrinde III. Mehmed Medreseleri inşâ edilerek yüzyıllarca bu böyle devam etmiştir.
- XVI. yüzyılın sonlarına doğru ise diğer bütün kurumlarda olduğu gibi medreselerde de gözle görülür bozulmalar oldu. Ki nedenleri ise: Medrese Kanunlarına aykırı hareket edilmesi, ilme önem verilmemesi, ilim ehlinin maddî-manevî olarak desteklenmemesi, yeni doğmuş bebeklerin “beşik uleması” müderriş olarak atanması, merkezilik, bencillik, rüşvet ve iltimaslar, (adam kayırma), pozitif bilimlerin medreselerden kaldırılması gibi nedenlerle medreseler ve buna bağlı olarak devletin diğer müesseseleri/kurumları çökmüştür.
- Bu medreselerde Davud-i Kayseri, Molla Fenari, Kadizâde Rumî, Ali Kuşçu, Celaleddin Hızır, Zenbilli Ali Efendi, Gelenbevi İsmail, Mirim Çelebi, İbn-i Kemâl, Taşköprüzâde Ahmet, Meşhur Hekim Âhî Çelebi, Kınalızâde Ali, Kanuni’nin meşhur Şeyhülislamı Ebussuud Efendi gibi pek çok âlim yetişmiş ve yine bu medreselerde ders vermişlerdir.
- Osmanlı medreselerinde değişik zamanlarda, değişik dersler okutulurdu. Dini ilimlerden Fıkıh, Kelâm, Hadis, Tefsir, Feraiz, Usûl-i Fıkıh; Mantık, Belâgat, Lügât, Sarf, Nahiv, Hendese, Hesap, Heyet (astronomi), Botanik, Tarih, Kimya, Tıp, Felsefe gibi aklî (müspet) ilimler okutulurdu.
- Osmanlı medreselerini, umûmî ve ihtisâs (uzmanlık) medreseleri olmak üzere iki ana gruba ayırırdı.

Dini Kurumlardaki Eğitim

- Osmanlı Devleti'nde halkı bilgilendiren önemli kurumlardan biri de cami, tekke ve zaviyelerdir.
- Bu kurumlar ilk zamanlarda birer öğretim yeri gibi faaliyette bulunmuşlardır.
- Bu yerler sadece ibadet mekânları değil, aynı zamanda birer kültür merkezi durumundaydı.
- Mahalle mektepleri ya caminin içinde ya da yanındaydı.
- Buralarda, Kur'an, hadis, tefsir, hat ve tezhip dersleri verilir, sohbetler düzenlenirdi.
- Her eğitim kurumunda mutlaka dinî eğitimin verilmesine dikkat edilirdi.
- Osmanlı Devleti'nde esnaf teşkilatı da birer eğitim yeri olarak kabul edilmelidir. Ahilik ve Lonca Teşkilatı günümüzde yaygın eğitim dediğimiz fonksiyonu yerine getirmekteydi. Aynı zamanda mesleki eğitim kurumları da denebilir. Çünkü çırak, kalfa, usta şeklinde bir mesleki eğitim basamakları vardı.
- Bir tür esnaf dernekleri olan loncalar, 1912 yılında çıkarılan bir yasayla tamamen kaldırılmıştır. Osmanlı Devleti'nde eğitim-öğretim konusunda mahallerin de rolü vardır. Mahaller, bilgi iletişiminin gerçekleştiği yerlerden biridir. Mahallelerdeki bu bilgi aktarımı duruma göre Mahalle mekteplerinde yapılırdı. Bu mektepler camilerin içerisinde ya da yanındaydı.

AVRUPA TARİHİ-I (1300-1600)

A-Feodalitenin Çözülüşü ve Merkezi Krallıkların Kurulması

- Avrupa Yeniçağ denilen dönemin başında, Orta çağ'ın siyasi, sosyal ve ekonomik özelliklerini tamamen değiştirecek bir sürece girmişlerdir. Ferdin bütün özellikleriyle ön plana çıkması, feodalitenin siyasi bir sistem olmaktan çıkması ve milli monarşilerin kurulması, papa-krallar mücadelesinin kralların lehine sonuçlanması, milli monarşilerin kurulmasıyla günümüz Avrupa milletlerinin oluşum sürecinin başlaması, iktisadi faaliyetlerin gelişerek önce Avrupa'ya, daha sonra da dünyaya yayılması, Hümanizma ve Rönesans hareketleriyle günümüz Avrupa düşüncesinin ortaya çıkması, Reform hareketleriyle Katolik kilisesinin etkisini kaybetmesi ve yeni mezheplerin ortaya çıkması, Katolik kilisesinin kendini yeniden düzenlemesi Yeniçağda ortaya çıkan gelişmelerdir.
- Bu birbirine bağlı gelişmelerin başında XV. yüzyıl içinde milli monarşilerin ortaya çıkışı gelir. Haçlı seferlerinden sonra derebeylerin nüfuzu epeyce azalmıştı. Krallar bundan yararlanmaya başladılar. Bu dönemde papaların krallara müdahalesi de engellenmişti. Krallar, hükümlerlik haklarını koruyabilmek için daimî ordular kurmaya başladılar. Barutun da ateşli silahlarda kullanılmasıyla derebeylerin siyasi hakimiyeti de tamamen yıkıldı. Böylece milli monarşiler iyice güçlendi.

Feodalite (Derebeylik):

- Orta çağ Avrupası'nın kendine özgü sosyal ve siyâsî bir yönetim biçimidir.

Feodalitenin Ortaya Çıkışı

- Kavimler Göçü sırasında barbar kavimlerin saldırıları karşısında kraldan bekledikleri yardımı alamayan soylular kendilerini korumak için, parayla savaşçılar tuttular, şato ve kaleler yaptırarak kendi yönetimlerini oluşturdular.

Feodalitenin Zayıflamasının Sebepleri:

- Haçlı Seferleri sırasında sefere katılan soyluların çoğunun ölmesi, diğerlerinin de zayıflaması.
- Coğrafi keşifler sırasında zenginlik ölçüsünün topraktan, paraya dönmesi derebeylerinin gücünü zayıflattı.
- Ateşli silahlar ve İstanbul'un fethi sırasında toprakların şatoları ve surları yıkacak şekilde geliştirilmesi.
- İngiltere ve Fransa'daki iç savaşlar.

Yüzyıl Savaşları (1337-1453)

- İngiltere kralı III. Edward, annesi Isebella'nın ölümü üzerine, Fransa tahtında hak iddia ederek Fransız topraklarına saldırdı. Fransızlar, 1337 yılında İngiltere'ye saldırdı ve İngilizleri geri püskürttü.

- 1414 yılında tahta geçen İngiltere kralı V. Henry tekrar Fransa topraklarına saldırdı ve Paris'e kadar ilerledi. Bu savaşlarda, İngiltere tarihinde ilk defa savaş topu kullandı.

1300-1600 Yılları Arasında Avrupa'da Önemli Olaylar

- Yüzyıl Savaşları >1337-1453 yıllarında İngiltere ile Fransa arasında yaşandı.
- Çifte Gül Savaşları >İngiltere'de derebeyleri arasında yapıldı.
- Endülüs'te Katliam >1492'de İspanya'daki Müslümanlar yok edildi.

Teknolojik Gelişmeler

- 15. yüzyıldan sonra Avrupa'da bilim ve teknolojiye önemli gelişmeler oldu. Bu gelişmeler Avrupa'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkilemişlerdir. Bu gelişmeler şunlardır:
  - **Barut ve top:** Derebeylik yönetiminin yıkılmasında önemli bir yeri vardır.
  - **Matbaa:** Avrupalılar, kâğıdı Endülüs Müslümanlarından öğrenmişlerdir. Bugünkü matbaayı ise **Jan Koster** icat etmiştir. **Jan Gutenberg** ise bu matbaayı pratik ve kullanışlı hale getirmiştir. Matbaanın bulunması ile insanlık, Orta çağ düşüncesinden kurtuldu. Hümanizm, Rönesans ve Reform hareketleri ortaya çıktı.
  - **Pusula:** Coğrafi Keşiflerin başlamasında önemli bir rolü olmuştur.

3. KONU AVRUPA'DA YENİLİKLER

YENİ BULUŞLAR VE SONUÇLARI

B-Teknolojik Gelişmeler

a-Barutun ateşli silahlarda kullanılması (Barut ve Top'un kullanımı):

- Özellikle feodalitenin yıkılmasında etkili olmuştur.
- Ordularda daha güçlü hale gelmişlerdir.
- Barut ilk olarak Çinliler tarafından eğlencelerde havai fişek olarak kullanılmıştır. Sonra Türkler ve Araplar tarafından kullanılan barut, Haçlı Seferleri sırasında Müslümanlardan öğrenilerek Avrupa'ya taşındı. Fatih'in yaptırdığı toprakların gücünü gören Avrupalı krallar, toprakları derebeylerine karşı kullandılar. Böylece feodalite rejimi (Derebeylik) ortadan kaldırılmış, mutlak krallıklar güçlenmiştir.

b-Pusulanın icadı ve Gemicilik Sanatının İlerlemesi:

- Yeni ticaret yollarının bulunmasına, ticaretin gelişmesine ve coğrafi keşiflere yol açmıştır.
- İlk olarak Çinliler tarafından kullanılan pusula Haçlı Seferleri sırasında Müslümanlardan alınarak Avrupa'ya götürülmüştür. Kristof Kolomb'un, pusulanın sapma açısını düzeltmesi ile okyanuslarda seyahat daha güvenli hale geldi. Bunun sonucunda Avrupalı denizcilerin korkmadan denizlere açılması üzerine, Coğrafi Keşifler olmuştur.

c-Kâğıt ve Matbaanın Geliştirilmesi:

- Daha fazla kitabın basılmasına, okuma ve yazmanın artmasına, bilim ve edebiyatın çabuk yayılmasına, dolayısıyla yeni fikirlerin gelişmesine ve buna paralel olarak Hümanizma, Rönesans ve Reform hareketlerine yol açmıştır.
- Çinliler ve Türkler ipek ve pamuktan kâğıt yapıyorlardı. Avrupa da ipek ve pamuk az olduğu için kâğıt yapımı pahalıya patlıyordu. Avrupalıların paçavra ve selülozdan kâğıt yapmaları üzerine, kâğıt ucuzlamıştır.
- Matbaaya benzeyen aletleri ilk olarak Çinliler ve Uygur Türkleri kullanmıştır. Ancak modern matbaanın ilk mucidi Alman Jan Gutenberg'dir.

- Avrupa'da ucuz kâğıt yapılması ve matbaanın bulunması şu yeniliklere neden olmuştur:

a-Kitaplar ucuzladı halk kitap okuma imkanı elde etti.

b-Avrupa'da okuma yazma oranı yükseldi.

c-Bilim ve kültür yayıldı.

d-İnsanların kültür seviyelerinin artması hayata bakış açılarını olumlu yönde değiştirdi.

e-Rönesans, Reform'un başlamasına neden oldu.

C-Avrupa'nın Yayılması (Coğrafi Keşifler)

• XV. yüzyıl sonlarında Avrupalıların bilinmeyen ülkeleri bulmak için yaptıkları gezilere "Coğrafi Keşifler" adı verilir.

A- Nedenleri

- İpek ve baharat yollarının Müslümanların elinde bulunması
- Coğrafya bilgisinin ilerlemesi
- Pusulanın kullanılması
- Okyanusa dayanıklı gemilerin yapılması
- Cesur gemicilerin yetişmesi

Siyasi Sebepler

- Feodalitenin yıkılmasından sonra ortaya çıkan güçlü krallıklar, ticari alanda da birbirleriyle rekabete başladılar.
- Amaçları, Çin ve Hindistan gibi zengin ülkelere ulaşmaktı.

Jeopolitik Sebepler

- Osmanlı Devleti'nin bütün önemli alanlara sahip olması Avrupalıların yeni yerler bulmak istemelerine sebep oldu.

Sosyal ve Ekonomik Sebepler

- Avrupa'daki siyasi ve dini mücadeleler bazı insanların yerleşebilecekleri yeni topraklar aramalarına sebep oldu.
- Ayrıca Çin ve Hindistan'a doğrudan ulaşarak buradaki mallara daha ucuza sahip olmak istiyorlardı.

B- Yapılan Keşifler

a-Ümit Burnu'nun Keşfi (1487)

- Portekizli Bartelmi Diyaz tarafından bulundu.

b-Hint Deniz Yollarının Keşfi (1498)

- Portekizli denizci Vasko dö Gama Ümit Burnu'nu geçerek Hindistan'a ulaştı ve Hint Deniz Yolu'nu keşfetti.

c-Amerika'nın Keşfi (1506)

- Kristof Kolomb, Amerika'nın Bahama Adalarına ulaşmış ise de burayı Hindistan da ki adalar zannetti (1492).
- İtalyan denizci Ameriko Vespucci, buranın yeni bir kıta olduğunu dünyaya ilan etti. Bu kıtaya Amerika adı verildi.

d-Dünya'nın Dolaşılması (1522)

- Portekizli denizciler Macellan ve Del Kano, dünya turuna çıktılar. 1519
- Macellan'ın ölmesi üzerine Del Kano Dünya turunu tamamlayarak Dünya'nın yuvarlak olduğunu kanıtladı. 1522

C- Sonuçları

- Avrupa'nın ekonomik seviyesi yükseldi bu durum Rönesans'ın başlamasına neden oldu.
- Avrupalılar keşfedilen yerlerde sömürge imparatorlukları kurdular.
- Yeni ticaret yolları bulunduğu için Doğu ticaret yolları ve Akdeniz limanları önemini kaybetti.

- Ticaretle uğraşan burjuvalar zenginleştiler.
- Hristiyanlık dini yayıldı.
- Dünyanın yuvarlak olduğu anlaşıldı.
- Din adamlarına olan güven azaldı.
- Yeni bitki ve hayvan türleri Avrupa'ya taşındı.
- Amerika'nın eski medeniyet merkezi olduğu anlaşıldı.
- Sömürgecilik başlamıştır (İspanyol ve Portekizliler ilk sömürgeleri kurdular)
- Coğrafi keşiflerin en önemli sonucu sömürge imparatorluklarının doğmasıdır.
- İngiltere, Fransa, Hollanda ve İspanya gibi devletler kurdukları sömürge kolonileri sayesinde ihtiyaçları olan hammaddeyi ucuza almışlardır.
- Dünya ticaret yollarının değişmesi sonucu Akdeniz, ticaretteki önemini kaybetmiş, baharat ve ipek yolları kullanılamaz hale gelmiştir.
- Amerika kıtasının kıymetli madenleri, altın ve gümüş ile pek çok hammadde Avrupa'ya gelmiş böylece Sanayi İnkılâbının doğması için ortam oluşmuştur.
- Ticaretle uğraşan burjuva sınıfı zenginleşmiş buna karşılık toprak sahibi soyluların önemi azalmıştır.
- Rönesans ve Reform hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep oldu.

Keşiflerin Osmanlı Devleti'ne Etkileri

- Akdeniz ticareti önemini kaybetti.
- İpek ve baharat yolları eski canlılığını kaybetti.
- Amerika'dan gelen altın ve gümüşün Osmanlı ülkesine girmesi paranın değer kaybetmesine yol açtı.
- Böylece mal ve eşya fiyatları arttı.
- Devlet, bunu karşılamak için yeni vergiler koydu.
- Bu durum ayaklanmaların çıkmasına yol açtı.

Ç-RÖNESANS

- Kelime anlamı yeniden doğuş demek olan Rönesans, geniş anlamıyla, XV. ve XVI. yüzyıllarda Batı Avrupa'da edebiyat, sanat ve bilim alanında meydana gelen gelişmeleri ifade eder.
- XV. ve XVI. Yüzyıllarda Avrupa'da edebiyat, sanat ve bilim alanındaki gelişmelere “Rönesans” denir.
- Rönesans, yeniden doğuş anlamına gelmektedir.
- 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa ülkelerinde görülen bilim, edebiyat, düşünce ve güzel sanatlar alanlarındaki gelişmelere Rönesans denir.
- Hümanizm; Orta Çağ Avrupası'nın baskıcı skolâstik düşüncesine karşı çıkarak, insan ve doğa sevgisini temel alan düşünce sistemidir.
- Hümanistler, Eski Yunan ve Latin eserlerini inceleyerek özgür insan tipini ortaya koymuşlar ve bu modeli örnek almışlardır.

Rönesans'ın İtalya'da Başlamasının Nedenleri

- İtalya'nın İslâm uygarlıklarıyla yakın ilişki içinde olması.
- İstanbul'un fethinden sonra İtalya'ya giden bilginlerin Latince eserleri çevirmeleri.
- İtalyan zenginlerin bilimsel ve kültürel çalışmaları desteklemeleri
- İtalya'nın ticaret merkezi olmasından ötürü değişik medeniyetlerle etkileşim içindedir.

A-Rönesans'ın Nedenleri

- Matbaanın icadı sonucunda eski eserlerin basılması ve bunların incelenmesi
- Avrupa'nın İslam Medeniyetinden etkilenmesi

- . Keşifler sonucu Avrupa’da sanat faaliyetlerinden zevk alan ve bilim adamları ile sanatkârları koruyan zengin kişilerin çoğalması (Mesen).
- . Kiliseye duyulan güvenin azalması.
- . Yetenekli sanatçı ve bilim insanlarının yetişmesi
- . Eski Yunan, Roma (antikite) ve İslâm uygarlıklarına ait eserlerinin incelenmesiyle akılcı düşüncenin ortaya çıkması.
- Kâğıt ve matbaanın kullanılması ile düşünce iletişim ve haberleşmenin kolaylaşması
- Coğrafi keşiflerden sonra Avrupa’da zengin ve sanattan zevk alan bir sınıfın ortaya çıkması
- Sanatçıları koruyan kişilerin ortaya çıkması (Mesen)
- İstanbul’un fethinden sonra birçok bilim adamının İtalya’ya giderek orada çalışmalarda bulunması
- Rönesans ilk olarak İtalya’da edebiyat alanında başlamış, Mikelanjelo, Leonardo da Vinci gibi büyük sanatçılar yetişmiştir. Rönesansın İtalya’da başlamasında, İtalya’nın coğrafi önemi, ekonomik durumunun iyi olması ve İtalya’nın tarihsel önemi etkili olmuştur. İngiltere’de Shakesper, İspanya’da Servantes, Almanya’da Röklen, Erasmus eserler vermiştir.

Rönesans'ın Ülkelere Göre GeliGimi:

İtalya’da:

- . Resim Alanında > Leonardo da Vinci ve Rafael
- . Mimari Alanda > Bramante ve Mikelanj
- . Heykel Alanında > Mikelanj, Donatello ve Giberti

Almanya’da:

- . Din Alanında > Erasmus, Röklen, Luther
- . Resim Alanında > Dürer

. Fransa’da:

- Edebiyat Alanında > Villan, Rosard, Montaigne

. İngiltere’de:

- Edebiyat Alanında > Şekspir (Hamlet, Otello, Kral Lear, Romeo ve Juliet...)

. İspanya’da:

- Edebiyat Alanında > Cervantes (Don Kişot)

. Hollanda’da:

- Resim Alanında > Rambrant

. Polonya'da:

- Astronomi Alanında >K opernik

Rönesans'ın Sonuçları:

- . Avrupa’da resim, heykel, edebiyat ve mimari en üst düzeyde gelişt.
- . Hür düşüncenin ve yeni bir sanat anlayışının doğmasını sağladı.
- . Skolâstik düşüncenin yerini deney ve gözleme dayalı pozitif düşünce aldı.
- . Eski eserler okundukça kiliseye duyulan güven azaldı, reform hareketlerinin başlamasına sebep oldu.
- . Osmanlı Devleti, 15. ve 16. yüzyıllarda bilim, teknik ve mimaride Avrupa'dan çok ileri düzeyde olduğu için bu gelişmelerden yararlanmaya ihtiyaç duymadı.

B-Sonuçları

- Küçük kan dolaşımı bulundu.
- Çağdaş Avrupa'nın temelleri atıldı.
- Reform ve sanayi inkılabına zemin hazırladı.
- Rönesans mimarisi adı verilen yeni bir mimari tarz ortaya çıkmıştır.
- Skolastik düşünce etkisini iyice azalttı. Deney ve gözleme dayalı pozitif düşüncenin ortaya çıkmasına zemin hazırladı.
- Bilim ve teknikteki gelişmeler hızlandı.

• **Not 1-** Bu döneme kadar bilim, sanat ve medeniyet alanlarında İslam ülkeleri öncülük yaparken Rönesans hareketi ile Avrupa ülkeleri ön plana çıkmıştır.

• **Not 2-** Eski Roma, Yunan ve Latin edebiyatının incelenmesi sonucu, bu edebiyat kolu ile uğraşan gruba “hümanist”, bu edebi akıma da “hümanizma” adı verilmiştir.

- Rönesans hareketleri İtalya’da başlamıştır. Bunda İtalya’nın coğrafi konumu dolayısıyla değişik kültür ve medeniyetlerle ve bilhassa İslam medeniyetiyle ilişki kurmasını sağlamıştır. İtalya’nın siyasi birlikten yoksun olması dolayısıyla geniş bir hürriyet ortamının bulunması tarihinin eski olması, ekonomik durumunun iyi olması, dini bir merkez olması da Rönesans’ ın İtalya’da başlamasında etkili olmuştur.
- Rönesans, Hümanizma ile başlamıştır. Hümanizma, Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak alan ve Orta çağ’ın skolastik düşüncesine karşı Avrupa’da doğup gelişen felsefe, bilim ve sanat görüşü, insanlık sevgisini en yüce amaç ve olgunluk sayan bir doktrindir. Rönesans. Roma’nın dini bir merkez olması dolayısıyla yapılan ziyaretler ve İtalya savaşlarının etkisiyle diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır.

- **Meşhur tıp üstadı Falcon**, son demindeyken etrafında toplanan meslektaşlarına:

- Ölümüne üzülmeysin, dedi arkamda üç tane büyük hekim bırakıyorum.
- Başucundaki doktorlar hemen ağzından çıkacak isimleri işitmek için heyecanla üzerine eğildiler.
- Falcon saydı: “**Su, hareket, perhiz!**”

İslâm Uygarlığının Rönesans'a Etkileri

- . İslâm bilginleri, Eski Yunan ve Roma eserlerini Arapça'ya tercüme ederek, bilimde Avrupa'dan çok ileri bir seviyeye ulaşmışlardı.
- . Müslümanların Endülüs'ü fethetmesiyle, Avrupalılar bu eserlerle tanıştılar.
- . Avrupalılar, Eski Yunan eserlerini okuyabilmek için Arapça öğrendiler, Müslüman bilginlerden dersler aldılar.
- . İbn Sina'nın tıp, İbn Heysem'in fizik ve astronomi alanlarında yazdıkları eserler, yıllarca ders kitabı olarak okutuldu.
- . Kültür ve medeniyetin yayılmasında büyük rolü olan kâğıtın seri üretimini gerçekleştirenler de Müslüman Araplardır.
- . 13. yüzyılda İtalyan tüccarlar, Müslümanlardan kâğıt yapımını öğrendiler.

D-REFORM

- . 16. yüzyılda, ilk olarak Almanya’da başlayıp, zamanla Fransa, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerine yayılan Katolik kilisesinde meydana gelen Hristiyanlık dinini yeniden yorumlama ve tanımlama hareketleridir.
- Reform, kelime olarak yeniden düzenlemek, yeni şekil vermek anlamına gelir. Geniş anlamıyla, XVI. yüzyılda Almanya’da başlayan ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılan dini alandaki yeniliklere denir.
- Reform düşüncesi ilk defa Almanya’da Martin Luther tarafından ortaya atıldı. Daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayıldı. 1555 Ogsburg antlaşmasıyla yeni ortaya çıkan Protestanlık serbest bırakıldı. 1598’de ilan edilen Nant Fermanı ile de Fransa’da Kalvenizm serbest bırakıldı. İngiltere’de Kral VIII. Henry İngiliz kilisesini kendisine bağlayarak Anglikan kilisesini kurmuştur. İskoçya’da Kalvenizm kabul edildi. Buna Presbiteryen adı verilmiştir.

- **Not:** Osmanlı ülkesinde yaşayan halk inanç ve din konularında serbest oldukları ve Osmanlı Devleti'nin halkı kilisenin sui istimallerinden koruduğu için Reform hareketlerinden etkilenmemiştir. Kaldı ki Osmanlı egemenliğinde yaşayan Hristiyanlar Ortodoks idi. Reform hareketleri Katolik kilisesinde oluşmuştur

“Dünyanın en zor şeylerinden biri, herkesin düşünmeden söylediğini düşünerek söylemektir.” **Emil Chartier**

- XVI. yüzyılda Hristiyanlığın Katolik mezhebinde yapılan bazı düzenlemeler ve değişikliklerdir.

A-Nedenleri

- Katolik kilisesinin bozulması
- Hümanistlerin kiliseyi ve din adamlarını eleştirmeleri
- Endüljans sorunu (papazların halktan günahlarından kurtulması için para alması)
- Kâğıt ve matbaanın etkisi
- İncil'in değişik dillere çevrilmesi
- Rönesans ile doğan özgür düşünce ortamının etkisi
- Halkın yokluk çekerken din adamlarının lüks içinde yaşaması
- . Matbaa'nın kullanılmasıyla pek çok İncil basıldı. Kutsal kitapların tercümeleri yapıldı. Okuma bilenlerin sayısı arttı.
- . İnsanlar daha özgür ve gerçekçi düşünmeye başladılar. Kilise ve papazlar eleştirilmeye başladı.
- . Papa'nın aforoz (dinden çıkarma) ve endüljans (tanrı adına günahları affetme) gibi yetkilerini kendi şahsi çıkarları ve kilise çıkarları için kullanması tepkilere yol açtı.
- . Papalar aynı zamanda siyasi yetkilere de sahipti. Kralların papanın elinden tac giyip otoritesini onaylatması bunun en önemli göstergesiydi.
- . Aynı dönemde Osmanlı Devleti sınırlarında yaşayan gayrimüslim halka geniş hak ve özgürlükler tanıdı.
- . Onların dini yaşamlarına ve eğitimlerine müdahale edilmemiş ve müdahale edilmesine de izin verilmemiştir.
- . İhtiyaçları vakıflar yoluyla devlet tarafından karşılanmıştır.
- Martin Luther, Katolik kilisesinin yanlışlıklarını 95 maddelik eleştiri metni yayınlayarak ortaya koydu. Böylece ilk olarak Reform Almanya'da başlamıştır. Papa X. Leon tarafından aforoz edildi. Alman İmparatoru V. Karl ile Protestanlar arasında 25 yıl süren mezhep savaşları yapıldı.
- 1555 Ogsburg Anlaşması ile Protestan kilisesi Alman İmparatoru tarafından tanındı. Fransa kralının yayınladığı Nant Fermanı ile Kalvenizm, Fransa'da resmen tanınmıştır (1598).

REFORMUN GELİŞMESİ

- Reform sadece dini alanda bir yenilik değildir. Rönesans'la başlayan özgür düşüncenin doğal bir sonucudur.
- Reform hareketleri, Almanya'da Luther tarafından başlatıldı. Luther, 1517'de Wittenberg Kilisesi'nin kapısına 95 maddeden oluşan bildiri metnini astı.
- Luther, yayınladığı bildiri ile Tanrı ile kul arasına kimsenin giremeyeceğini, endüljans satın alınarak kimsenin günahlarından kurtulamayacağını açıklayarak papaya karşı çıktı.
- Alman prensleri ve toprakları kilisenin elinde olan fakir Alman halkı Luther'i desteklediler.
- Papa Luther'i aforoz etti. Luther'in papanın aforoz kağıdını halkın önünde yakması üzerine, papalık Luther'in yakılarak öldürülmesine karar verdi.
- Bu karar üzerine Saksonya Dükü Luther'i korudu ve böylece Luther, siyasi bir destek de bulmuş oldu. Bu durum Avrupa'da siyasi bölünmelere de yol açtı.
- Luther'in fikirlerini benimseyenlere papayı protesto ettiklerinden dolayı Protestan adı verildi.
- Luther'in İncil'i Almanca'ya çevirmesiyle Protestanlık Almanya'da hızla yayıldı.

. Papalık ve Katolik taraftarı olan Roma-Cermen İmparatorluğu ile Alman prenslikleri arasında yaşanan çatışmalar, Ogsburg Antlaşması'yla sona erdi (1555)

. Reform hareketleri diğer Avrupa ülkelerinde de yaşandı.

. **Bu hareketler neticesinde;**

. **Fransa'da** . Kalvenizm, Nant Fermanı'yla tanındı.

. **İngiltere'de** . Anglikanizm, Kral VIII. Henri'nin desteğiyle yeni bir mezhep olarak kuruldu.

. **İskoçya'da** . Presbiteryen mezhepleri kuruldu.

. **İsveç, Norveç ve Danimarka'da** Protestanlık'ı kabul ettiler.

B-Sonuçları

- Kilise otoritesi zayıfladı
- Papaya duyulan güven azaldı
- Katolik kilisesi kendini yenilemek zorunda kaldı
- Skolastik düşünce tamamen yıkıldı.
- Din ve devlet işleri birbirinden ayrıldı.
- Almanya'da Protestanlık, Fransa'da Kalvenizm, İngiltere'de Anglikanizm mezhepleri ortaya çıktı.
- İlk kez laik eğitim kurumları açılmaya başlandı.
- Mezhep kavgaları başlamıştır.
- Engizisyon mahkemeleri kuruldu.

REFORMUN SONUÇLARI

- . Avrupa'da mezhep birliği bozuldu.
- . Yeni mezhepler ortaya çıktı.
- . Papa ve din adamlarının saygınlığı azaldı.
- . Papa krallar üzerindeki etkisini kaybetti.
- . Katolik kilisesinin otoritesi sarsıldı, kendi içinde düzenlemelere girişti.
- . Protestan ülkelerde eğitim ve öğretim işleri kilisenin elinden alınarak laik bir öğretim sistemi kuruldu.
- . Kültürel ve bilimsel alanda kilise baskısı kalmadığından serbest bir ortam oluştu.

REFORMUN OSMANLI DEVLETİ'NE ETKİLERİ

- . Reform hareketleri, Osmanlı'da Kanuni dönemine rastladı.
- . Avrupa'daki Hristiyan birliğinin parçalanması, Osmanlı Devleti'nin işine geliyordu.
- . Bu sebeple, Kanuni, Luther'in faaliyetlerini destekledi.
- . Osmanlı Devleti, ülkesinde yaşayan Hristiyan azınlıklara geniş bir inanç özgürlüğü sağladığından dolayı Osmanlı
- Devletinde reform hareketleri etkili olmamıştır.
- . Osmanlı Devleti, Hristiyan din adamlarının halk üzerinde baskı kurmasına izin vermemiş, böylelikle bir ruhban sınıfı doğmamıştır.
- . Avrupa'da kanlı mezhep savaşları yaşanırken, Osmanlı toplumu içindeki Hristiyanlar refah ve mutluluk içinde yaşamışlardır.

II.BAYEZİD DEVRİ (1481-1512)

- Fatih'in ölümü üzerine Amasya Valisi olan oğlu Bayezid İstanbul'a gelerek tahta geçti.
- Bayezid'in zayıf karakterli olması, bu dönemde ortaya çıkan Cem Sultan Olayı ve taht kavgaları bu dönemin sönük geçmesine neden olmuştur

1-Cem Sultan Olayı

- Fatih'in ölümünden sonra çocukları Cem ve Bayezid arasında taht kavgası başladı.
- Cem Sultan II. Bayezid'e karşı Memlukler'in de kışkırtması ile birkaç kez taht mücadelesine girişmiş ise de mağlup olarak ilkinde Memluklere, ikincisinde de Rodos şövalyelerine sığınmış ve onlar tarafından papaya götürülmüştür.

- Böylece sorun uluslararası bir sorun haline gelmiştir.
- Cem Sultan orada hayatını kaybetti (1495)

Cem Sultan Olayının Osmanlı Devleti'ne Etkileri:

- a-** Cem'in Hristiyanların eline geçmesi, batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasına neden olmuştur.
- b-** Osmanlıların batıdaki fetihlerinin durmasına neden olmuştur.
- c-** Cem Sultan'ın Memlûklere sığındığı dönemde bu devlet tarafından padişah gibi karşılanıp, himaye görmesi, Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin daha da bozulmasına sebep olmuştur.
- d-** Papa'nın bakım masrafı diye yüklü miktarda para alması Osmanlı maliyesini zayıflatmıştır.
- e-** Papa ve Avrupa tarafından baskı unsuru olarak kullanılmıştır.
- f-** Bu olay, II. Bayezid'in Safevi tehlikesine karşı gereken önemi vermemesine neden olmuştur.
- g-** Bu olaydan dolayı İspanya'da katliamlara uğrayan Endülüs Emevileri'ne gereken yardım yapılamamıştır.
- h-** II. Bayezid döneminin sönük geçmesine sebep olmuş,
- i-** Papa ve Avrupa tarafından baskı unsuru olarak kullanılmıştır.

2-Boğdan seferi (1484)

- II.Bayezid Boğdan üzerine sefere çıkarak Kili ve Akkerman kalelerini ele geçirdi. Böylece Kırım ile kara bağlantısı sağlanmış ve Lehistan ile ilk ilişkiler başlamıştır.

3-Osmanlı-Memluk ilişkileri

- Fatih döneminde Hicaz su yolları ve Dulkadiroğulları beyliğinin himayesi dolayısıyla gerginleşen ilişkiler savaş haline dönüşmüştür.

Nedenleri:

- a-**Memluklerin Cem Sultan'ı kışkırtmaları ve korumaları
- b-**Karamanoğullarını desteklemeleri
- c-**Fatih döneminden beri devam eden Hicaz u yolları sorunu
- d-**Dulkadiroğulları Beyliği'nin Memlûklere karşı Osmanlıdan yardım istemesi
- a-**Memluklerin Cem Sultanı ve Karamanoğullarını korumaları
- b-**Memluklerin Dulkadiroğullarının iç işlerine karışmaları
- c-**Fatih'e gönderilen hediyelere el koymaları(o sırada Fatih ölmüştü)

1485-1491 arasında süren savaşta her iki tarafta ağır kayıplar verdi. Yapılan antlaşmayla Tarsus ve Adana topraklarının Hicaz evkafına (vakıflar) ait olduğu kabul edildi.

Bu savaşlar sırasında her iki tarafta bir sonuç elde edememiştir.

Karamanoğullarının Yıkılması (1483)

- Karamanoğulları II. Bayezid tarafından kesin olarak yıkılmıştır.

4-Osmanlı-Venedik ilişkileri

- 1499'da sefere çıkan Osmanlı donanması İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin kalelerini aldı.
- Ayrıca Venedik donanması yenilerek Ayamavra ve Kefalonya adaları da geri alındı. Alınan yerler Osmanlı'da kalmak şartıyla antlaşma sağlandı (1502).

5-Osmanlı-İran ilişkileri

- 1501 yılında Safevi Devleti'ni kuran Şah İsmail siyasi amaçlarla Anadolu'da Şii propagandası yapmaya başladı. Bunun sonucunda Anadolu'da Şahkulu isyanı başladı. Ayaklanma zorlukla bastırıldı. Şahkulu yakalanarak idam edildi. (1511)
- **Not:** II. Bayezid döneminde İspanya'da Katolikler birleşerek Müslüman ve Yahudilere soykırım uygulamaya başladılar. Bunun sonucunda Türk denizcileri Müslüman Arapları Afrika'ya, Yahudileri de Selanik'e taşıdılar (1492).

• II. Bayezid'in Şii faaliyetlerine karşı pasif davranması üzerine Trabzon Valisi Selim babasına karşı isyan etmiş ise de başarısız olmuştur. Daha sonra yeniçeri ve ordunun desteği ile başa geçmiştir.

4. KONU YAVUZ SULTAN SELİM (I. SELİM) DEVRİ (1512-1520)

1-Şehzadeler mücadelesi

- Babası ve kardeşlerine karşı mücadele eden Yavuz bu mücadeleyi kazanarak tahta geçmiştir.
- Kardeşlerinin hala taht iddiacısı olduğunu gören Yavuz, üzerlerine yürüyerek onları ortadan kaldırdı.

2-Doğu siyaseti (Osmanlı-Safevi)

- Yavuz Sultan Selim, büyük tehlike olarak gördüğü şah İsmail'in üzerine yürümüştür.
- Yavuz Sultan Selim'in temel amacı İslam dünyasında birliği sağlamaktır. Bunun için Türkistan'a kadar ulaşmak istiyordu. Batıdaki devletlerle yapılmış antlaşmaları yenileyerek doğuya yöneldi. Doğudaki faaliyetleriyle oğlu Kanuni'nin Avrupa ve Akdeniz'deki faaliyetlerine zemin hazırladı.

- Şah İsmail, 1502'de Akkoyunlu Devleti'ni yıkarak Safevi Devleti'ni kurmuştu.
- Devlet, Şii mezhebine bağlıydı.
- Şah İsmail, Anadolu'ya gönderdiği adamlar ile Şiiliği yaymak ve Anadolu'da Osmanlı hâkimiyetini yıkmak için isyanlar çıkartmaktaydı. Bu isyanlardan Şahkulu İsyanı uzun süre bastırılmamıştır (1511).
- Şahkulu İsyanını bastırmada II. Bayezid'in yetersizliği ortaya çıkmış, bu da taht değişikliğine zemin hazırlamıştır.
- II. Bayezit, tahtı büyük oğlu Ahmet'e bırakmak istediye de, yeniçerilerin baskısı sonucu padişahlığı, Yavuz Sultan Selim'e devretmek zorunda kaldı.
- Taht mücadelesinin bitmemesi üzerine kardeşleri Korkut ve Ahmet öldürüldüler.

3-İran Seferi (Çaldıran Savaşı -1514)

Sebepleri:

- Yavuz'un padişahlığını Şah İsmail'in tebrik etmemesi
- Şah İsmail'in Anadolu da ayaklanmalar çıkartması
- Şah İsmail'in Anadolu'da Şiiliği yayması ve isyanlar çıkartması karşısında İran üzerine bir sefer düzenleyen Yavuz, Çaldıran'da teknik üstünlüğünün de etkisiyle büyük bir zafer kazanmıştır (1514).
- Şah İsmail'in Şii propagandası yaptırarak Anadolu'yu ele geçirmek istemesi 1514'te Çaldıran'da yapılan savaşta İran ordusu yenilgiye uğratıldı.

Sonuçları:

- a- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Osmanlı egemenliği altına girdi.
- b- Doğuda en büyük tehlike olan, Safevi Devleti tehlikesi uzunca bir süre etkisiz hale getirildi.
- c- Tebriz-Halep ve Tebriz-Bursa İpek Yolu Osmanlı denetimine girdi.
- d- İdris-i Bitlisi'nin gayretleriyle Diyarbakır, Bitlis ve Mardin alındı ve Diyarbakır eyalet merkezi oldu.
- e- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri Osmanlı topraklarına katıldı.
- f- Savaş dönüşü birçok sanatçı, bilgin ve şair İstanbul'a getirildi.
- g- Savaş dönüşünde Dulkadiroğulları Beyliği ile yapılan Turnadağ Savaşı (1515) ile Dulkadiroğulları Beyliği Osmanlı Devleti'ne katıldı. Not: Dulkadiroğulları Beyliğinin alınması ile Anadolu Türk birliği kesin olarak sağlanmıştır.

- Şah İsmail ailesini ve hazinesini bırakarak canını zor kurtarmıştır.
- Belli bir süre için Safevi tehdidi ve Şii tehlikesi önlenmiştir.
- 1515 Turandağ Savaşı'yla Dulkadiroğulları'na son verilmiştir.

- . Anadolu Türk birliği kesin olarak sağlanmıştır.
- . Memlûklerle sınır komşusu olunmuştur.
- İran seferinden dönerken Dulkadiroğulları üzerine yürünmüş ve yapılan Turnadağ Savaşı'yla bu beyliğe son verilmiştir. Böylece Maraş ve çevresi Osmanlı topraklarına katılmış, bu durum Memluklerle Osmanlının arasının açılmasına yol açmıştır.

Osmanlı – Memluk İlişkileri

İlişkilerin Bozulma Sebepleri

- . Fatih zamanından beri devam eden Hicaz suyuolları sorunu

4-Mısır seferi (1516-1517)

Sebepleri:

- a-Yavuz'un İslam dünyasını birleştirmek istemesi
- b-Memluklerin Safevilerle anlaşmaları
- c-Dulkadiroğulları topraklarının Osmanlının eline geçmesine Memluklerin tepki göstermesi
- d-Baharat Yolu dolayısıyla Mısır'ın zengin bir bölge olması
- e-Portekiz'in Hint Okyanusu'nda etkili olması
- f-Daha önceki padişahlar dönemindeki problemler

- Şah İsmail ve Memlûklerin Osmanlıya karşı ittifak kurması
- Dulkadiroğulların Osmanlıya katılmasına Memlûklerin itirazı
- Fatih döneminde başlayan iki devlet arasındaki anlaşmazlıklar
- Yavuz'un Müslümanları bir bayrak altında toplayarak İslam birliğini gerçekleştirmek istemesi
- Yavuz'un baharat yolunu eline geçirmek istemesi
- Memlûkler'in Safeviler ile işbirliği yapması
- . Ramazanoğulları üzerinde Hâkimiyet mücadelesi

- 1516 yılında Mercidabık savaşıyla Suriye, Filistin ve Lübnan bölgesi Osmanlıların eline geçti.1517 yılındaki Ridaniye savaşıyla Mısır ele geçirilerek Memluklere son verildi.
- Yavuz Sultan Selim, Kansu Gavri ile Mercidabık Savaşını yaparak (1516) Suriye, Filistin ve Lübnan bölgesini ele geçirdi. Savaş sırasında Kansu Gavri öldü.
- Yavuz, Memluk hükümdarı Tomanbay ile Ridaniye savaşıyla Mısır ele geçirilerek Memluklere son verildi. (1517).

Sonuçları:

- a-Suriye, Filistin, Lübnan ve Mısır ele geçirildi.
- b-Hicaz Osmanlılara bağlandı
- c-Halifelik Osmanlılara geçti.
- d-Osmanlı Devleti İslam dünyasının lideri durumuna geldi.
- e-Baharat Yolu Osmanlılara geçti. Fakat Ümit Burnu Yolu'nun bulunması önemini azalttı.
- f- Venedik, Kıbrıs adası için ödediği vergiyi Osmanlılara ödemeye başladı.
- g-Kuzey Afrika için bir üs elde edilmiş oldu.
- h-Doğu Akdeniz Osmanlı egemenliğine girdi.
- ı-Kutsal Emanetler İstanbul'a getirildi.
- ♠ Memluk Devleti ortadan kaldırılmıştır.
- ♠ Mısır Osmanlı devletine katıldı.
- ♠ Savaşılmadan Hicaz Osmanlı devletine katılmıştır.
- ♠ Baharat yolu Osmanlının eline geçmiştir.
- ♠ Mukaddes emanetler İstanbul'a getirildi.
- ♠ Halifelik Osmanlı Devleti'ne geçti.

♠ Osmanlı hazinesi ağzına kadar dolmuştur.

♠ Venedikliler Kıbrıs adası için Memluklere ödedikleri vergiyi Osmanlı Devleti'ne ödemeye başladılar

Not: Yavuz Sultan Selim döneminde bütün mücadeleler doğulu devletler ile yapılmış, batılı devletler ile herhangi bir mücadele olmamıştır. Bu dönem batılı devletler ile mücadelenin olmadığı tek dönemdir.

“İyi olmak kolaydır, zor olan adil olmaktır.” **Victor Hugo**

5. KONU

OSMANLI DEVLETİ'NDE EKONOMİK GELİŞMELER VE TOPLUM YAPISI

EKONOMİK GELİŞMELER

- Osmanlı ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıydı.
- Tarım üretiminde tımar sistemi uygulanmaktaydı.
- Tımar sistemi sayesinde topraklar boş kalmıyor ve üretimin devamlılığı sağlanıyordu.
- Her bölge kendi ihtiyacını karşılıyordu.
- İstanbul gibi büyük şehirlere diğer bölgelerden ürünler geliyordu.
- 15 ve 16. yüzyıllardan itibaren ticari faaliyetler de önem kazanmaya başladı.
- Yapılacak fetihlerde ticaret yolları belirleyici oldu.
- İpek ve Baharat Yolu'nun ele geçirilmesi amacıyla pek çok fetih yapıldı.
- Osmanlı Devleti, ticareti geliştirmek ve korumak amacıyla bazı teşkilatlar kurmuştur:
- **Menzil Teşkilatı:** Taşımacılık işlerini yaparlardı.
- **Derbentçiler:** Ana yollar üzerindeki geçitlerin güvenliğini sağarlardı.
- **Mekkâri Taifesi:** Ticaret yolları üzerinde taşımacılıkla uğraşırlardı.
- Osmanlı Devleti'nde ticaret yollarının güvenliği tam olarak sağlanmıştır.
- Eğer güvenlik eksikliğinden dolayı zarara uğrayan tüccarların zararı devlet tarafından karşılanmıştır.
- Yeni ticaret yolları açılmış, bu yolların üzerine han ve kervansaraylar inşa edilmiştir.
- 15 ve 16. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde dış ticari faaliyetler de başlamıştır.
- Baharat ve İpek Yolu ile Osmanlı Devleti'ne gelen mallar Osmanlı tüccarları tarafından Avrupa'ya götürülmüştür.
- Osmanlı Devleti, ticaretten sağladığı vergi gelirlerini artırmak için bazı Avrupa ülkelerine Osmanlı topraklarında serbestçe dolaşım ve ticaret yapma hakkı vermiştir.

Osmanlı Devleti'nde Vergiler

- Ticaretten alınan vergiler
- Şer'i ve örfi vergiler
- Gümrük, maden, tuzla ve ormanlardan alınan vergiler
- Savaşlarda ele geçirilen ganimetler, alınan vergiler
- 15 ve 16. yüzyıllarda savaşlardan elde edilen gelirlerle Osmanlı hazinesi dolu durumdaydı.
- Kanuni döneminde sık sık yapılan seferlerden dolayı bütçe giderleri artmıştır.

OSMANLI TOPLUMU

- Osmanlı Devleti'nde toplum iki ana gruba ayrılır:
- **Askerî:** Görevleri icabı vergiden muaf olanlar.
- **Reâya:** Şehirli, köylü ve göçebelerden oluşan ve vergi ödeyen kesim.
- Osmanlı toplumunda, Avrupa'daki gibi katı toplumsal sınıflar yoktur.
- Reaya olan askerî, askerî olan padişah beratıyla reaya olabilirdi.
- Toplumun her kesimi bağlı bulundukları kanun ve nizama göre hareket etmek durumundaydı.

Yönetenler (Askerîler)

- Padişahın askerî, dîni, siyâsi ve idari yetkiler tanıdığı devlet görevlileridir.

Seyfiye:

- Yönetim ve askerlik görevi bulunan sınıftır.
- Beylerbeyi, sancak beyleri, kapıkulu zabiteleri, tımarlı sipahiler ve deniz askerleri seyfiye sınıfına mensuptu.

İlmiye:

- İlimle meşgul olan topluluktur.
- . Öğretimle uğraşan müderrisler, noterlik ve hakimlik görevi olan kadılar ve cami görevlileri.

. Kalemiye:

- Devlet dairelerinde görevli bürokrat ve memur olarak çalışanlar bu gruptadır.
- Anadolu ve Rumeli defterdarlığı, nişancılık, reisülküttaplık, defter eminliği.

Yönetilenler (Reâya)

- Osmanlı Devleti'nde askerî sınıfın dışında kalan, yönetim görevi olmayan, geçimini, tarım, ticaret ve hayvancılıkla sağlayan sınıftı. Vergi veren reaya, tüm Osmanlı halkını kapsıyordu.

REAYA**Müslümanlar**

- . Türkler
- . Araplar
- . Acemler
- . Boşnaklar
- . Arnavutlar

Gayrimüslimler

- . Rumlar
- . Eflak ve Boğdanlılar
- . Karadağlılar
- . Sırlar
- . Bulgarlar
- . Ermeniler
- . Museviler
- . Süryaniler
- . Nasturiler
- . Keldaniler

REAYA**Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Topluluklar**

- Osmanlı Devleti'nin toplumsal, hukuki, siyasi ve idari yapısı ırk esasına göre değil, Millet Sistemi denen inanç temeline göre şekillenmiştir.
- Osmanlı Devleti, gayrimüslimlere hoşgörüyle davranmış, dillerinde, inançlarında onları serbest bırakmıştır. Böylece, Musevi ve Hristiyan toplumlar tam bir serbestlik içinde dînî ve millî kültürlerini koruyabilmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nde Ermenilerin Durumu

- Anadolu'da yaşayan en eski topluluklardan olan Ermeniler, Osman Bey tarafından Bizans baskısından kurtarılmıştı.

- Osmanlı Devleti, Ermeni liderleri resmen tanımış, dînî örgütlenmelerine izin vermiştir.
- Bu sebeple, Ermeniler Türkleri bir kurtarıcı olarak gördüler.
- Fatih 1461'de İstanbul'da, Ermenilerin yönetim ve idari işlerini düzene sokmaları için Gregoryen Ermeni Patrikhanesi'ni kurmalarına izin verdi.
- Patrik olarak Bursa metropoliti Ovakim atandı.
- Ermenilere tanınan bu haklar sebebiyle İstanbul'a yoğun bir Ermeni göçü oldu.
- Yavuz zamanında 1516'da Kudüs Ermeni Patrikhanesi de Osmanlı yönetimine girmiş oldu.
- Kanuni döneminde, Ermenilere yeni haklar verildi.
- 16. yüzyılda Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenilerin sayısı 600.000'i buldu.
- 18. yüzyılda Katolik ve Ortodoks Ermeni cemaati arasında mezhep kavgaları yaşandı.
- Bunun üzerine, 1831'de Katolik Ermeni kilisesinin kurulmasına izin verildi.
- Bu haklar neticesinde, Ermeniler, Türklerle kaynaştı. Türkçe konuştular, ibadetlerini bile Türkçe yaptılar.
- Devlet memurluklarına alındılar.
- Ermenilerden Osmanlı idaresinde 33 meb'us, 22 bakan, 29 general, 7 büyükelçi, 1 konsolos, 17 öğretim üyesi, 41 yüksek dereceli memur görev almıştır.
- Abdülmecit zamanında Hazine-i Hassa Amirliği Ermenilere verildi.
- Bütün bunlar, Osmanlıların Ermenilere ne kadar değer ve hoşgörü gösterdiğinin bir kanıtıdır.
- Kırsal kesimde Ermeniler, toprak sahibiydiler, tarımla uğraştılar.
- Şehirde, bankerlik, sarraflık, mimarlık ve ticaret sayesinde zenginleştiler.
- Askerlik yapmadıkları için, işleri kesintiye uğramadı.
- 1567'de Apkar Tıbir, ilk Ermeni matbaasını kurdu, iki yıl içinde 6 kitap bastı.

Osmanlı Devleti'nde Yahudilerin Durumu

- Kuruluş döneminde Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudi sayısı çok azdı.
- II. Bayezit döneminde 1492'de İspanya'da baskı ve katliama uğrayan Yahudiler, İstanbul'a getirilmişti.
- Yahudiler de, Ermenilere tanınan hak ve özgürlüklerden yararlandı. Hahamlık kurmalarına izin verildi.
- Kısa sürede ticaretle zenginleştiler.
- Osmanlı ticaret ve sosyal hayatında etkin rol oynadılar.
- Saray doktorlarının çoğu Yahudi (Musevi)dir.

Osmanlı Devleti'nde Süryanilerin Durumu

- Osmanlı topraklarında yaşayan topluluklardan biri de Süryanilerdir.
- Süryanilerin etnik kökenlerinin Aramiler ya da Asurlulardan geldiği şeklinde farklı görüşler vardır.
- Hz. İsa'nın havarisi Petrus'un 37 yılında Antakya'da bir kilise kurması ve Hristiyanlığı burada yaymasıyla Süryaniler de Hristiyanlıkla tanıştı.
- Süryaniler, Anadolu'da Roma, Bizans ve Ermenilerin baskıları altındaydılar.
- I. Kılıçarslan, Malatya'yı kuşattığında bu baskılardan bıkan Süryaniler, şehri Türklerle teslim etmek istediler.
- Süryaniler, Selçuklu ve Osmanlı idaresinde hiçbir baskı ve zorlama ile karşılaşmadan yaşamışlardır.
- I. Dünya Savaşı sırasında, Avrupalıların ve özellikle Rusların kışkırtmalarıyla Süryaniler ayaklandılar. Ayaklanma başarısız olunca, pek çok Süryani, Osmanlı topraklarını terketti.
- 1924 yılında İngilizler, petrol kaynaklarına giden yollarda üstünlük sağlamak amacıyla Süryanileri tekrar ayaklandırdı. Süryaniler, Hakkari valisi esir aldılar. Bu ayaklanmanın Türk ordusu tarafından bastırılmasından sonra, Nasturi denen azınlık grubunun tamamı Türkiye'den ayrıldı.
- Lozan Antlaşması'na göre Süryaniler, Türk vatandaşı sayıldı.
- Ekonomik sebeplerden dolayı yurt dışına göç eden Süryaniler, Batılı devletlerin çıkarlarına alet olmaktadır:

- 1915'te sözde Süryani soykırımı yapıldığını iddia etmektedirler. Oysa onlar savaşta, taraf olmuş Rusları desteklemişlerdi. Mücadele, bir savaş ortamında yapıldığı için kesinlikle bir soykırım söz konusu değildir.
- Süryaniler, günümüzde hiçbir sorunla karşılaşmadan dîni ve ekonomik faaliyetlerini sürdürmektedirler. Özellikle Mardin ilimizde yaşamaktadırlar.

GÜNLÜK YAŞAM

- Osmanlılarda günlük yaşam bir İslam geleneği olarak sabah namazıyla başladı.
- Çalışma saatleri sabah ile akşam namazları arası idi.
- Osmanlı sosyal yaşamında mahallelerin ayrı bir önemi vardı.
- Mahalleler, aynı din, aynı sosyal grup, genelde de hemşerilik anlayışı ile bir araya gelmiş insanlardan oluşuyordu.
- Mahalle yapısında sınıf farklılıkları yoktur.
- Herkes birbiriyle ilgilenir, yardımlaşır.
- Sevinç ve üzüntüler paylaşıldı.
- Köylerde misafirler için köy odaları bulunurdu. Köylüler köyün işlerini ortaklaşarak yaparlardı.
- Kışın kışlaklarda, yazın yaylaklarda yaşayan konargöçerlerin en önemli ticari faaliyeti hayvancılıktı.

VAKIF SİSTEMİ

- Kişilerin sahip oldukları mallarının tamamını veya bir kısmını halkın yararına sunmasına vakıf denir.
- Osmanlı Devleti'nde toplumun bazı ihtiyaçlarının karşılanması zenginlerin kurdukları vakıflara bırakılmıştı.
- Tarihin seyri içinde vakıflar sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık, sanat, mimari, ulaşım ve bayındırlık alanında önemli rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nde başta padişahlar olmak üzere hanedan üyeleri, yüksek dereceli devlet görevlileri çeşitli vesilelerle vakıflar kurmuşlardır. Böylece devlet birçok hizmeti para harcamadan yerine getirebilmiştir.

Vakıflar yoluyla:

- Fethedilen topraklarda Türklere yerleşme imkânı sağlanmıştır.
- Anadolu ve Rumeli'deki şehir, kasaba ve köylerin büyümesi ve bayındır hale getirilmesinde büyük rol oynamıştır. Kurulan imaret, medrese, cami, mescit vb. yapılarla belde ve semtlerin oluşması sağlanmıştır.
- Devletin egemen olduğu bölgelerde ulaşım, haberleşme ve taşımacılık alanlarında canlı bir hayatın oluşması için yol yapımında vakıflar çalışmalar yapmıştır. Ayrıca yollar kervansaraylar ve hanlarla desteklenmiştir.
- Vakıflar, bütün eğitim ve sağlık kurumlarının finansmanı için en önemli kaynak olmuştur.
- Taşınmaz malların vakfedilmesiyle bir yandan tesis edilen kurumların gelirleri karşılanmış bir yandan da bu nakit fonları dönemlerinin kredi kaynağı olarak kullanılmıştır. Vakıflar, devletin askeri yükünü de hafifletmiştir.
- Vakıflar ticaret hayatının gelişmesi, Kolaylaşması, ortak giderlerin karşılanmasında ve sosyal yardımlaşmada etkili olmuştur.

Osmanlı Hastaneleri

- Osmanlı hastanelerinde din ve ırk farkı gözetilmeksizin herkese hizmet verilmekteydi.
- II. Bayezid tarafından yaptırılan 1485'te Tunca nehri kenarında yaptırılan caminin yanına, akıl hastalarının su, müzik ve kuş sesiyle tedavi edildiği bir hastane inşa ettirilmiştir.
- Fatih de kurduğu medreselerin yanına 1470'de bir hastane yaptırmıştı.
- Burada haftada bir gün fakirlere ücretsiz bakılmakta ve ilaçları ücretsiz verilmekteydi.
- Kaynaklara göre 15. yüzyılda İstanbul'da 110 hastane bulunduğu tespit edilmiştir.
- Ayrıca, donanma için İstanbul, Girit, Basra ve Preveze'de bahriye hastaneleri kurulmuştur.

7. KONU OSMANLI DEVLETİ'NDE HUKUK, BİLİM, TEKNOLOJİ VE SANAT ALANINDAKİ GELİŞMLER

1. Hukuk Alanındaki Gelişmeler

- 16. yüzyılda Osmanlı devlet yönetiminde bazı idârî değişiklikler yapılırsa da hâkimiyetin Allah tarafından
- Osmanoğulları'na verildiği inancı devam etmiştir.
- I.Murat'tan itibaren “Ülke hanedanının ortak malıdır” anlayışının yerini “Ülke padişah ve oğullarının “anlayışı almıştır.
- Bu anlayış, taht mücadelelerine sebep olmuş ve bazı dönemlerde zayıflamaya yol açmıştır.
- Fatih, taht kavgalarını önlemek amacıyla bir kanunnâme hazırlatarak, padişaha kardeşlerini öldürtme yetkisi verdi.
- Merkeziyetçi yapıyı güçlendiren bu kanunnâme, veraset sisteminde yapılan ilk düzenlemedir.
- Osmanlı Devleti'nin temel aldığı iki hukuk sistemi vardı. Bunlar şer'i ve örfi hukuktur. Kaza, İslam hukukuna göre hüküm verme görevidir. Bu kaza görevi iki boyutluydu. Boyutunun ilk yönü, kişiler arasındaki anlaşmazlıkları “fasl”etmek, yani çözümlenmekti. Bu bakımdan kaza yetkisini kullanan kadı, bir yargıçtı. Kazanın ikinci boyutu, kamu düzeni ile ilgiliydi ve bakımdan kadılar yönetim konusunda da büyük yetkilerle donatılmışlardı.
- Padişahların ağzından yazılan örfi kanunlar, fermanlar aracılığıyla duyurulurdu.
- Şer'i kanunları çıkarmak ve yorumlamak, padişah adına şeyhülislâm ve kadıların bir görevi idi.
- Osmanlılarda ilk defa yazılı kanunları hazırlayan Fatih'tir. Fatih, kendinden önceki kanunları da Kanunnâme-i Âli Osman adıyla bir araya toplamıştır.
- Kanuni zamanında ise bir çok kanunnâme çıkarılmıştır. Bu kanunâmelerde; askerî düzenlemeler, reâyanın hak ve görevleri, tımarların dağıtım esasları ve idârî düzenlemeler yapılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde değişik milletler ve farklı dinler vardı. Gayrimüslimler, İslâm hukukuna uymak zorunda değildi. Ama örfi hukuka uymak zorundaydılar.
- Osmanlı kanununa göre, “bey, kadı hükmü olmaksızın icraatta bulunamaz, kadı da hüküm verdikten sonra hükmün yerine getirilmesini bizzat kendisi yapamazdı”. Örfi hukuk ise şer'i hukuk kurallarına uymak kaydıyla eski Türk geleneklerinden gelen ve fethedilen yerlerdeki devam eden kurallardan oluşurdu. Padişahların ağzından yazılan örfi kanunlar fermanlar aracılığıyla duyurulurdu. Osmanlı Devleti'nde kanunların yazılı hale gelmesi Fatih döneminde başlamıştır. Bu kanunlara Kanunname-i Ali Osman adı verilmiştir. Kadıların yönetim açısından görevleri şunlardı: Miras, ticaret ve nikah işlemlerini karara bağlardı. Yönetici olarak kadının kendi hüküm bölgesinde bütün görevliler üzerinde denetim yetkisi vardı. Hükümdardan gelen emirleri halka duyururdu. Vergilerin toplanmasında etkiliydi.
- Kadının en büyük yardımcısı **naib** idi. Naibler bilhassa nahiyelerde kadı adına hüküm verirdi.
- Bazı büyük kazalarda miras işlemlerini yürütmek üzere **kassam** denilen görevliler bulunurdu.
- Mahkemelerde ayrıca kadıya bağlı olarak çalışan muhızlılar vardı.
- Bunlar davalıları mahkemeye getirmek ve hüküm sonrasında davacının hakkının alınmasında kendisine yardımcı olmak gibi önemli bir görevi yerine getirirlerdi. Kamu davası niteliğini taşıyan davaların suçlularını kadı huzuruna getirmek görevi, bir örf mensubu olan subaşılardan görevi idi.

Kadı ve Görevleri

- Osmanlı Devleti'nde mahkemelerde hakimlik yapan görevliye kadı denirdi.
- İslam hukukunu uygulayanlar, kişiler arasındaki anlaşmazlıkları çözümlerler.
- Miras, ticaret ve nikâh işlemlerini karara bağlardı. Noterlik hizmeti yapardı.
- Vergilerin toplanması ve bunların hazineye aktarılmasını sağlardı.
- Görev bölgesinde denetim yapardı.
- Merkezden gönderilen emirler halka duyurur, halkın şikâyetlerini de divana iletirdi.

2. Bilim ve Teknoloji

- Osmanlı Devleti'nde bilim alanındaki çalışmalar İznik Medresesi'nin açılmasıyla başladı. Bu medrese, Selçuklu medreselerinin devamı niteliğindeydi. İlk müderrisi Kayserili Davud idi. Osmanlı'da ilk tıp medresesi de Yıldırım Bayezit tarafından Bursa'da kurulmuştu.
  - Fatih döneminde tıp alanında büyük bilim insanları yetişti. Bunlardan Sabuncuoğlu Şerefeddin Türkçe'ye tercüme ettiği eser, Cerrahiyetü'l Haniye çok ünlüdür. Ayrıca Mücerrebname adlı tedavide kullanılan malzemeleri anlatan eseri de vardır. Fatih döneminde bilim hayatında önemli gelişmeler oldu. Bunun başlıca sebebi, Fatih'in, bilim adamlarına saygı göstermesi, onları takdir etmesi, bilim adamları arasında, dini ne olursa olsun ayırım yapmaması, açık fikirli olmasıdır. Fatih zamanında yalnız İslami bilimlerde değil, müsbet ilimler sahasında da hayli gelişme görüldü. Sahn-ı Seman medreseleri bu dönemde açılmıştır. Bu dönemin en önde gelen bilim adamı, hiç şüphesiz Ali Kuşçu'dur.
  - O, Türkiye'de matematik öğretiminin ilk kurucusu sayılır. Dönemin bir başka matematikçisi de Sinan Paşa'dır. Onun meşhur eseri Tazarruat adını taşır. Molla Lutfi, Sinan Paşa ve Müslihiddin Sinan
  - Bayezit döneminin matematik bilginleridir. Matrakçı Nasuh matematikle ilgili eserlerini Yavuz Sultan Selime sunmuştur. Osmanlılarda tarih ve coğrafya alanlarındaki ilk eserler Fatih devrinde yazılmıştır.
  - Tarih alanında Enveri, Amasyalı Şükrullah, Tursun Bey, Kemal Paşazade, Aşık Paşazade, Hoca Saadedtin, Neşri, Mustafa Selaniki ve İdris-i Bitlisi gibi kişiler yetişmiştir. XVI. yüzyılda Kanuni tarafından Süleymaniye Külliyesi'nde diğerlerinden farklı olarak bir de tıp medresesi bulunmaktaydı.
  - Coğrafya ve astronomi alanında Ali Kuşçu, Piri Reis, Seydi Ali Reis ve Matrakçı Nasuh'un çalışmaları dikkate değerdir. Piri Reis'in eseri Kitab-ı Bahriye, Seydi Ali Reis'in eseri ise Miratü'l Memalik (Memleketlerin Aynası)'tır
  - XVI. yüzyıldaki matematikçiler astronomi ile de uğraşmışlardır. Takiyüddin Mehmet, Hoca Saadeddin Efendi'nin yardımlarıyla İstanbul'da bir rasathane kurdu (1578). Ne yazık ki bu rasathane uzun ömürlü olmadı. Gökleri incelemenin uğursuzluk getireceği ileri sürülerek yıktırıldı (1580).
  - XVII. yüzyıl bilim hayatında bir durgunluk dönemidir. Toplum hayatında meydana gelen bazı değişimler hem bilim hayatını hem de medreseleri etkisi altına aldı.
  - Devrin bilim adamlarından Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z Zünun, ve Mizanü'l hak fi ihtiyari'l Ehak (En doğrunun seçiminde hak terazisi) adlı eserleri vardır.
  - XVII. yüzyılda coğrafya alanında eser verenler içerisinde Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi başta gelir. Bilindiği gibi, müspet bilimlerde, elde edilen bilgilerin tekniğin gelişmesi için kullanılmasına yol açmıştır. Böylece bilim, teknoloji seviyesinin yükselmesini, teknoloji de hayatın kolaylaşmasını sağlamıştır.
  - Osmanlıların savaş sanayi alanında gelişmiş bir teknolojileri vardı. Tophane, baruthane, demirhane gibi atölyeler dönemin en gelişmiş tezgâhlarının kullanıldığı yerlerdi.
  - Gemi yapımı ile ilgili teknoloji, başta İstanbul olmak üzere, diğer yerlerdeki tersanelerde yapılan gemilerde kendini göstermiştir. Bu teknoloji sayesinde Osmanlı Devleti XVII. Yüzyıl ortalarına kadar denizlerdeki üstünlüğünü koruyabilmiştir.
  - Osmanlı kültür hayatında en etkili sınıf ülema sınıfıydı. İstanbul bilim ve kültür merkeziydi. Fatih Eski Yunan, Latin, Arap, Fars dillerinde yazılı önemli eserleri tercüme ettirdi. Önemli bilim ve kültür adamları şunlardır:
- Ali Kuşçu:** Semerkant'tan geldi. Fatih zamanında Ayasofya medresesinde müderrislik yaptı. Matematik ve astronomi bilginidir.
- Sinan Paşa:** Tazarunname adlı eseri yazdı, matematik ve astronomiyle ilgilenmiştir.
- Takiyüddin:** Türkiye'de ilk rasathaneyi kurmuştur. III. Murat çalışmalarını desteklemiştir. Gericiler tarafından çalışmaları durduruldu ve kurduğu rasathane yıktırılmıştır.
- Sabuncuoğlu Şerefeddin:** Cerrahname-i İlhani adlı eseri yazan tıp bilginidir. Fatih döneminde yetişmiştir, diğer tıp bilginleri Ahi Almet, Altuncızade
- Piri Reis:** Kitab-ı Bahriye ve Dünya haritası eserleriyle tanınan coğrafyacı ve denizcidir.

Seyd Ali Reis: Muhid adlı coğrafya eseri, bir seyahatname olan Mir'atül – Memâlik adlı eseri yazmıştır.

Ahmedi: Bilinen ilk Osmanlı tarihi olan “İskendername” adlı eseri yazdı.

Hoca Saaddin: Tac-üt Tevarih adlı ilk büyük resmi Osmanlı tarihini yazdı.

Ebusuud Efendi: Kanuni devrinin ünlü fıkıh bilginidir.

- Yükselme döneminde başlayan siyâsî ve sosyal gelişmeler, bilimsel yaşamda da etkili oldu.
- Bu dönemde, pozitif bilimleri padişahların da desteklemesiyle, İstanbul bir kültür merkezi haline geldi.
- Osmanlı, bilim insanlarını korumayı ve onlara karşı saygılı olmayı bir devlet politikası haline getirmiştir. Bilimsel çalışma yapanlar, destekleniş ve ödüllendirilmiştir.
- Medreselerin işleyişlerine müdahale edilmemiş, özgür bir çalışma ortamı sağlanmıştır.
- Fatih zamanında açılan, Sahn-ı Seman medreseleri İslâmî ve pozitif bilimlerin gelişmesinde etkili olmuştur.
- Ali KuGçu, fatih döneminin önemli astronomi ve matematik bilginidir.
- Osmanlı Devleti'nin ilk tıp medresesini, Yıldırım Bayezit, Bursa'da kurmuştur.
- Fatih zamanında tıp alanında önemli bilim insanları yetişti.
- Dönemin büyük tıp bilgini Sabuncuoğlu gerafettin'dir. Eseri Cerrâhiyet'ül Hâniye isimli eserinde ameliyat tekniklerini göstermiştir.
- Molla Lütî, Sinan PaGa ve Müslühüddin bin Sinan II. Bayezit döneminin önemli bilginlerindendir.
- 16. yüzyılın ünlü matematikçi ve coğrafyacı Matrakçı Nasuh, eserini Yavuz'a sunmuştur.
- Kanuni, Mimar Sinan'a İstanbul'da Süleymaniye Camii'ni ve medreselerini yaptırdı.
- Kanuni döneminde Piri Reis, Kitab-ı Bahriye adlı eserinde dünyanın yuvarlaklığını, pusulanın kullanımını, Amerika kıtasının varlığını anlatmıştır. 500 yıl önce çizdiği dünya haritası günümüz bilim insanlarını şaşırtmaktadır.
- İstanbul'da bir rasathane kuran Takiyüddin Mehmet, güneş ve ay tutulmalarına ilişkin gözlemler yapmıştır.
- Osmanlılarda ilk otomatik makineler üzerine ilk eseri Takiyüddin Mehmet yazmıştır.
- Takiyüddin'in astronomi gözlemleri çağdaşı olan Avrupalı bilginlerden daha net ve dakiktir.
- 16. ve 17. yüzyıllarda önemli tarihçiler olarak, Enverî, Amasyalı Şükrullah, Tursun Bey, Kemal Paşazade, Âşık Paşazade, Hoca Sadeddin, Neşrî ve Mustafa Selanikî akla gelir.

3. Yazı, Dil ve Edebiyat

- Türkler İslamiyet'e girdikten sonra, bu dinin kutsal kitabının yazıldığı Arap alfabesini de benimsediler. Ancak buna birkaç harf ilave ettiler. Osmanlılar, değişik yazışmalarda ve işlerde farklı yazı biçimleri kullandıkları gibi süsleme unsuru olarak da yazıdan istifade etmişlerdir.
- Osmanlı Devleti sınırları içinde birçok millet yaşıyor, bunlardan her biri kendi illerini konuşuyor ve bu dillerle ifade edilen kültürlerini yaşıyorlardı. Bununla birlikte devletin resmi yazışma dili Türkçe idi. Din ve ilim dili olarak Arapça, edebi dil olarak da Farsça oldukça yaygındı. Zaten medresede okutulan kitaplar Arapçaydı.
- İyi bir eğitim görmüş bir Osmanlı, Türkçe dışında Arapça ve Farsçayı konuşamasa da okuyup yazabiliyordu. Üç dilin ortak kullanımıyla Osmanlıca ortaya çıkmıştır.
- Bu dönem edebiyatını Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Tekke Edebiyatı olmak üzere üç bölüme ayırarak incelemek yerinde olur.
- Anadolu'da beylikler döneminde yerleşmeye ve yaygınlaşmaya başlayan Divan Edebiyatı, Osmanlıların ilk zamanlarından itibaren gelişmesini sürdürdü. İlk Osmanlı divan şiirinde kaside, gazel, mesnevi ve rubai türleri kullanıldı. Divan şiirinin konusunu aşk, güzellik gibi din dışı ve tasavvuf gibi dini konular teşkil ederdi.

- Osmanlı Devleti'nin edebiyatta da en güçlü olduğu dönem XVI. yüzyıl oldu. Bu yüzyılda hem edebi alan genişlemiş hem de bir önceki yüzyıldan daha çok ve büyük üstadlar yetişmiştir. Bunların en ünlüleri Baki ve Fuzuli başta olmak üzere Nesimi, Zati, Hayali, Rahmi ve Yahya Bey'dir.
- Türk Halk Edebiyatı, Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinden sonra burada da gelişmesine Selçuklular ve Osmanlılar zamanında devam etti. XVI. yüzyılda ellerinde sazlarıyla diyar diyar dolaşan saz şairleri bu yüzyılda isim yapmaya ve şöhret kazanmaya başladılar. Pir Sultan Abdal, Bahşi, Kul Mehmed, Öksüz Dede, Hayali, Koroğlu ve Mahremi bu dönemin en ünlü saz şairleridir.
- Halk Edebiyatı için XVII. yüzyıl altın devir olmuştur. Zira Gevheri, Aşık Ömer ve Karacaoğlu gibi en kuvvetli halk şairleri bu dönemde yaşamışlardır.
- Tekke Edebiyatı, tekkelerde yetişen ve daha çok dini değerlere ağırlık veren, fakat nazım şeklinde halk edebiyatına yaklaşan şairlerin ortaya koyduğu bir edebiyat türüdür. Tasavvuf Edebiyatı da denen bu edebiyat, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi birçok tarikat üyesi şairler tarafından geliştirilmiştir.
- En önemli temsilcileri Hacı Bayram Veli, Kaygusuz Abdal, Akşemsettin, Eşrefoğlu Rumi ve Kemal Ümmî'dir. XVI. yüzyılda ise Abdürrahim Tırsi, İbrahim Gülşeni ve Pir Sultan Abdal'dır.

Divan Edebiyatı

- . İran ve Arap edebiyatlarından etkilenecek saray ve medrese çevrelerinde gelişen edebiyat türüdür.
- . Belli kalıp ve kurallara göre yazılır.
- . Şiirlerin toplandığı kitaba divan denir.
- . 15 ve 16. yüzyılların en önemli divan şairleri; Nesimi, Ahmedî, Baki, Fuzuli ve Ruhi'dir.

Halk Edebiyatı

- . Sözlü masallar ve destanlarla başlamış, bunlara koşma, mani, türkü, ağıt vb. türler eklenince geniş bir edebiyat türü oluşmuştur. Dönemin en ünlü şairi Mahremi'dir.

Tasavvuf Edebiyatı

- . Dinî içerikli bu tür nazım şekli açısından halk edebiyatına daha yakındır.
- . Mevlevî ve Bektaşî tarikat mensuplarınca geliştirilmiştir.
- . Önemli temsilcileri, Hacı Bayram Velî, Kaygusuz Abdal, Akşemseddin, Eşrefoğlu Rumi, Kemal Ümmî, İbrahim Gülşen'i ve Pir Sultan Abdal'dır.

4. Güzel Sanatlar

Minyatür Sanatı:

- Osmanlılar resim yerine daha soyut olan minyatürü tercih etmişlerdir. II. Bayezit, Yavuz ve Kanuni dönemlerinde minyatür sanatı gelişmiştir.
- Kanuni döneminde İslam minyatür ekollerin etkisiyle edebi eserlerde kitap süslemeleri ön plana çıkar. Bunlardan çok sayıda eser günümüze kadar gelmiştir. Bunlar arasında Matrakçı Nasuh'un tarihi tasvirleri görülür.
- . El yazması eserleri süslemek ve metnin anlaşılmasını sağlamak için, perspektif olmadan yapılan resimlere minyatür denir.
- . Osmanlılarda, minyatür yapımına tasvir veya nakış, yapana da nakkaş denilmiştir.
- . Osmanlılar resim yerine daha soyut olan minyatürü tercih ettiler.
- . II Bayezid, Yavuz ve Kanuni dönemlerinde minyatürcülük önem kazanmış, sarayda atölyeler açılmıştır.
- . Fatih devrinde Sinan Bey ve Seyyid Lokman, 16. yüzyılda ise Nakkaş Osman, Matrakçı Nasuh, Şair Mustafa Sai ve Nigari önemli minyatürcülerdendir.

Hat Sanatı

- . Güzel yazı yazma sanatına hat, bu sanatla uğraşanlara hattat denir.
- . Osmanlı Devleti’de hat sanatı çok gelişmiştir.
- . Fatih döneminde Amasyalı Şeyh Hamdullah en ünlü hat ustasıdır.
- . Süleymaniye Camii’nin kubbesinin etrafındaki yazıları yazan Ahmed Karahisarî ise hat sanatında zirveye çıkmıştır.

Tezhip

- . El yazması kitapları süsleme sanatıdır. Bu sanatla uğraşanlara müzehhip denir.
- . 16. yüzyılın en önemli müzehhibi Kara Mehmet’tir.

Ciltçilik

- . El yazması eserlerin dağılmaması için yapılan kitap kaplama sanatıdır.

Ebru

- . Kâğıt süsleme sanatıdır. Su üzerine serpiştirilen boyalarla yapılır.

Kakmacılık

- . Ahşap, taş ve metal üzerinde belirli bir desen şekillendirilerek açılan oyuklara gümüş, sedef, altın gibi madenleri gömerek yapılan süsleme sanatıdır.

Çinicilik:

- Çini, bir nevi beyaz topraktan yapılan ve fırında pişirilen, üzeri sırlı, keramik işlerine verilen isimdir. Bundan bardak, tabak, testi, vazo, duvar kaplamaları ve süs eşyaları gibi şeyler yapılır.
- . Özel hazırlanan toprağın sırlanarak çeşitli nakışlarla süslenip pişirilmesiyle ortaya çıkan süsleme sanatıdır.
- . İznik, Kütahya, Diyarbakır, Bursa ve İstanbul’da çini atölyeleri açılmıştır.
- . Bursa Yeşil Camii, Yeşil Türbe ve Topkapı Sarayı çini sanatının en güzel örneklerinin verildiği yerlerdir.
- Çini porselen gibi yarı şeffaf değildir. Işığa tutularak bakıldığı zaman ışık görülmez. Çini’ye ilk zamanlar kaşı denirdi. İlk defa çini tabiri Osmanlılarca kullanılmıştır. Kaşı’nın daha sonradan çini olmasının nedeni, Çin işlerine benzetilmesi ve güzel olmalarıdır.
- Mimar Sinan zamanında camilerin duvarlarına kaplanan çinilere kaşı, bunları yapanlara kaşiger denilirdi. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’da Sarayburnu’nda yaptırdığı köşke Sırça Saray denirken sonradan Çinili Köşk ismi verilmiştir. Çini kaplı birçok binaya çinili adı verilmekte, çinili hamam, çinili köşk, çinili medrese denilmekte ve bu isim kaşı manasına kullanılarak Kütahya çinisi, İznik çinisi ve çinici adları yayılmış bulunmaktadır.

Ebru Sanatı

- Kağıtların üzerine boya ile mermer damarları gibi renkli dalgalar yaparak süslemek. Ciltçilere ve süslemecilere mahsus bir iştir. Osmanlı döneminde bir sanat eseri sayılacak kadar güzel renkli ve şekilli ebrulara rastlanmaktadır.
- Ebru çeşitleri: Akkase ebru, battal ebru, çifte aharlı ebru, hatip ebrusu.

Kakmacılık

- Ahşap, taş, metal üzerine belirli bir desen şekillendirilerek açılan oyuklara gümüş, sedef, altın gibi madenlerin gömülerek yapıldığı süsleme sanatıdır.

Osmanlılarda Tezhip

- Arapça’da altınlama manasına gelen tezhip sözü yalnız altın yaldızla işlenen işleri ifade etmez. Boyalarla yapılan ince kitap süslemesine de denir. Selçuk Türklerinde hayli ilerlemiş olan bu sanat onlardan Osmanlı Türklerine geçmiş ve 17. asırda en yüksek derecesine ulaşmıştır. Matbaanın Türkiye’de 1729 senesinde İbrahim Müteferrika tarafından tatbikatına kadar bütün önemli el yazmaları tezhiplenirdi. Bu tarihten sonra bu sanat yavaş yavaş yok olmuştur. Osmanlılarda tezhip sanatçılarına müzehhip adı verilirdi.

Ciltçilik

- El yazması eserlerin dağılmasını engellemek için yapılan ve çeşitli malzemelerle süslenen sanat ürünüdür.

Hat Sanatı

- Osmanlı hat san’atında üslûp arayışı ve ilk teceddüt hareketleri Fâtih Sultan Mehmed devrinde ve İkinci Bâyezîd’in yirmialtı sene süren Amasya vâililiği esnâsında başladı. Bunu, İstanbul’un fethiyle Türk İslâm mefkûresini gerçekleştiren Fâtih’in cihâd-ı ekber olarak îlan ettiği ilim ve güzel san’âtlarda başlattığı hamlelerin neticesi olarak kabul etmek gerekir. II. Bâyezîd şehzâdeliğinde yazı hocası olan Şeyh Hamdullâh’ı talebeleriyle Amasya’dan İstanbul’a dâvet etmiş, kendisine sarayın harem dâiresinde oda ayırmış, timâr vermiş, Mushaf ve kıt’âlar yazdırmak sûretiyle hat san’atında Osmanlı üslûbunun doğmasına sebep olmuştur. Şeyh Hamdullah uzun çileli bir çalışma ve tedkik sonucu yazıda arzu ettiği kemâle ermiş, Osmanlı hat mektebinin temelini atmıştır. Açtığı çıkır bütün İslâm âleminde benimsenmiş, hattatların üstâdı kabul edilmiş, Kıbletü’l-küttâb nâmiyle yâdedilmiş, bir buçuk asır süren Yâkût üslûbu sona ermiştir.
- Süleymaniye Camii’sinin kubbesinin etrafındaki yazıları yazan Ahmet Karahisari ise hat sanatında zirveye çıkmıştır.
- Şeyh’in aklâm-ı sitteye bilhassa sülûs ve neshe kazandırdığı seviye, Yâkût Musta’simî’den sonra en önemli tekâmül merhalesi olarak kabul edilmiştir.

Musiki

- Osmanlı mûsikîsi, Osmanlı saray veya halk müzisyenlerinin askerî, dini, klâsik ve folklorik türlerde ürettiği ve toplumun her kesiminde kullanılmış bir sanat olup bir ucu Çin’e, bir ucu Fas’a kadar uzanan 25 asırlık Türk mûsikîsinin yaklaşık 500 yıllık bir bölümünü teşkil eder. Osmanlılar Türk müzik geleneğini devam ettirmişler ve Mehterhane denilen mızıka takımını kurmuşlardır. Sarayın mehter takımı her gün ikinci vaktinde mehter vururdu.
- Bestelenen şarkılar sıkı bir alet çalışmasıyla ve kulaktan öğreniliyordu. XV. Ve XVI. Yüzyıllardan zamanımıza beste intikal etmemiştir. Ancak 1724’te ölen İtri Efendi’den az sayıda eser günümüze kadar gelmiştir. II. Selim ve III. Murat’ın saz meclislerine düşkün olduğu da bilinmektedir.

5. Mimari

- . Osmanlı mimarisinde Klasik Dönem denen 15. ve 16. yüzyıllarda pek çok eser ortaya konmuştur.
- . Topkapı Sarayı ve içinde yer alan Revan ve Bağdat köşkleri, İstanbul’daki Kürkçü Han, Sivas’ta bulunan Yeni Han en özgün eserler olarak dikkat çeker.
- . Askerî mimarinin en güzel örnekleri, Yıldırım Bayezit’in yaptırdığı Andolu Hisarı, Fatih’in yaptırdığı Rumeli Hisarı ve Topkapı Sarayı surlarıdır.
- . Osmanlı Devleti’nin klâsik dönemdeki en büyük mimarı Mimar Sinan’dır.
- . Mimar Sinan yaşamı boyunca 81 cami, 51 mescit, 55 medrese, 26 dârülkurra, 17 imaret, 3 dârüşşifâ, 7 su kemeri, 8 köprü, 18 kervansaray, 6 mahzen, 33 saray, 35 hamam, 17 türbe yapmış büyük bir ustadır.
- . Mimar Sinan çiraklık döneminde Şehzade Camii’ni, kalfalık döneminde Süleymaniye Camii’ni, ustalık döneminde Selimiye Camii’ni yaptı.

Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi

- Teknolojide mimarlık başlı başına bir harikadır. Mimar Sinan'ın bilgi birikimi ile teknoloji ürettiği alanlar, bugün ki mimarlık ve mühendislik fakültelerinin pek çok anabilim dallarını içine alacak genişliktedir. İkinci Bayezid döneminden 16. yüzyılın sonuna kadar olan süre, Osmanlı mimarisinin Klasik Dönemi olarak adlandırılır. II. Bayezid ile başlayan bu döneme, aynı zamanda Büyük Külliye Devri de denilebilir.
- Osmanlı devleti, Fatih Sultan Mehmet'le birlikte imparatorluk niteliği kazanmıştır. Erken dönemde de külliye sayısı hayli çok olmakla birlikte kent planlamasına pek büyük katkıları yoktu. İstanbul'un başkent olmasıyla başlayan dönemin bir ürünü olan Fatih Külliyesi gerek büyüklüğü gerek planlamasındaki düzenliliği gerekse kentin dini ve kültürel merkezi oluşu ile Osmanlı mimarisinde bir çığır açmıştır. Daha sonra II. Bayezid'in Edirne, Amasya ve İstanbul'da yaptırdığı külliye, bu kentlerin Osmanlı kimliği kazanmasında önemli rol oynamışlardır.
- Bayezid döneminde, sultanın yanı sıra devlet ileri gelenleri de camiler yaptırmıştır. Ancak bunların sultanların yaptırdığı ve Selatin adı verilen camilerden belli farkları vardır. O kadar büyük boyutta olmadıkları gibi minarelerinin sayısı da biri geçmez. Bu tür camilerden biri de Sultanahmet yakınındaki Firuz Ağa Camii'dir. 1491 tarihli yapı, tek kubbeli namaz mekânı ve üç gözlü, kubbeli son cemaat yeri ile tek kubbeli camilerin tipik bir örneğidir.
- 16.yüzyılın ilk yarısında İstanbul-Bağ-dat yolu üzerinde, ordunun bir günlük yürüyüş sonunda dinlendiği yerlerde Menzil Külliyesi yapılıyordu. Bunlardan biri de İstanbul'dan sonra ilk menzil olan Gebze'deki Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'dir. 1522'de yapımına başlayan külliye çevresinde bir kentleşmeyi doğurmuştur. Yapının Mimar Sinan'ın eseri olduğu ileri sürülür.
- Ama böyle erken bir tarihte henüz bu çaptaki eserleri görülmediği için ancak tamamlanmasında bir süre çalışmış olabilir. Külliye'nin tek kubbeli camii ise daha çok Memluk tarzındaki taş süslemesi ile dikkati çeker. Bu malzemenin Mısır'dan getirildiği ileri sürülür. Gerek içeride gerekse dışarıda kakma taş tekniğinde geometrik süslemeler yer almaktadır.
- Süleymaniye Camii iki yarım kubbelidir. Eksen üzerindeki yarım kubbeler ana kubbeyi desteklemekte, bu da yanlardaki küçük kubbeler ve kemerlerden oluşan bir sistem ile dengelenmektedir.
- Bu şema Ayasofya modelini akla getirir. Ama Ayasofya'da hiçbir zaman sağlanamamış olan statik denge, Süleymaniye Camii'ndeki en başarılı özelliklerinden biridir. Bu arada, caminin büyük depremler geçirmesine rağmen önemli bir hasara uğramadığını, oysa Ayasofya'nın kubbesinde zaman zaman çökmeler ve büyük çatlamaların olduğunu da hatırlamak gerekir.
- Mimar Sinan küçük ölçülerdeki yapılarda da çok başarılıdır. Üsküdar'daki Şemsi Paşa Külliyesi bunu kanıtlayan bir örnektir. Bir mimarın medrese, cami ve türbeden oluşan külliye'yi dar bir alanda nasıl bu kadar olumlu biçimde yerleştirebildiğine şaşmamak olanaksızdır. Bir yapının mütevazı ölçülerde olması, hiçbir zaman sanatçının işi küçümsemesine neden olmamıştır.
- Edirne'deki Selimiye Camii Mimar Sinan'ın başarılı sanat yaşamını noktalar. 1575 tarihli yapı kentin yüksekçe bir yerindedir. Günümüzde ise kent tarafından daha iyi görünebilmesi için önüne bir meydan açılmıştır. Selimiye Camii'nin kubbesi de sekiz dayanağa oturtulmuştur. Bu yapıda mekanın hemen hemen tümü tek bir kubbe altında toplanmıştır. Bu örneğe, Osmanlı mimarisindeki en görkemli kubbe denilebilir.
- Selimiye Camii, merkezi mekânın en başarılı örneklerinden biri olarak dünya mimarlık tarihi literatürüne geçmiştir. Yapı yalnız Türk mimari-sinin değil, dünya mimarisinin de baş yapıtlarından biridir. Caminin içinde ferah ve aydınlık bir atmosfer vardır.

6. Osmanlılarda Oyun, Eğlence ve Şenlik

- Türklerin çok değişik eğlence türleri vardır. Osmanlılarda dinlenme ve eğlenme biçimlerinden birisi mesire yerlerine gitmektir. Türk hamamları da hem yıkanma ve rahatlama hem de eğlence ve sohbet yerleriydi. Türkler kahve ve kahvehanelerle XVI. yüzyıl ortalarında tanıştı ve kahvehaneler hızla yayılarak sık gidilen ve eğlenilen yerler haline geldi. Tavla ve satranç oynayıp, müzik dinlenen kahvehanelerde, şairler ve edebiyatçılarda sohbet etmek için buluşuyorlardı.
- Osmanlı Türklerinin eğlence hayatında meddah, orta oyunu ve karagöz gibi seyirlik oyunların da önemli bir yeri vardı. Bu eğlencelerin dışında, büyük esnaf bayramları da yapılırdı.
- Osmanlı Devleti'nde spor, daha çok gözü pek savaşçılar yetiştirmek amacıyla gelişmişti. Okçular tekkesi, pehlivanlar tekkesi gibi kuruluşlar Türkiye'deki ilk ciddi spor kuruluşları kabul edilebilir. Ayrıca külliyelede “zorhane” adı verilen ve beden eğitimi ile ilgili çalışmaların yapıldığı bölümler vardı. Enderun'da da aynı eğitim yapılırdı. O dönemde, spor yapma yerine, idman ifadesi kullanılırdı.
- Düzenli bir biçimde yapılan ve biraz da dansa benzeyen bir tür eskrim oyunu vardı ki, buna *matrak* denirdi. Osmanlılar kayak sporu ile de ilgilenmişlerdir. Kayak, sınırlarda görev yapan akıncıların kış aylarında kullandıkları önemli bir araçtı.

- . Osmanlı halkının dinlendiği, toplu olarak eğlendiği yerler mesire alanlarıdır.
- . Ayrıca, hamamlar, kahvehaneler ve bozhaneler de eğlence yerleriydi.
- . Kahvehanelerde müzik dinlenir, satranç oynanırdı.
- . Büyük konaklarda sazlı sözlü eğlenceler düzenlenirdi.
- . Padişah çocuklarının doğumları (velâdetihümâyün), hanedan mensuplarının evlilikleri, padişahların tahta çıkış törenleri (cûlus), şehzadelerin ilk derse başlamaları (bedi besmele), kazanılan askerî zaferler (fetih şadumanlığı), ordunun sefere çıkması, esnaf bayramları ve şehzadelerin sünnet törenleri halkın eğlenmesi için birer fırsattı.
- . Osmanlılarda spor daha çok savaşçı yetiştirmek için yapılırdı.
- . Ok atmak, kılıç kullanmak, ata binmek, mızrak kullanmak askerlik gereği yapılan spor faaliyetleriydi.

6. KONU KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ (1520-1566)

- Yavuz'un ölümü üzerine, Yavuz'un tek oğlu olan Kanuni, taht mücadelesi yapmadan tahta geçti. 46 yıllık saltanatı boyunca, doğuya ve batıya 13 sefer düzenledi.

ÖNEMLİ OLAYLARI

İÇ İSYANLAR

- Canberdi Gazali, Yavuz tarafından Şam valiliğine atanmıştı. Kanuni'nin batıda uğraşmasından yararlanarak isyan etmiş, fakat başarılı olamamıştır (1521).
- İkinci vezirlikten vezir-i azamlığa getirilmeyen Ahmet Paşa vali olarak gönderildiği Mısır'da isyan etti. Fakat isyanı bastırıldı (1524).
- Safevi etkisiyle vergilerin ağırlığını bahane ederek isyan eden Baba Zünnun başarılı olamadı (1527). Kalender Çelebi tarafından Maraş çevresinde çıkan isyanda kısa sürede bastırıldı (1527.)

16. YÜZYILDA AVRUPA

- Kanuni, babası Yavuz'un ölümünden sonra 1520 yılında tahta geçti.
- Babasından siyasi, ekonomik ve askeri açıdan çok güçlü bir devlet devralmıştı.
- Avrupa devletleri, coğrafi keşifler ve Rönesans'ın etkisiyle kalkınma çabaları içindeydi.
- Reform hareketlerinin etkisiyle dini ve siyasi karışıklıklar da yaşanıyordu.
- Roma-Germen imparatoru Şarlken, Almanya, Avusturya, Macaristan, Hollanda ve İspanya ile akrabalık bağları kurarak, Avrupa'nın en güçlü devletine sahipti.
- İngiltere ve Fransa Yüzyıl Savaşları sebebiyle güç kaybetmişlerdi.
- Şarlken, Fransa ve Balkanlar üzerinde hakimiyet kurma mücadelesine girmişti.
- Venediklilerle işbirliği yaparak Akdeniz ve Afrika kıyılarında güçlü bir donanma oluşturdu.
- Osmanlı Devleti'ne karşı İran'la ittifak yaptı.

- Dönemin güçlü devletlerinden olan Portekiz, coğrafi keşifleri gerçekleştirerek, Hindistan'a ulaşmış, Osmanlı Devleti'nin kontrolündeki baharat ticaretini ele geçirmeye çalışarak Osmanlı-Portekiz mücadelesine sebep olmuştur.

BATIDAKİ FAALİYETLER

- Kanuni tahta geçtiğinde doğu da ciddi bir sorunla karşılaşmadı. Bu sebeple ilk önce batıyla ilgilendi.
- Bu sırada Avrupa'da; Venedik eski gücünü kaybetmiş, Portekiz ve İspanya onun yerini almıştır.
- Macaristan'ın yanında Avusturya Arşidükliği ortaya çıkmıştır. Kutsal Roma-Germen imparatorluğu
- Osmanlı Devleti'nin en güçlü rakibi haline gelmiştir.

1-Osmanlı-Macar İlişkileri

. Roma-Germen İmparatorluğu'na ve Avusturya'ya akrabalık bağı ile bağlı olan Macaristan, Balkan topraklarını ele geçirmek istiyordu.

. Macar kralı II. Layoş, Şarlken'e güvenerek, Osmanlı'ya karşı geliyor ve Balkan devletlerini Osmanlı'ya karşı kışkırtıyordu.

a-Belgrad'ın fethi(1521)

- Macar kralı, akrabası olduğu Kutsal Roma-Germen imparatoru Şarlken'e güvenerek vergisini ödemediği gibi, giden Osmanlı elçisini de öldürttü. Bunun üzerin sefere çıkan Kanuni, şehri karadan ve nehirden kuşatarak ele geçirdi.

• Sonuçları:

- Osmanlı Devleti, Belgrad Kalesini Avrupa'ya yapacağı seferler için bir üs elde ettiği gibi, Macaristan yolu da açıldı.

b-Mohaç Meydan Muharebesi (1526)

- **Sebepleri:** Belgrad'ın fethiyle Osmanlı Macar ilişkileri bozulmuştu. Ayrıca Macar kralı akrabası olan Alman Kralı Şarlken'e güvenerek düşmanca hareket ediyordu. Bu sırada Roma-Germen imparatoru Şarlken'e esir düşen Fransa kralı Fransuva da Kanuni'den yardım istedi
- Sefere çıkan Kanuni, Mohaç ovasında Macar ordusunu büyük bir bozguna uğrattı. Macar kralı Layoş (II.Lui) savaş meydanında öldü.

Sonuçları:

- 1- İki saat süren savaşta 100.000'i aşkın Macar askeri etkisi hale getirildi
- 2- Budin dâhil Macaristan alınmıştır.
- 3- Macaristan'ın fethiyle birlikte Orta Avrupa da Osmanlı egemenliğine girdi.
- 4- Macaristan Osmanlı Devleti'ne bağlı bir krallık haline getirildi.
- 5- Macar tahtına Jan Zapolya (Yanoş) getirildi.
- 6- Fransa Kralı esaretten kurtulmuştur.
- 7- Osmanlının Orta Avrupa'daki egemenliği güçlendi.
- 8- Osmanlı Devleti Avusturya ile karşı karşıya geldi.
- 9- Osmanlı – Avusturya komşu olmuş böylece Osmanlı-Avusturya ilişkileri başlamıştır.

2-Osmanlı-Avusturya ve Almanya ilişkileri

a-I. Viyana Kuşatması(1529)

Sebebi:

- Avusturya Arşidük'ü Ferdinand'ın Yanoş'un krallığını tanımayarak ve akrabalık dolayısıyla hak iddia ederek Budin'i işgal etmesi Kanuni, bunun üzerine sefere çıkarak Budin'i ele geçirdikten sonra, Viyana'yı kuşattı. Kış mevsiminin yaklaşması ve kuşatma toplarının getirilmemesi dolayısıyla kuşatma kaldırıldı.

• Macar topraklarında hak iddia eden Avusturya kralı Ferdinand'ın Budin'e saldırması üzerine, Kanuni, Budin'e girdi. Ancak Ferdinand Kanuni'nin karşısına çıkmaya cesaret edemedi. Avusturya sorununu çözmek isteyen Kanuni, Viyana Kalesini kuşattı. Ancak Viyana'nın güçlü bir kale olması, kış mevsiminin gelmesi, ağır toprakların götürülmemesi yüzünden Viyana alınamadı.

b-Almanya seferi(1532)

Sebebi:

- Avusturya Arşidük'ü Ferdinand'ın ağabeyi (Roma-Germen) Alman İmparatoru Şarlken'e güvenerek Macar kralı olarak tanınmasını istemesi ve Budin'i kuşatması.
- Bu olay üzerine sefere çıkan Kanuni'nin karşısına çıkmaya Şarlken ve Ferdinand cesaret edemediler. Sefer sonunda Avusturya barış istedi. İstanbul Antlaşması yapıldı.
- Buna göre;
- 1-Avusturya Macaristan işlerine karışmayacak
- 2-Avusturya Arşidük'ü protokolde Osmanlı sadrazamına eşit sayılacak
- 3-Osmanlı Devleti'ne elinde bulundurduğu Macar toprakları için 30.000 altın vergi ödeyecekti.
- **Not:** Bu antlaşmayla Avusturya Osmanlı üstünlüğünü kabul etmiş oldu.

Kanuni'nin Ferdinand'a Gönderdiği Mektup

. “Bu zaman kadar erlik davası edersin. Meydana çık da savaşalım. Şimdiye kadar kaç defa topraklarına gelip istediğimi yapıyorum. Fakat ne senden ne de yandaşlarından ne bir haber ne de bir iz var. Size hükümdarlık haramdır. Askerlerinden utanmaz mısın? Eğer cesaretin varsa çık meydana seninle kozlarımızı paylaşalım. Eğer bu kez de savaş meydanına çıkmazsan yiğitlik namını ağzına almayasın.” (Peçevi Tarihi, s. 126)

c- İstanbul Antlaşması (1533):

Bu anlaşmaya göre:

- * Avusturya Kralı Ferdinand, Osmanlı sadrazamına eşit sayılacak
- * Avusturya Kralı Ferdinand, Macaristan işlerine karışmayacak,
- Avusturya Kralı Ferdinand, Yanoş'un krallığını tanıyacak,
- Avusturya Kralı Ferdinand, Yanoş'un Macar krallığını tanıyacak
- * Avusturya Osmanlıya vergi ödeyecekti.

Bu antlaşma ile Avusturya Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul etmiş oldu.

c-Macar (Avusturya) seferi(1541)

Sebebi: Macar kralının ölmesi üzerine Ferdinand'ın Budin'e saldırması Sefere çıkan Kanuni Budin'i aldığı gibi Macar topraklarını yeniden düzenledi.

- 1-Budin Beylerbeyliği (Güney Macaristan)
- 2-Erdel beyliği (Orta Macaristan)
- 3-Kuzey Macaristan (Avusturya'nın elinde)

d-Zigetvar seferi(1566)

- Avusturya'nın vergilerini ödememesi ve düşmanca tavırları dolayısıyla Kanuni 13. ve son seferine çıktı. Zigetvar Kalesi kuşatıldı. Kanuni'nin vefatından bir gün sonra alındı.

. Osmanlı ve Avusturya'nın Balkanlar ve Orta Avrupa üzerindeki hakimiyet mücadelesi 18. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.

3-Osmanlı-Fransa İlişkileri

- Kanuni daha önce Fransa Kralı'nın yardım isteği ile Macar seferine çıkmış, esaretten kurtulmasını sağlamıştı. Fransa kralı Fransuva bu kez Kanuni'den bazı imtiyazlar istedi. Fransızların Kapitülasyon, Osmanlıların İmtiyazat-ı Mahsusa (Uhud-u Atika) dedikleri antlaşma yapılmıştır. (1535)

- Kanuni'nin Fransız Kralı Fransuva'yı kurtarması üzerine Osmanlı-Fransız ilişkileri başladı. Kanuni, Avrupa Hristiyan birliğini parçalamak, Akdeniz ticaretini yeniden canlandırmak ve Fransız limanlarından yararlanmak için Fransızlara kapitülasyonları verdi (1535).
- 1740'ta kapitülasyonlar sürekli hale getirildi. Başlangıçta Osmanlı için faydalı olan kapitülasyonlar daha sonraları Osmanlı ekonomisinin bozulmasına neden oldu.
- Kanuni'nin Kapitülasyonları tanımalarının amacı, Avrupa Hristiyan birliğini bozmak, Akdeniz limanlarını canlandırmak, Fransız limanlarından da faydalanarak Osmanlı ticaret mallarını Avrupa'ya aktarmak.

Tanınan ayrıcalıklar şunlardır:

Her iki ülke gemileri karşılıklı olarak ticaret yapmakta serbest olacaktı.

a-Fransız ticaret gemileri Osmanlı sularında serbestçe dolaşabilecekler, istedikleri limanlara girebilecekler.

b-Fransız tüccarlardan daha az vergi alınacak

c-Fransız tüccarları arasındaki davalara Fransız mahkemeleri bakacak

d-Türklerle Fransızlar arasındaki davalara Türk mahkemeleri bakacak, ancak bir tercüman bulundurulacak.

e-Osmanlı ülkesinde ölen Fransız tüccarın malları varislerine kalabilecek.

f-Aynı haklardan Türk tüccarları da Fransa'da yararlanacak.

g-Antlaşma hükümdarlar sağ kaldıkları müddetçe yürürlükte kalacak.

- . Osmanlı Devleti, kapitülasyonlarla, Akdeniz ticaretini canlandırmayı ve Avrupa'nın siyâsi birliğini bozmaya çalışmıştır.
- **Not:** Kapitülasyonlar, 1740 yılında I. Mahmut zamanında sürekli hale getirildi. 1838 yılında yapılan Balta Limanı Antlaşmasıyla kapitülasyonlar özellikle İngiltere lehine genişletilmiştir.

4-Doğu Avrupa'daki Gelişmeler

. Safevi tahtına Şah İsmail'in yerine Tahmasb çıkmıştı.

- II. Bayezid döneminde 1489 tarihinde Lehistan ile bir ticaret antlaşması yapıldı. II. Bayezid aynı dönemde Rus tüccarlarına da Karadeniz'de ticaret yapma hakkı tanımıştır. Rusya devletinin temelleri de bu dönemlerde atılmıştır.

Osmanlı-İran İlişkilerinin Bozulma Sebepleri

- . Tahmasb'ın Osmanlı topraklarına saldırması,
- . Osmanlı'ya bağlı Bağdat valisini öldürmesi,
- . Avusturya ile ittifak kurması,
- . Osmanlı-İran ilişkilerinin bozulmasına sebep oldu.

- . Kanuni, İran üzerine dört büyük sefer düzenledi.
- . Bağdat, Karabağ, Revan, ve Nahçıvan'ı ele geçirdi.
- . İran, barış istemek zorunda kaldı.

Amasya Antlaşması (1555)

- . Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan antlaşmaya göre;
- . Bağdat, Karabağ, Revan, ve Nahçıvan Osmanlılarda kalacaktı.
- . Antlaşma 25 yıl sürecekti.
- . Amasya Antlaşması, Osmanlı Devleti ile İran arasındaki ilk antlaşmadır.

5-Avrupa Devletleri'nin Siyasi Münasebetlerinde Osmanlı Devleti'nin Rolü

- Osmanlı Devleti Avrupa'nın siyasi hayatında etkin yerini korumuştur. Avrupa devletleri kendi aralarındaki münasebetlerde Osmanlı'yı dikkate almışlardır. Fransız kralının Alman esaretinden kurtulmasında ve kapitülasyonların verilmesinde, Reform hareketleri sırasında Osmanlı Devleti'nin etkinliğini görüyoruz.

II.Bayezid, büyük hat sanatkarı Şeyh Hamdullah'ın sanatına olan hürmetinden ve sevgisinden dolayı, hat üstadının yazı meşk ederken hokkasını tutup, rahat etsin diye onun sırtını yastıkla beslemiştir.

DENİZLERDEKİ FAALİYETLER

- . Osmanlı Devleti, görünüş itibarıyla bir kara devleti görünümünde olsa da özellikle batı yönünde genişleyebilmek için deniz gücüne ihtiyaç duymuştur.
- . Bu dönemde denizlerde Osmanlı Devleti'nin karşısında, Venedik, Ceneviz, İspanya ve portekiz gibi güçlü devletler vardı.
- . Bayezid döneminde, Karadeniz'deki önemli ticaret limanları olan Kili ve Akkerman alındı.
- . Akdeniz'de ise Mora'daki İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin fethedildi.
- . Osmanlı donanması, Kanuni döneminde dünyanın en güçlü deniz gücü durumuna geldi.
- . Zamanla Akdeniz, Ege ve Karadeniz bir Türk gölü haline geldi.
- . Yüzlerce yıl, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nin kontrolünü sağladı.
- . 15. yüzyılın sonlarına doğru Akdeniz'de Osmanlı Devleti ve İspanya gibi iki yeni güç vardı.
- . Osmanlılar, Akdeniz'de İspanyollarla, Hint denizine ulaşarak İslâm beldelerini ve Müslümanları tehdit eden Portekizlilerle mücadele etti.
- . Osmanlılar, 1516 ve 1517 yılında Suriye ve Mısır limanlarını ele geçirerek, Doğu Akdeniz kıyılarını hakimiyet altına aldılar.
- . Osmanlılar, kara ve denizlerdeki hâkimiyetlerini pekiştirmek için projeler geliştirmişlerdir.
- . Don-Volga Kanalı Projesi: (Hazar Denizi'ne ulaşarak Ruslara karşı Türkistan hanlıklarına yardım etmek için)
- . SüveyG Kanalı Projesi: (Baharat Yolu'nun güvenliği ve canlandırılması için)
- . Marmara-Karadeniz Projesi

1-Rodos'un fethi (1522)

- Sebebi: Adayı ellerinde bulunduran Sen Jan Şövalyelerinin Mısır ve Suriye ile Anadolu arasındaki deniz ticaretini engelliyorlardı. Ayrıca Hacı gemilerine ve Anadolu kıyılarına saldırıyorlardı.
- Karadan ve denizden kuşatılan kale ele geçirildi. Rodos'un fethiyle Suriye ve Mısır ile Anadolu arasındaki deniz yolu güvenlik altına alındı. Ege Denizi Osmanlı Devleti'nin denetimine girdi.
- **Not:** Rodos'un fethiyle Sen Jan Şövalyeleri Malta adasına taşındılar

Cezayir'in Osmanlı Yönetimine Girmesi (1533)

- Kanuni, Cezayir Beyi olan Hızır Reis'i İstanbul'a çağırarak ona Kaptan-ı Deryalık teklif etti. Kendisine de Hayrettin adını verdi. Böylece Cezayir Osmanlıya katılmış ve Beylerbeyiliği'ne de Hayrettin Paşa getirildi.

2-Barbaros Hayrettin Paşa'nın Osmanlı Hizmetine Girmesi (1534)

- Cezayir'den İstanbul'a çağrılan Barbaros Kaptan-ı Deryalığa getirildi. Cezayir de Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti oldu.

3-Preveze Deniz Savaşı (1538)

Sebepleri:

- a-Osmanlı Devleti ile Avusturya ve Roma-Germen imparatorluğu arasındaki rekabet
- b-Ege'de Venedik hakimiyetine son verilmesi, İspanya ve İtalya kıyılarının vurulması
- c-Akdeniz'de Osmanlı etkisinin giderek artması

- Venedik, Ceneviz, Malta, İspanya ve Portekizlilerden oluşan Haçlı donanması Korfu açıklarında, Preveze'de büyük bir bozguna uğratıldı.

Sonuçları:

- a-Akdeniz bir Türk gölü haline geldi

b-Venedikliler Osmanlı Devleti ile tazminat ödeyerek barış yaptılar

c-Venedikliler, Dalmaçya kıyılarında ve Mora’da bazı adaları Osmanlılara bıraktılar.

* Osmanlıların Ege Denizi’ni egemenlik altına almaları

* Osmanlıların Korfu adasını kuşatması

Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanması ile Barbaros arasında yapılan Preveze Deniz Savaşında, Haçlılar ağır bir yenilgiye uğradı. Bu savaş sonucunda Akdeniz bir Türk gölü haline geldi.

“1300’lü yıllarda Gırnata (Granada)’da Yusuf Ebu’l Hallac tarafından yaptırılan, bir üniversitenin giriş kapılarından birinin nefis kitabesinde şunlar okunmaktadır;

“Dünya hayatı şu dört şey üzerinde dayanıp durur.”

1-Hikmet sahiplerinin taşıdığı ilim;

2-Yetkili kimselerin göstereceği adalet;

3-İyi ve salih kimselerin duası;

4-Yiğitlerin cesareti;

4-Barbaros Hayrettin Paşa’nın Fransa’ya Yardımı (1543)

- Almanya ile mücadele halinde olan Fransa’ya Barbaros komutasındaki Osmanlı donanması yardım etmiştir.

5-Trablusgarp’ın Alınması (1551)

- Şariken’in Sen Jan Şövalyelerine verdiği ada Turgut Reis tarafından fethedildi. Turgut Reis Trablusgarp Beylerbeyliği’ne getirildi.

6-Cerbe Deniz Savaşı (1560)

- Cerbe adası kıyısında yapılan savaşta Turgut Reis, Andrea Dorya komutasındaki Haçlı donanmasını ağır bir yenilgiye uğrattı.
- Turgut Reis’in Cerbe Adasını kuşatması üzerine, Haçlılar Turgut Reis ile Cerbe savaşını yaptılar. Bu savaşta Haçlılar bir kez daha yenilmişlerdir. Bu galibiyet ile Batı Akdeniz deki Türk üstünlüğü tartışılmaz hale geldi.

7-Malta seferi (1565)

- Sebepleri: Sen Jan Şövalyelerinin Osmanlı Devleti’nin Kuzey Afrika topraklarını ve Akdeniz’in güvenliğini tehdit etmeleri

Kuşatma sırasında Turgut Reis’in şehit olmasıyla, kuşatma kaldırıldı.

8-Hint Deniz seferleri (1538-1553)

Sebepleri: a-Portekizlilerin Ümit Burnu yolunu bularak, Baharat Yolu’na buraya çevirmeleri b-Portekizlilerin Hindistan’daki Müslüman tüccarlara zarar vermeleri c-Gücerat hükümdarının Portekizlilere karşı yardım istemesi d-Osmanlıların Hint deniz ticaret yolunu açmak ve ele geçirmek istemeleri.

Dört deniz seferi düzenlendi, fakat amacına ulaşamadı.

Osmanlı Devleti’nin bu seferlerde başarılı olamamasının sebepleri şunlardır:

a-Hindistan’daki Müslüman devletlerin Osmanlılara yardım etmemeleri b-Osmanlı gemilerinin okyanus şartlarına dayanıklı olmamaları c-Seferlerin daha çok yardım amacıyla yapılması, askeri ve siyasi amaç güdülmemesi d-Osmanlı devlet adamlarının bu seferlerin ekonomik önemini kavrayamamaları.

Sonuçları:

a-Yemen, Eritre ve Sudan sahilleri ile Habeşistan’ın bir kısmı Osmanlı topraklarına katıldı. b-Kızıldeniz Osmanlı denetimine girdi.

f- Hint Deniz Seferleri (1538-1553)

- . Kanuni döneminde Osmanlı donanmasının diğer bir mücadele alanı da Hint Okyanusu olmuştur.
- . Coğrafi keşiflerde öncü rol oynayan Portekiz, Afrika'yı güneyden dolaşarak Hint Okyanusu'na ulaşmıştı.

Hint Deniz Seferleri'nin Sebepleri

- * Portekizlilerin, Müslüman tüccarların ticaretini engellemesi
  - * Portekizlerin Basra Körfezi ve Kızıldeniz de hâkim olma çabaları
  - * Hindistan'daki Gücerat hükümdarının Kanuni'den yardım istemesi
  - * Kanuni'nin Baharat Yolu'nun güvenliğini sağlamak istemesi
- Kanuni'nin isteği ile Hindistan'a dört sefer yapıldı. Seferler genellikle Osmanlının başarısızlığı ile sonuçlandı. Bu seferleri Hadım Süleyman Paşa, Piri Reis, Murat Reis ve Seydi Ali Reis yaptılar.

- . Portekiz'in Baharat Yolu'nu denetim altına almak istemesi
- . Hintli Müslümanlara yapılan baskı
- . Portekiz'in basra Körfezi ve Kızıldeniz' yapılan giriş ve çıkışları engellemesi
- . Gücerat sultanının yardım isteği
- . Portekiz'in Kızıldeniz'de hacca giden Müslümanlara saldırması
- . 4 sefer düzenlenmiştir.
- 1538 > Hadım Süleyman Paşa,
- 1551 > Piri Reis,
- 1552 > Murat Reis,
- 1553 > Seydi Ali Reis seferleri gerçekleştiren kaptanlardır.

- . Bu seferlerde, istenilen başarıya ulaşılammıştır.

Başarısızlığın Nedenleri:

- 1-Seferlere gereken önemin verilmemesi
- 2-Osmanlı gemilerinin okyanuslara dayanıklı olmaması
- 3-Hindistan'daki Müslüman devletlerin Osmanlılara gereken yardımı yapmamaları

Sonuçları:

- Yemen, Sudan sahilleri ve Habeşistan'ın bir kısmı Osmanlıya katıldı.
- Arap Yarımadası tamamen Osmanlı denetimine girdi.
- Kızıldeniz ve Basra Körfezi Osmanlı denetimine girdi.
- Portekiz'in Hindistan faaliyetleri engellenemedi.
- . Hint deniz seferlerine gereken önemin verilmemesi
- . Osmanlı gemilerinin okyanus sularına dayanıklı olmaması
- . Portekiz donanmasının güçlü olması
- . Hint denizi'nin Osmanlı gemicileri tarafından iyi tanınmaması
- . Gücerat sultanlarının Osmanlı donanmasına yardım etmemesi

DOĞUDAKİ FAALİYETLER

Osmanlı-İran ilişkileri

- Çaldıran Savaşı'ndan sonra belli bir dönem Anadolu'daki faaliyetlerini askıya alan Şah İsmail, Kanuni döneminde faaliyetlerine yeniden başladı. Onun ölümünden sonra Şah Tahmasb da aynı politikayı sürdürdü.

Nedenleri:

- Osmanlının batı seferlerini fırsat bilen İran'ın sık sık arkadan saldırması
- İran'ın Avusturya ile ittifak kurmaya çalışması.

Kanuni İran üzerine üç sefer düzenlemiştir. Zor durumda kalan Şah Tahmasb, Kanuni ile Amasya Anlaşmasını imzaladı. (1555)

1-Birinci İran(Irakeyn) seferi (1534)

- **Sebebi:** Safevilerin Anadolu’da el altından şii propagandasına devam etmeleri, Osmanlı aleyhine Avusturya ile antlaşmaya çalışmaları ve sınırdaki bazı çatışmalar
- Sefere çıkan Kanuni Tebriz, Van ve Bağdat’ı ele geçirdi.

2-İkinci İran seferi (1548)

Sebebi: Şah Tahmasb’ın daha önce ele geçirilen Tebriz, Van ve Nahcivan’ı geri alması Sefere çıkan Kanuni Van ve Tebriz’i geri aldı.

3-Üçüncü İran(Nahcivan) seferi (1554)

- **Sebebi:** Şah Tahmasb’ın Muş’a kadar ilerlemesi ve Erzurum’u kuşatması Kanuni yeniden İran üzerine yürüyerek Nahcivan, Erivan ve Karabağ’ı ele geçirdi.
- Sefer dönüşü Amasya’da kışlayan Kanuni’ye elçi gönderen Şah Tahmasb barış istedi. Bu antlaşmaya göre; Bağdat, Tebriz ve Doğu Anadolu Osmanlılarda kalacak.

Sonucu:

- Amasya Antlaşması Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan ilk resmi antlaşmadır. İran seferleri ile Osmanlı Devleti Basra Körfezine kadar ulaştı. Bağdat gibi önemli bir şehir ele geçirildi.

Amasya Anlaşmasının Sonuçları:

- * Doğu Anadolu, Irak, Tebriz ve Bağdat Osmanlıya bırakıldı.
- * Osmanlı Devleti ile İran arasındaki ilk antlaşmadır.
- * Osmanlı- İran arasındaki mücadelelere uzunca bir süre ara verilmiştir.

“Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.” **Kanuni Sultan Süleyman**

SOKULLU MEHMET PAŞA DÖNEMİ (1566-1579)

- Kanuni’nin son iki yılında, II. Selim devrinin tamamında ve III. Murat döneminin ilk yıllarında sadrazamlık yapmıştır. Bu dönemde yönetim daha çok Sokollu’nun elinde olduğu için bu döneme Sokollu Dönemi denmiştir.
- Devşirme olan Sokullu Mehmet Paşa, Kanuni’nin son zamanlarında sadrazam olmuştur. Kanuni’den sonra tahta geçen II. Selim ve III. Murat zamanlarında devlet işlerini yürüten asıl kişi Sokullu Mehmet Paşa olduğundan bu döneme Sokullu Mehmet Paşa Dönemi denir.

1-Sakız adası’nın alınması (1566)

- Sakız adasının Cenevizlilerden alınmasıyla Batı Anadolu kıyılarının güvenliği sağlanmış oldu. Cenevizlerin elinde bulunan ada Sokullu döneminde, Kaptan-ı Derya Piyale Paşa tarafından alınmıştır. Böylece Ege Denizindeki Türk hâkimiyeti pekiştirilmiştir.

2-Yemen’in yeniden alınması (1568)

- Zeydiye ailesinden Mutahhar’ın isyanı bastırılarak, Yemen tekrar Osmanlı Devleti’ne bağlandı.

3-Endonezya seferi(1569)

- Kuzey Sumatra’daki Müslüman Açe Devleti’nin Portekizlilere karşı yardım istemesi üzerine askeri ve teknik yardım yapılmıştır.

4-Kıbrıs’ın fethi(1571)

• Kıbrıs Adası Venediklilerin elinde bulunuyordu. Venedikliler Mısır'ın fethinden sonra bu ada için Osmanlıya vergi ödemeye başladılar.

. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, Kıbrıs'ın fethine, Avrupa devletlerini aleyhimize birleştirebileceği düşüncesiyle karşı idi.

. Sokullu'nun karşı çıkmasına rağmen II. Selim, Kıbrıs'ın fethine karar verdi.

. Vezir Lala Mustafa Paşa serdarlığa, Piyale Paşa donanma komutanlığına getirildi.

. 1570'te başlayan savaşlar sonucu Kıbrıs, 1571'de fethedildi.

Kıbrıs'ın Fethi'nin Nedenleri

- . Akdeniz ticaretinin güvenliğini sağlama düşüncesi
- . Kıbrıs'ın jeopolitik yönden çok önemli bir konumda bulunması ve zengin bir ada olması
- . Kıbrıs'ta üslenen şövalyelerin, korsanların Osmanlı ticaret gemilerine saldırması
- . Venediklilerin Kıbrıs için ödedikleri vergiyi kesmeleri
- . Kıbrıs'ın Osmanlı egemenliğindeki Anadolu, Mısır ve Suriye sahillerine yakın olması

Sebepleri:

- a-Akdeniz ticaretinin güvenliğini sağlama düşüncesi
- b-Kıbrıs'ın Osmanlı egemenliğindeki Anadolu, Mısır ve Suriye sahillerine yakın olması
- c-Kıbrıs'ta üstlenen şövalyelerin Osmanlı ticaret gemilerine saldırması
- d-Venediklilerin Kıbrıs için ödedikleri vergileri kesmeleri
- e-Kıbrıs'ın Venediklilerde bulunmasının Osmanlıların Akdeniz egemenliğini tehdit etmesi
- Kıbrıs'ın jeopolitik olarak önemli bir konumda bulunması
- Kıbrıs'taki korsanların Osmanlı ticaret gemilerine zarar vermesi
- Venediklerin Kıbrıs için ödedikleri vergiyi kesmeleri

• II. Selim adanın fethini istemesine rağmen Sokullu, buna karşı çıktı. Adanın alınması halinde Osmanlılara karşı büyük bir haçlı seferinin düzenleneceğini ileri sürmüştür. Vezir Lala Mustafa Paşa komutasındaki donanma Kıbrıs Adasını fethetmiştir (1571).

• Sokullu'nun Kıbrıs'ın fethine Haçlı seferine yol açar endişesiyle karşı çıkmasına rağmen, II. Selim'in isteğiyle karar verilmiştir. Vezir Lala Mustafa Paşa komutasındaki donanma bir yıl süren savaştan sonra adayı fethetti.

Kıbrıs'ın Fethi'nin Sonuçları

- . Doğu Akdeniz tamamen Osmanlı egemenliği altına girdi.
- . Mısır yolunun güvenliği sağlandı.
- . Akdeniz'deki Osmanlı egemenliği pekiştirildi.
- . Venedikliler Doğu Akdeniz'den çıkarıldı.
- . İnebahtı deniz savaşına sebep oldu.
- a-Doğu Akdeniz tamamen Osmanlı egemenliğine girdi
- b-Mısır ve Suriye yolunun güvenliği sağlandı.
- c-Venedikliler Doğu Akdeniz'den çıkarıldı.
- d-İnebahtı Deniz savaşına ortam hazırladı.
- Doğu Akdeniz tamamen Osmanlı egemenliği altına girdi. Böylece Mısır yolunun güvenliği sağlandı.
- Türk aileleri Kıbrıs'a yerleştirildi.
- İnebahtı Deniz Savaşına neden olmuştur.

Not: Akdeniz kıyılarındaki Alanya, Silifke, Tarsus ve Sis (Kozan)sancakları bağlanarak Kıbrıs bir eyalet haline getirildi.

5- İnebahtı Deniz savaşı (1571)

• Kıbrıs'ın fethi üzerine Avrupa devletleri Papa'nın kışkırtmasıyla Osmanlılar aleyhinde birleştiler. Haçlı donanması İnebahtı Körfezi'nde Osmanlı donanmasını yaktı. Fakat yıkılan donanma altı ay içerisinde yenilendi. Venedik barış istemek zorunda kaldı.

- **Not:** Bu savaşta Osmanlı denizci kaynağı ölümler dolayısıyla kurumuştur. Daha sonraki başarısızlıklarda bunun büyük payı vardır.

Nedenleri:

Kıbrıs'ın fethi, Avrupa devletlerini yeniden harekete geçirdi.

. Papa'nın kışkırtması ile İspanya, Malta, Venedik ve diğer İtalyan devletleri birleşerek bir Haçlı donanması oluşturdular.

. İki donanma İnebahtı Körfezi'nde karşılaştı.

. Don Juan komutasındaki Haçlı donanması, İnebahtı'da Osmanlı donanmasını bozguna uğratarak gemilerini yaktı (1571).

♦ Avrupalıların Kıbrıs Adasını geri almak istemeleri

♦ Papa'nın kışkırtmaları

• Oluşturulan haçlı donanması, Osmanlı donanmasını İnebahtı körfezinde yaktı. Yalnızca Uluç Ali Reis bir kısım gemileri alarak İstanbul'a dönebildi.

Yenilginin Sebebi:

. Bu yenilgide, Kaptanıderya Müezzinzade Ali Paşa'nın denizcilerle değil, kara askerleriyle savaşa katılarak taktik hatası yapması önemli rol oynadı.

. Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa'nın denizcilik tecrübesinin olmaması ve Osmanlı donanmasının savaşa hazır olmaması Osmanlıların savaşı kaybetmelerine neden oldu (1571).

. Şiddetli çarpışmalardan sonra Kaptan-ı Derya Ali Paşa ve beraberindekiler şehit düştü.

. Osmanlı donanması beklemediği bir darbe aldı ve çok sayıda gemisi batırıldı.

Sonuçları:

• Uluç Ali Reis'in adı, Kılıç Ali Reis olarak değiştirilmiş ve Kaptan-ı Deryalığa getirilmiştir.

• Osmanlı Devleti'nin aldığı ilk büyük deniz yenilgisidir.

• Bu yenilgi, Türklerin yenilmezliği inancını yıkmıştır.

• Osmanlı Devleti kısa sürede daha güçlü bir donanma hazırlayarak denizlere tekrar açıldı.

. Savaşın sonunda Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, gemilerini kurtararak İstanbul'a getirdi.

. Bu başarısından dolayı Uluç Ali Paşa, Kılıç unvanı ile kaptanıderyalığa getirildi.

. İnebahtı Deniz Savaşı'nda kaybedilen donanmanın yerine, kısa zamanda daha güçlü bir donanma hazırlandı.

. Donanmaya yapılan bu büyük harcama, Osmanlı ekonomini oldukça zora soktu.

6-Tunus'un fethi (1574)

. Tunus, Kanunî zamanında Barbaros Hayrettin Paşa tarafından alınmış, ancak bir süre sonra İspanyolların eline geçmişti.

. Bulunduğu coğrafi konumuyla stratejik yönden büyük öneme sahipti.

. II. Selim döneminde Tunus'un fethine karar verildi.

. Sinan Pasa ve Kaptanı derya Kılıç Alî Paşa komutasındaki kuvvetler 1574'te Tunus'u fethetti.

. Tunus, bir beylerbeylik durumuna getirildi.

• **Not:** 1574 yılında II. Selim'in ölümüyle yerine III. Murat geçmiştir. II.Selim sefere çıkmayan ilk padişah'tır.

• Yeni oluşturulan donanma ilk iş olarak İspanyolların elindeki Tunus seferine çıktı. Tunus kolayca alınarak Beylerbeyilik haline getirilmiştir.

• **Not:** Tunus'un fethi hem İspanyol-Osmanlı savaşlarını, hem de İspanyolların Kuzey Afrika'daki işgal politikalarını sona erdirmiştir.

7-Lehistan'ın Osmanlı himayesine alınması (1575)

• Osmanlı Devleti verasetine karışarak kendi adayının kral olmasını sağladı. Erdel Beyi Baturi Lehistan kralı oldu.

• Bu himaye 1587 yılına kadar devam etti.

8-Fas'ın Osmanlı himayesine alınması (1578)

- Osmanlı kuvvetleri Vadi's Seyl savaşıyla Portekiz'i Fas'tan çıkardılar. Böylece Fas'ta Osmanlı himayesi başladı.
- **Not:** Bu savaştan sonra Portekizliler Hint Deniz Yolu üzerindeki etkinliklerini İngiltere ve Hollanda'ya kaptırdılar.
- Fas'ta taç kavgaları başlamıştı. Bir kısım Faslılar Portekiz kralından, bir kısmı da Osmanlı Padişahından yardım istediler. Sokullu, Cezayir Beylerbeyi Ramazan Paşa'yı Fas üzerine gönderdi.
- XVI. yüzyılın ikinci yarısında Fas'taki iç mücadelelere karışan Osmanlı Devleti, Abdülmelik'e yardım ederek Fas Sultanı olmasını sağladı. (1576)
- Portekizliler ile yapılan **Vadi-üs Sebil Savaşı'yla** Portekizlilere çok ağır bir darbe vurularak Fas Osmanlı himayesine alındı. (1577)

Sebepleri:

- . Fas'ın Akdeniz'in Atlas Okyanusu'na çıkış kapısı olan Cebelitarık Boğazı'nı kontrol etmesi.
- . Fas Sultanlığı'nın, Cezayir'in güvenliği yönünden büyük öneminin bulunması
- . Kuzey Afrika kıyılarının fethi tamamlandığı sırada Fas Sultanlığı'nda taht kavgası başlamıştı. Bir kısım Faslılar Portekiz kralından; bazıları da Osmanlı Devleti'nden yardım istediler.
- . Sokullu, Cezayir Beylerbeyi Ramazan Paşa'yı, Fas Sultanlığına yardıma gönderdi. Ramazan Paşa, Fas'a giderek orayı egemenliği altına almak isteyen Portekiz kralını Vadi-üs Sebil Savaşı'nda yendi (1578).

Önemi ve Sonuçları:

- . Bu zaferle Fas, Osmanlı himayesine alınmış oldu.
- . Bu savaşın sonunda Portekiz Krallığı, İspanya tarafından ele geçirildi.
- . Bu savaştan sonra Portekizliler Hint Deniz Yolu üzerindeki etkinliklerini İngiltere ve Hollanda'ya kaptırdılar.
- . Mısır'dan Fas'a kadar bütün Kuzey Afrika, Osmanlıların yönetimi ve denetimi altına girdi. Kuzey Afrika'da fetihler tamamlandı.

9-İngiltere'ye Kapitülasyon verilmesi (1580)

10-Don-Volga ve Süveyş Kanalı projeleri (1568-1569)

- Don-Volga projesinin amaçları:
  - a) Orta Asya Türkleri ile ilişki kurmak
  - b) Rusya'nın güneye inmesini ve büyümesini önlemek
  - c) Hazar denizine geçerek İran savaşlarında donanmadan yararlanmak
  - d) İpek Yolu'nu canlandırmak
- Rusya'nın saldırıları, Kırım hanının projeye destek vermemesi ve yapılan çalışmaya yeterince özen gösterilmemesi sebebiyle başarı sağlanamadı.
- Süveyş Kanalı projesinin amaçları: a-Akdeniz ticaretini canlandırmak b-Güney Asya'daki Müslümanlar üzerin- deki Avrupalı baskısını kaldırmak c-Portekiz'in Hint Okyanusu'ndaki faaliyetlerini önlemek
- Bunun dışında İznik Gölü, Sakarya Nehri, Sapanca Gölü ve Marmara Denizi arasında kanal açılması da düşünülmüştür.

a- Don -Volga Kanal Projesi'nin Amaçları:

- Orta Asya Türkleri ile ilişki kurmak
- Rusya'nın güneye inmesini ve büyümesini önlemek
- Donanmayı Hazar denizine geçirerek İran'ı doğudan sıkıştırmak
- İpek yolunun canlanmasını sağlamak

• Don ve Volga nehirlerinin birbirlerine yaklaştığı yerde 10 km lik kanal açılması için çalışmalar başladı (1569). Ancak Rusya'nın saldırıları, Kırım hanının projeye destek vermemesi yüzünden proje yarım kalmıştır.

b- Süveyş Kanalı Projesinin Amaçları

- Akdeniz ticaretini canlandırmak
- Portekiz'in Hint Okyanusundaki faaliyetlerini önlemek
- Güney Asya'daki Müslümanlar üzerinde Avrupalı devletlerin baskısını kaldırmak
- İlk kez Yavuz döneminde, gündeme gelen Akdeniz ile Kızıl Deniz'in birleştirilmesi projesi yeniden düşünülmüş ama gerçekleştirilememiştir.
- **Not:** Sokollu'nun ölümüyle (1579) Yükselme döneminin sona erdiği, Duraklama döneminin başladığı kabul edilir. Sokollu, III. Murat döneminde eski itibarını kaybetti ve öldürüldü.
- **Not:** Sokollu'nun ölümü ile Osmanlı Devleti'nin de Yükselme Dönemi sona ermiş ve Duraklama Dönemi başlamıştır.

“Biz sizden Kıbrıs'ı almakla kolunuzu kestik, siz bizi İnebahtı'da yenmekle sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kol yerine gelmez ama, sakal daha gür bir şekilde yerine gelir.” **Sokollu Mehmet Paşa**

III. ÜNİTE: ARAYIŞ YILLARI

1- XVII. YÜZYILDA ASYA VE AVRUPA DEVLETLERİ İLE OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

1. AVRUPA'NIN GENEL DURUMU

- XVII. yüzyılda Avrupa Devletlerinde yönetim şekli olarak kralların hâkim oldukları **mutlak monarşi** yönetimi görülmektedir. Feodalite rejiminin yıkılmasından sonra Avrupa'da **milli monarşiler** kurulmuştu. Özellikle **İngiltere** ve **Fransa**'da **krallar** iktidara engel olan unsurları ortadan kaldırarak güçlerini artırmışlardır.
- Coğrafi Keşiflerin etkisiyle ekonomik yönden zenginleşen ve gelişen Avrupa'da **İngiltere, Fransa, İspanya, Hollanda, Portekiz** gibi devletler bilinmeyen yerlere gitme ve buraları kendi çıkarları için kullanma (**sömürgeleştirme**) yarışına girdiler. İstanbul'un fethinden sonra yeni ticaret yollar aramaya başladılar.
- Uzak Doğu ve Hindistan bölgesi ile Atlas Okyanusu limanları bu dönemde Avrupa Devletlerinin yeni gözde paylaşım bölgeleri olmuştur. Bu paylaşım rekabeti zaman zaman Avrupa devletleri arasında savaflara neden olmuştur. **Otuz Yıl Savaşları** gibi. (1618-1648)

2. ASYA'NIN GENEL DURUMU

- XVII. Yüzyılda Rusya, Asya'da güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.
- Altın Orda Devleti'nin (1227-1502) yıkılmasıyla ilerleme yolundaki en büyük engeli ortadan kalkan Rusya, Orta Asya'ya doğru yayılmayı amaçlamıştır. Altın Orda Devleti'nin yıkılmasıyla çeşitli hanlıklar ortaya çıkmıştır.
- Aynı dönemde Hindistan'da Türk asıllı **Babür Devleti** (1526-1857) yer almaktaydı. Gerek yapmış oldukları mimari eserler gerekse dönemlerinde yazılmış kitaplar **Türk kültürünün** bölgede günümüze kadar devam edecek şekilde yaşamasını sağlamıştır.

3. OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

- XVII. yüzyılda bütün Balkan Yarımadası dâhil olmak üzere Polonya'nın güneyinden Kafkasya'ya; Kuzey Afrika ve Habeşistan'dan Mora'ya ve Dalmaçya kıyılarına kadar olan bölge Osmanlı Devleti'nin denetimindeydi.
- XVII. yüzyıldaki ayaklanmalarla özellikle merkezi otoritenin zayıflamasının etkileri görülmektedir. Zayıflamanın bir sebebi de I. Ahmet (1603-1617) zamanında getirilen **ekber ve ersed**

(Ekberiyet) sistemiyle tahta geçiş sisteminin değişmesidir. Şehzadelerin sancağa çıkma usulü de kaldırılmıştır.

- Şehzadelerin Topkapı Sarayı'nda eğitim görmeleri yönetim tecrübesi kazanmalarını önlemiştir. Bu da devleti yönetmede zorlanmalarına, yönetime saray kadınları, askerler ve bazı devlet adamlarının karışmasına yol açıyordu.

“Okumayı Öğrenmek En Güç Sanattır.” **Goethe**

4. 17. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ

OSMANLI- İRAN İLİŞKİLERİ

- Fatih, Akkoyunlular ile Otlukbeli Savaşı'nı (1473) yaparak Akkoyunluları yenmişti. Bu yenilgiden sonra zayıflayan Akkoyunlu topraklarında Safevi Devleti kuruldu. Yavuz Sultan Selim Çaldıran Savaşı (1514) ile Safevi Devletine büyük bir darbe vurdu. Kanuni de Safeviler üzerine üç sefer düzenleyerek Amasya Antlaşması'nı imzaladı ve iki devlet arasında barış dönemi başladı.
- 1577 yılında İran'ın saldırıları sebebiyle Osmanlı-İran ilişkileri bozulmuştur. Osmanlı Devleti'nin iç sorunlarla uğraşması İran'ı harekete geçirmiştir. 1577 yılında başlayan savaşlar 1590 yılına kadar devam etmiştir.
- 1577 yılında tekrar başlayan savaşlar, Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın (1639) imzalanmasına kadar devam etti.
- Kasr-ı Şirin Antlaşması, IV. Murat'ın Bağdat Seferi sonucunda 14 yıldır İranlıların elinde bulunan Bağdat'ın fethinden sonra Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında 17 Mayıs 1639'da imzalanan, 1623-1639 Osmanlı-İran Savaşını sona erdiren ve bugünkü Türkiye - İran sınırını belirleyen barış antlaşması.

1) III. Murat Dönemi Osmanlı- İran İlişkisi

- İran'daki karışıklardan yararlanmak isteyen **III. Murat**, Sokullu Mehmet Paşa'nın karşı çıkmasına rağmen Lala Mustafa Paşa'yı İran üzerine gönderdi.
- Mustafa Paşa, Tebriz, Gürcistan, Azerbaycan'ı aldı. Zor durumda kalan İran ile **İstanbul (Ferhat Paşa) Antlaşması** imzalandı (1590).

İstanbul (Ferhat Paşa) Antlaşması'nın Önemi:

- Azerbaycan, Gürcistan, Dağıstan Osmanlı Devleti'nde kaldı. Böylece Osmanlı sınırı doğuda Hazar Denizi'ne kadar genişledi.
- Osmanlı Devleti, doğuda en geniş sınırlara ulaştı.
- 1555 Amasya Antlaşmasındaki sınırlara geri dönmüştür. (**Nasuh Paşa ve Serav Antlaşması**)

2) 1603 - 1611 Osmanlı - İran Savaşları

- İran Şahı Şah Abbas, Ferhat Paşa Antlaşması ile kaybettiği yerleri geri almak için Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Şah Abbas kaybettiği yerleri geri aldı.
- Celali isyanları ile uğraşan Osmanlı Devleti, İran ile Nasuh Paşa Antlaşmasını imzaladı (1611). Bu antlaşma ile İran, Osmanlıya her yıl 200 deve yükü ipek verecekti.

Nasuh Paşa Antlaşmasının Önemi:

- Osmanlı Devleti Ferhat Paşa Antlaşması ile aldığı yerleri geri kaybetmiştir.
- **Nasuh Paşa Antlaşması**, 20 Kasım 1612 tarihinde Osmanlı Devletiyle Safevi Hanedanının yönettiği İran arasında imzalanmış bir antlaşmadır.
- **Antlaşmanın** bazı şartları şunlardır: **Nasuh Paşa** Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti Ferhat **Paşa** Antlaşmasıyla aldığı toprakları kaybetti.

3) 1617- 1618 Osmanlı- İran Savaşları

- İran'ın vaat ettiği ipeği vermemesi üzerine savaş tekrar başladı. İran'ın isteği ile **Serav Antlaşması** imzalandı (**1618**). Bu antlaşmaya göre İran, Osmanlıya her yıl 100 deve yükü ipek ödemeyi kabul etti.
- **Serav Antlaşması**, 26 Eylül 1618 tarihinde Osmanlı Devletiyle Safevi Hanedanının yönettiği İran arasında imzalanmış bir antlaşmadır. **Antlaşmanın** bazı şartları şunlardır: **Nasuh Paşa** Antlaşmasıyla belirlenen sınırlar esas alınacaktır. Kars ve Ahıska kaleleri Osmanlılarda kalacaktır.

4) 1622-1639 Osmanlı – İran Savaşları

- Bu savaşlar İran'ın Bağdat'ı işgal etmesi üzerine başladı. İran, Irak'ı ele geçirip Mardin'e kadar ilerledi.
- IV. Murat İran üzerine iki sefer düzenledi. Bunlardan ilki olan **Revan Seferi** ile Doğu Anadolu, **Bağdat Seferi** ile Irak geri alınmıştır. Bu arada Şah Abbas'ın ölmesi üzerine, İranlılar barış istediler.
- İki devlet arasında Kasr-ı Şirin Antlaşması imzalandı.

Kasr-ı Şirin Antlaşması (1639) Maddeleri:

- Azerbaycan ve Revan İran'a bırakıldı.
- Bağdat Osmanlı Devleti'nde kaldı.
- Zağros Dağları iki ülke arasında sınır kabul edildi.

Önemi:

- Bu antlaşma ile bugünkü Türkiye – İran sınırı büyük ölçüde çizilmiştir.

OSMANLI- AVUSTURYA İLİŞKİLERİ (1593-1606 Savaşları)

- Kanuni döneminde yapılan Mohaç Meydan Savaşı (29 Ağustos 1526) sonucunda Osmanlı-Avusturya sınır komşusu olmuş ve böylece iki ülke arasında ilişkiler başlamıştır.

1) 1593-1606 Osmanlı –Avusturya Savaşları

- Avusturya ile Kanuni döneminde sağlanan barış, 1593 yılında sınırlarda meydana gelen karşılıklı çatışmalarla bozulmuş ve savaşa dönüşmüştür. Bu savaşta Erdel, Eflak ve Boğdan beyleri Avusturya'nın yanında yer almışlardır.

Nedenleri:

- Avusturya'nın, Osmanlı Devleti'ne vermesi gereken vergiyi, ödememesi,
- Avusturya'nın Erdel, Eflak ve Boğdan'ı Osmanlıya karşı kışkırtması

- **III. Murat** zamanında başlayan savaşlar **III. Mehmet** döneminde de devam etti.
- Kanuni'den sonra ilk kez bir padişah yönetiminde sefere çıkan Osmanlı ordusu , **III. Mehmet** ordunun başında sefere çıktı. Avusturya ile yapılan **Haçova Meydan Savaşı** ile **Avusturya** ordusu **bozguna** uğratıldı (**1596**). Osmanlı ordusu Eğri, Kaniye, Estergon'u ele geçirdi.
- Avusturyalılar **Kaniye**'yi geri almak için harekete geçtiler. Kale, **Tiryaki Hasan Paşa** tarafından savunuldu. Hasan Paşa Avusturya'yı bozguna uğrattı.
- Avusturya'ya yardım eden Eflak, Boğdan beyleri tekrar itaat altına alındı.
- **I. Ahmet** döneminde İran tehlikesi ve Celali isyanları devleti güç durumda bıraktı. Bunun üzerine **Avusturya** ile **Zitvatorok Antlaşması** imzalandı.

Zitvatorok Antlaşması (1606) Maddeleri:

- Eğri, Estergon, Kaniye kaleleri Osmanlı'da kalacak
- Avusturya'nın Osmanlıya her yıl ödediği vergi kaldırıldı.
- Avusturya Kralı, protokol bakımından Osmanlı padişahına eşit sayılacak

Önemi:

- Zitvatorok Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin İstanbul Antlaşması (22 Temmuz 1533) ile Avusturya üzerinde kurduğu üstünlüğü sona erdi. Dolayısıyla Orta Avrupa'daki üstünlüğü sona erdi.

2) 1662-1664 Osmanlı – Avusturya Savaşları

• Avusturya'nın Osmanlı'ya isyan eden Erdel Beyine yardım etmesi üzerine Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, Avusturya'ya savaş açtı. Fazıl Ahmet Paşa, Uyvar Kalesini alarak Avusturya ile Vasvar Antlaşması'nı imzaladı

Vasvar Antlaşması (1664) Maddeleri:

- Uyvar Osmanlı'ya bırakılacak
- Avusturya Erdel'in iç işlerine karışmayacak
- Avusturya, Osmanlı'ya savaş tazminatı ödeyecek

Önemi:

- Avusturya'dan toprak kazanılan son anlaşmadır. Son kez savaş tazminatı alınmıştır.

OSMANLI – LEHİSTAN İLİŞKİLERİ

1) II. Osman Dönemindeki İlişkiler

- Lehistan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı Boğdan'ın iç işlerine karışması üzerine sefere çıkan **II. Osman (Genç Osman) Hotin Kalesi'**ni kuşattı.
- Ancak yeniçerilerin disiplinsizliği yüzünden **alınamadı** ve Avusturya ile **Hotin Antlaşması** imzalandı.

Hotin Antlaşması (1621) Maddeleri:

- İki taraf birbirinin topraklarına saldırmayacak
- Lehistan, Osmanlı'ya bağlı **Kırım Hanlığı'**na vergi vermeye devam edecek
- **Not:** II. Osman Hotin Seferi'nden sonra Yeniçeri Ocağı'nı kaldırma fikrini ilk kez ortaya atmıştır. II. Osman bu fikri duyan yeniçeriler tarafından öldürülmüştür.

2) IV. Mehmet Dönemindeki İlişkiler

- Lehlilerin Osmanlı'ya bağlı Ukrayna Kazaklarına saldırımları üzerine savaşlar tekrar başladı.
- **IV. Mehmet ve Fazıl Ahmet Paşa** ordunun başında sefere çıkarak **Leh ordusunu yenmiştir.**
- Bunun üzerine Lehliler ile Bucaş Antlaşması imzalandı.

Bucaş Antlaşması (1672) Maddeleri:

- Podolya Osmanlı'ya bırakılacak
- Lehistan Osmanlı'ya vergi verecek
- Lehistan Ukrayna'dan çekilecek

Önemi:

- Bu antlaşma, Osmanlı Devletinin topraklarına toprak kattığı son antlaşmadır.
- Osmanlı Devleti **batıda en geniş sınırlara** ulaştı.

OSMANLI – VENEDİK İLİŞKİLERİ

- Osmanlı-Venedik ilişkileri 17. yüzyılda Girit adası yüzünden bozuldu.

Nedenleri:

- Girit teki korsanların Osmanlı gemilerine saldırması
- Girit'in önemli bir konumda bulunması
- Osmanlı Devleti **Venedik'e** savaş açarak adayı kuşattı (**1645**).
- Girit'in **Hanya Kalesi** ele geçirildi. Arkasından **Kandiye** kuşatıldı. Kalenin kuşatılması uzun süre devam etti.
- Nihayet **Fazıl Ahmet Paşa, Kandiye Kalesi'ni** de ele geçirdi. Böylece **Girit'in fethi** tamamlanmış oldu (**1669**). Böylece Doğu Akdeniz ve Çanakkale Boğazının güvenliği sağlandı.
- **Not 1:** Girit adası kuşatması, Osmanlı Devleti'nin en uzun süreli deniz kuşatmasıdır.
- **Not 2:** Girit fethinin uzaması Osmanlı donanmasının ne kadar gerilediğini gösterdi.

II. VIYANA KUŞATMASI (1683-1699)

- Katolik Avusturya Kralı **I. Leopold**, Protestan Macarları mezhep değiştirmeye zorluyordu.
- Macarlar Tököli İmre önderliğinde **isyan ederek** Osmanlı Devleti'nden yardım istediler.
- **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa**, padişah IV. Mehmet'i ikna ederek Avusturya meselesini halletmek için Avusturya üzerine sefere çıktı ve **Viyana'yı kuşattı (1683)**.
- Viyana kuşatmasının uzun sürmesi üzerine Papa'nın desteği ile Avusturya, Almanya ve Lehistan'dan oluşan bir ordu oluşturuldu. Bu ordu, Tuna nehrini tutmakla görevli Kırım Hanı'nın ihaneti üzerine, Osmanlı ordusunu arkadan vurdu.
- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, **Alamandağı Meydan Savaşı'nı kaybederek** Belgrad'a çekildi. Merzifonlu, padişahın emri ile burada idam edildi.

Kutsal İttifak'ın Kurulması

- Bu durumdan yararlanmak isteyen Papa'nın gayretleriyle Avusturya, Lehistan, Venedik, Rusya ve Malta kuvvetlerinden oluşan "**Kutsal İttifak**" kuruldu. Bu ittifak karşısında Osmanlı ordusu başarısız oldu.
- **Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa**'nın padişahı ikna etmesi sonucu, Osmanlı Devleti **Karlofça Antlaşmasını** imzaladı.

Karlofça Antlaşması (1699) Maddeleri:

- Temeşvar ve Belgrad hariç tüm Macaristan ve Erdel Avusturya'ya bırakılacak
- Podolya, Ukrayna Lehistan'a bırakılacak
- Mora, Dalmaçya kıyıları Venedik'e bırakılacak
- Antlaşma 25 yıl geçerli olacak
- **Rusya ile** de Karlofça Antlaşmasını tamamlayıcı **İstanbul Antlaşması** imzalandı.

İstanbul Antlaşması (1700) Maddeleri:

- **Azak kalesi** Rusya'ya bırakılacak
- Rusya, **İstanbul'da daimî elçi** bulundurabilecek
- Rus Hristiyanları **kutsal yerleri** serbestçe ziyaret edebilecek.

Sonuçları:

- Türklerin Avrupa karşısında Malazgirt Savaşı ile başlayan ilerleyişi durmuş, Sakarya Meydan Savaşı'na kadar süren geri çekilme süreci başladı.
- Osmanlı Devleti **ilk defa toprak kaybetti**.
- Rusya, Azak kalesini alarak Karadeniz'e inme fırsatı buldu.
- Osmanlı Devleti'nde duraklama dönemi sona erdi, **gerileme dönemi** başladı.
- Osmanlıların Orta Avrupa egemenliği sona erdi.
- **Not:** Rusya ile yapılan ilk resmi antlaşma Bahçesaray Antlaşmasıdır (1681).

5. 17. YÜZYILDAKİ İÇ İSYANLAR

1-Merkez (İstanbul) İsyanları

- Maaşlarının zamanında verilmediğini veya ayarı düşük parayla ödendiğini ileri süren Yeniçeriler ve Kapıkulu Sipahileri tarafından çıkarılmıştır.
- İstanbul'da çıkan bu isyanlara bazen halk ve ulema da katılmıştır.
- XVII. yüzyılda İstanbul'da çıkan isyanların en önemlileri **II. Osman, IV. Murat ve IV. Mehmet** dönemlerinde görüldü.

Nedenleri:

- Cülus bahşişlerinin ödenmemesi
- Yeniçerilere üç ayda bir ödenen ulufenin geciktirilmesi ve ayarı düşük akçe ile ödenmesi.
- Kapıkulu teşkilatının bozulması

- Kapıkullarının menfaatlerine ters düşen padişah ve devlet adamlarını görevlerinde uzaklaştırmak istemeleri

Sonuçları:

- Bu isyanlar devlet merkezinde huzur ve güvenin bozulmasına yol açmıştır.
- Devlet adamları devlet otoritesinin sağlanabilmesi için sert önlemler almışlardır.
- Askeri isyanlar sonucunda ilk defa bir Osmanlı padişahı öldürülmüştür. Bu durum yeniçerilerin devlet içindeki gücünü artırmış, padişahların yönetimdeki etkinliğini azaltmıştır.

2- Celali İsyanları

- Celali isyanlarının ana sebebi ekonomik düzenin bozulmasıdır. İsyanların genel sebeplerinden İstanbul isyanlarının sebeplerini çıkardığımızda diğerleri bu isyanların sebepleridir.
- Yavuz döneminde Anadolu’da **Bozoklu Celal** isimli birisi isyan etti. Bu isyan Yavuz Sultan Selim tarafından bastırıldı. Bundan sonrada Anadolu’da çıkan isyanlara Celali İsyanları denmiştir.

Nedenleri:

- Tımar sisteminin bozulması,
- Halktan alınan vergilerin artırılması,
- Ekonomik durumun bozulması
- Merkezi otoritenin zayıflaması ve devlet adamlarının yetersizliği
- Haçova Meydan Savaşı’ndan (24-26 Ekim 1596) kaçan askerlerin Anadolu’ya gitmesi

Sonuçları:

- Anadolu’da huzur ve güven bozuldu.
- Köyden kente göçler oldu.
- Anadolu’da can ve mal güvenliği kalmadı.
- Halkın devlete güveni azaldı.
- Anadolu’da ekonomik hayat durgunlaşmış, üretim azalmıştır.
- Vergiler toplanamadığı için devletin gelirleri azalmıştır.
- Osmanlı Devleti, Avusturya ve İran ile yaptığı savaşlarda zor duruma düştü.
- **Not:** Celali isyanlarının dini bir yönü olmadığı gibi isyancılar devlet düzenini değiştirmeyi de amaçlamamışlardır.

3- Eyalet İsyanları

- XVII. yüzyılda devlet otoritesinin zayıflaması bazı eyaletlerde isyanların çıkmasına neden oldu.
- Bu isyanlar bazen eyaletlerin başındaki yöneticiler, bazen de bu yöneticilerin tutumu üzerine reaya tarafından çıkarıldı.
- Eyalet yöneticilerinin merkezi otoriteden şikâyetçi olmaları ya da bağımsız olma düşüncesi ile ortaya çıkan isyanlardır. Erzurum Valisi Abaza Mehmed İsyanı, Eflak, Boğdan, Erdel, Mısır, Yemen isyanları vb.
- Ayrıca **Yemen, Bağdat, Kırım, Eflak, Erdel, Boğdan** eyaletlerinde çıkan isyanlar da devleti uzun süre uğraştırmıştır.
- İsyanlar bastırılırken sebeplerine inilemediği için geçici çözümler getirilmiş, isyanların bastırılması şahıslara bağlı kalmıştır.

6. AVRUPA’NIN GELİŞİMİNE SEYİRCİ KALAN OSMANLI

- Günümüz Avrupa’sının siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal temelleri XV. yüzyıldan başlayarak atılmaya başlamıştır.
- Coğrafi Keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri Avrupa Devletlerinde köklü değişikliklere yol açmaya başlamıştır.
- Özgür düşünce ve bilim alanındaki çalışmalar devletlerin gelişmelerine katkı sağlarken bir yandan da aralarında bir yarışın oluşmasına yol açmıştır.

- En büyük rekabet **Coğrafi Keşiflerle** başlayan **sömürge** rekabetidir. Avrupa'nın pek çok ülkesi Afrika, Asya ve Amerika'da büyük bir sömürge rekabetine girmişlerdir. Bu rekabet sırasında bazı **ticaret yolları** önem kazanırken bazıları önemini kaybetmiştir.
- Avrupa Devletleri arasında devam eden bu rekabet sırasında Osmanlı Devleti etkisiz kalmıştı.
- Osmanlı Devleti, iç çalkantılar ve dış savaşlar nedeniyle yeni gelişmelerde aktif rol alamıyordu.

a- Coğrafi Keşifler ve Merkantilizmin Etkisi

- **Coğrafi Keşiflerle** yeni ticaret yollarının bulunması Osmanlı ülkesinden geçen İpek Yolu ile yeni ele geçirilen **Baharat Yolu** önemini yitirmişti. Bu sebeple **Akdeniz limanları** canlılığını kaybetmiş bu da Osmanlı ticaret gelirlerini büyük oranda azaltmıştır.
- Keşiflerden sonra **Avrupa'ya** bol miktarda **altın ve gümüş** girmesi ve bunların Osmanlı pazarlarında kullanılmaya başlamasıyla Osmanlı ekonomisi büyük zarar görmüştür. Piyasalarda pahalılık ve enflasyon yaşanmıştır.
- Bu yeni ekonomik anlayışa göre **ülkeler ne kadar çok madene ve paraya hâkimse o kadar zengindir.**
- Zengin statüsünde olmak isteyen **Avrupalılar iç ve dış ticarete önem** verdiler. Bu durum hammadde ve Pazar arayışına yol açmış bu da sömürgeciliği doğurmuştur.
- Bu ekonomik modelde **amaç uluslararası piyasada etkin** olmaktır.
- **Osmanlı Devleti'nin** anlayışında ise **geçimlik** düzeyde bir **ekonomik anlayış** vardı.
- Avrupa gelen hammaddeleri yeni teknolojilerle üretip sömürge haline getirdiği pazarlarda satarak zenginleşirken Osmanlı eski ekonomik anlayışını sürdürmüştür.
- Ayrıca Avrupa mallarının **kapitülasyonlar** sebebiyle ülkeye girmesinin kolay olması da Osmanlı üreticisini de zor durumda bırakmıştır.

b- Kapitülasyonların Etkisi

- Avrupalı devletler Coğrafi Keşiflerden sonra zenginleşmeye ve güçlenmeye başladılar.
- İngiltere ve Fransa'nın denizlerde güçlenmesi ve ekonomik piyasayı ele geçirmesi Osmanlı Devleti'ni bu devletlere karşı yeni ortaklar aramaya yöneltti.
- Deniz ticaretini canlı tutmak ve ekonomik kayba uğramak istemeyen Osmanlı Devleti Hollanda ile ticari ayrıcalıklar içeren bir antlaşma imzalamıştır.
- Gümrük vergilerinin düşürülmesi, ticarete serbestlik içeren bu kapitülasyonlar sonunda vergi gelirlerinde kayıplar oldu. Piyasaya ucuz Avrupa malları hâkim oldu. Bu durum Osmanlı üreticisine büyük darbe indirdi. Teknolojilerini yenileyen Avrupa devletleri denizlerdeki etkinliklerini de artırmışlar ve Osmanlı denizlerdeki etkinliğini de kaybetmiştir.

17. YÜZYILDAKİ ISLAHAT (YENİLİK) HAREKETLERİ

XVII. Yüzyıl İslahatının Amacı ve Özellikleri

- XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu güç duruma çare bulmak için, ıslahatların yapılması gereği duyulmuştur.
- İslahatların amacı, devlete eski gücünü kazandırmak, yönetimi, orduyu ve maliyeyi düzeltmekti.
- Ancak ıslahatlar yüzeysel kalmış, geri kalmanın sebeplerine inilememiştir. Bu sebeple ıslahatlar kalıcı olmamıştır.

7. II. Osman'ın (Genç Osman) (1618-1622) İslahat Arayışları

- 17. yüzyılda ıslahat yolunda ilk ciddi adımı Genç Osman atmıştır.
- **Genç Osman'ın ıslahatları** şunlardır:
  - Şeyhülislam'ın fetva vermek dışındaki yetkilerini elinden aldı. Böylece ilmiye sınıfının devlet işlerine karışmasını önlemiştir.
  - Maliyeye önem verdi. Din adamlarına ve askerlere fazladan verilen paraları kesti.
  - Genç Osman, saray dışı evlilik yaparak sarayı halka açmaya çalışmıştır.
  - Fatih'ten sonra ilk defa dışardan evlenerek sarayı halka açmıştır.
  - Genç Osman bu yönü ile sosyal alanda ıslahat yapan ilk padişahtır.

○ Disiplinsizlikleri ve devlet işlerine karışmaları ile ön plana çıkan Yeniçeri Ocağını kaldırmayı düşünmüştür. Bunu haber alan yeniçeriler Genç Osman'ı öldürmüşlerdir.

Lehistan ile İlişkiler:

- 1620 yılında Lehistan'ın Boğdan işlerine karışması dolayısıyla çıkan savaş Hotin Antlaşması ile sona ermiş Boğdan'daki Osmanlı egemenliği güven altına alınmıştır.

8. IV. Murat'ın (1623-1640) Siyasi ve Askeri Faaliyetleri

IV. Murat'ın Islahatları

- İktidara tek başına sahip olan IV. Murat, başta annesini olmak üzere saray kadınlarını yönetimden uzaklaştırdı.
- Önce Yeniçeri Ocağını disipline etti. Yeniçeri ve sipahi zorbalarını ortadan kaldırdı.
- Yeniçerilerin sayısında azaltma yoluna gitti.
- Maliyeyi düzeltti.
- Hak etmeyen dirlik sahiplerinin topraklarını geri aldı.
- İstanbul'da güvenliği sağladı.
- Halkı isyana çağıran mekânlar haline gelen kahvehanelere içki ve tütün yasağını getirdi.
- İçki, tütün, gece sokağa çıkma yasağı getirmiştir.
- İstanbul'da geceleri sokağa çıkma yasağı uygulandı.
- Kuvvet ve şiddet yoluyla devlet otoritesini yeniden sağlamıştır.
- Anadolu ve eyaletlerdeki isyanları bastırdı. Böylelikle devlet otoritesini güçlendirdi.
- Devlet adamlarından gerilemenin sebeplerini öğrenmek için risaleler istedi. En meşhuru Koçi Bey Risalesi'dir. Fakat yaptığı ıslahatlar kendi dönemiyle sınırlı kalmıştır.

Bağdat Seferi (1638-1639)

- İran, Osmanlı-Avusturya savaşlarını ve iç isyanları fırsat bilerek sık sık Osmanlı topraklarına saldırıyordu.
- 1623 yılında İran Bağdat'ı ele geçirmiştir.
- Tahta geçişinin ilk yıllarında çocuk yaşta olması sebebiyle bu konuyla ilgilenemeyen IV. Murat 1635 yılında yaptığı seferiyle **Revan**'ı ele geçirmiştir.
- 1638 **Bağdat** seferiyle de Bağdat İranlılardan geri alınmıştır.
- IV. Murat, Bağdat Fatihisi olarak anıldı.
- İran üzerine iki sefer düzenledi. Bu seferler sırasında Anadolu'daki Celaliler ortadan kaldırılmış, emniyet ve güvenlik sağlanmıştır.
- Tımarlar eskiden olduğu gibi savaşlarda yararlılık gösterenlere verilmiştir.
- Yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması bugünkü Türk-İran sınırını büyük oranda belirlemiştir. Zağros Dağları sınır oldu.
- İran'ın isteği üzerine Kasrı şirin Antlaşması imzalandı (1639). Buna göre;
  - Bağdat, Osmanlı'ya, Revan ve Azerbaycan İran'a bırakıldı.
  - Zağros dağları, iki ülke arasında sınır oldu.
  - Kasrı şirin Antlaşması, bugünkü Türkiye-İran sınırını belirlemiştir.

Osmanlı- Lehistan İlişkileri

- Rus Kazaklarının Karadeniz'de Türk sahillerine ve Rumeli'de Tuna kıyılarına saldırıları, Osmanlı-Lehistan ilişkilerinin bozulmasına neden oldu.
- Kırım kuvvetlerinin Rus Kazaklarının üzerine akın yapması kararlaştırıldı. Ancak, bu sırada İran ile ilişkilerin bozulması nedeniyle Kırım kuvvetlerinin İran'a gönderilmesi yüzünden Lehistan seferi gerçekleştirilemedi.
- 1630'da Özi Beylerbeyi Mustafa Paşa, Lehistan ile bir antlaşma yaptı. Ancak, barış dönemi uzun sürmedi. İki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması sonucu, Osmanlı kuvvetleri Lehistan'a girdi. Osmanlı kuvvetlerinin Lehistan'a girmesi üzerine, İstanbul'a gelen Leh elçisi, IV. Murat tarafından

kabul edildi. Ancak anlaşma sağlanamadı. Bunun üzerine IV Murat, sefere çıkmaya karar verdi (1634). Lehistan, işin ciddiyetini anlayınca, öne sürülen anlaşma koşullarını kabul etti.

• **Buna göre;**

- Lehistan, Rus Kazaklarının Osmanlı topraklarına saldırılarını önleyecek,
- Esirler karşılıklı olarak değiştirilecek
- İki ülke arasında ticaret özendirilecekti.

Islahatçı Sadrazamlar

a-Kuyucu Murat Paşa

- I. Ahmet devrinde sadrazam olmuştur.
- Celali isyanlarına karşı sert tedbirler aldı. Bunun için birçok isyancıyı idam ettirdi.

b-Tarhuncu Ahmet Paşa

- IV. Mehmet zamanında sadrazam oldu.
- Tarhuncu Ahmet Paşa'nın ıslahatları şunlardır:
  - Tarhuncu maliyeyi düzeltmek için miri mal kimde ise hazineye aldı.
  - **İltizam** ve **dirlik** sisteminde düzenlemelere gitti.
  - Hazineye borcu olan kişilerden bu borçları tahsil etti.
  - Bütçe açığının saray masraflarının çokluğundan ve lüzumsuz harcamalardan kaynaklandığını görerek bunları azaltmaya çalıştı.
  - Yersiz verilmiş görevleri kaldırdı.
  - Osmanlıda **ilk defa resmi devlet bütçesini** hazırladı.
  - Divan üyeleri ve bazı yöneticilerden hazineye para aktardı.
- Çıkarı elden giden kimselerin faaliyetleri sonucunda, Tarhuncu Ahmet Paşa idam edilmiştir.
- “Şehzade Süleyman'ı padişah yapmak istiyor” diyerek, **IV. Mehmet**'e duyurunca, **Tarhuncu Ahmet Paşa** idam edildi.

c- Köprülü Mehmet Paşa

- Tarhuncu Ahmet Paşa'nın öldürülmesinden sonra, yine iç karışıklıklar çıkmış, Venedikliler Çanakkale Boğazı'nı kapatmışlardı.
- Devletin bu güç anında, Valide Turhan Sultan'ın teklifi üzerine, sadrazamlık Köprülü Mehmet Paşa'ya önerildi. Köprülü bu görevi belirli şartlarla kabul etti. Böylece **şart koşarak sadrazam** olan ilk kişi olmuştur. Bu **şartlar şunlardır**:
  - Sunacağı önerilerin kabul edilmesi
  - Devlet memurlarının atanmasında ve görevden alınmasında, kendisine baskı yapılmaması
  - Sadrazamlık görevine hiç kimsenin karışmaması
  - Kendisi ile ilgili bir şikâyet olursa, soruşturma yapılmadan cezalandırılmaması
- Köprülü Mehmet Paşa “**Köprülüler Dönemi**” diye anılan dönemi başlatmıştır

•Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa Faaliyetleri:

- Yönetim konusunda ihmalleri görülenleri cezalandırdı.
- İlk iş olarak ilmiye sınıfı ile uğraştı. Ulemaya nasihatlerde bulundu.
- Devletten haksız yere alınan paraları kesti.
- Erdel'deki isyanı bastırdı.
- Savaştan kaçan yeniçerileri cezalandırdı.
- Sipahilerin ayaklanmalarını Yeniçerilerin yardımıyla bastırdı.
- Devletin gelir ve giderlerini dengeleyerek maliyeyi düzenledi.
- Devlet kadrolarına işin ehli olan kişileri atadı.
- Bozcaada ve Limni'yi alarak, Çanakkale Boğazı'nı Venedik kuşatmasından kurtardı.
- Girit'teki orduya yardım gönderdi.
- Erdel isyanını bastırdı.
- Halep Valisi Abaza Hasan Paşa isyanını bastırıp, isyancıları idam ettirdi.

d- Köprülü Fazıl Ahmet Paşa

- Babası Köprülü Mehmet Paşa'dan sonra sadrazam oldu.
- Maliyeye önem vererek bütçe açığını kapattı.
- Orduyu disiplin altına aldı.
- Orduyu düzenledi ve özellikle **topçu sınıfına** özel önem verdi.
- Venediklilerden Girit adasını aldı.
- Avusturya'dan Uyvar kalesini alıp, Vasvar Antlaşmasını (1664) imzaladı. Antlaşma ile Avusturya Savaşlarına son verdi.
- IV. Mehmet ile Lehistan seferine çıkarak Bucaş Antlaşmasını imzaladı. Bucaş Antlaşması ile Podolya'yı Osmanlı topraklarına kattı.
- Girit'e giderek Kandiye kalesini alarak Girit'in fethini tamamladı.
- Osmanlı Devleti'ni hemen hemen XVI. Yüzyıldaki gücüne ulaştırdı.

e- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

- II. Viyana kuşatmasındaki başarısızlığı yüzünden idam edildi.

f- Köprülü Fazıl Mustafa Paşa

- 1683 yılında II. Viyana yenilgisinin ardından Avrupa devletleri ile birleşerek Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçti.
- II. Süleyman dönemi sadrazamıdır.
- Fazıl Mustafa Paşa, yönetim, askeri ve mali alanda ıslahat yaparak devletin iç işlerini halletti.
- 1691 yılında Avusturya üzerine sefere çıktı fakat sefer sırasında vurularak öldü.

ğ- Amcazade Hüseyin Paşa

- Kutsal İttifak savaşlarına son vererek Karlofça (1699) ve İstanbul Antlaşmalarını (1700) imzaladı.
- 1697 yılında Osmanlı Devleti Zenta'da Avusturya'ya yenildi.
- II. Süleyman dönemi sadrazamı ve Köprülü Mehmet Paşa'nın yeğenidir.
- 1699 yılında imzalanan Karlofça ve 1700 yılında imzalanan İstanbul Antlaşmaları ile Osmanlı Devleti ilk defa toprak kaybetti.
- Köprülü Sülalesinin iş başında olduğu dönem, Osmanlı Devleti'nin Duraklama içinde Yükselme Dönemi'ni yaşadığı yıllar oldu.

XVII. Yüzyıl Islahatlarının Genel Özellikleri

- Bu dönem ıslahatları gelişme aşaması bulamamış düşünce aşamasında kalmıştır.
- Kuvvet ve şiddet yolu ile ülkede asayişin sağlanması yoluna gidilmiştir.
- Avrupa'daki gelişmeler takip edilememiştir.
- Islahatlarda Avrupa örnek alınmamıştır.
- Yönetim, hukuk ve teknik alanlarda ıslahat yapılmamıştır.
- Duraklamaya çözüm olmadı.
- Islahatların ağırlık noktasını ordu ve ekonomi oluşturur.
- Yapılan ıslahatlar daha çok askeri alanda yapılmıştır.
- Islahatlara yeniçeriler, devlet adamları, saray kadınları ve ulema engel olmaya çalışmıştır.
- Yeniçeri, ulema ve halkın tepkisi ile karşılaşmıştır.
- Baskı ve şiddet yolu ile devlet otoritesi sağlanmak istenmiştir. Ancak bu yol, ıslahatların halk tarafından benimsenmesine engel olmuştur.
- Nedenleri araştırılmadan sorunlara çözüm arandığı için kalıcı çözümler bulunamamıştır.
- Islahatların öncülüğünü padişah ve devlet adamları yapmış ve ıslahatlar şahıslara bağlı kalmıştır.

9. Tımar Sisteminin Bozulması

- Tımar sistemi, bir kısım asker ve devlet görevlilerine belirli bölgelerden vergi kaynaklarının tahsis edilmesi ve buna karşılık olarak onlardan devlet için hizmet beklenmesi usulü idi. Böylece çok işlevli bir uygulama gerçekleştirilmiş oluyordu.
- Devletin tahsis ettiği, miktarı belirlenmiş vergi kaynağına genel olarak **dirlik** denirdi.

- Devlet birçoğu aynı olarak alınmakta olan vergileri toplayıp merkezi hazineye aktarmak gibi ikinci bir işlemden kurtulmuş oluyor ve böylece vergileri kaynağında toplama işlemini görevlilere bırakıyordu.
- Ayrıca bu görevliler, bir yandan kendilerine vergileri tahsis edilmiş bölgeyi, yani dirlik alanını yöneterek önemli bir örf görevini yerine getiriyor, diğer yandan da çağrıldığı anda besledikleri askerleriyle birlikte savaşa katılıyorlardı. Devlet böylece ordusunun asıl bölümünü bu **eyalet** atlı askerleriyle (Tımarlı Sipahi ve Cebelü) oluşturmuş oluyordu.
- Ayrıca hem yönetici hem de asker olan dirlik sahipleri üreticiyi koruyup kollama yoluyla üretime de katkıda bulunmuş oluyordu.
- Osmanlı Devleti'nde tımar sistemi 16.yüzyılın sonlarına doğru bozulmaya başladı. Bu dönemde tımar toprakları kanunlar çiğnenerek rüşvet karşılığında askerlikle ilgisi olmayan kişilere verildi. Böylece dirlikler, devlete hizmetle elde edilen ve askeri, siyasi, sosyal, ekonomik faydalar sağlayan gelir kaynakları olmaktan çıkarak nüfuzlu kimselerin elinde para ile alınıp satılabilen birer kar aracı haline geldi.
- Tımar sisteminde ilk bozulmalar, 17. yüzyılda görülmeye başlandı.
- Tımarların hak edenlere değil, rüşvet karşılığı başkalarına verilmesi bozulmanın temel sebebidir.
- Merkezî otoritenin zayıflığı bu haksızlığın önüne geçemedi.
- Haksızlığa uğrayanlar isyanlar çıkardı ve Celâli ayaklanmalarına sebep oldu.
- Tımar sisteminin bozulmasıyla üretim azaldı.
- Üretimin azalması devletin vergi gelirlerini azalttı.
- Vergi gelirini artırmak isteyen devlet halka ağır vergiler getirdi.
- Bu durum karşısında köylü, toprağını terk etmek zorunda kaldı.
- Ekonomik sıkıntılar yaşayan devlet, İşsizlik ve göç gibi yeni sosyal sorunlarla da karşı karşıya kaldı.
- Şehirlere göç eden köylüler, iş bulamayınca eşkıyalık faaliyetlerinde bulunarak, şehirlerde güvenlik problemlerini ortaya çıkardılar.
- Tımar sisteminde bozulmalar, askerî teşkilatta da bozulmalara neden oldu. Sistem sayesinde hazineden para çıkmadan hazır bir ordu kuruluyordu.
- Sipahi yetiştirilemeyince devlet, ücretli asker (**Sekban**) almak zorunda kaldı. **Sekban** denilen bu kişiler, savaş zamanı asker, barış zamanında işsizdi. İşsiz kaldıklarında halktan haraç alıyorlardı.
- Tımar sisteminin bozulmasıyla ülkede asayiş ve güven ortamı da yok oldu.

a. İltizam ve Mukataa

- **İltizam**, Fatih Sultan Mehmet zamanında, tımar dışında kalan bölgelerde vergi toplamak için geliştirilmiş bir düzendir. Bir bölgenin kanunla belirlenmiş vergisini toplayıp hazineye yatırma işidir.
- Osmanlı Devleti'nde tımar sistemi içine yerleştirelemeyen faaliyetlerin gerektirdiği parayı hazineye intikal ettirebilmek için tımar sisteminin yanında bir de **iltizam sistemini** uygulanmıştır.
- **İltizam usulü**, kanunların saptadığı vergileri, yükümlülerden toplama ve devlet hazinesine intikal ettirme görevinin, açık artırma yoluyla ve belli şartlarla havale edilmesi sistemidir.
- İhale ile belirlenen sistemde vergi kaynağı olan araziye **mukataa**, ihale sistemine **iltizam**, vergi toplama işini yapana da **mültezim** denirdi.
- Mültezimler, aldıkları bölgenin vergisi peşin öder, sonra da gidip o bölgedeki vergileri kendisi toplardı. Devlet böylece nakit sıkıntısını da gidermiş olurdu.
- Mültezim üzerine aldığı görevi yerine getirirken, belli bir miktarı da geçimi için alıkoyardı.
- Mültezim de aynı tımar sahibi gibi, vergiye konu olan faaliyeti yapan zümreleri ve bölgeyi bu açıdan yöneten kişiydi ve dirlik sahibinin hakları ona da tanınmıştı. Bu bakımdan bu iki uygulama birbirini tamamlıyordu.

b-İltizam Uygulamasının Sonuçları

- 16.yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen dönemde mukataaların Osmanlı toprakları içindeki payı oldukça düşüktü. Ancak aynı yüzyılın sonlarına doğru devletin nakit para ihtiyacının artmasına bağlı olarak bu durum değişti.

- Devlet hızla artan giderleri karşılamak amacıyla dirlikleri mukataa haline getirip iltizama vermeye başladı.
- Böylece, Tımar usulü önemini kaybedince ayanlar iltizam topraklarını almaya başlamışlar ve böylece hem yönetici hem de vergi toplamaya yetkili kişiler konumuna gelmişlerdir.
- Tımar sistemi zayıflayınca, eyalet ve sancaklarda yönetici konumundaki paşalar, işleri bu kez kendi kapılarında topladıkları ve adına **sarıca sekban, levent** denilen askerlere gördürmeye başladılar. Savaş dışında boş kalan bu askerler problemler çıkarmaya başladılar. Celali isyanların çıkışında etkileri olmuştur.
- Tımar sistemi bozulunca reaya da toprağını terk etmeye başlamıştır. Bunlara **Çift bozan** denmiştir. Tımar sistemi önemini yitirince reaya yeni vergiler konulmaya başlamıştır.

10. XVII. YÜZYILDA AVRUPA'DA SİYASİ DURUM

Merkantilizm

- Bu yeni ekonomik anlayışa göre ülkeler ne kadar çok madene ve paraya hâkimse o kadar zengindir.
- Zengin statüsünde olmak isteyen Avrupalılar iç ve dış ticarete önem verdiler. Bu durum hammadde ve Pazar arayışına yol açmış bu da sömürgeciliği doğurmuştur

a- Avrupa'nın Genel Durumu

- 17.yüzyılda Avrupa'da mutlak monarşiler daha da güç kazandı. Ayrıca coğrafi keşiflerin etkisiyle ekonomik yönden gelişen İngiltere, Fransa, İspanya, Hollanda ve Portekiz arasındaki sömürgecilik yarışı hızlandı.
- Diğer yandan Avrupa yıllarca süren mezhep savaşları nedeniyle siyasi çalkantılar içinde kaldı. Bu dönemde Prusya ve Rusya gibi devletler Avrupa sahnesinde yer almaya başladılar.
- Rönesans ve Reform hareketleriyle modernleşen Avrupalı devletler, 17. yüzyıldan itibaren merkezî otoritelerini artırarak daha güçlendiler.
- Coğrafi keşiflerle zenginleşen ve Aydınlanma Çağı ile ilerleyen Avrupalı devletlerarasında din merkezli savaşlar yaşanmıştır.

b- Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)

- Otuz Yıl Savaşı, 1618 ile 1648 yılları arasında yapılan ve Avrupa devletlerinin çoğunun katıldığı savaşlar dizisidir.
- Katolik devletlerle, Protestan devletlerarasında 30 yıl süren savaştır.
- Temelinde, bir Protestan-Katolik mücadelesi olsa da savaşan devletlerin çoğu dinsel değil siyasi amaçlar için savaşmıştır.
- Bu savaş Alman İmparatoru II. Ferdinand'ın ülkesinde mezhep birliğini sağlamak amacıyla Protestanlığı ortadan kaldırmak istemesi üzerine çıktı.
- Alman İmparatoru II. Ferdinand, savaşların ilk aşamasında Almanya'daki Protestan prenslikleri ve onu destekleyen Danimarka ve İsveç krallıklarını yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Almanya'nın tek yönetim altında birleşerek güçlenmesinden çekinen Fransa, Katolik olmasına rağmen İsveç ve Hollanda ile ittifak kurarak Protestanların yanında savaşa girdi.
- Bundan sonra Protestanların lehine gelişen savaş Almanya'nın yenilgisiyle sonuçlandı.
- **Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ile İspanya**, Katolik olan Fransa, İsveç, Danimarka ve Hollanda'ya karşı mağlup oldular.
- Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na bağlı prensliklerin farklı taraflarda savaşması sebebiyle bir iç savaş niteliği de taşıyan savaş sonucunda **1648** yılında **Vestfalya Antlaşması** imzalanarak Avrupa halkına mezhep seçme özgürlüğü verildi.
- Almanya'yı oluşturan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu her biri hükümran olan birçok küçük devlete ayrılmıştır, İmparatorluk makamının yetkileri ise çok kısıtlanmıştır.
  - Savaş sonrasında Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu dağıldı.
  - İspanya güç kaybetti.
  - Topraklarını genişleten Fransa güç kazandı.

- Kazandığı zaferle gücü artıran Fransa kralı 14. Lui; “Devlet demek, ben demektir” diyerek mutlakiyet anlayışını katı bir şekilde uygulayacağını gösterdi.

Vestfalya Barışı

- Otuz Yıl Savaşı'nı bitiren bir dizi antlaşma Vestfalya Barışı olarak bilinir.
- 30 Yıl Savaşı, Avrupa'nın gördüğü son büyük din savaşıdır.
- Habsburglara karşı Protestanları destekleyen Katolik Fransa örneğinde olduğu gibi artık devletlerin çıkarları, dinsel bağlılıklarının önüne geçmiştir. Bu açıdan Vestfalya Barışı ile modern diplomasi ve uluslararası ilişkiler esaslarının temelleri atılmıştır.
- Vestfalya Barışı ile Ogsburg Barışı hükümleri yenilendi ve Kalvenizm mezhebi, Roma-Germen İmparatorluğu'nda kabul edilen mezheplerden biri oldu.
- Vestfalya Barışı ile Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu içindeki prenslikler, hemen hemen bağımsız siyasal birimler oldular.
- Üye devletlerin rızası olmadan İmparator vergi ve asker toplayamayacak, kanun koyamayacak ve savaş ilan edemeyecek olması, İmparator'un siyasal otoritesinin kalmadığını ortaya koyuyordu.
- Daha sonra Fransız yazar Voltaire'in de söyleyeceği gibi Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu artık “ne kutsal ne Romalı, ne de imparatorluktu”.
- İngiltere, Otuz Yıl Savaşları'na katılmamıştı.
- Elizabeth, merkezi otoriteyi güçlendirmeye çalıştıysa da 1640'taki isyanlar sonrasında parlamenter sisteme geçiş yapmak zorunda kaldı.
- Meşrutiyet'e geçen İngiltere, cumhuriyet yönetiminin de ilk adımlarını attı.
- Hollanda ve İsviçre Otuz Yıl Savaşları sonrasında bağımsızlıklarını ilan ettiler.
- Avusturya, XVII. yüzyılda gücünü korumaya devam etti.
- İsveç, Otuz Yıl Savaşları'nda galip tarafta idi ve gücünü artırdı. İsveç, Pomeranya'yı alarak Almanya'ya doğru genişlemiş oldu.
- Lehistan, taht kavgaları ve Rusya'nın genişlemesi nedeniyle gücünü koruyamadı.
- Hollanda'nın bağımsızlığı resmen tanınarak Hollanda ile İspanya arasındaki Seksen Yıl Savaşları sona erdi.
- İspanya, 17. yüzyılda sömürgelerinin büyük bir kısmını kaybetti.
- İsviçre'nin bağımsızlığı tüm taraflarca tanındı.
- Fransa Metz, Toul ve Verdun'u alarak Almanya'ya doğru genişledi.
- Rusya, özellikle Çar I. Petro ile beraber güçlü bir devlet olma yolunda ilerlemeye başlamıştır.
- Artık Avrupa, kendi yasalarına göre davranan, kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını izleyen, istediği tarafta yer alan, ittifaklar kuran ve bozan modern bağımsız devletlerden oluşacaktır.
- Günümüz devletlerarası sistem Vestfalya ile kurulmuştur.

11.XVII. YÜZYILDA AVRUPA'DA BİLİM VE TEKNİK

- Avrupa'da Rönesans ve Reform ile modern düşünce ortamı oluşurken akıl ön plana çıkmaya başladı. Bu sayede modern bilimin temelleri atıldı. Teknik alanda önemli gelişmeler yaşanmaya başladı. Halk ve yöneticiler bilimsel faaliyetleri takip etmeye başladı. Bilim ve teknik alandaki gelişmeler sanat dallarını da etkiledi. Avrupa'daki skolastik felsefenin yerini özgür düşünce aldı. Bilimsel çalışmaların daha rahat yapılabilmesi için bilimsel akademiler açıldı.
- Yapılan bilimsel çalışmalar sonunda bu dönem, Akıl Çağı olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemdeki çalışmalar Avrupa'da sanayinin hızla gelişmesini sağladı. Gelişen sanayi bir sonraki yüzyılda yaşanacak olan Sanayi İnkılabı'nın da zeminini hazırlamıştır. Sanayisi gelişen Avrupa devletleri, dünya siyasetinde daha sözü geçen bir güç haline geldi.
- Keşiflerin ve sömürgeciliğin sağladığı zenginlik, ilmi araştırmalar için daha çok para harcanması imkânını getirdi.
- Modern bilimim temeli atıldı. Araştırmalar, daha çok pratik bilgiler çevresinde yoğunlaştı.

- Teknolojik uygulamalar, halkın günlük yaşayışını yakından ilgilendirmeye başladı. Bilimin milletlerarası boyutu genişledi. Müspet bilimlerin gelişmesi hızlandı. Bacon ve Newton gibi bilim adamlarının bilim metodundaki çalışmaları bilim hayatının canlanmasında önemli rol oynadı.

- Avrupa’da Rönesans ve Reform sonrası modern bir düşünce ortamı oluştu.
- Akıl ön plana çıktı.
- Modern bilimin temelleri atıldı.
- Araştırmalar, daha çok pratik bilgiler çevresinde yoğunlaştı.
- Bilimin milletlerarası boyutu genişledi.
- Müspet bilimlerin gelişmesi hızlandı.
- Bacon ve Newton gibi bilim adamlarının bilim metodundaki çalışmaları bilim hayatının canlanmasında önemli rol oynadı.
- Teknik alanda önemli gelişmeler yaşandı.
- Teknolojik uygulamalar, halkın günlük yaşayışını yakından ilgilendirmeye başladı.
- Halk ve yöneticiler, bilimsel gelişmeleri takip etmeye başladılar.
- Skolâstik düşüncenin yerini, özgür düşünce aldı.
- Bilimsel çalışmaların daha rahat yapılabilmesi için akademiler açıldı.
- Keşiflerin ve sömürgeciliğin sağladığı zenginlik, ilmi araştırmalar için daha çok para harcanması imkânını getirdi.

17. Yüzyılda Bilime Yön Veren Avrupalı Bilim İnsanları

- **Kopernik:** Polonyalı astronom ve matematikçi. Dünyanın güneş etrafındaki dönüşüyle ilgili çalışmalar yaptı.
- **Galileo:** Modern fiziğin ve teleskopik astronominin kurucularındandır. Gezegenlerle ilgili çalışmalar yaptı.
- **Bacon:** İngiliz filozof ve devlet adamıdır. Doğayı deney ve gözlemle kavramaya çalışmıştır.
- **Kepler:** Alman gök bilimci, fizikçi ve matematikçidir.
- **Pascal:** Fransız matematikçi, fizikçi ve düşünürdür. Hesap makinesi, üçgenler ve sıvıların kararsızlığını araştırdı.
- **Newton:** İngiliz fizikçi, matematikçi ve astronomdur. Yerçekimi, diferansiyel, integral, renkler ve optik üzerinde araştırmalar yaptı.
- Yapılan bilimsel çalışmalardan ötürü bu dönem Avrupa’da Akıl Çağı olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmalar, Avrupa’da sanayinin hızla gelişmesini sağladı.
- Gelişen sanayi, 18. yüzyılda Sanayi İnkılabına zemin hazırladı. Sanayisi gelişen Avrupalı devletler, dünya siyasetinde daha sözü geçen bir güç haline geldi.

B. IV. MEHMET DÖNEMİ (1648-1687)

- IV. Murat’ın ölümünden sonra yerine **I. İbrahim** geçti. I. İbrahim içerde isyanlarla dışarda ise Venedik’le uğraştı.
- Akdeniz’deki Müslüman ticaret gemilerine saldıran korsanların sığınağı durumundaki Girit Adası’nın fethini emretti.
- I. İbrahim Girit kuşatması devam ederken 1648’de çıkan bir yeniçeri isyanı ile tahttan indirilerek yerine yedi yaşındaki oğlu IV. Mehmet getirildi.

1. IV. MEHMET DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

a-Osmanlı- Venedik İlişkiler:

- Osmanlı Devleti daha önceki yıllarda Ege adalarını Venedik’ten almıştı.
- Girit hala Venedik’in elinde idi. Girit Adası stratejik konumu ile Akdeniz’deki Osmanlı hâkimiyetini tehdit ediyor, korsanlara da sığınaklık teşkil ediyordu.
- 1645-1669 yılları arasında devam eden seferlerle Girit Adası ele geçirildi.

- Böylece Doğu Akdeniz’ deki Osmanlı hâkimiyeti güçlendirildi. Ancak Osmanlı deniz gücünün, Avrupa denizciliğine göre geri kaldığı da anlaşılmıştır.

b. Osmanlı –Avusturya İlişkileri (1663-1664 Savaşları)

- **Erdel Beyi Rakoçi**’nin isyan etmesi, Avusturya’ya sığınması ve Avusturya’nın Erdel işlerine karışması üzerine sefere çıkan **Fazıl Ahmet Paşa** Avusturya’yı yenilgiye uğrattı ve **Uyvar kalesini** ele geçirdi.
- **1664** yapılan **Vasvar Antlaşması** ile **Uyvar** ve **Neograd kaleleri** Osmanlılarda kalacak Avusturya Erdel işlerine karışmayacaktı. Bu seferle Türk gücü Avrupa’da yeniden hissedildi.

c. Lehistan’la İlişkiler

- **1672 yılında** Lehistan’ın Osmanlı himayesindeki **Ukrayna Kazaklarına saldırması** ile başlayan savaş **Bucaş Antlaşması** ile sona ermiştir.
- Podolya ve Ukrayna Osmanlı Devleti’ne bırakılmıştır. (1676).
- Bucaş Osmanlı Devleti’nin toprak kazandığı son antlaşmadır.
- Batıda en geniş topraklara ulaşılmıştır.

ç. Rusya ile İlişkiler

- XVII. yüzyılda Osmanlı-Rusya ilişkileri, Dinyeper (Özi) kazakları yüzünden başladı.
- Rusya tarafına geçmeleri üzerine **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa**’nın çıktığı sefer sonucunda **Çehrin kalesi** alındı.
- Dinyeper nehrinin sağ tarafındaki yerler Osmanlılarda, **Kiev** şehri Ruslarda kalacak şekilde antlaşma yapıldı (1681).
- **Çehrin** ya da **Bahçesaray antlaşması** (1681) Rusya ile yapılan ilk siyasi antlaşmadır.

d. II. Viyana Kuşatması

- Orta Macaristan’da durumunu güçlendirmek isteyen Katolik Avusturya egemenliğinde bulunan Protestanlara baskı yapmaya başlamış; bunun üzerine Macarların lideri **Tökeli İmre** Osmanlılara sığınarak Osmanlılardan yardım istedi.
- 1683 yılında yapılan seferle Viyana kuşatıldı.
- Kuşatmanın uzaması, Lehistan’dan yardım gelmesi ve Kırım kuvvetlerinin bu yardıma engel olmamaları yenilgiyi hazırlamıştır.

Osmanlı-Avrupa (Kutsal İttifak) Savaşı

- Viyana Bozgunu, Papa’nın da teşvikleriyle Rusya, Avusturya, Lehistan, Venedik ve Malta arasında Avrupa ittifakına (**Kutsal İttifak**) yol açmıştır.
- 16 yıl devam eden savaşlarda Osmanlı Devleti başarılı olamamış; **Karlofça Antlaşması** ile **Avusturya’ya** Banat ve Temeşvar dışında Macaristan ve Erdel’i, **Venedik’e** Mora ve Dalmaçya kıyılarını, **Lehistan’a** Podolya ve Ukrayna’yı, **Rusya’ya** İstanbul Antlaşması ile Azak kalesi ve çevresini bırakmıştır. Rusya İstanbul’da elçi bulundurma hakkını da elde etti.
- **Karlofça Antlaşması** ile Osmanlı Devleti’nin Orta **Avrupa’daki hâkimiyeti sona** ermiştir.
- Osmanlı Devleti Avrupa’dan geri çekilmeye başladı. İlk defa geniş miktarda toprak kaybetti. Bu olay tarihçiler tarafından Osmanlı Devleti’nde **Gerileme Devri’nin** başlangıcı kabul edilir.

3. XVII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ’NDE KÜLTÜR, BİLİM, SANAT VE MİMARİ

- XVII. yüzyıl Avrupası’nda özellikle bilim ve sanat alanında önemli gelişme ve değişimler yaşanırken Osmanlı Devleti’nde aynı paralellikte seyreden bir gelişim görülmemektedir.
- Yine de bilimsel faaliyetler devam etmektedir.
- **Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Nabi, Naima, Nef’i, İtri, Karacaoğlan** bu dönemde yetişmiş bilim adamı ve şairlerdir.

4. ÜNİTE: 18. YÜZYILDA DEĞİŞİM VE DİPLOMASİ

A. 18. YÜZYILDA AVRUPA DEVLETLERİ VE OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

1. 18. Yüzyılda Genel Durum

- XVIII. yüzyıl, Avrupa Tarihi devletlerarası politika ve çıkar çatışmalarında diplomasi ve ittifakların ön plana çıktığı bir dönemdir. Bu ittifakların oluşumunda dini birliktelikler ve devletlerin milli çıkarları belirleyici olmuştur.
- Avrupa Devletleri **Makyavelizm** olarak bilinen ‘amaca ulaşmak için her türlü araca başvurma’nın uygun olduğu’ anlayışıyla hareket etmişlerdir.
- XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti bir yandan kaybettiği toprakları geri alma mücadelesi verirken, diğer yandan da Avrupa Devletleri arasındaki rekabetten yararlanarak çıkarlarını korumaya çalışmıştır.

2. 18.Yüzyılda Devletler

a. Fransa

- Fransa, 1756-1763- Yedi Yıl Savaşlarında İngiltere’ye kaybettiği toprakları ele geçirmeye ve İngiltere’ye üstünlük sağlamaya çalışıyordu.
- Fransız İhtilali sonrası yayılan milliyetçilik ve demokrasi fikirlerinden dolayı mutlakiyetçi devletlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır.
- Fransa, çıkarları söz konusu olduğunda Mısır’a saldırmaktan ve Rusya ile Osmanlı aleyhine **Tilsit Antlaşması**’nı imzalamaktan geri durmamıştır.
- **Tilsit Antlaşması, 1807** yılında Fransa ile Rusya arasında imzalanan antlaşmadır. Bu antlaşmaya göre Rusya, Avrupa’da Fransa’nın yanında yer alacak, buna karşılık Fransa da Rusya ile Osmanlı Devleti arasında arabuluculuk yapacaktı

b. İngiltere

- İngiltere, Osmanlı topraklarının başka devletlerin eline geçmemesi için 1791’den itibaren Osmanlı topraklarının bütünlüğünden yana bir politika izlemiştir. Bu politika 1878 yılına kadar devam etmiştir.

c. Avusturya

- Osmanlı Devleti ile Orta Avrupa ve Balkanlarda mücadele halinde olan Avusturya Rusya’nın da Balkanlarda egemen olmak istemesi ile 1791’den sonra Osmanlı Devleti ile barış siyaseti izlemeye başlamıştır.

ç. Rusya

- Petro’nun yaptığı reformlarla güçlenen Rusya ülkesini batıya açmak için Baltık Denizi kıyısında Petersburg şehrini kurdu. (1703)
- Sıcak denizlere inmek, Ortodoksları himaye ve Fransız İhtilali’nden sonra da **Panslavizm politikası** izlemiştir.
- Fransa ve İngiltere’nin Osmanlı ülkesinde izlediği yayılmacı politikalarında Osmanlı ülkesi yanında yer almıştır.

d. Osmanlı Devleti

- 18.yüzyılın ilk yıllarında Karlofça ve İstanbul Antlaşmalarıyla kaybettiği toprakları geri alma siyaseti izledi.
- Osmanlılar bu konuda Venedik ve Rusya karşısında başarı kazandıysa da Pasarofça Antlaşması’yla yeni topraklar bırakmak zorunda kaldılar. Bundan sonra **Osmanlı** devlet adamları kaybedilen toprakları geri alma politikasından vazgeçerek batılı devletlere karşı **diplomasiye** öne çıkaran **barışçı bir politika** izlemeye başladılar.
- Ayrıca Batı’nın gerisinde kaldıklarını görerek Avrupa ülkelerindeki gelişmelere ayak uydurmaya çalıştılar.

B. III. AHMET DÖNEMİ (1703-1730)

Kaybedilen Toprakları Kurtarma Çabaları

a. Osmanlı-Rus İlişkileri Savaşı ve Prut Antlaşması (1711)

- **Poltava Savaşı**’nda Ruslara yenilen İsveç kralı XII. Şarl (Demirbaş) kaçarak Osmanlı topraklarına sığındı.
- Rusya kaçan İsveç kralını yakalama bahanesi ile Osmanlı topraklarına girdi.
- Petro’nun Osmanlıya bağlı Eflak ve Boğdan beylerini Osmanlıya karşı kışkırtması
- İsveç Kralı Şarl’ın Osmanlı padişahını Rusya’ya karşı kışkırtması
- Osmanlı Devleti’nin **İstanbul antlaşması** (1700) ile kaybettiği toprakları geri almak isteyen Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş ilan etti. (1711)
- Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa, Rus ordusunu **Pрут nehrinde** kısırdı. Zor durumda kalan Rus Çarı Petro barış istemek zorunda kaldı.
- Yeniçeri askerlerine güvenemeyen Baltacı Mehmet Paşa, Rus ordusunu yok etmek yerine, onlar ile Prut Antlaşması’nı imzaladı (1711).
- **Pрут Antlaşmasının Maddeleri:**
  - İstanbul Antlaşması ile Rusya’ya bırakılan Azak kalesi ve çevresi Osmanlı Devleti’ne geri iade edilecek,
  - Rusya, İstanbul’da daimi bir elçi bulunduramayacak,
  - Rusya, Lehistan’ın iç işlerine karışmayacak
  - İsveç kralı serbestçe ülkesine dönebilecek,

• Prut Antlaşmasının Önemi:

- Osmanlı Devleti İstanbul Antlaşması ile Rusya’ya kaptırdığı yerleri geri aldı.
- Prut Antlaşmasındaki başarı, Karlofça Antlaşması ile kaybedilen yerlerin geri alınabileceği umudunu artırmıştır.

b. Osmanlı-Venedik, Avusturya İlişkileri ve 1715-1718

Pasarofça Antlaşması (1715-1718)

• Nedenleri:

- Osmanlı Devleti’nin Karlofça Antlaşması ile Venedik’e kaptırdığı yerleri, geri almak istemesi,
- Karadağ isyanını destekleyen Venedik, Mora’da da Rumlara baskı yapıyordu.
- Venediklerin baskısı altında ezilen Mora halkının (Rumların) Osmanlıdan yardım istemesi,
- Venediklilerin Osmanlı ticaret gemilerine saldırımları,

- Karlofça’da kaybettiği yerleri geri almak isteyen Osmanlı Devleti **Venedik’e** savaş açtı.
- Sadrazam Silahtar Ali Paşa kısa sürede Mora’yı Venediklilerden geri aldı.
- Osmanlı Devleti’nin bu başarısından korkan Avusturya, Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti.
- Osmanlı Devleti, yeniçerilerin disiplinsizliği yüzünden Avusturya karşısında başarılı olamadı.
- Avusturya Belgrat’ı ele geçirerek Sırbistan üzerine yürüdü. Osmanlı Kuzey Sırbistan, Belgrad, Küçük Eflak ve Temeşvar’ı kaybetti.
- Yeni sadrazam Damat İbrahim Paşa, **Avusturya** ve **Venedik** ile **Pasarofça** Antlaşması imzalandı (1718).

• Pasarofça Antlaşmasının Maddeleri:

- Eflak’ın batısı, Belgrad, Sırbistan’ın kuzeyi Avusturya’ya bırakılacak
- Mora Yarımadası, Osmanlılara bırakılacak
- Arnavutluk, Hersek ve Dalmaçya kıyıları Venedik’e bırakılacak,

• Pasarofça Antlaşmasının Önemi:

- Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti’nde Lale Devri başladı.

- İlk kez Çelebi Mehmet zamanında başlayan Osmanlı-Venedik Savaşları kesin olarak sona erdi.
- Karlofça Antlaşmasında kaybedilen Mora geri alındı. Ancak Belgrad Avusturya'ya bırakıldı.
- Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya açılan kapısı konumundaki Belgrad'ın elden çıkmasıyla Balkanlar Avusturya tehlikesine karşı açık hale gelmiştir.
- Yeni toprakların kaybedilmesi üzerine Osmanlı Devleti dış politikasını değiştirmiş savunmaya yönelik bir politika izlemeye başlamıştır.

Osmanlı-Rusya-Avusturya Savaşları ve Belgrad Antlaşması (1736-1739)

•Nedenleri:

- Rusya'nın Lehistan'ın iç işlerine karışması
- Pasarofça Antlaşmasından sonra Rusya ile Avusturya arasında gizli bir ittifak kurulması
- Rusların Kırım'a girmeleri ve Bahçesaray'ı yakıp yıkmaları,
- Osmanlı-İran Savaşlarında Kırım Hanının Osmanlıya göndereceği yardımın Rusya tarafından engellenmesi

• Bu nedenler ile savaş başladı.

• Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya'ya karşı başarılar kazandı.

• Fransa'nın da arabuluculuk etmesi sonucunda Avusturya ve Rusya ile ayrı ayrı **Belgrad Antlaşması** imzalandı (1739).

•Belgrad Antlaşmasının Maddeleri:

- Ruslar savaşta aldıkları yerleri geri verecek
- Azak kalesi Ruslarda kalacak ancak Ruslar bu kaleyi yıkacak
- Rusya, Karadeniz ve Azak Denizinde savaş gemisi ve tersane bulunduramayacak
- Avusturya, Pasarofça Antlaşması ile aldığı yerleri geri verecek (Banat hariç)

•Belgrad Antlaşmasının Önemi:

- Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda imzaladığı son kazançlı antlaşmadır.
- Karadeniz'in Türk gölü olduğu son kez kabul edilmiştir.
- Fransızları arabuluculuğundan dolayı Fransızlara verilen kapitülasyonlar sürekli hale getirildi (1740).
- Bu başarıda Humbaracı Ahmet Paşa'nın askeri alandaki ıslahatları etkili olmuştur.
- Osmanlı Devleti, Pasarofça Antlaşması ile Avusturya'ya kaptırdığı yerleri (Banat hariç) geri aldı.

Osmanlı-Rus Savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması (1768-1774)

•Nedenleri:

- Rus Çariçesi II. Katerina'nın Kırım'ı, Kafkasları ele geçirmek istemesi,
- Rus Çariçesi Katerina'nın Lehistan'daki taht mücadelelerine karışması üzerine, Lehlilerin Osmanlıdan yardım istemesi,

• Baltık Denizi ve İngilizlerin de yardımı ile Cebelitarık'tan Akdeniz'e gelen Rus donanması Çeşme önlerinde Osmanlı donanmasını yakmıştır (**Çeşme Bozgunu 1770**).

• **Kartal Meydan Muharebesinde** 180 bin kişilik **Osmanlı** Ordusu, 30 bin kişilik Rus Ordusu karşısında **ağır bir yenilgi** aldı.

• Bu olayları duyan Padişah III. Mustafa kederinden ölmüştür.

• Tahta geçen Padişah I. Abdülhamit barış istemiş, Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır (1774).

•Küçük Kaynarcanın Maddeleri:

- Kırım bağımsız olacak
- Rusya, Karadeniz'de donanma bulundurabilecek ve Rus ticaret gemileri boğazlardan serbestçe geçebilecek,
- Ruslara da kapitülasyonlar verilecek,

- Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş tazminatı verilecek
- Rusya, Osmanlı Devletindeki Ortodoksların haklarını koruyacak

• Küçük Kaynarca Antlaşmasının Önemi:

- Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda imzaladığı en ağır antlaşmadır.
- Ortodoksları himaye hakkını elde eden Rusya, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma fırsatı bulmuştur.
- İlk defa halkı Müslüman olan bir ülke Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır. (Kırım)
- Osmanlı Devleti ilk defa savaş tazminatı ödedi
- Karadeniz Türk gölü olmaktan çıkmıştır.
- Ruslar ilk kez kapitülasyonlardan yararlanmaya başladı.
- Balkanlar ve Boğazlar Rus tehdidine açık hale gelmiştir.

Osmanlı-Rusya-Avusturya Savaşları

Ziştovi Antlaşmaları (1791)

• Nedenleri:

- 1-Gizli antlaşma yapan Rusya ve Avusturya'nın, Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşması
- 2-Rus Çariçesi II. Katerina, bağımsız olan Rusya'ya girerek burayı işgal ettiğini duyurdu.

• Bu nedenler ile **I. Abdülhamit** Rusya'ya savaş ilan etti.

• Avusturya Rusya'nın yanında savaşa girdi. Fransa'da ihtilal çıkması üzerine Avusturya, Osmanlı Devleti ile **Ziştovi Antlaşmasını** imzalayarak savaştan çekildi (**1791**).

• Bu antlaşma ile Avusturya aldığı yerleri geri vermiştir.

• Ziştovi Antlaşmasının Önemi:

- Kanuni Devri'nde başlayan Osmanlı-Avusturya Savaşları kesin olarak sona ermiştir.

Yaş Antlaşmaları (1792)

• Ziştovi Antlaşmasından sonra yalnız kalan Rusya, Osmanlı Devleti ile **Yaş Antlaşmasını** imzalamıştır (**1792**).

Yaş Antlaşmasının Maddeleri:

- Osmanlı Devleti Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu kabul edecek,
- Dinyester Irmağı iki ülke arasında sınır olacak

Yaş Antlaşmasının Önemi:

- Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Yıkılış Dönemi başladı.
- Osmanlı Devleti, Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu resmen kabul etti.

c. Osmanlı-İran İlişkiler

• Rus Çarı I. Petro, özellikle Prut Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yenilerek Karadeniz ve Balkan topraklarında genişleyemeyeceğini anlayınca yönünü İran'a çevirdi.

• İran'ın karışıklık içinde olduğunu öğrenen Rus Çarı I. Petro bu karışıklıktan yararlanarak İran'a girdi ve İran'ın kuzeybatı eyaletlerini ele geçirdi.

• Osmanlı Devleti Rusya'yı bölgeden uzaklaştırmak ve yayılışını engellemek amacı ile İran Seferi'ne çıktı. İran'ın Kafkasya topraklarına girerek Rusya'nın daha güneye inmesini engelledi.

• Fransa'nın araya girmesi sonucu, **Rusya ile İstanbul Antlaşması** (1724) imzalandı.

• Bu antlaşmaya göre İran'ın Kafkasya toprakları iki ülke arasında paylaşıldı. İran'ın kuzeyi Rusya'ya, batısı Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.

• Bu paylaşımı kabul etmeyen İran ile Osmanlı Devleti arasındaki savaşlar 1779 yılına kadar devam etti.

• **1732'de Ahmet Paşa Antlaşması, 1736'da İstanbul Antlaşması** imzalandı.

- **1746** yılında da **Kerden Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşmalarda Kasr-ı Şirin Antlaşması esas alınmıştır.
- Buna göre, Zağros Dağları sınır kabul edildi. Böylece günümüze kadar süren dostluk dönemi başlamıştır.

C. 18. YÜZYILDA AVRUPA'DA DÜŞÜNCE VE EKONOMİ ALANINDA GELİŞMELER

- Rönesans ve Reform hareketleri Avrupa'nın düşünce yapısını etkilemişti.
- Bu hareketlerden sonra bilim, düşünce ve ekonomi gibi alanlarda büyük gelişmeler yaşandı.
- Bunun sonucunda skolastik düşünce sistemi yıkıldı.
- Bu sebeple XVII. yüzyıla Akıl Çağı, XVIII. yüzyıla Aydınlanma Çağı denmiştir.

AYDINLANMA ÇAĞI

- Avrupa'da 18. yüzyılda ortaya çıkmış, bilim ve düşünce alanında meydana gelen bir atılım dönemidir.

Sonuçları

- **Newton** fizik ve matematik alanında çalışmalar yaptı.
- **Kopernik** Dünya'nın Güneş etrafında dolaştığını ispatlamıştır.
- **Galile** Dünya'nın yuvarlak olduğunu ispatladı.
- **Dekart** geometriyi geliştirmiştir.
- **Mozart, Bah** gibi ünlü besteciler yetişmiştir.
- **Jan Jack Russo** baskıcı düşüncelere karşı çıkarak demokrasinin doğmasında katkıda bulunmuştur.
- Pek çok düşünce sistemi değişmiş yerini akılcı düşünce almıştır.
- Aydınlanma Çağı'ndaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler Sanayi İnkılabının temellerini oluşturmuştur.
- Avrupa'da düşünce hayatında değişimler Rönesans'la başlamıştı.
- 17. ve 18. Yüzyıllarda insan ve toplum hayatında, müspet ilimlerde, felsefe ve dünya görüşünde, hukuk ve iktisatta yeni anlayışlar ortaya çıktı.
- Bu dönem felsefesi akli esas almış, devlet ve hukuk alanında etkili olmuştur.

RÖNESANS ve REFORM

Rönesans

- 15. ve 16. yüzyıllarda önce İtalya'da başlayan ve daha sonra Avrupa'da yayılan edebiyat, güzel sanatlar ve bilim alanındaki gelişmeler, yenilikler ve anlayışlara "Yeniden Doğuş" anlamında Rönesans denilmiştir.

Rönesans'ın Nedenleri

- Ortaçağ'ın sonlarına doğru kültür ve sanatta önemli bir birikimin oluşması.
- Avrupa'nın İspanya'da Endülüs Emevi Devleti ve Sicilya aracılığı ile İslam Medeniyeti'ni tanınması.
- Matbaanın geniş kullanım alanına girmesiyle yeni buluş ve düşüncelerin yayılması.
- Avrupa'da kültür ve sanat faaliyetlerini destekleyen, bilim adamları ve sanatkarları himaye eden varlıklı kişilerin (mesenlerin) ortaya çıkması.
- Coğrafi Keşiflerden sonra zenginleşen Avrupa'da, sanattan ve edebiyattan zevk alan bir sınıfın ortaya çıkması.
- Antikçağ (Eskiçağ) eserlerinin incelenmesi.
- İstanbul'un fethinden sonra Bizanslı bazı bilginlerin İtalya'ya göç ederek eski Yunancayı öğretmeleri ve eski eserleri tanıtmaları.

- Rönesans, 14. yüzyılın sonlarında İtalya'da başlamıştır. Rönesans'ın ilk önce İtalya'da başlamasında; İtalya'nın coğrafi konumu, ekonomik durumu, dini ve tarihi önemi, siyasal durumu ve İslam Medeniyetinden etkilenmesi önemli rol oynamıştır.
- İtalya'da Rönesans, 14. yüzyılın sonlarında Hümanizma ile başlamıştır. Hümanizma; Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak alan ve Ortaçağ'ın skolastik düşüncesine karşı Avrupa'da doğup gelişen felsefe, bilim ve sanat görüşü, insanlık sevgisini en yüce amaç ve olgunluk sayan bir doktrindir.
- İtalya'da Eski Çağ'dan kalan antik eserleri incelemek ve benzerlerini yapabilmek amacıyla akademiler kurularak Yunanca, Latince ve İbranice metinler incelendi. Hümanizma, insanın kendini tanımasına, yasalarını yapmasına ve haklarını korumasına zemin hazırlamıştır.

Rönesans'ın Sonuçları

- Avrupa ülkelerinde bilim, sanat, edebiyat alanlarında yeni bir dünya görüşü ortaya çıktı.
- Skolastik düşünce yıkıldı. Düşüncede serbest bir ortam doğdu.
- Deney ve gözleme dayanan pozitif düşünce ortaya çıktı.
- Kilise zayıfladı. Bu durum Reform Hareketlerini başlattı.
- Bu döneme kadar bilim, sanat ve medeniyet alanlarında İslam Ülkeleri öncülük yaparken, Rönesans hareketleriyle Avrupa Ülkeleri öne geçti.
- Avrupa'da insan faktörü öne çıktı. İnsanlar kendi haklarına sahip çıkmaya başladılar.

REFORM

- Katolik Kilisesi'nin bozulması ve dini amaçlardan uzaklaşması üzerine 16. yüzyılda Almanya'da başlayarak diğer Avrupa Ülkelerine yayılan dini alandaki yeniliklere Reform denilmiştir.

Reform'un Nedenleri

- Katolik Kilisesi'nin bozulması ve ıslahat fikrinin yayılması.
- Hümanizm sayesinde Hristiyanlığın kaynaklarına inilmesi, İncil'in milli dillere çevrilerek temel ilkelerin ortaya konulması.
- Matbaanın yaygınlaşması ile okuma-yazma bilenlerin artması üzerine Katolik Mezhebi'nin sorgulanmaya başlanması.
- Endülüjans sorununun ortaya çıkması, para karşılığında kilisenin günahları affetmesi.
- Rönesans hareketlerinin etkisi.
- Reform hareketlerinin ilk defa başladığı Almanya'da siyasal birlik olmaması ve Almanya'daki prenslerin dinde yenilik isteyenleri desteklemesi.

- 1517'li yıllarda Reform düşüncesi Almanya'da Martin Luther tarafından ortaya atıldı. Sonunda Luther'in görüşleriyle Protestanlık mezhebi doğdu. Protestanlar ve Katolikler arasında mücadeleler Ogsburg Antlaşması ile sona erdi (1555). Buna göre; Protestanlık Mezhebi ve Kilisesi kesin olarak kabul edilmiştir.

- Alman prensleri istedikleri mezhebi seçme ve kendi topluluklarına kabul ettirme konusunda serbest oldular. Prensler, kendi ülkelerinde din işlerinin mutlak hâkimi haline geldiler. Prenslerin mezheplerini kabul etmeyen Almanların başka yerlere göç etmesine izin verildi. Almanya'da başlayan Reform hareketleri İngiltere, Fransa, İsveç, Norveç ve Danimarka gibi ülkelere de yayılmıştır.

Reform'un Sonuçları

- Avrupa'da mezhep birliği bozuldu. Katolik ve Ortodoks Mezhepleri yanında Protestanlık, Kalvenizm ve Anglikanizm mezhepleri ortaya çıktı, mezhepler arasında çatışmalar başladı.
- Din adamları ve kilise, eski itibarını kaybetti.
- Katolik Kilisesi, kendisini yenilemek ve düzenlemek zorunda kaldı.
- Eğitim-öğretim faaliyetleri kiliseden alınarak laik bir eğitim sistemi kuruldu.
- Katolik Kilisesi'nden ayrılan ülkelere kilisenin mallarına ve topraklarına el konuldu.

- Papa ve kilisenin Avrupa Ülkelerinin kralları üzerindeki etkisi sona erdi ve Avrupa'da siyasi bölünmeler yaşandı. Çünkü Ortaçağ'da Papa, Avrupa krallarına taç giydirecek onları krallıklarını onaylıyor ve yönlendirebiliyordu. Papanın bu gücü kaybetmesi, Haçlı Seferleri'nin düzenlenmesini engellemiştir.
- Katolik kalan ülkelerde yeni mezheplerle mücadele etmek amacıyla Engizisyon Mahkemeleri kuruldu.
- Protestan krallar ve prensler, din işlerinin mutlak hakimi oldular.
- Reform hareketleri, Avrupa'yı siyasi yönden zarara uğratmıştır. Şarlken'in Osmanlı Devleti üzerine yapmayı planladığı Haçlı Seferi bölünmelerden dolayı gerçekleşmemiştir.
- Mezhep savaşları, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerlemesini kolaylaştırmıştır.
- Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Gayrimüslimlerin büyük çoğunluğu Hristiyan'dı. Osmanlı Devleti bunlara inanç ve din konularında serbestlik tanıyarak geniş haklar verdi. Osmanlı'da dini bakımdan bağımsız olan Hristiyan Toplumu, Avrupa'daki mezhep kavgalarından etkilenmedi. Bunda Osmanlı Devleti'nin Hristiyan halkı kilisenin suiistimallerine karşı koruması etkili olmuştur.

Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)

- Reformun sonucu olarak ortaya çıkmıştır.
- Katolik Alman İmparatoru ile Protestan Alman Prensleri arasında başlayan savaşlara; Fransa, İsveç, Danimarka ve İspanya'da katılmıştır. (İspanya Almanya'nın yanında)
- Fransa Katolik olmasına rağmen Almanya'nın güçlenmesini önlemek için Almanya'nın karşısında yer almıştır.
- Bu savaşlar sonunda Alman İmparatoru yenilmiş, Protestan Alman Prensleri kazanmıştır.

1648 Westfalya Antlaşması

- Protestanlık Almanya'da tamamen serbest bırakılmıştır.
- Almanya birçok PRENSLİĞE bölünmüştür.
- Fransa, Almanya'dan ALSES LOREN bölgesini almıştır.
- 1609'da kurulmuş olan Hollanda'nın BAĞIMSIZLIĞI onaylandı.
- **Not:** Bugünkü Almanya'nın temelleri atıldı. (Küçük prensliklerden Prusya Dükalığı)
- **Not:** Protestan adı, PAPA ve KATOLİK KİLİSESİNİN uygulamalarının PROTESTO edilmesinden gelmektedir.

1555 Ogsburg Antlaşması

- Protestan Alman prensleri ile Katolik Alman imparatoru arasında yapılmış olup, PROTESTANLIK resmi din olarak kabul edilmiştir.

1598 Nant Fermanı

- Kalvenizm, Fransa'da serbest bırakılmıştır.

30 Yıl Savaşları (Almanya'da REFORM)

- Martin Luther önderliğinde başlayan hareket direk Kiliseyi hedef almaktaydı. Çünkü mevcut İncil'le Kilisenin uygulaması tersti. Papa, Luther'i Afroz etti.
- Luther İncili Almanca'ya çevirdi ve yaydı.
- Sonuçta 30 Yıl Savaşları Almanya'da başladı.

Yedi Yıl Savaşları (1756–1763)

- Avusturya Veraset Savaşları sonunda yapılan Ekslaşapel Antlaşması Avrupalı Devletleri memnun etmedi.
- Yedi Yıl Savaşları önce Avrupa'da; Fransa, Avusturya, Prusya, Rusya ve Alman prenslikleri tarafından yapıldı. Savaş daha sonra İngiltere'nin katılımıyla Okyanuslara ve Sömürgelelere yayıldı.
- Yedi Yıl Savaşları daha sonra İngiltere-Fransa savaşına dönüştü ve savaş kazanan taraf İngiltere oldu.

1863 Paris Antlaşması

- Fransa, Amerika ve Hindistan'daki sömürgelerini İngiltere'ye bıraktı.
- **Not:** Yedi Yıl Savaşları sonunda Fransa zayıflamış İngiltere toprak bakımından çok zenginleşmiştir. Bu savaşlar Fransa'da İhtilalin başlamasına neden olmuştur. İngiltere'de ise Amerika'da bulunan 13 Kolonisi ile arasının açılmasına neden olmuştur. Prusya ise Avrupa'nın en güçlü Kara Devleti haline gelmiştir.

2. Sanayi İnkılabı ve Sonuçları

- 18. yüzyılın sonlarında ilk olarak İngiltere'de başlayıp, tüm dünyaya yayılan teknolojik gelişmelere “**Sanayi İnkılabı**” denir.

❖ Sonuçları

- İnsan gücünün yerini **makine gücü** almış, küçük imalathaneler yerlerini **büyük fabrikalara** bıraktı.
- **Üretim** arttı ve **işçi** sınıfı ortaya çıktı.
- **Hammadde** ve **Pazar** arayışı başlamış buda **sömürgeciliği** daha da hızlandırmıştır.
- Pazar ve hammadde arayışı, **devletlerarası rekabete**, bu rekabet **bloklaşmaya**, neticede I. ve II. Dünya **savaşlarına** neden olmuştur.
- Sanayileşmeye paralel olarak **yeni düşünce akımları** ortaya çıktı. (Kapitalizm, sosyalizm, Liberalizm)
- Yeni kanalların açılması (**Panama** ve **Süveyş Kanalı**) ticareti canlandırdı.
- Köylerden **şehirlere nüfus** akını başladı.
- İlk defa İngiltere'de başladı.
- Osmanlı Devleti kapitülasyonların da etkisiyle açık Pazar haline geldi.

Avrupa'da Sömürgeciliğin Gelişimi

- Sömürgecilik önce Avrupa Devletlerinin Uzak Doğu zenginliklerini Avrupa'ya taşımaları ile başladı.
- Sanayi İnkılabı, XIX. Yüzyılda Avrupa'da hammadde, Pazar ve işgücü ihtiyacını artırdı. Bu durum sömürgecilik faaliyetlerinin başlamasına ve dünya da yaygınlaşmasına yol açtı.
- Avrupa Devletleri askeri güçleri sayesinde Asya, Amerika ve Afrika'da sömürgeler meydana getirdiler. Dünyanın yüzde seksen beşe yakını sömürge haline geldi.

6. SANAYİ İNKILABI'NIN OSMANLI DEVLETİ'NE ETKİLERİ

- Coğrafi keşiflerle zenginleşen Avrupalılar; artan tüketim eğilimlerini, elde ettikleri altın ve gümüşle Osmanlı pazarlarından karşılayınca esnaf hammadde bulmakta zorlandı.
- Sanayii inkılâbı sonucu bol ve ucuz, üstelik kapitülasyonlar nedeniyle düşük gümrüklü Avrupa mallarıyla Osmanlı esnafı rekabet edemedi.
- Lonca teşkilatı olumsuz etkilendi. Üretimdeki payları azaldı, zamanla teşkilat dağıldı.
- Daha önceleri dışarıya mamul madde satan Osmanlı Devleti zamanla yarı mamul, bir süre sonra da hammadde satmaya başlamıştır. Dolayısıyla kar hadleri düşmüştür.

Karşı Tedbirler: Sanayii Islah ve Geliştirme Çabaları

- Sanayi hammaddelerinin ihracını yasaklamıştır.
- Gelişmiş teknolojiyle yeni imalathaneler açmıştır.
- Islah-ı Sanayii Komisyonu kurarak, esnaf birliklerini canlandırmaya ve onları şirketleşmeye çalışmıştır. (1860-1873)

Ç. Rusya'nın Genişleme Politikası ve Osmanlı- Rus İlişkileri

a. 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı

- Rusya'nın Lehistan işlerine karışması, Kırım'a saldırıp yağma etmesi ve İran savaşlarına katılmak isteyen Kırım kuvvetlerine Kabartay'dan geçiş için izin vermemesi üzerine Osmanlı Rusya'ya savaş ilan etti.
- Rusya ile ittifak halinde olan Avusturya'da savaşa katıldı. Yapılan savaşlarda Osmanlı Devleti galip geldi ve **Belgrad Antlaşması** (18 Eylül 1739) yapıldı. Buna göre;
  - Avusturya Pasarofça Antlaşması ile aldığı yerleri geri verdi.
  - Azak kalesi yıkılmak şartıyla Rusya'ya bırakılmıştır.
  - Rusya Azak denizinde savaş ve ticaret gemisi bulunduramayacaktı.
  - **Not:** Belgrad Antlaşması **Osmanlı Devleti'nin kazançlı** olarak yaptığı **son antlaşmadır**.
- Belgrad Antlaşmalarının Osmanlı lehinde yapılmasında aktif rol oynayan **Fransa** yeni bazı kapitülasyonlar almıştır. **Bu kapitülasyonların en önemli özelliği; yenilenmesine gerek duyulmaması, yani sürekli olmasıdır (1740).**
- Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda, Avrupa'nın yeni devletlerinden biri olan **Prusya** ile de bazı ilişkilerde bulundu. Avusturya'ya karşı giriştiği mücadelede Osmanlı Devleti ile iş birliği yapmak istedi. **1761** yılında **Prusya** ile bir **ticaret antlaşması** yapılmıştır. Bu yakınlaşma, **1787 yılında başlayan Osmanlı-Rusya ve Avusturya** savaşları sırasında iki devlet arasında bir ittifak yapılmasına imkân hazırladı.

b. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı

- Rusya, Lehistan'ın iç işlerine karışarak kendi adayını zorla kral seçtirmiştir. Buna karşı çıkan Leh milliyetçileri Osmanlı Devleti'ne sığınarak yardım istemişlerdir. Onları takip eden Rusların Osmanlı topraklarına girmeleri bazı Lehlileri ve Türkleri öldürmeleri üzerine Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etti.
- Yapılan savaşlarda Osmanlı Devleti başarılı olamadı.
- Ruslar kısa sürede Eflak ve Boğdan'ı ele geçirdi. Kırım'ı işgal etti. Rus donanması Baltık denizinden Akdeniz'e geçerek Mora' da Rumların ayaklanmasına yol açmıştır. 1770 yılında **Çeşme**'de (çeşme bozgunu 1770) Osmanlı donanmasını yaktı.
- Başarılı olamayan Osmanlı Devleti **Küçük Kaynarca Antlaşmasını** (1774) imzalamıştır.
- **Bu antlaşmayla;**
  - Kırım Hanlığı bağımsız olacak, din işlerinde halife olan Osmanlı padişahına bağlı kalacak;
  - Azak kalesi ve Kabartay Bölgesi Rusya'ya verilecek;
  - Besarabya, Eflak, Boğdan, Ege adaları ve Gürcistan Osmanlılarda kalacak;
  - Rusya, İstanbul'da sürekli bir elçi bulunduracak, bu elçi büyük devletlerin elçilerine tanınan ayrıcalıklardan yararlanacak,
  - Kapitülasyonlardan Rusya'da yararlanacak,
  - Rusya istediği yerde konsolosluk açabilecek ve İstanbul'da bir Ortodoks kilisesi kurabilecek;
  - Karadeniz ve Akdeniz'de serbestçe ticaret yapabilecekti.
  - Rusya'ya savaş tazminatı ödenecekti.
- **Bu antlaşma ile**
  - Rusya'nın istediği yerde konsolosluk açabilmesi, Balkanları Rus tehlikesine karşı açık hale getirmiştir.
  - Karadeniz' deki Osmanlı hâkimiyeti sona erdi.
  - İlk defa bir Müslüman belde elden çıkmıştır.
  - Ortodoksların himayesini alması Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma fırsatı vermiştir.

D. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN KURULMASI VE FRANSIZ İHTİLALİ (1789)

İngiltere'de Demokrasi Hareketleri

- 1215 yılında **Magna Carta** ile Kral, halkın onayını almadan vergi toplamayacağını, hiç kimseyi kanunsuz olarak hapse veya sürgüne mahkûm etmeyeceğini bildirdi. 17.yüzyıla kadar süren bu yönetim, bazı kralların mutlakiyeti yeniden oluşturmaları üzerine sona erdi.
- 1689 yılında İnsan Hakları Bildirisi'nin (Bill of Rights) yayınlanması ve parlamentonun açılması ile meşruti idareye yeniden geçildi.

1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN KURULMASI (1783)

- Yedi Yıl Savaşları'ndan galip çıkmasına rağmen büyük kayıplara uğrayan İngiltere, yeni vergiler koydu. Koloniler buna tepki gösterdiler.
  - 1774'de koloni temsilcileri I. Filedelfiya Kongresi'ni toplayarak İngiliz Hükümeti'nden;
    - * Koloni meclislerinin onayı alınmadan vergi konulmamasını ve ticareti engelleyici yasaların kaldırılmasını istediler. Fakat İngiltere bu istekleri reddetti. Bu kongre aynı zamanda Amerikalı kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.
  - İstekleri reddedilen koloni temsilcileri 1776'da 2. Filedelfiya Kongresi'ni toplayarak savaşa karar verdiler. George Washington'u başkomutan seçtiler. Aynı zamanda bağımsızlık ilan eden koloni temsilcileri "**Bağımsızlık ve İnsan Hakları Beyannamesi**"ni de yayınladılar (4 Temmuz 1776).
  - Bağımsızlık ve İnsan Hakları Beyannamesi'ne göre:
    - İnsanların doğuştan devredilemez ve vazgeçilemez birtakım hakları vardır.
    - Yaşama Özgürlük
    - Mutluluğu arama hakkı.
    - Bu hakları, kuvvetini halktan alan ve halkın arzusıyla işbaşına gelen hükümetler korur.
    - Hükümetler bu hakları çiğnediği takdirde, yerine yenisini koymak milletin hakkı ve ödevidir. Bu bildirideki düşünceler dünyaya yeni bir yönetim şekli olan demokrasiyi getirmiştir.
  - İnsan Hakları Bildirisi'nin kabul edilmesinden sonra koloniler ile İngiltere arasında savaşlar başladı.
  - Amerikalılar 1777'de Saratoga'da İngilizleri yendiler. Bu gelişme üzerine Yedi Yıl Savaşları'nda İngilizlere yenilerek kolonilerini kaybeden Fransa, İspanya ve Hollanda'da İngiltere'ye karşı savaşa girdiler.
  - 1781 'de Amerikalılar "York Town" savaşında bir İngiliz ordusunu teslim aldılar.
  - İngiltere yenildi ve barış istedi.
  - İngiltere, **1783**'de imzalanan **Versay Antlaşması** ile kolonilerin bağımsızlığını tanıdı.
  - Versay Antlaşması, Almanya'nın I. Dünya Savaşı sonunda imzaladığı Antlaşma ile aynı adı taşımaktadır.
  - Koloniler bağımsızlıklarını kazandılar; fakat yeni rejimin ne olacağı tartışmaları yüzünden 1783 - 1787 tarihleri arasında koloniler birbirleriyle savaştılar.
  - Savaş, merkezi cumhuriyetçileri mağlup eden federalistler kazandı.
  - Bağımsızlıklarını kazanan koloniler kendi aralarındaki sıkıntıları çözdükten sonra 1787 yılında bir anayasa kabul ederek Federal Cumhuriyeti kurmuşlardır.
  - 1787'de koloniler bir kez daha toplanarak; laik ve federal Cumhuriyet Anayasası'nı kabul ettiler (III. Filedelfiya Kongresi). Böylece **George Washington** başkanlığındaki ABD'nin kuruluşu sağlanmıştır.
  - ABD'deki bu gelişmeler, 1789 Fransız İhtilali'nin başlamasında da etkili olmuştur.

Monrea Doktrini:

- Amerikan başkanı Monrea (1817-1825) bir bildiri yayımlayarak Amerika'nın Avrupa'nın siyasi işlerine karışmayacağını Avrupa'nın da Amerika kıtasına müdahalelerine izin vermeyeceğini ilan etti.
- Amerika bu doktrinle yalnızlık politikası uygulamıştır.
- Avrupa'daki kargaşaya karışmayıp ekonomisini güçlendirmiş, Orta ve Güney Amerika'da etkisini artırmıştır.

2. FRANSIZ İHTİLALİ (1789)

a. Sebepleri

- Krallık rejiminin baskısı ve yönetimdeki bozukluk
- Halkın; soylular, rahipler, burjuvalar ve köylüler olmak üzere sınıflara ayrılması
- Fransız aydınlarından Monteskiyö, J.J. Russo, Volteir gibi filozofların etkisi
- Amerika'da bağımsızlık mücadelesinin sonunda insan haklarıyla ilgili bir bildiri yayınlanması

- İngiltere’de Manga Carta ile başlayan demokratikleşme sürecinin sonunda pek çok hak ve özgürlüklerin elde edilmesi
- İngiltere ile yapılan Yedi Yıl Savaşlarının maliyeyi olumsuz yönde etkilemesi
- Sarayda aşırı israf ve lüksün hüküm sürmesi
- Giderleri karşılamak için halka ağır vergilerin konulması

- **Fransa** Kralı XVI. Lui, Yedi Yıl Savaşları sonucunda boşalan hazineyi doldurabilmek için Etajenero (**Fransız Milli Meclisi**)’yu toplamış halka **yeni vergiler** koymak istemiştir.
- Toplanan Mecliste görüş ayrılığı çıkmış, 1789’da **Etajenero Meclisi**’nde halk, meclisin kontrolünü ele geçirdi.
- **Kral** bu **Meclisi dağıtmak isteyince** halk ayaklanarak siyasi suçluların bulunduğu **Bastil Hapishanesi**’ni basarak siyasi suçluları serbest bıraktı.

b. Sonuçları

- İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi yayınlandı.
- Eşitlik, adalet, demokrasi, insan hakları, milliyetçilik, hürriyet gibi fikirler yayıldı.
- Avrupa devletleri Fransız İhtilali ile yayılan fikirlerin ülkelerine de sıçramaması için Fransa ile mücadele ettiler. (İhtilal Savaşları)
- Milliyetçilik fikrinin yayılması sonucu çok uluslu imparatorluklar parçalandı.
- İmparatorluklar olumsuz yönde etkilendi.
- Mutlak Monarşi yerine egemenliğin halktan geldiği ilkesi kabul edildi.
- Osmanlı Devleti’nin de dağılması hızlandı.
- Yeni Çağ sona erdi, Yakın Çağ başladı.

c. Fransız İhtilali’nin Osmanlı Devleti’ne Etkisi

- Osmanlı Devleti’nde milliyetçilik isyanları başladı.
- Osmanlı Devleti dağılma sürecine girdi.
- Türkçülük denen fikir akımı gelişti.
- Osmanlı Devleti’nde demokrasi hareketleri ve meşruti yönetime geçiş çalışmaları başladı.
- İhtilal sonucunda yapılan **milliyetçilik** akımının etkisi ile Balkanlar’da önce **Sırp**lar daha sonra **Rum**lar olmak üzere birçok millet ayaklanma başlattı. Bunun sonucunda bütün Balkan ülkeleri Osmanlıdan koptu.

- Fransız İhtilalinin Osmanlı Devleti’ne olumlu etkileri de olmuştur.
- En büyük etkisi demokratikleşme ve anayasacılık hareketlerinin Osmanlı toplumunda yayılmaya başlamasıdır.
- Yargı güvencesi, eşitlik, vatandaşlık hakları gibi demokrasinin temel ilkeleri önce Osmanlı aydınları daha sonra ise toplum arasında yayılmaya başladı.
- Osmanlıda fermanların ilanında ve meşrutiyetin kabulünde etkili olmuştur.

ç. Fransız İhtilalinin Avrupa’daki Monarşi ve ve İmparatorluklara Etkisi

Viyana Kongresi (1815)

- Mutlakiyet rejimlerini korumak, milliyetçilik ve bağımsızlık hareketlerine engel olmak için toplanmıştır.
- Napolyon Savaşları ile bozulan Avrupa sınırlarını yeniden düzenlemiştir.
- İngiltere’de meşruti yönetim olmasına rağmen Fransa’nın güçlenmesini istemediği için bu kongreye katılmıştır. Bu konferansta Rusya, İngiltere, Avusturya ve Prusya Dörtlü İttifak’ı meydana getirdiler.
- 1815-1827 yılları arasına Avrupa’da **Restorasyon Dönemi** denir. Napolyon tarafından bozulan Avrupa’ya yeniden düzen verildiği için bu isim verilmiştir. 1827 yılında Navarin’de Osmanlı donanmasının yıkılması ile bu dönem sona ermiştir. Yunan isyanını destekleyen İngiltere ve Rusya

Navarin’de Osmanlı donanmasını yakarken Avusturya ve Prusya bu isyanı desteklememişlerdir. Bu da Restorasyon Döneminin sonunu getirmiştir.

1830 İhtilalleri

- Fransa’da krallık rejimine yeniden dönülmesi hoşnutsuzluk yaratmıştır.
- Kral Meclisi iki defa dağıtmıştır.
- Viyana Kongresi ile oluşturulan düzene karşı Avrupa’da bir tepki oluştu.
- Parlamento sistemine geçiş hızlandı.
- Demokrasi ve liberalizm güçlendi.

1848 İhtilalleri

- Milliyetçilik ve liberalizm hareketi bağımsızlık hareketlerine dönüşmesi, İşçi sınıfının oluşması ve yeni haklar talep etmesi, bu olaya yol açmıştır.
- Sonuçta işçiler yeni haklar kazandılar, bazı milletler bağımsızlıklarını kazandılar, liberalizm ve demokrasi gelişti, yeni anayasalar hazırlandı, esir ticareti yasaklandı, sosyalist fikirler yayıldı, İmparatorluklar iyice sarsıldı.

E. III. SELİM DÖNEMİ (1789-1807)

1. Osmanlı-Rusya, Avusturya, İngiltere ve Fransa Münasebetleri

- Bu dönemdeki ilişkilerde Fransız İhtilali’nin, Rusya’nın Balkanlarda izlediği Panislawist (Panslavizm) politikaların ve Avrupa’daki İngiltere ve Fransa arasındaki rekabetin büyük etkisi olmuştur.

2. 1787-1791 (1792) Osmanlı-Rus, Avusturya Savaşı

- Rus çariçesi II. Katerina’nın Kırım’ı ele geçirmesi (1783), onun Osmanlı topraklarında yayılma arzusunu kamçılıdı. Amacına ulaşmak için Avusturya imparatoru ile gizli bir antlaşma imzaladı. Buna göre Bizans imparatorluğu yeniden kurulacak, başkenti İstanbul olacaktı. Bu durum İngiltere ve Prusya’yı rahatsız etmiştir.
- Bu gelişmeleri haber alan Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş ilan etti.
- Avusturya’da Rusya’nın yanında savaşa girdi.
- Rusya ile yapılan savaşlarda Osmanlı Devleti başarılı olamadı.
- Avusturya ile yapılan savaşlarda bazı başarılar kazandı. Bu sırada Fransız İhtilali çıktığı için Avusturya savaştan çekildi.
- Yapılan Zıştovi Antlaşmasıyla eski sınırlar geçerli oldu. (1791)
- Yalnız kalan Rusya Osmanlı Devleti ile Yaş Antlaşmasını imzalamıştır. (1792).
- Bu antlaşma ile sınır Dinyester nehri sınır olmuş, Kırım’ın Rusya’ya ait olduğu kabul edilmiştir.

4. 1798-1802 Osmanlı-Fransa Savaşı

- **Kompo Formio** antlaşması ile Venedik Avusturya ve Fransa arasında paylaşılmış Yediada ve Arnavutluk’taki bazı limanlar Fransa’ ya düşmüştür (1797). Bu şekilde Osmanlı Devleti ile komşu olan Fransa ihtilal fikirlerini yaydığı gibi, Fransa’ya Osmanlı Devleti’nde yayılma düşüncesine de yol açtı.
- Karada sadece İngiltere’ye karşı başarılı olamayan Fransa, Onun sömürgelerine giden yollarını kontrol ederek etkisiz hale getirmeyi düşündü. Bu amaçla Napolyon Bonapart Mısır’ı işgal etti. Fakat Akka kalesi önlerinde Cezzar Ahmet Paşa komutasındaki Nizam-ı Cedit ordusuna yenildi.
- Bu Napolyon’un ilk yenilgisi, Nizam-ı Cedit’in ilk başarısı idi. Yapılan Paris Antlaşması ile Fransız kuvvetleri Mısır ve Suriye’yi boşalttı (1802).

F. OSMANLI DEVLETİ’NDE DEĞİŞİM VE ISLAHATLAR

1-OSMANLI DEVLET YÖNETİMİNDE DEĞİŞİM

a. Merkez Teşkilatı

• Osmanlı Devlet teşkilatında gerek yönetim alanında gerekse askeri alanda bazı değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerin bir kısmı merkez teşkilatında bir kısmı da taşra teşkilatında olmuştur. Bilhassa tımar teşkilatının bozulması sistemle alakalı birçok alanı etkilemiştir.

• **Şu önemli sonuçları doğurmuştur:**

- Devlet, kapıkulunu çoğaltmak zorunda kaldı. Bu idari, askeri ve mali sistemin işleyişinin zedelenmesine ve kapıkulu kaynağının çeşitlenmesine sebep oldu.
- Sayıları çoğalan kapıkullarına ulufe yetiştirmek güçleşti ve merkezi hazinenin yükü arttı.
- Eyaletlerdeki tımarlı sipahi ile kapıkulu birbirlerine karşı denge unsuru idiler. Birincisi ortadan kalkınca, öteki devlete hükmeder hale gelmiştir.
- Kapıkulunun sayısı artınca, özellikle devşirme kaynaklı olmayanlar, reaya arasında meslek icra etmeye başlamışlar ve yeni bunalımlar yaratmışlardır.
- Reaya asker olmaya özenince toprağı bırakmış, üretim azalmıştır.

• Bu gelişmeleri, XVI. yüzyılın sonlarında bütün Akdeniz dünyasında olduğu gibi, Osmanlı ülkesinde de hızlı bir nüfus artışı ve Avrupa'daki gelişmeler de yakından etkilemiştir. Böylece Osmanlı Devleti, bütün XVII. yüzyıl boyunca yavaş, fakat sürekli bir değişim sürecine girmiş ve temel sistemleri yeni şartlarla karşılaşmıştır. XVI. yüzyılın sonlarında Sokullu Mehmet Paşa'dan itibaren veziriazamlar devlet yönetiminde birinci derecede etkili olmaya başladılar. Divan-ı Hümayun toplantıları XVI. yüzyılda haftada dört güne, XVII. yüzyılda haftada iki güne indirilmiştir.

XVIII. Yüzyıldaki Değişmeler

- XVIII. yüzyılda Divan-ı Hümayun toplantıları üç ayda bir yapılmaya başlanarak eski önemini kaybetti.
- Kubbealtı vezirliği ve Divan-ı Hümayun toplantıları kaldırıldı.
- Veziriazamın konağı Bab-ı Ali adını alarak devlet yönetiminin merkezi haline geldi.
- XVII. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı veraset usulünde belirli bir kural getirilmiş olması (**Ekber ve Erşed**=En yaşlı ve olgun hanedan üyesinin tahta geçişi), padişahlığa geçişte rekabeti ortadan kaldırmış ve padişahların yetiştirme biçimleri de değiştirilmiştir. Sancağa çıkma usulü kaldırılmıştır. En son III. Mehmet sancağa çıkmıştır.) Saray eğitiminin ardından tahta ailenin en yaşlı üyesinin geçmesi, zamanla devlet işlerinin bütünüyle sadrazamlara bırakılması sonucunu doğurmuştur.
- Diplomasinin ön plana çıkması ile Kalemîye önem kazanmaya başlamıştır. **Reisülküttaplık** önem kazanmaya başlarken nişancı önemini kaybetmeye başlayacaktır.

b. Taşra Teşkilatı

- Eyaletler ve sancaklar, arpalık usulü denen bir yolla, yüksek dereceli görevlilere gelir kaynağı olarak tevcih edilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda, eyalet ve sancaklara atanan beylerbeyi veya sancak beyleri yerlerine gitmeyip bir vekil görevlendirdiğinden, makamın gerçek sahibi ile fiili sahibi farklılaşmış ve taşrada yaygın bir vekâlet uygulaması görülmeye başlamıştır. Bu vekil görevliye **müsellim** veya **mütesellim** adı verilmeye başlamıştır.
- Vekiller ilk önce kapı halkından seçilirken zamanla ayan ve eşraftan kimseler seçilmeye başlamış, bu da daha sonra ayanların iyice güçlenmelerine ve nüfuzlu bir zümre olmalarına yol açmıştır. Tımar usulü önemini kaybedince ayanlar iltizam topraklarını da almaya başlamışlar ve böylece hem yönetici hem de vergi toplamaya yetkili kişiler konumuna gelmişlerdir.
- Tımar sistemi zayıflayınca, eyalet ve sancaklarda yönetici konumundaki paşalar, işleri bu kez kendi kapılarında topladıkları ve adına sarıca sekban, levend denilen askerlere gördürmeye başladılar. Savaş dışında boş kalan bu askerler problemler çıkarmaya başladılar. Celali isyanların çıkışında etkileri olmuştur.
- XVIII. yüzyıla kadar devlet, tımar sistemi dışında kalan toprakların gelirlerini açık artırma yoluyla mültezim denen kişilere kiralıyordu. Bu yüzyıldan itibaren iltizam uygulamasından vazgeçilerek vergi kaynaklarının hayat boyu kiralandığı **Malikâne sistemiyle** mukataa topraklar, muaccele denen

satış bedeli karşılığında, hayatı süresince olmak şartıyla kiralanıyordu. Mültezimler genellikle mukataa mahalline yerleşmiş ayanlardı.

- Tımar sistemi bozulunca reaya da toprağını terk etmeye başlamıştır. Bunlara **çift bozan** denmiştir.
- Tımar sistemi önemini yitirince reaya yeni vergiler konulmaya başlamıştır.

2. 18. YÜZYIL ISLAHATLARI

III. Ahmet Dönemi Islahatları (Lale Devri (1718-1730))

- **1718 Pasarofça Antlaşması** ile başlayıp, **1730 Patrona Halil İsyanı** ile sona eren devire **Lale Devri** denir.
- Devrin Padişahı III. Ahmet, sadrazamı ise Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.
- **Pasarofça Antlaşmasından** sonra Osmanlı Devleti, batıda barış siyaseti izlemiştir.

❖ Lale Devri Islahatları:

- Avrupa'ya ilk kez geçici elçiler gönderildi. (Viyana, Paris, Londra v.b).
- Sait Efendi ve İbrahim Müteferrika ilk kez Türk matbaasını kurdu (1727).
- Yalova'da bir kâğıt fabrikası kuruldu.
- Tulumbacılar Bölüğü adı ile ilk kez bir itfaiye bölüğü kuruldu.
- İstanbul'da bir kumaş fabrikası ve çini atölyesi kuruldu.
- İlk kez çiçek aşısı uygulandı.
- İstanbul'un çeşitli yerlerinde pek çok kütüphane açıldı.
- Pek çok doğu klasığı Türkçe'ye çevrildi.
- **Not 1:** Lale Devri Osmanlı Devleti'nde, batının üstünlüğünün kabul edildiği ve batının örnek alınarak ıslahatlar yapıldığı ilk dönemdir.
- **Not 2:** Lale Devri, bu dönemde devam eden Osmanlı-İran Savaşları hariç genelde barışçı bir politikanın benimsendiği devir olmuştur.

❖ I. Mahmut'un Islahatları

- III. Ahmet'ten sonra tahta geçen I. Mahmut ilk iş olarak İstanbul'un asayişini yeniden sağladı.
- Patrona Halil ve arkadaşları yakalanarak idam edildi.
- Aslen bir Fransız olan **Humbaracı Ahmet Paşa**, Topçu ve Humbaracı ocaklarını modern usullere göre yeniden bir düzene soktu.
- Humbaracı Ahmet Paşa orduda **bölük, alay, tabur** sistemini kurdu.
- Avrupai tarzda subay yetiştirmek amacı ile **"Kara Mühendishanesi"** kuruldu.
- **Maliyeyi** düzeltmek amacı ile çalışmalar yapıldı.

❖ III. Mustafa'nın Islahatları

- Fransız **Baron dö Tott** topçu ve istihkâm askerlerini düzenlemeye çalıştı.
- Hafif ve hızlı toplar döküldü.
- **"Sütrat topçuları Ocağı"** kuruldu.
- Haliç'te **"Hendeseane"** adıyla denizcilik ve topçuluk öğretimi yapılan yeni bir okul açıldı.
- Deniz subayı yetiştirmek amacıyla **"Deniz Mühendishanesi"** kuruldu.
- Maliye alanında da çalışmalar yapıldı. III. Mustafa devri 18. yüzyılda maliyenin en iyi durumda olduğu devirdir. Bu dönemde **maliye açık vermemiştir**.

❖ I. Abdülhamit'in Islahatları

- Yeniçeri sayımı yapılarak ulufe sahteciliği önlenmek istendi.
- **Sütrat Topçuları** Ocağını geliştirdi.
- Karadeniz ve Ege kıyılarında yeni tersaneler kuruldu.
- Ordunun subay ihtiyacını karşılamak için **"İstihkâm Okulu"** açıldı.
- Askerlikle ilgili batı dillerindeki eserler Türkçe'ye çevrildi.

- Mali alanda da çalışmalar yapıldı. Temelde iç borçlanma esasına dayana “**Esham Sistemi**” (Esham-ı Tahvilat) kuruldu.

❖ III. Selim’in Islahatları

- III. Selim dönemi ıslahatlarına genel anlamda Nizam-ı Cedit (Yeni düzen) adı verilmiştir.
- Avrupai tarzda “**Nizam-ı Cedit Ocağı**” adı ile bir ordu kurdu.
- III. Selim Nizam-ı Cedit Ocağı’nın ihtiyacını karşılamak için “**İrad-ı Cedit**” adıyla ayrı bir hazine kurdurdu.
- Kara ve Deniz Mühendishanesi geliştirilerek, **Mühendishane-i Berr-i Hümayun** ve **Mühendishane-i Bahr-ı Hümayun** adı verildi.
- Batıdaki bilim, teknik ve siyasi alandaki gelişmeleri takip edebilmek amacıyla Londra-Paris-Viyana-Berlin gibi merkezlerde **daimi elçilikler** kuruldu.
- **Fransızca** okullarda ilk kez **yabancı dil** olarak okutulmaya başlandı.
- **Yerli malı** kullanımı için çaba harcandı.
- **İlk devlet matbaası** kuruldu.

• 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı’nın devam ettiği bir sırada, Nizam-ı Cedit Ordusunun İstanbul’da olmamasını fırsat bilen bazı yeniçeriler, ıslahatların önemini kavrayamayan halk kitlesini de yanlarına alarak **Kabakçı Mustafa** önderliğinde ayaklandılar. İsyancılar Nizam-ı Cedit kışlalarına basarak ocağı dağıttılar. III. Selim’i tahttan indirerek yerine IV. Mustafa’yı padişah ilan ettiler.

18. Yüzyıl Islahatlarının Genel Özellikleri

- 17.yüzyıl ıslahatlarından farklı olarak Avrupa örnek alınmıştır.
- 18. yüzyıl ıslahatları 17. yüzyıl ıslahatlarına göre daha köklüdür.
- Askeri alanda ağırlıklıdır.
- Islahatlar, yapan kişilerin döneminde geçerli olmuş bir devlet politikası haline gelememiştir.
- Islahatlar, yeniçerilerin, halkın ve ulemanın tepkisiyle karşılaşmıştır.
- Yönetim ve hukuk alanında ıslahat yapılmamıştır.
- 17. yüzyıl ıslahatlarına göre daha başarılıdır ama devletin çöküşü önlenememiştir.
- Devlet adamları tarafından yapılmıştır.

a. XVIII. yüzyıl Islahatlarının Amacı ve Özellikleri

- XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa Devletleri karşısında alınan yenilgiler Osmanlı idarecilerinin Avrupa’da meydana gelen gelişmeleri daha yakından tanıma ihtiyacı hissetmelerine neden oldu.
- Bu amaçla XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti, Avrupa başkentlerinde geçici ve daimi büyükelçilikler açma yoluna gitti.
- Avrupa devletleriyle yapılan mücadelede alınan yenilgiler, askeri alanda ıslahat yapılmasına neden oldu.

b. XVIII. Yıl Islahatlarının Osmanlı Toplumuna Etkileri

- XVIII. yüzyılda Avrupa’yla özellikle siyasi ve askeri alanda geliştirilen ilişkiler Osmanlı toplumunu etkilemeye başladı.
- Batı kültürü özellikle Osmanlı yöneticilerini etkiledi.
- Batıya giden elçiler, öğrenciler Ermeni ve Rum gibi azınlıklar Batı kültürünü Osmanlı ülkesine taşıdılar. Kısmen Osmanlı kültürü de batıyı etkilemiştir.

c. 18. Yüzyıl Islahatlarının Osmanlı Kültür ve Eğitim Hayatına Etkileri

- XVIII. yüzyılda Avrupa’dan askeri alanda eğitimci ve danışman getirildi.
- Matbaa ve kütüphaneler açıldı.
- Avrupa’ya öğrenciler gönderildi.
- Yabancı dil eğitimine önem verildi.
- Avrupa’dan Türkçeye eserler tercüme edildi.

ç. XVIII. Yüzyıl Islahatlarının Osmanlı Sanatına Etkileri

- XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı sanatı ve mimarisi Avrupa'nın etkisinde kalmaya başlamıştır.
- Avrupa'da elçi olarak bulunan Yirmi sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin etkisiyle Avrupa mimari tarzı Lale Devri ile birlikte Osmanlı ülkesine girmiştir.
- Barok ve Rokoko tarzı mimari eserler yapılmaya başlamıştır.
- Aynı dönemde Türk müziği de Avrupa'yı etkilemiştir.

V. ÜNİTE EN UZUN YÜZYIL (1800-1922)

XIX. YÜZYIL BAŞLARINDA ASYA VE AVRUPA

İngiltere

- İnsan Hakları Bildirgesi yayınlanmış ve 1689'da Parlamento yeniden açılmıştır.
- XIX. Yüzyılın en güçlü devleti olan İngiltere, büyük bir sömürge imparatorluğu kurmasına rağmen Fransa ile birlikte milliyetçilik düşüncesine sempati ile bakmaktaydı. Çok uluslu devletlerin parçalanmasının sömürgelerindeki hâkimiyetine hizmet edeceğini düşünüyordu.
- 1838 yılında kazandığı ekonomik ayrıcalıkları kaybetmemek ve başka devletlerle paylaşmamak, Hindistan'a giden yolları güven altına alabilmek için böyle davranmıştır. Daha sonra paylaşmadan yana bir politika izlemiştir.
- İngiltere, Almanya'nın birliğini tamamlayıp (1871) sömürge yarışına katılınca kadar (1878) Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana bir politika izlemiştir.

Fransa

- Kanuni döneminde başlayan Osmanlı-Fransız dostluğu XVIII. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir.
- Fransa'nın 1798 yılında Mısır'ı işgal etmesiyle ilişkiler bozulmaya başladı.
- Fransa, sömürgecilikte İngiltere kadar başarılı olamasa da gücünü devam ettiriyordu.
- Fransa Osmanlı topraklarını ele geçirme konusunda fırsat kollamaya başladı.
- Osmanlı toprakları üzerinde diğer devletlerle iş birliğine gidiyordu.
- 1830 yılında Cezayir'i işgal etti.
- 1848 İhtilali sonrasında Fransa'da ikinci cumhuriyet ilan edilmiştir.
- I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı topraklarını paylaşan devletler arasında idi.

Rusya

- XVIII. Yüzyılda Rusya sıcak denizlere ulaşmak için bir yandan Osmanlı Devleti üzerindeki politikalarına ağırlık verirken diğer yandan Orta Asya'ya doğru yayılma politikası izliyordu.
- Akdeniz pamuğunun İngiltere ve Fransa denetiminde olduğunu gören Rusya, Orta Asya pamuğunu kontrol altına almıştır.
- Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Ortodoksların koruyuculuğunu da almıştır.
- Balkanlarda da Panslavizm politikası izleyen Rusya Balkan devletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı kıışkırtmıştır.
- 1877-78 savaşıdan sonra Ermeni meselesinin çıkmasında da etkili olmuştur.
- Rusya I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı topraklarını paylaşan devletler arasında idi.
- Çarlık Rusya'nın yıkılmasından sonra Türk bölgeleri Sovyet Rusya (SSCB) egemenliği altına girmiştir.
- 1991 yılında Rusya'nın dağılması üzerine Türk cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan ettiler.

Avusturya

- Mohaç Meydan Savaşı'ndan sonra Osmanlı-Avusturya ilişkilerinin merkezinde Macaristan yer almıştır.
- Karlofça Antlaşması'ndan sonra Macaristan Avusturya'nın eline geçmiş, Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'daki hâkimiyeti sona ermiştir.

- Bundan sonra Avusturya Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını ele geçirmeye çalışmış ve bu konuda Rusya ile de antlaşma içerisine girmiştir.
- Avusturya'nın politikası Viyana Kongresi'nden sonra değişti (1815). Osmanlı topraklarının bütünlüğünden yana bir politika izlemeye başladı. Özellikle milliyetçilik hareketlerine karşı çıktı. Çünkü kendisi de çok milletli bir imparatorluktu.
- Avusturya, Osmanlı Devleti gibi çok uluslu bir yapıda olduğundan Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirleri (özellikle milliyetçilik) kendisi için tehlikeli görüyordu.
- Orta Avrupa'nın en etkin gücü olan Avusturya ile Rusya arasında Balkan toprakları üzerinde üstünlük mücadelesi başladı.
- Yine XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avusturya, Alman birliğinin sağlanmasında Prusya ile mücadeleye girdi.
- Balkanlarda Rusya ile rekabete girdi. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra yapılan Berlin Antlaşması ile Bosna-Hersek'i Osmanlı Devleti'nden aldı.

Osmanlı Devleti

- Osmanlı Devleti, XVIII. Yüzyıldan itibaren iç ve dış meselelerini kendi başına çözemiyordu.
- XIX. Yüzyılda daha da belirginleşen bu durum Osmanlı Devleti'nin Avrupa Devletleri ile çeşitli ittifaklar kurmasına neden olmuştur.
- Osmanlı toprakları Sanayi İnkılabının ardından hızlanan sömürgecilik faaliyetleriyle başta İngiltere olmak üzere bütün Avrupa devletlerinin iştahını kabartıyordu.

19. YÜZYILDAKİ YENİLİK HAREKETLERİ

XIX. ve XX. Yüzyıl Islahatları Genel Özellikler

- XVIII. ve XIX. yüzyıl ıslahatlarının genelinde 1789 Fransız İhtilali ve onun getirdiği ulusçuluk akımının izleri görülür.
- Sorunların çözümünde Avrupa'ya yakınlaşmanın gerekli olduğu görüldü.
- Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya yaklaşması ile, Avrupalılar azınlıkları kullanarak Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışma fırsatı buldu.
- Sanayi Devrimi sonucunda hammadde ve pazar ihtiyacı artan bazı Avrupa devletleri kapitülasyonları kullanarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya başladı.

Alemdar Mustafa Paşa Islahatları

- IV. Mustafa dönemi sadrazamıdır.
- Kabakçı İsyanından sonra İstanbul'a geldi. Kabakçı Mustafa'yı yakalayarak öldürttü.
- Saraya giderek III. Selim'i tahta çıkarmak istedi fakat IV. Mustafa tarafından öldürülen III. Selim'in cesedi ile karşılaştı.
- IV. Mustafa'yı tahttan indirerek II. Mahmut'u tahta çıkardı.
- Ülkedeki bütün ayanları İstanbul'a toplayıp, Sened-i İttifak'ın imzalanmasını sağladı.
- Nizam-ı Cedid ordusuna benzer Sekban-ı Cedid ordusunu kurdu.

B. II. MAHMUT DEVRİ ISLAHATLARI

- Alemdar Mustafa Paşa'nın Kabakçı Mustafa'yı ortadan kaldırmasıyla tahta geçti.
- Osmanlı padişahları içinde askeri alanla birlikte diğer alanlarda da geniş boyutlu ıslahat yapan ilk Osmanlı padişahı oldu.
- Bu dönemde askeri, yönetim, mali, kültürel ve eğitim alanında ıslahatlar yapılmıştır.

A-Askeri Alandaki Islahatlar

- Alemdar Mustafa Paşa'nın yardımcıları ile kurulan **Sekban-ı Cedid** ordusu yeniçerilerden tepki alınca yerine **Eşkinici Ocağı'nı** kurdu.
- **Vakay-ı Hayriye olayı** ile **Yeniçeri Ocağı'nı** kaldırdı. (1826) Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması üzerine **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** adında yeni bir ordu kurdu.

• **Not:** Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla padişahın otoritesi yeniden sağlanmıştır. Ayrıca yapılacak olan ıslahatların önündeki en büyük engel kaldırılmıştır.

B-Yönetim Alanındaki İnkılaplar

• Sened-i İttifak (1808)

- II. Mahmut ile ayanlar arasında imzalanan bu belgeye göre:
- ✓ Ayanlar devlet otoritesini tanıyacak ve yapılacak ıslahatlara karşı çıkmayacaktır.
- ✓ Buna karşılık ayanlar, bulundukları yerlerde devlet adına asker ve vergi toplayabilecekler.
- Sened-i İttifak ile ilk defa devlet, ayanların varlığını tanıdı. Bu durum devletin ayanlara bile söz geçiremeyecek durumda olduğunu gösterir.
- Sened-i İttifak, **padişahın yetkilerini sınırlayan** ilk belgedir.

• Divan teşkilatı kaldırılarak nazırlıklar (bakanlıklar) kuruldu. II. Mahmut döneminde sadrazam konağında (Bab-ı Ali) toplanan Divan-ı Hümayun'a son verilmiş ve **Heyet-i Vükela** (Bakanlar Kurulu)'ya geçilmiştir. **Sadrızam** yerine **Başvekâlet** tabiri kullanılmıştır.

• **Dirlik** sistemi kaldırıldı. Bunun yerine **devlet memurlarına maaş** bağlandı.

• Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra askerlik işlerini düzenlemek amacıyla **Dar-ı Şura-i Askeri**, mülkiye işlerini planlamak için **Dar-ı Şura-i Bab-ı Ali**, 1838 yılında da **Meclis-i Vala-i Ahkâm-ı Adliye** adıyla adli konularla ilgili meclisler düzenlenmiştir.

• Sadrazam ve Şeyhülislam'ın yetkileri sınırlandırıldı.

• Taşra yönetiminde eyalet, liva ve kaza örgütlenmesine gidilerek, köy ve mahalle muhtarları atandı. Böylece ülke yönetiminin tek elden yürütülmesi amaçlandı.

• **Posta, polis ve karantina teşkilatı** kuruldu.

• Müsadere usulü kaldırılarak **özel mülkiyet** ve **miras hakkı** tanındı.

• Askeri amaçlı **ilk nüfus sayımı** yapıldı.

• **Memurlara fes** ve **pantolon** giyme zorunluluğu getirildi.

• **Memurlar iç işleri** ve **dış işleri** olmak üzere ikiye ayrıldı.

• **Not:** Osmanlı Devleti'nde devlet adamlarının veya zenginlerin ya eceliyle ölmeleri ya da idam edilmeleri halinde, sahip oldukları mallara devlet tarafından el konulmasına "**müsadere**" denir. İlk defa Fatih Sultan Mehmet zamanında uygulanan bu yöntem, II. Mahmut tarafından kaldırılmıştır. Müsadere sisteminde kişilerin miras hakkı bulunmazdı. Sistemin kaldırılması ile miras bırakabilme hakkı doğmuş oldu.

C- Eğitim ve Kültür Alanındaki İnkılaplar

• İstanbul'da **ilköğretimin zorunlu** olması kabul edildi. Fakat uygulanamadı.

• Yükseköğrenime öğrenci yetiştirmek amacıyla Rüştiye ve Mekteb-i Ulum-u Edebiye açıldı.

• Enderun Mektebi kaldırılarak yerine devlet memurluğu için **Mekteb-i Maarif-i Adliye** kuruldu.

• Orduya subay yetiştirmek için Mekteb-i Harbiye (**Harp Okulu**) açıldı.

• Askeri doktor yetiştirmek için **Mekteb-i Tıbbiye** yüksekokulu açıldı.

• Bando okulu olarak **Muzika-i Hümayun** yüksekokulu açıldı.

• **İlk resmi gazete** olan **Takvim-i Vekayi** çıkarıldı.

• İlk kez **Avrupa'ya öğrenciler** gönderildi.

• II. Mahmut **resmini** (portresini) yaptırarak **devlet dairelerine** astırdı.

• **Yabancı müzik** serbest bırakıldı.

D) Ekonomik Alandaki Islahatları

• İngilizler ile Balta Limanı (imtiyazlar) Antlaşması imzalandı. (1838)

• Yerli malı kullanımı teşvik edildi.

• Ticaret Nezareti kuruldu. İmalathane ve fabrikalarla ticaret canlandırılmaya çalışıldı.

• Feshane kuruldu.

• Bakırköy'de bez fabrikası açıldı.

• Gümrük vergilerinde kolaylık sağlandı.

D. Toplumsal ve Kültür Alandaki İslahatlar

- İlk defa askeri amaçlı nüfus sayımı yapıldı.
- İlk defa posta ve karantina teşkilatları kuruldu.
- Sivil kılık kıyafet değişikliği yapıldı.
- Memurlara fes ve pantolon giyme zorunluluğu getirildi, maaş bağlandı.
- İlk resmî gazete olan Takvim-i Vekayi çıkarıldı.
- Padişah resimlerinin devlet dairelerine asılması geleneği başlatıldı.

II. MAHMUT DEVRİ (1808-1839) SİYASİ OLAYLARI**2. MİLLİYETÇİLİK HAREKETLERİ****a. Sırp İsyanı (1804) ve 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı**

- Napolyon'un kendisini imparator ilan etmesi diğer Avrupa devletlerini kaygılandırdı (1804). İngiltere ve Rusya'nın da dâhil olduğu devletler Fransa'ya karşı ittifak oluşturdular. Osmanlı Devleti ise Napolyon'un imparatorluğunu tanıdı. Napolyon'un Avusturya ve Rusya'ya kazandığı askeri başarılar Osmanlı Devleti'ni Fransa'ya daha da yaklaştırdı.
- Osmanlı devleti, Fransa'nın isteğiyle Rus taraftarı olarak bilinen Eflak ve Boğdan beylerini azletti.
- Ayrıca Boğazlar Rus gemilerine kapatıldı. Rusya bu durumu bir ultiमतomla protesto etti. İngiltere'de Rusya tarafını tuttu. Verdiği ultiमतomun sonucunu beklemeden Eflak ve Boğdan'ı işgal etti (1806).
- İngiltere'de Osmanlı Devleti'nden Eflak ve Boğdan beylerini görevlerine iade etmesini, Boğazların da açılmasını istedi. Osmanlı kabul etmedi.
- Osmanlı ordusunun, Rusya'ya karşı savaşmak üzere, Tuna boylarına hareket etmesinden sonra kısa bir sonra İstanbul'da Kabakçı Mustafa isyanı başladı. III. Selim tahttan indirilerek yerine IV. Mustafa getirildi. Bu durumu kabul etmeyen Alemdar Mustafa İstanbul'a gelerek III. Selim'i tahta tekrar geçirmek istedi. Onun öldürülmesi üzerine II. Mahmut'u tahta geçirdi (1808). Bu sırada Avrupa'da yeni gelişmeler olmuş Fransa, Rusya ile Tilsit Antlaşmasını imzalamıştı (1807).
- Bu antlaşma da Osmanlı aleyhine hükümlerde vardı. Daha sonra Osmanlı topraklarını paylaşmayı da düşünmüşlerdir.
- Bu gelişmeler Osmanlı Devleti ile İngiltere'yi birbirine yaklaştırdı. İki devlet arasında **Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale) antlaşması** yapıldı (1809).
- Bu antlaşmayla Boğazlardan barış zamanında hiçbir savaş gemisi geçemeyecekti.
- Rusya ile yapılan Bükreş Antlaşması ile savaşa son verildi. Bu antlaşma ile Prut nehri sınır oldu.
- Sırbistan'a bazı ayrıcalıklar tanındı. Besarabya Ruslara bırakıldı.

Sırp İsyanı

- Sırp isyanının çıkmasında; Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik fikirleri, Avusturya, Fransa ve bilhassa Rusya'nın kışkırtmaları ve Yeniçerilerin sorumsuzca davranışları etkili olmuştur.
- O sırada Osmanlı-Rus Savaşı devam ettiği için, Sırp isyanının bastırılması gecikmiştir.
- 1812 yılında yapılan Bükreş Antlaşması ile Sırbistan'a bazı haklar tanındı.
- **Bükreş Antlaşması (1812)** ile Prut nehri sınır oldu. Sırbistan'a bazı ayrıcalıklar tanındı. Besarabya Ruslara bırakıldı. (1812)
- 1829 Edirne Antlaşması ile özerk olan Sırbistan, 1878 Berlin Antlaşması ile bağımsız olmuştur.

Nedenleri:

- 1-Gerileme ve dağılma döneminde Avrupa'ya yapılan seferlerde Sırp topraklarının savaş alanı haline dönmesi
- 2-Osmanlı Devleti'nin merkezi idaresinin zayıflaması
- 3-Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik ve bağımsızlık ilkelerinin etkisi,
- 4-Avusturya ve Rusya'nın Balkanları kontrol altına almak için buradaki azınlıkları Osmanlı'ya karşı kışkırtması
- 5-Sırbistan'da görev yapan yeniçerilerin halka kötü davranması,

Bunların sonucunda 1804'te Kara Yorgi öncülüğünde ilk isyan çıkmıştır.

Sonuçları:

1-Sırp lar Edirne Antlaşması ile iç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlıya bağımlı oldular (1829).

2-Berlin Antlaşması ile Sırbistan tam bağımsızlığını kazandı (1878).

Not: Osmanlı Devleti'nde milliyetçilik akımlarından etkilene rek bağımsızlık için ilk isyan eden ilk toplum Sırp lardır.

b-Yunan İsyanı (1821) ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı

- Yunan isyanının çıkmasında; Milliyetçilik fikirleri, başta Rusya olmak üzere Avrupa devletlerinin Yunanlıları desteklemesi, Rönesans'ın oluşmasında Yunanlıların etkisi olduğu için Avrupalıların sempatisi, Yunanlı iş adamlarının desteği ve Etnik-i Etery a cemiyetinin çalışmaları etkili olmuştur.
- 1821'de Mora'da başlayan isyanı Osmanlı Devleti bastıramayınca, Mora valiliğini vermek şartıyla Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiştir. Oğlu İbrahim Paşa Mora isyanını kısa sürede bastırdı. Fakat bu durumdan Avrupa devletleri rahatsız oldular. İngiltere ve Rusya aralarında bir protokol imzaladılar. Buna göre; Yunanistan özerk bir prenslik olacak, bütün Türkler Yunanistan'dan çıkarılacaktı. Bu durumu Avusturya ve Prusya kabul etmedi. İngiltere, Rusya ve Fransa arasında bir antlaşma yapıldı (1827).
- Osmanlı Devleti bunu kabul etmedi. Bunun üzerine İngiliz, Fransız, Rus ortak donanması Osmanlı donanmasına saldırarak Navarin' de yakmışlardır (Navarin Olayı (Baskını) 1827). Osmanlı Devleti savaş tazminatı istedi. Suçun Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu ileri sürdüler. Rusya daha da ileri giderek Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti (1828) Osmanlı Devleti savaşacak durumda değildi. Yeniçeri Ocağı yeni kaldırılmış, donanma Navarin'de yakılmıştır.
- Ruslar hızlı bir şekilde Balkanlardan ve Kafkasya'dan ilerlemeye başladı. Edirne önlerine kadar geldiler. Bunun üzerine Osmanlı Devleti barış istedi.
- Yapılan **Edirne Antlaşması** ile Prut nehri iki ülke arasında sınır kabul edilmiş, Rus ticaret gemilerine Boğazlardan geçiş hakkı verilmiş, Sırbistan özerk hale getirilmiş, Yunanistan'ın bağımsızlığı kabul edildi.

Nedenleri:

1-Milliyetçilik akımının etkisi

2-Etnik-i Etery a Cemiyeti'nin kurulması (1814)

3-Rusya, Fransa ve İngiltere'nin Rumları kışkırtması

4-Osmanlı Devleti'nin zayıflamış olması

- Rusya'nın desteğini alan Etnik-i Etery a, Eflak ve Boğdan da isyanı başlattı (1820). Osmanlı Devleti Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın yardımı ile isyanı bastırdı.
- Fransa, İngiltere, Rusya birleşerek Yunanistan'a bağımsızlık verilmesini istediler.
- II. Mahmut'un bunu kabul etmemesi üzerine üç devletin donanması, Navarin Limanı'nda Osmanlı donanmasını yaktılar (Navarin Baskını 1827).
- Rusya'nın da doğu ve batıda ilerlemesi üzerine zor durumda kalan Osmanlı Devleti Edirne Antlaşması'nı imzaladı (1829).

•Edirne Antlaşmasının (1829) Maddeleri:

- Prut nehri iki ülke arasında sınır kabul edilmiş,
- Rus ticaret gemilerine Boğazlardan geçiş hakkı verilmiş,
- Sırbistan özerk hale getirilmiştir. İç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Osmanlıya bağımlı olacak.
- Yunanistan'ın bağımsızlığı kabul edildi (1829)
- **Not:** Rumlar Osmanlı Devletinden ayrılarak bağımsız olan ilk millet olmuştur.

a) Yunanistan:

- Devletlerin başında, kurulduğu günden bu yana Türklerin ve dünyanın gündeminde kalmayı başarabilen Yunanistan bulunmaktadır.
- Yunanlılar, mütareke sonrası bölgeye serbestçe girip çıkan Yunan harp ve ticaret gemileri aracılığı ile bölge halkını silahlandırıyorlardı.

Pontus İddiaları ve Gerçekler

- Eski çağda Grekler Karadeniz’e “**deniz**” manasında “**Pontus**” adını vermişlerdir. Karadeniz’in güney sahillerine de aynı isim verilmiş ve bölge sakinlerine de Pontuslu denilmiştir.
- Tarihî Pontus Krallığı ise M.Ö. 301 yılında Pers Satrapı’nın oğlu Mithridates I tarafından “Pontus Krallığı” olarak kurulmuştur.
- Pontus Meselesi Tanzimat’ın gayrimüslimlerle ilgili hükümlerinden faydalanılarak ortaya atılmıştır.
- Pontuşçuluk 19. yy sonlarında özellikle İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD tarafından zaman zaman ve gerektiği kadar destek bulan, Yunan Megali İdeasının bir uzantısı olarak Doğu Karadeniz kıyılarında kurulması planlanan bir devletin doğuşunu hazırlamak için başvurulmuş her türlü faaliyet (siyasî, askerî, dinî, etnik kışkırtma, kültürel v.s.) olarak tanımlanabilir.
- Pontus meselesi Yunanlılar ve Batılılar için başka, başka manalar ifade etmektedir. Zaman, zaman ve icap ettiği kadar desteklenen “**Pontus Meselesi**”, batılılar için Yunanlıların anladığı manadan çok, Türkleri dünya kamuoyu önünde zor durumda bırakmak, siyasi alanda sıkıştırmak için harekete geçirdikleri, Yunanlıları da bu oyunlarına alet ettikleri bir siyasi meseledir.
- Pontus hareketlerini Mütareke (**30 Ekim 1918**) öncesi ve sonrası diye iki ana bölüme ayırabiliriz.
- Pontus olaylarının patlak vermesinin kökeninde Balkan Savaşı yer almaktadır. Zira ekonomik gücü eline geçiren ve siyasi teşkilatlanmayı gerçekleştiren Rumlar, devlete başkaldırma safhasına gelmişlerdir. Savaş öncesi seferberlik ilan edilmiş ve Rumlarda diğer bütün ülke vatandaşları gibi askere çağrılmışlardır. Askere gitmek istemeyen Rumlarca bu çağrı hoş karşılanmamış ve ilk çete gruplarının da kurulmasına zemin hazırlanmıştır. Silah altına alınan Rumlar silahlı veya silahsız gruplar halinde köylerine dönmeye başlamışlardır. Ancak köylerde serbestçe yaşamaları mümkün olmadığından köylerin civarında yaşamaya ve yine ailelerine yardım etmeye başladılar
- Rumlar, I. Dünya Harbi’nde Türkleri arkadan vurdular, Ruslara casusluk yaptılar ve cephe gerisinde aktif casusluk yaptılar. Rusları Samsun’a davet ettiler. Buna karşılık Ruslar onlara bolca silah ve cephane verdiler
- Pontus olaylarının ortaya çıkarılışında dinî müessese ve din adamlarının rolü en başta gelmektedir. İstanbul’daki Rum Patrikhanesi Pontus Devleti kurma teşebbüsünde öncü rol oynayan kuruluşlardan birisidir.
- Ülke içinde Pontuşçuluk davası güden çeşitli kişi ve kuruluşlar ile bunlara yardımda bulunanların dışında bir de ülke dışından bunlara yardım ve destekte bulunanlar vardır.

Amerika Birleşik Devletleri:

- Pontus ayrılıkçı hareketinin teşvikçilerinden biri de Amerika Birleşik Devletleridir.
- Yunan ve İngilizlerden farklı olarak Amerika Birleşik Devletleri askerî yardımdan çok misyonerleri aracılığı ile dinî propaganda ve siyasî alanda destek sağlamaya çalışmıştır.
- Osmanlı Devleti’nin parçalanarak yıkılması hususu, bilindiği gibi İngiltere’nin dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır.
- Pontus meselesine çok ciddi olarak sarılan Yunanistan’ın en büyük teşvikçisi hatta bu işi başlatıp Yunanlıları ileri sürenlerin İngilizler olduğu şüphesizdir. Bu bakımdan Pontus olaylarının hemen her safhasında İngiliz siyaset adamlarını ve askerlerini görebiliriz.
- İngiltere gibi Fransızlar da boş oturmuyor çeşitli yerlerde yaptıkları gibi Sinop’ta da Katolik kilisesinin onarımı gerekçesi ile oraya gelip Rumlarla temas ediyorlardı.
- **Rum** çetelerin **mezalimine** sahne olan **yerleri** kazalara göre on iki mıntıkaya ayırıyoruz: **Bafra, Samsun, Çarşamba, Terme, Amasya, Merzifon, Köprü, Lâdik, Gümüşhacıköy, Havza, Tokat, Erbaa, Zara** kazalarıdır.
- Sözde “Pontus soykırımı iddiaları” özellikle 1985 yılından bugüne kadar geçen dönemde Yunanlılarca mümkün olduğunca canlı tutulmaya çalışılmıştır.
- PASOK Yönetim Kurulu üyesi ve “Halkların Hakları ve Kurtuluşu için Yunan Birliği” ileri gelenlerinden Mihalis Haralambidis ile PASOK hükümetinin kamu düzeni bakanı Stelios Papatthemelis’in başını çektikleri bu akıma ilgi duyanların sayısı, gün geçtikçe artmakta ve halka şirin gözükme çabalarında bir yoğunluk görülmektedir.

- Yunanistan’da bilhassa 1974’ten sonra kurulan hükümetler aracılığı ile kurulan ve Türkiye aleyhine faaliyette bulunan 450’nin üzerinde derneğin kurulduğunu biliyoruz. Bu 450 kuruluştan Türkiye’den toprak talebinde bulunan örgüt ve dernek sayısı 51’dir.
- Yunan Parlamentosu 1994 yılında, 19 Mayıs 1919 tarihinin sözde “Pontus Soykırımı” anma günü olarak ilan eden yasa tasarısını kabul etmiştir. Kıbrıs Rum Temsilciler Meclisi de aynı yönde karar almıştır.

3. Avrupa Devletlerinin Osmanlı Devletine Uyguladıkları Çifte Standart

- Viyana Kongresi’nin aldığı kararlar arasında monarşilerin korunması ve güçlendirilmesi de vardı.
- Bunu sağlamak için 1822, 1830, 1848 ihtilalleri zor kullanılarak bastırılmıştır.
- Osmanlı Devleti’nde yaşayan gayrimüslimlerde Fransız İhtilali’nden etkilenerek isyan etmişlerdir.
- Fakat büyük devletler kendileri için dikkate aldıkları ilkeleri Osmanlı Devleti için uygulamadılar ve Osmanlı Devleti’ndeki ayaklanmaları desteklediler.

a. Şark Meselesi

- Şark Meselesi XIX. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı toprak bütünlüğünün korunması, ikinci yarısında Avrupa’daki topraklarının paylaşılması, XX. Yüzyılda da bütün topraklarının paylaşılması şeklinde anlaşılmıştır.
- 1876’da İngiltere’nin isteği ile Balkan olaylarını görüşmek ve Osmanlı –Rus anlaşmazlığını gidermek için İstanbul’da bir konferans düzenlendi. Bu konferansa Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya, Almanya ve İtalya katıldı.
- Konferans başladığı sırada, meşrutiyet ilan edildi.
- Sırbistan ve Karadağ’ın topraklarının genişletilmesini Bosna-Hersek ve Bulgaristan’da muhtar yönetimlerin kurulmasını istediler. Osmanlı Devleti bu istekleri kabul etmedi.

4. MISIR SORUNU VE MEHMET ALİ PAŞA İSYANI

“Denize Düşen Yılana Sarılır”

- II. Mahmut, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Paşa’ya Mora (Yunan) isyanını bastırma Mora ve Girit valiliklerini vaat etmişti. Ancak Yunanistan’ın Edirne Antlaşması ile bağımsız olması üzerine, Mora valiliği Mehmet Ali Paşa’ya verilememiştir. Bunun üzerine Mehmet Ali Paşa, II. Mahmut’tan Mora valiliğine karşılık Suriye valiliğini istemiştir. II. Mahmut’un bunu kabul etmemesi üzerine Mehmet Ali Paşa isyan etmiştir. Mehmet Ali Paşa’nın oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mısır Ordusu, Suriye’yi ele geçirmiş ve Kütahya’ya kadar ilerlemiştir. İbrahim Paşa Osmanlı ordusunu iki defa yenilgiye uğrattı.
- Bu arada II. Mahmut bu gelişmeler üzerine İngiltere ve Fransa’dan yardım istedi; fakat gerekli yardımı alamadı.
- Zor durumda kalan II. Mahmut, Rusya’dan yardım istemek zorunda kalmıştır.
- Rus ordu ve donanması İstanbul önlerine gelince, bu durumdan İngiltere ve Fransa rahatsız olmuştur. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa harekete geçerek, II. Mahmut ile Mehmet Ali Paşa arasında **Kütahya Antlaşması**’nın imzalanmasını sağlamışlardır. (1833)
  - Buna göre; Mehmed Ali Paşa’ya, Mısır ve Girit valiliklerine ek olarak Şam, İbrahim Paşa’ya da Cidde valiliğine ek olarak **Adana Muhassıllığı** (o bölgenin vergilerini toplama hakkı) verildi.
- Kütahya Antlaşmasına rağmen kendisini güvende hissetmeyen II. Mahmut **Rusya ile Hünkâr İskelesi Antlaşması**’nı imzaladı. (1833)
- **Hünkâr İskelesi Antlaşması’nın Maddeleri:**
  - Osmanlı Devleti bir saldırıya uğrarsa Rusya, asker yardımı yapacak fakat masraflarını Osmanlı karşılayacak
  - Rusya saldırıya uğrarsa Osmanlılar, Boğazlar’ı kapatacak
  - Antlaşma 8 yıl yürürlükte kalacak
  - **Not:** Böylece ilk kez boğazlar sorunu ortaya çıkmıştır.

• **Balta Limanı Sözleşmesi** Bu antlaşma ile kapitülasyonlar özellikle İngiltere lehine genişletilmiştir. (1838)

• Rusya'nın desteğini alan II. Mahmut, Mehmet Ali Paşa'ya haddini bildirmek için Mehmet Paşa'ya savaş açtı. Yapılan Nizip Savaşı'nı (1839), Osmanlı ordusu kaybetti. Bu arada II. Mahmut ölmüş yerine oğlu Abdülmecit tahta geçmiştir.

• Hünkâr İskelesi Antlaşması'na göre Rusya'nın yardım etmesinden çekinen İngiltere, Mısır sorununu uluslararası bir konferansa çekti. Fransa hariç Avrupa'nın büyük devletlerinin katıldığı, **Londra Protokolü (Antlaşması)** imzalandı (1840).

• **Londra Protokolü Maddeleri:**

- Suriye, Adana, Girit, Cidde, Osmanlı'ya geri verilecek
- Mısır Osmanlı'ya yıllık vergi verecek, toplanan vergilerin dörtte biri İstanbul'a gönderilecekti.
- Mısır hukuken Osmanlı Devleti'nin olacak, yönetimi Mehmet Ali Paşa'ya verilecek

• **Not:** Böylece Mısır Sorunu halledilmiş oldu.

5. BOĞAZLAR MESELESİ

• Osmanlı Devleti'nin Mısır meselesi yüzünden Rusya'dan yardım istemesi ve Hünkâr İskelesi Antlaşması'nı imzalaması ortaya bir "**Boğazlar Meselesi**" çıkarmıştır.

• Hünkâr İskelesi antlaşmasının 8 yıllık bitiminde Londra'da İngiltere'nin öncülüğünde toplanan Londra konferansında Boğazlar Sözleşmesi (Londra antlaşması 1841) imzalandı.

• **Buna göre;** Osmanlı Devleti barış halindeyken Boğazların bütün savaş gemilerine kapalı tutulması kabul edildi.

• **Londra Boğazlar Sözleşmesinin Önemi:**

- Boğazlar uluslararası bir statü kazandı
- Boğazlar sorunu çözüldü.
- Boğazların savaş gemilerine kapatılması ile Rusya'nın Akdeniz'e inmesi önleni.

• **Not:** Mısır Sorunu başlangıçta bir iç sorun iken sonraları dış sorun haline dönüştü.

• **Not:** Osmanlı Devleti'nin kendi valisi ile bile başa çıkamayacak güçte olduğu ortaya çıktı.

C. TANZİMATTAN MEŞRUTİYETE

Osmanlı Devleti'nin Avrupa Siyaseti

• Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda Avrupa devletlerinin çıkar çatışmalarından yararlanarak ömrünü uzatmıştır.

• İzlediği denge politikası bazı güçlüklerden kurtulmasına yardımcı oldu. Bazı devletlerle ittifaklar içerisine girdi.

• Osmanlı Devleti'nde **birinci dönem** ıslahatlarında kendi tarih ve kültürünün, **ikinci dönem** ıslahat hareketlerinde ise Avrupa kültürünün etkisi görülür. Tanzimat ikinci dönem ıslahatları içerisinde yer alır.

• Avrupa devletlerinin desteğini kazanmaya çalışan Osmanlı Devleti yeni düzenlemeler yapma gereği duydu. Tanzimat Fermanı bu düşüncelerle hazırlanmıştır. (1839).

• Bu ferman Avrupa Devletleri tarafından "**Anayasa**" fikrinin **başlangıcı** kabul edilmiştir. Bu olaydan sonra Avrupa devletleri Osmanlı Devleti'nin iç işlerine daha fazla karışma fırsatı yakaladılar.

Tanzimat Fermanı (1839)

• Tanzimat Fermanı Padişah Abdülmecit zamanında, Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) **Mustafa Reşit Paşa** hazırladığı programı **3 Kasım 1839** tarihinde Gülhane Parkı'nda halk huzurunda okudu. Bunun için bu fermana "**Gülhane Hattı Hümayunu**" da denir.

• **Not:** Osmanlı tarihinde Tanzimat Fermanı ile başlayıp (1839), I. Meşrutiyet Dönemi'ne (1876) kadar geçen döneme "**Tanzimat Dönemi**" denir.

• **Nedenleri:**

- Avrupalı devletlerin iç işlerimize karışmasına engel olmak

- Avrupalı devletlere yakınlık sağlamak
- Mısır meselesinin halledilmesinde Avrupalı devletlerinin yardımını sağlamak

Tanzimat Fermanı'nın Maddeleri:

- Müslüman, Hristiyan ve Musevi bütün halkın (Osmanlı tebaasının), can, mal ve namus güvenliği sağlanacaktır.
- Vergiler herkesin gelirine göre toplanacaktır.
- Askere alma ve terhis işlemleri belli kurallara bağlanacaktır.
- Herkes kanun önünde eşit olacak, her gücün üstünde kanun gücünün olduğu kabul edilecek
- Padişah'ın gücünün de üzerinde kanun gücü kabul edilecektir.
- Hiç kimse yargılanmadan haksız yere idam edilmeyecektir.
- Müsadere sistemi kaldırılacak.
- Müsadere sistemi kaldırılacak
- Herkes mal ve mülk sahibi olabilecek, isterse satabilecek veya miras bırakabilecek.
- Rüşvet ve iltimas yasaklanacaktır.

Tanzimat Fermanı'nın Önemi:

- Osmanlı Devleti'nde ilk kez kanun gücünün üstünlüğü kabul edilmiştir.
- Padişah ilk kez kendi gücünün de üstünde kanun gücü olduğunu kabul etti. Osmanlı padişahının yetkileri sınırlandırılmıştır.
- Ömür boyu olan askerlik 5 yıla indirildi. Önce sadece Müslümanların yaptığı askerlik tüm halka yaygınlaştırıldı.
- İnsan hakları alanında önemli bir adım atılmış ve Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nde Müslümanlar ve gayrimüslimler kanun önünde eşitlendi.
- Osmanlı tarihinde batılı hukuk kurallarına geçişin ilk aşamasını oluşturur.
- Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinde Avrupalı devletlerinin baskısı olmamıştır.
- İngiltere'de yayınlanan (1215) Magna Carta belgesiyle benzerlik göstermektedir.
- Bu fermanla birlikte askerlik, eğitim, yönetim, ekonomi ve hukuk alanında yenilikler yapılmış en çok da hukuk üzerinde durulmuştur.

- **Londra Antlaşması (1840)** Bu antlaşmaya göre Mısır Valiliği babadan oğula geçmek şartıyla Mehmet Ali Paşa'ya bırakılacak, toplanan vergilerin dörtte biri İstanbul'a gönderilecekti. (1840)
- **Londra Boğazlar Sözleşmesi (1841)** Bu antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti barış halindeyken Boğazların bütün savaş gemilerine kapalı tutulması kabul edildi. Bu sözleşme ile boğazlar, uluslararası bir statü kazandı.(1841)

2. KIRIM SAVAŞI VE SONUCU (1853-1856)

a. Kırım Savaşı (1853-1856)

• Nedenleri:

- Rusların, İstanbul ve Boğazlara yerleşmek ve Balkanlarda kendisine bağlı devletler kurmak istemesi
- Rusların, kutsal yerlerde Ortodokslar lehine bazı haklar elde etmek istemesi
- Rusya'nın isteklerini Osmanlı Devleti'ne kabul ettirebilmek için Prens Menkiçof'u olağanüstü yetkiler ile İstanbul'a göndermesi
- Rusya Osmanlı Devleti'nin paylaşılması teklifini İngiltere'ye götürmüş; fakat İngiltere Osmanlı Devleti'nden elde ettiği ekonomik çıkarları korumak istediği için ve Osmanlı'nın toprak bütünlüğünden yana bir politika izlediği için bu teklifi kabul etmemiştir.
- Bunun üzerine Rusya tek başına hareket etmeye başlamıştır. Kutsal yerler meselesini bahane ederek İstanbul'a bir elçi gönderdi ve Ortodoks kilisesi adına bazı isteklerde bulundu. Ortodoksların Rus Çarının himayesine verilmesini istedi. Büyük devletlerin görüşünü de alan Osmanlı Devleti bu istekleri kabul etmedi.

- Rus ordularının Osmanlı topraklarına girmesi ile savaş başladı. Rus donanması, Sinop Limanına baskın yaparak Osmanlı donanmasını yaktı (**Sinop Baskını** 1853).
- Rusya'nın Boğazlar ve Akdeniz üzerinde oluşturduğu tehdit, İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirdi. İki devlet Osmanlının yanında savaşa katıldılar.
- İtalyan birliğini kurmak için Fransa'nın desteğine ihtiyaç duyan Piyemonte (Sardunya), Fransa'nın yanında savaşa girdi.
- Balkanlarda ilerleyen Ruslar Eflak ve Boğdan'ı ele geçirdiler. Bu durum Avusturya'yı rahatsız etti. Bu bölgeyi boşaltmasını istedi. Rusya bu isteği kabul etti.
- Osmanlı, İngiltere ve Fransız ortak donanması Kırım'a asker çıkardı.
- Rusya zor durumda kalarak Paris Antlaşması'nı imzalamıştır.

b. Paris Antlaşması -1856

- Yapılan Paris Antlaşmasına göre;
  - Osmanlı Devleti Avrupa devletler konseyine kabul edilecek ve devletler genel hukukundan yararlanacak;
  - Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı Avrupa devletleri tarafından korunacak;
  - Rusya, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmayacak, alınan topraklar taraflara geri verilecek
  - Boğazlar konusunda 1841 yılında imzalanan Londra antlaşması geçerli olacak;
  - Karadeniz tarafsız hale getirilecek sadece ticaret gemilerine açık tutulacak
  - Karadeniz'de hiçbir devletin donanması bulunmayacak, mevcut tersaneler yıkılacak.
  - Avrupa devletleri Islahat Fermanı'nın yayınlanmasını dikkate alacaklar; fakat karışmayacaklardı.

Paris Antlaşmasının Önemi:

- Osmanlı Devleti, Avrupa Devleti sayıldı.
- Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde imzaladığı en karlı anlaşma oldu.
- Bu antlaşma ile belli bir süre Rus tehlikesi önlenmiştir.
- Osmanlı Devleti Avrupa devletler hukukundan yararlanmaya başlamıştır.
- Osmanlı toprak bütünlüğünün Avrupalı devletlerinin garantisi altında bulunması, Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarını koruyamayacak kadar güçsüz olduğunu gösterdi.
- Osmanlı Devleti bu savaştan galip çıkmasına rağmen "Karadeniz'de donanma bulunduramayacak" maddesi ile yenik devlet durumuna düşmüştür.
- Bu antlaşma ile İngiltere ve Fransa Akdeniz'de güvenliklerini sağlamışlardır.
- Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri bir süre engellenmiştir.
- Antlaşmada Islahat Fermanı'ndan bahsedilmesi Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin İç işlerine daha fazla karışmasına yol açmıştır.
- Karadeniz'in tarafsızlığı da her ne kadar Rusya'nın Karadeniz'e inmesine engel olmuşsa da Osmanlı Devleti'ni de olumsuz etkilemiştir.
- **Not:** Kırım savaşı sırasında Osmanlı padişahı Abdülmecit, ilk kez İngiltere'den borç para almıştır.
- **Not:** Osmanlı Devleti, yabancıların Paris Antlaşmasında, iç işlerimize karışmasını engellemek için Islahat Fermanı'nı ilan etti.

Paris Antlaşması ve Avrupa Devletleri

- Rusya 1871 yılında Karadeniz'in tarafsızlığı ile ilgili olan maddeyi kabul etmediğini ilan etmiştir. Bu tarihte Almanya'ya yenilen Fransa buna sesini çıkarmamış, İngiltere'de yalnız kalmıştır.
- Kırım Savaşı'nda İngiltere'nin en büyük kazancı, Rusya'yı Karadeniz'den uzaklaştırması olmuştur.
- Antlaşmanın Paris'te imzalanması Fransa'ya devletlerarası ilişkilerde itibar kazandırmıştır.
- İtalya birliğini kurma çalışmaları yapan **Piyemonte devleti** ise Fransa'nın desteğini almıştır.

3. ISLAHAT FERMANI (1856)

- Islahat Fermanı kaynağını ve ortaya çıkış sebebini yabancı devletlerden almaktadır. **Bu fermanın esasları Viyana'da yapılan toplantı sonunda Avusturya, İngiltere ve Fransa tarafından belirlenmiştir.** Paris'te barış görüşmeleri devam ederken Islahat Fermanı ilan edildi(1856).

• **Islahat Fermanı'nın Maddeleri:**

- Müslüman olamayan halka din ve vicdan özgürlüğü sağlanacaktır.
- Gayrimüslimler din ve mezheplerinde serbest olacaklardı.
- Kilise, okul ve hastane gibi binalar tamir edilecek veya yeniden inşa edilecektir.
- Gayrimüslimler kendi okul ve hastanelerini açabilecektir
- Gayrimüslimlere küçük düşürücü deyimler kullanılmayacaktır.
- Gayrimüslimler devlet memuru olabilecektir.
- Vergiler herkesin gelirine göre toplanacak, cizye vergisi ile iltizam usulü kaldırılacaktır.
- Gayrimüslimler belediye ve il meclislerine üye olabileceklerdir.
- Gayrimüslimler nakdi bedel ödeyerek askerlikten muaf olabilecektir.
- Yabancılar Osmanlı toprakları üzerinde mülk edinebileceklerdir.
- Tarım ve ticaret işleri düzenlenecek herkes şirket ve banka gibi ticari nitelikli kurumlar açabilecektir.
- Mahkemeler açık yapılacak, gayrimüslimler kendi dinlerinde yemin edebilecek ve bir Müslümanın şahitliğine karşı bir gayrimüslimin şahitliği denk kabul edilecekti.

Islahat Fermanı'nın Önemi:

- Bu ferman Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş şeklidir.
- Avrupalı devletlerin baskısı sonucunda ilan edilmiştir.
- Bu ferman ile azınlıklar, Müslüman halktan daha ayrıcalıklı hale geldiler.
- Avrupalı devletler Islahat Fermanı'nın ilan edilmesine rağmen azınlık haklarını bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya devam ettiler.
- Bu fermanla ilgili bir madde, Paris Antlaşması'nda yer almıştır.
- Islahat Fermanı, Müslümanlarla Hristiyanlar arasında eşitliği sağlamayı amaç edinen bir belgedir. Tanzimat Fermanı ile azınlıklara tanınan hakla genişletilmiştir. Azınlıklar dışında yabancılara da bazı haklar tanınmıştır.
- Osmanlı Devleti Islahat Fermanı ile azınlıklara yeni haklar vererek büyük devletlerin müdahalesini amaçladıysa da bu bilakis bu fermanın sonra azınlık hakları bahanesi ile iç işlerimize daha fazla müdahale etmeye başlamışlardır.
- Kırım Savaşı sırasında İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne yapmış oldukları yardım karşılığında Hristiyanlara bazı haklar verilmesini istemişlerdi. Bunun üzerine Osmanlı padişahı Abdülmecit, Paris Antlaşması'na Hristiyanları koruyucu bir madde konulmasını engellemek için Islahat Fermanını ilan etmiştir.

Yönetim Alanındaki Islahatlar

- Padişah yetkileri yasalar ile sınırlandırıldı.
- İl yönetimleri düzenlenerek, valilere yardımcı olmak üzere il genel meclisleri oluşturuldu.
- Belediye örgütleri kuruldu.

Askeri Alandaki Islahatlar

- Askerlik görevi vatan görevi haline getirildi.
- Cizye vergisini toplama yetkisi önce patrikhaneye bırakıldı, ardından bu vergi tamamen kaldırıldı.
- Azınlıkların askere alınması konusunda, Bedel-i Nakdi uygulaması getirildi.

Ekonomi Alanındaki Islahatlar

- Azınlıklara banka kurma, mülk sahibi olma, devlet memuru olma, şirket açma gibi haklar verildi.
- Vergilerin toplanmasında herkesin gelirini dikkate almak gerektiği kararlaştırıldı.
- Müsadere sistemi kaldırıldı.
- Maliye bakanlığı, Ticaret Mahkemeleri ve Adli Mahkemeler gibi kurumlar açıldı.
- İlk kâğıt para basıldı.
- İlk defa dış borç bu dönemde İngiltere'den 1854 yılında alındı.

Eğitim Alanındaki İslahatlar

- İlk kez kız öğrenciler için sanat ve öğretmen okulları açıldı.
- Dar'ül Fünun, Dar'ül Muallimin, Dar'ül Muallimat, Mekteb-i Sultani ve Mekteb-i Mülkiye açıldı.
- Batı dillerinden çeviriler yapıldı.
- İlk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval çıkartıldı. Tercüman-ı Ahvâl, İstanbul'da 1860-1866 arasında yayımlanan ilk özel gazetedir. 22 Ekim 1860'ta Agâh Efendi ve Şinasi tarafından çıkarıldı.

Ç. OSMANLI DEVLETİ'NDE ANAYASAL DÜZENE GEÇİŞ ÇABALARI VE SİYASİ GELİŞMELER

1. I. Meşrutiyet'in İlanı (1876)

- Mithat Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi bazı aydınlar devletin içine düştüğü kötü durumdan kurtulması için, Meşrutiyet'in ilan edilmesi gerektiğini savunuyorlardı Bu aydınların bulunduğu bu gruba Genç Osmanlılar (Yeni Osmanlılar) veya Jön Türkler deniyordu.
- Jön Türklere (Genç Osmanlılar) göre sorunların kaynağı mutlakiyetti. Bu nedenle meşrutiyet yönetimine geçilmeli ve din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin bütün Osmanlı vatandaşlarına devlet yönetimine katılma imkânı tanınmalıydı. Böylece gayrimüslim milletler kendilerini Osmanlı olarak görecekti ve devletten ayrılma ihtiyacı duymayacaklardı. Aynı zamanda Avrupa devletlerinin bu konudaki baskıları da kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktı.
- Jön Türkler, meşrutiyeti ilan etme yanlısı olmayan padişah Abdülaziz'i tahttan indirerek yerine V. Murat'ı çıkardılar. Jön Türkler, sağlığı bozuk olan V. Murat üç ay sonra tahttan indirerek, meşrutiyeti ilan edeceğine söz veren II. Abdülhamit'i tahta geçirdiler.
- **II. Abdülhamit** tahta geçince daha önce Abdülaziz'e kabul ettiremedikleri Meşrutiyet'i padişaha kabul ettirdiler. II. Abdülhamit, sözünü yerine getirmek için Mithat Paşa'yı sadrazamlığa getirerek meşrutiyeti ilan etti (23 Aralık 1876).
- I. Meşrutiyet'in ilanı ile **ilk anayasa** olan **Kanun-ı Esasi**'de kabul edildi. Kanun-ı Esasiye göre genel meclis **Ayan** ve **Mebusan meclislerinden** oluşuyordu. 20 Mart 1877'de Genel Meclis açıldı.

❖ Meşrutiyet'in İlanının Önemi:

- Meşrutiyet'in ilanı ile ilk kez halk, padişahın yanında yönetime ortak olmuştur.
- Osmanlı Devleti'nde Mutlakiyet olan yönetim şekli sona ermiş, Meşrutiyet yönetimi başlamıştır.
- Osmanlı tarihinin aynı zamanda Türk tarihinin ilk anayasası olan, Kanun-ı Esasi ilan edilmiştir.
- Halk ilk defa seçme-seçilme ve temsil hakkını kullanmıştır.
- Meclis-i **Mebusan** ve Meclis-i **Ayan** olmak üzere iki meclis açıldı. Meclis-i Mebusan'ın üyelerini **halk**, Meclis-i Ayan'ın üyelerini **padişah** seçti.
- II. Abdülhamit, 1877-78 Osmanlı Rus Savaşını (93 Harbi) bahane ederek meclisi kapattı. Böylece meşrutiyet sona erdi. Tekrar mutlakiyet başladı.

➤ **Mutlakiyet:** Hükümdarın kayıtsız şartsız yönetimi elinde bulundurması.

➤ **Meşrutiyet:** Monarşi ile yönetilen devletlerde hükümdarın başkanlığı altındaki parlamento (meclis) yönetimi.

2. 1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI ve SONRASI

a. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)

- **Nedenleri:**
  - Almanya ve İtalya'nın siyasi birliğini kurmasıyla Avrupa'da meydana gelen gelişmelerden Rusya'nın faydalanmak istemesi
  - Rusya'nın Kırım Savaşı'yla kaybettiği hakları elde etmek istemesi
  - Karadeniz kıyılarını silahlandırmak istemesi
  - Rusya'nın Balkan devletlerini kışkırtması. Bunun üzerine Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'da isyanlar çıktı.

- Yeni bir Osmanlı-Rus Savaşını istemeyen Avrupalı devletler İstanbul’da bir konferans topladılar (**İstanbul Konferansı 1878**). Bu konferansta Sırbistan ve Karadağ’dan Osmanlı askerlerinin çekilmesini, Bosna Hersek ve Bulgaristan’a da özerklik verilmesini istediler. Osmanlı bu istekleri iç işlerine müdahale sayarak reddetti.
- Osmanlı Devleti’nin İstanbul ve akabinde Londra kararlarını kabul etmemesi üzerine, Avrupa devletlerinden gerekli izni de alan Rusya, Osmanlı Devleti’ne savaş açtı.
- **Ruslar** Kafkaslarda **Gazi Ahmet Muhtar** Paşa’yı, Balkanlar’da ise **Gazi Osman** Paşa’yı yenerek, Osmanlı Devleti ile **Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşmasını** imzaladı.

Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşması (1878)

- Bu Antlaşma ile Ruslar tarihi emellerine ulaşma yolunda önemli bir adım atmıştır.
- Bu antlaşma ile Büyük Bulgar krallığı kuruluyor ve Rusya Ege denizine çıkma fırsatı buluyordu. (1878)
- Rusya’nın büyümesini istemeyen İngiltere ve Avusturya yanlarına Almanya’yı da alarak savaşa itiraz etmiştir.
- Rusya bu devletler ile savaşı göze alamadığından Berlin Antlaşmasını hazırlamak zorunda kalmıştır (1878).

b. Berlin Antlaşmasının (1878) Maddeleri:

- **Sırbistan, Karadağ ve Romanya** bağımsız olacak.
- Batum, Kars, Ardahan ve Artvin Rusya’da, Doğu Beyazıt ve Eleşkirt Osmanlıda kalacak.
- Bulgaristan üçe ayrılacak. Osmanlı Devleti egemenliğinde muhtar Bulgar prensliği, Osmanlı yönetiminde Doğu Rumeli, ıslahat yapmak şartıyla Osmanlı yönetiminde Makedonya.
- Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş tazminatı ödeyecek
- Yunanistan’a Teselya Bölgesi verilecek
- Ermeni ve Rum azınlıklara ayrıcalıklar verilecek
- Bosna-Hersek Osmanlıya ait olacak fakat yönetimi Avusturya’ya bırakılacak

• Berlin Antlaşmasının Önemi:

- 19. yüzyılda imzalanan en ağır antlaşmadır.
- Ermeni meselesi ilk defa Berlin Antlaşması ile gündeme gelmiştir.
- Bulgaristan’ın parçalanması ile Rusların Akdeniz’e inmesi önlenmiştir.
- Osmanlı Devleti’nin Berlin antlaşmasındaki en önemli karı Doğu Beyazıt’ın geri alınmasıdır. Buna karşılık **Kıbrıs** İngilizlere üs olarak verildi.

• **Not:** Ayestefanos Antlaşması, Avrupalı devletlerin müdahalesi ile uygulanamamıştır. Bu nedenle ölü doğmuş bir antlaşmadır. Bu yönü ile Sevr Antlaşması’na benzer.

- Bu antlaşma Osmanlı Devleti’nin dağılmasını hızlandırmıştır.
- Osmanlı Devleti, İngiltere politikasını değiştirmiş, onun yerini Almanya almıştır.

c. Ermeni Meselesi

- Fatih Sultan Mehmet 1453’de İstanbul’u aldıktan sonra Ermenilerin Bursa’daki ruhani başkanı Hovakim’i İstanbul’a getirmiş ve 1461’de yayınladığı bir fermanla Ermeni Patrikliği’ni kurdurmuş, onların cemaat işlerinin idaresini de patriklerine bırakmıştı.
- Patrikhane kurulduktan sonra İstanbul’da kuvvetli bir Ermeni kolonisi kuruldu.
- Şehir tedricen Ermenilerin dini ve milli hayatın gerçek bir merkezi haline geldi.

• Ermeni İsyanlarının sebepleri

- Sömürge yarışına girmiş bulunan güçlü Avrupa devletlerinin çıkarlarının Osmanlı topraklarında düğümlenmesi
- Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımını kullanarak Osmanlı Devleti’ni parçalama eylemleri
- Bu yolla bağımsız olan Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya’nın örnek oluşturması
- Amerikan Protestan misyonerlerinin çalışmaları

- Avrupa'daki "Haçlı Zihniyeti"nin henüz bütünüyle ortadan kalkmamış olması
- Osmanlı Devleti'nin dağılmaya yüz tutması ve Ermenilerin bundan yararlanmak istemesi
- Ermeni Patrikhanesi'nin, din adamları, aydınları ve zenginlerinin bu yoldaki çalışmaları ve propagandaları

Ermeni İsyanları

- İlk isyan 1890'daki Erzurum'da gerçekleşmiştir.
- Bunu, yine 1890'da meydana gelen Kumkapı gösterisi, 1892-93'te Kayseri, Yozgat, Çorum ve Merzifon olayları, 1894'te Bitlis'te Sasun isyanı, Babıali gösterisi ve Maraş'ta Zeytun isyanı, 1896'da Van isyanı ve Osmanlı Bankası'nın işgali, 1903'te İkinci Sasun isyanı, 1905'te Sultan Abdülhamid'e suikast girişimi ve nihayet 1909'da gerçekleşen Adana isyanı izlemiştir.
- 1914'de Zeytun'da 100, 1915 Van olaylarında 3.000 ve 1914-1915 Muş olaylarında 20.000 Türk, Ermeni mezalimi sonucu hayatlarını kaybetmiştir.

ç. Kıbrıs Yönetimi'nin İngiltere'ye Bırakılması (1878)

- Ayestefanos Antlaşması ile Büyük Bulgaristan'ı kurup Akdeniz'e inmeyi tasarlayan Rusya, bu politikasını İngiltere'nin bu antlaşmayı kabul etmemesi üzerine gerçekleştirilemedi.
- Bu arada İngiltere, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ne yardım etmiş, Rusya'ya koruma bahanesi ile Kıbrıs'a yerleşti.
- Daha doğrusu Osmanlı Devleti geçici olarak Kıbrıs'ın yönetimini İngiltere'ye bıraktı.
- İngiltere bu şekilde doğuya giden yolların geçtiği Süveyş Kanalını güven altına almış olacaktı.

d. Tunus'un Fransızlar tarafından İşgali

- Berlin Antlaşması'ndan istediğini alamayan Fransa'ya Almanya ve İngiltere Tunus'u göstermişlerdi.
- 1881'de Fransızlar tarafından işgal edildi.

e. İngilizlerin Mısır'ı İşgali

- Kıbrıs'a yerleşen İngiltere bunu yeterli görmüyordu.
- Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında açılmasından sonra sömürgelerine giden yollar tehlikeye girmişti.
- Yabancıların Mısır'da etkin olmaya başlaması "Vataniler" adıyla Arabi Paşa yönetiminde ayaklanma başlatan bir grup, ordunun da desteğiyle Mısır'da yönetimi ele geçirdi.
- İngiltere duruma müdahale ederek yönetimi dağıttı ve Arabi Paşa'yı da Seylan'a sürdü. Böylece Mısır'da İngiliz yönetimi başlamış oldu.

3. İKİNCİ MEŞRUTİYET İLANI

- I. Meşrutiyet'in kapatılması üzerine harekete geçen Jön Türkler, İttihat ve Terakki Örgütü'nü kurdular (1889).
- Örgüt, II. Abdülhamit'e meşrutiyeti tekrar ilan etmesi için baskı yaptı.
- Padişah meşrutiyeti ilan etmeyince, İttihat ve Terakki Örgütü'ne bağlı bulunan Niyazi Bey ve Enver Bey birlikleriyle Balkanlarda ayaklandı.
- Ayaklanmanın büyümesini istemeyen II. Abdülhamit, ikinci kez meşrutiyeti ilan etmiştir (1908). Böylece II. Meşrutiyet dönemi başlamıştır.

a. II. Meşrutiyet'in ilanı (1908) ve Sonuçları

- 1876 Anayasası (Kanuni Esasi) tekrar yürürlüğe girdi.
- Anayasa değişikliği ile padişahın meclisi kapatması zorlaştırılmıştır.
- İttihat ve Terakki bu ayaklanmadan II. Abdülhamit'i sorumlu tutarak onu tahttan indirmiş, yerine V. Mehmet Reşat padişah yapmıştır.
- Karışıklıklardan yararlanmak isteyen Avrupalı devletler bazı yerleri işgal etti.
- Meşrutiyet'in ilanı karmaşasından yararlanan Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti.
- Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i topraklarına kattı.
- Girit, Yunanistan'a bağlanma kararı aldı. (1908)

- Meclis (parlamento) oluşturulduğu için ilk siyasi partiler kuruldu.
- İttihat ve Terakki Partisi yönetiminde etkili olmaya başladı. İttihatçılar yönetiminde Türkçülük fikrine önem verdiler. Basına uygulanan sansür kaldırıldı.

b. 31 Mart Vak'ası (13 Nisan 1909)

- Meşrutiyet'e ve İttihat ve Terakki Partisine muhalif olanlar 31 Mart (13 Nisan 1909) Olayını meydana getirdiler.
- Özellikle Derviş Vahdeti ve sahibi olduğu Volkan gazetesinin faaliyetleri bu olayın çıkmasında etkili olmuştur.
- İsyan; Makedonya'da İttihat ve Terakki'nin hazırlattığı, Selanik'ten yola çıkan, kurmay başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı **Hareket Ordusu** bastırmıştır.
- İsyanı etkisi olduğu gerekçesiyle II. Abdülhamit tahttan indirildi (1909).
- **Not:** "31 Mart Olayı" Osmanlı tarihinde rejime yönelik ilk isyan hareketidir.

c. Osmanlı- Alman Yakınlaşması

- 1871 yılında birliğini tamamlayan Almanya Avrupa politikasında etkin olmaya başladı.
- İngiltere ile rekabete giren Almanya, İngiltere'nin doğuya sömürgelerine (Mısır ve Hindistan) giden yolları tehdit altına alabilmek için Osmanlı Devleti'ne yanaştı.
- Osmanlı Devleti'nde Berlin-Bağdat Demiryolu projesinin yapımını da üstlenerek nüfuzunu Basra Körfezi'ne kadar genişletti.

OSMANLI PADİŞAHLARI

- Osmanlı padişahları 14 isim kullanmışlardır.
- 1 tane Orhan, İbrahim, Abdülmecid, Abdülaziz;
- 2 tane Bayezid, Süleyman, Mahmut, Abdülhamit;
- 3 tane Osman, Selim, Ahmet;
- 4 tane Mustafa;
- 5 tane Murat ve nihayet
- 6 tane Mehmet ismi kullanılmıştır.

ç. Dağılmayı Önleme Çabaları

- Osmanlı Devleti'nde XIX. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek isteyen aydınlar çeşitli fikir akımları geliştirdiler.
- Başlıcaları şunlardır: Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük.

Batıcılık:

- Bu fikrin savunucuları, «Batı medeniyetinin sosyal, hukuki, ilmi ve kültürel gelişmelerinden faydalanmak gereklidir» tezini savundular.
- Ancak bu şekilde Avrupa'nın seviyesine ulaşılabilceğini inandılar.
- Batıcılık fikrini savunanlar arasında Tevfik Fikret, Celal Nuri gibi isimler vardı.

Osmanlıcılık:

- Bu fikri savunular, devleti oluşturan tüm milletlerin din, dil ve ırk farkı gözetilmeden adalet ve eşitlik prensipleri içinde Osmanlıcılık duygusu etrafında toplanılması düşüncesidir.
- Özellikle Genç Osmanlılar (Jön Türkler) tarafından savunuldu.
- Bu fikrin savunucuları arasında Mithat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi isimler vardı.
- Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Birinci Meşrutiyet bu fikir doğrultusunda gerçekleşti.

İslamcılık (Ümmetçilik):

- Bütün Müslümanları bir çatı altında birleştirme düşüncesidir.
- Özellikle II. Abdülhamit döneminde (Osmanlı padişahlarının aynı zamanda Müslümanların halifesi olması sebebiyle) Batıya karşı bir İslam birliği kurma düşüncesi devlet politikası haline geldi.
- Mehmet Akif Ersoy, Sait Halim Paşa gibi isimler İslamcılık fikrinin başlıca savunucularıdır.

Türkçülük:

- Türkleri dil, din, soy ve ülkü birliği altında birleştirme düşüncesidir. Türk milletini bağımsız, modern ve refah seviyesi yüksek bir toplum yapma esasına dayalıydı.
- Öncelikle Osmanlı ülkesindeki Türkleri bu çerçevede bir arada tutma düşüncesinden, diğer bölgelerde yaşayan Türk fikir adamlarının katılımı ile bütün Türkleri bir arada tutma düşüncesine yani Turancılık fikrine dönüşmüştür.
- Bu fikrin savunucuları Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul gibi isimlerdi.
- Ziya Gökalp Türkçülüğün Esasları adlı eseriyle bu fikri ilmi bir temele oturtmaya çalışmıştır.

D. 19.YÜZYILDA OSMANLI TOPLUMU**OSMANLI TOPLUM YAPISINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER**

- Çeşitli milletleri ve dinleri bir arada yaşatan Osmanlıların Nizam-ı Âlem'i (Avrupalılar buna Pax Ottomana diyorlardı), diğer bir deyişle Osmanlı toplum düzeni ve barışı, daha Kanuni'nin ölümünden önce, yıllar sonra belirginleşecek olan hastalık alametleri göstermeye başlamıştı.

- Osmanlı toplum yapısının değişmesinde iç ve dış etkenler etkili olmuştur. Bunları şu şekilde belirtebiliriz:

• İç etkenler

- Nüfus artışı
- Dirlik sisteminin bozulması
- İç isyanlar

• Dış etkenler:

- Coğrafi keşifler
- Sanayi İnkılabı
- Fransız ihtilali

1-XVIII. YÜZYIL**a-Yönetim Kadrolarında Kimlik Değişimi**

- Yönetim kadrolarında en önemli değişiklik Seyfiye sınıfının yerini yavaş yavaş **Kalemiye** sınıfının almasıdır.
- Bunun en önemli sebebi devletlerarası ilişkilerde **diplomasinin** önem kazanmasıdır.
- Yurt dışında geçici ve daha sonra daimî **elçilikler** kurulması da bu düşünceye dayanır.
- Yönetici kadrolarında meydana gelen bir değişimde **Devşirme** kökenlilerin **yerini** reayadan kişiler almaya başlamıştır.

b-Ayan ve Eşraf

- Osmanlı Devleti'nde taşra da vekâlet uygulaması başladığında zamanla bu yönetim **ayanların** eline geçmiştir.
- İltizamı da alan ayanlar zamanla taşra da önemli bir güç haline geldiler.
- İltizam usulünün yerini alan **Malikâne** sisteminde vergi kaynağı ömür boyu kiralanabiliyordu. Bu uygulamayla **ayanlar** bazı bölgelerde büyük bir **nüfuz** kazanmışlardır.

c-İskan faaliyetleri

- Osmanlı Devleti'nde Kuruluş ve Yükselme dönemlerinde Anadolu'dan Rumeli'ye bir **iskân** faaliyeti olmuştur.
- Yine Anadolu içerisinde de bazı problem çıkaran boylar çeşitli bölgelere yerleştirilmiştir.
- Gerileme ve Dağılma döneminde **tersine bir göç** hareketi olmuş ve Rumeli'den gelen Türkler Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirilmiştir.

2-Tanzimat ve sonrası

a-Yeni Bürokratlar

- Avrupa ülkelerinde ikamet elçiliklerinin kurulmasından ve böylece Avrupa ile ilişkilerin artmasından sonra, eskilerden daha farklı bir anlayışa sahip **reformcu** yeni bir **nesil** ortaya çıkmıştı.
- Bunlar Avrupa başkentlerinde görev yaparken, milletlerarası durumu ve batılı devletlerin bünyelerini tanımaya çalışmış olan belli başlı **diplomatlar**dı.
- Üst seviye Tanzimat bürokratlarından her biri İstanbul'daki yabancı elçiliklerden biri ile de ilişki içindeydi.
- Bu durum onları daha etkili kılıyor, ancak yabancıların Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını da kolaylaştırıyordu.

b-Nüfus hareketleri ve Yeni Yapılanmalar

- XIX. yüzyılda ise Osmanlı nüfusu açısından iki olgu birden yaşanıyor.
- Bir taraftan, **Osmanlı genel nüfusu azalırken**, diğer taraftan daralan Osmanlı **sınırları içindeki nüfus** gitgide **artmaktaydı**.
- Genel nüfusun artması toprak kayıplarına, mevcut nüfusun artması ise kaybedilen topraklardan gelen göçlere bağlıydı.
- Gerileme ve Dağılma devrinde Rumeli'den Anadolu'ya yoğun bir göç hareketi olmuştur.
- Ulaşım teknolojisinin gelişmesi ve dış pazarlarla ilişkiler kurulması, XIX. yüzyılda, **şehirleşme** oranını da yükseltmiştir.
- XVI. yüzyılda da sınırlı olan ova köyleri (celali isyanları dolayısıyla yamaçlara ve dağlara çekilmişlerdi), XIX. Yüzyılda dışardan gelen göçmenlerle artmıştır. Bunlar Konya, Adana ve kıyı ovalarına yerleştirildiler.
- Ulaşım da kara yollarının yanında demiryolları ve denizyolları da yapılmaya başlandı.
- Telgraf ve telefon hatları kurulmaya başladı.

3- Yeni Hayat Tarzı

- Klasik dönemde Osmanlıların saray, şehir, köy ve göçebelerdeki gündelik hayat tarzları daha önce anlatılmıştı.
- XIX. Yüzyılda, İstanbul ve diğer büyük şehirlerde hayat tarzı önemli ölçülerde değişmelere uğramıştır.
- Kahvehanelerin işlevi değişmiş eğlence amaçlı kullanılmaya başlamıştır.
- Yabancı kahvehaneler ise pastaneye dönüşmüştür.
- Kahramanlık destanlarının, meddah, karagözün yerini tiyatro almıştır.
- Eski mesire geleneklerini, Boğaziçi mehtap âlemleri almıştır.
- Sefaretlerin düzenlediği balolar, üst seviyedeki Müslümanlar arasında da kadın-erkek bir arada eğlenme modasını doğurmuştur. Üst tabaka nazarında Avrupa malı kullanma sosyal statü sembolü haline gelmiştir.
- Halk sınıfları arasında yaşantı açısından farklılaşmalar başlamıştır.
- Zenginler Boğaziçi'nde ayrı mekânlara yerleşmişlerdir.
- 1895'de İstanbul'da ilk defa **Zat'ül Hareke** denen **otomobil** kullanılmaya başlamıştır. Ardından **elektrikli tramvay** hizmete girmiştir.
- II. Meşrutiyet sonrası **telgraf** ve **telefon** da gündelik hayatın unsurları haline gelmiştir.
- Taşra da ise bu değişimler pek görülmemiştir. Eski hayat tarzı uzun süre devam etmiştir.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE BASIN YAYIN

- Osmanlı Devleti'nde **ilk özel matbaa** Lale Devri'nde (1727) İstanbul'da, **Sait Efendi** ve **İbrahim Müteferrika** tarafından kuruldu. İlk basılan eserde **Van Kulu lügatidir**.
- **İlk devlet matbaası** III. Selim döneminde açıldı.
- Osmanlı Devleti'nde **ilk resmî gazete** II. Mahmut zamanında (1831) çıkarılan ve Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdüren **Takvim-i Vekayi**'dir.
- Yayın hayatına giren ikinci gazete **Ceride-i Havadis**'tir.

- İlk özel Türk gazetesi **Agah Efendi** ve **Şinasi**'nin çıkardıkları **Tercüman-ı Ahval**'dir.
- **Şinasi** 1862'de **Tasvir-i Efkâr** isminde bir fikir gazetesi çıkardı.
- Meşrutiyet'in ilanından sonra basın ve yayın hayatında yeniden canlanma görüldü. Bu dönemde **Volkan**, **Tanin** ve **Mizan** adlı gazeteler çıkarıldı. **31 Mart Vak'asına** etkisi olduğu gerekçesi ile **Volkan Gazetesi** kapatıldı.
- İlk Türk dergisi 1850 yılında yayınlanan **Vekayi tıbbiye**'dir.
- 1862'de Mecnüai funun yayınlanmaya başladı.
- İlk resmi dergi **Mirat**, ilk mizah dergisi **Diyojen**'dir.
- İlk kadın dergisi 1869'da çıkarılan **Terakki-i Muhadderat** dergisidir.

3. OSMANLI'DA KADIN HAKLARI

- Özellikle Batılı ülkelerde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ivme kazanan kadın hakları mücadelesine Türk kadınları da duyarsız kalmamış, özellikle İstanbul'da yaşayan varlıklı ailelerin çocuklarından başlamak suretiyle kadın hareketlerine büyük ilgi gösterilmiştir.
- Kızlarımız için ilkokul ve ortaokulların eğitimine 1858'de başlanır.
- Meslek okulu olarak ilk önce, 1842'de Askeri Tıbbiye'ye bağlı olarak ilk "Ebe Okulu", 1869'da İnan Sanayi Mektebi (Kız Sanat Okulu), 1870'de Dar'ül muallimat" (Kız Öğretmen Okulu) açılır. (Böylece Türk kadınının ev dışında, okulda yetiştirilmiş olarak ilk mesleği olan Ebelik ve Öğretmenlik meslekleri için okullar açılmış oldu. Kuşkusuz bu modern kurumlardan yararlanabilen üst tabakalara mensup ve büyük kentlerde yaşayan kadın sayısı çok azdı. Bu okur-yazar kadınlar, yine de 19 yüzyıl sonlarında gazetelerde kadın sayfalarının yer almasına ve hatta kadınlar için, yazarları da kadın olan gazete ve dergilerin yayınlanmasına zemin oluşturdular. (Mukadderat, Şukufezar, Hanımlara Mahsus Gazete) gibi.
- II. Meşrutiyet Dönemi ile birlikte kadın hakları, evlilik ve kadının eğitimi meseleleri üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır.
- II. Meşrutiyet'in getirdiği görece özgürlük ortamında aydın Türk kadınları da kendileriyle ilgili meselelere duyarsız kalamayarak gazete ve dergiler aracılığıyla kadına ait sorunlar ile çözüm yollarını tartışmaya başlamışlardır.
- II. Meşrutiyet Dönemi'nde aydın kadınlar, kadın statüsünün değerlendirilmesi amacıyla **Teali-i Nisvan, Müdafaa-i Hukuku Nisvan, Asri Kadınlar Cemiyeti** gibi dernekler kurulmuştur. Bu dönemde kadınları ilgilendirip de gündeme gelen tek konu evlilik statüsüdür.
- 1917 kararnamesi, evliliği yasal bir çerçeveye bağlarken, kadınlara ilk defa boşanma hakkını verir. Çok eşli evliliği eşin rızasına bağlayarak sınırlandırır.

4. OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM ALANINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER

a) Eski Kurumların Durumu

- Kuruluş ve Yükselme döneminde sağlıklı bir şekilde yürüyen eğitim kurumları duraklama ve gerileme döneminde bozulmaya başladı ve ihtiyaca cevap veremez hale geldi.
- Eğitim kurumlarına kabul edilmede liyakatin yerini torpil ve rüşvet almıştır.

b) Eğitim ve Öğretimde Gelişmeler ve Yeni Kurumlar

- Avrupa'nın gözle görünür üstünlüğü karşısında diğer kurumlarda olduğu gibi eğitim-öğretim kurumlarında da Avrupa örnek alınarak bir takım ıslahat hareketlerine girildi ise de bunlardan bir sonuç alınamamıştır.
- Lale Devri'nden itibaren açık bir şekilde ortaya çıkan batı modeli yenileşmede, göze çarpan ilk hareket, **matbaanın kurulması** sayılabilir. Bu hareket, eğitim ve öğretim hayatını da olumlu yönde etkilemiştir.
- I. Mahmut ve III. Mustafa dönemlerinde askeri eğitim kurumları olan **Humbaracı** ve **Topçu Ocakları** batı tarzında örgütlenmiştir.
- **XVIII. yüzyıldan itibaren** başlayan yenileşme ve reform hareketlerinde, **eğitim konusuna** öncelik verildiği görülmektedir.

- 1770-1840 yılları Batılılaşmanın temellerinin atıldığı yıllardır. Bilhassa bu yıllarda eğitim ve öğretim ve askerlikte Batı'dan faydalanma yoluna gidildi.
- Kültür ve sanat ise eski özelliğini korumaya devam etti. Zaman zaman eğitim ve öğretimdeki aksaklıklar yeni kanunlarla düzene sokulmaya çalışıldı.

Batı Tarzında Açılan Okullar

- 16. ve 17. yüzyıllarda bütün kurumlarda görülen gerileme eğitim ve öğretimde de kendini gösterdi.
- İlk olarak 18. yüzyılda Lale Devri'nde başlayan eğitim ve öğretimdeki değişiklikler daha sonraki yıllarda da devam etti.
- Medreselerin yanında askeri amaçlı modern kara ve deniz mühendisi okulları açıldı.
- 1727'de İstanbul'da ilk matbaa açıldı.
- 1734 yılında Üsküdar'da, matematik ve fen bilimlerinin verildiği Hendesehane,
- 1773'te Mühendishane-i Bahr-i Hümayun,
- 1796'da Mühendishane-i Berri-i Hümayun açıldı.
- Ayrıca Tıphane-i Âmire, Mekteb-i Maarif-i Adliye, Mekteb-i Ulûm-î Edebiye, Dar'ül-Muallim (1858), Rüşdiye, Mekteb-i Sultan-i ve 1863'te ilk üniversite olan Dar'ül Fünun gibi okullar açıldı.

a) Askeri Kurumlar

- Deniz kuvvetleri için deniz subayı ve mühendisleri yetiştirmek amacıyla 1773 yılında "**Mühendishane-i Bahr-ı Hümayun**" okulu açıldı. Okulun öğretim kadrosu Fransız teknisyenlerden oluşuyordu.
- III. Selim döneminde 1792'de "**Humbarahane**" ve daha sonra "**Mühendishane-i Berr-i Hümayun**" okulları açıldı. Mühendishanede fizik, matematik ve topçulukla ilgili kitaplardan oluşan bir kütüphane kuruldu.
- II. Mahmut zamanında "Yeniçeri Ocağı" kaldırıldı ve yerine "**Asakir-i Mansure-i Muhammediye**" adıyla yeni bir ordu kuruldu. Ordunun eğitimi için **Prusya'dan subaylar** getirildi.
- 1831'de "**Mızika-i Hümayun**" kuruldu.
- Tanzimat döneminde 1849 yılında "**Erkan-ı Harbiye**" (Harp Akademisi) ve 1870 yılında "**Bahriye Mektebi**" ile askeri **idadiler** açıldı.
- 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı'yla Osmanlı Devleti'nde yeni bir dönem başladığını görüyoruz. Islahat fermanıyla yapılmak istenen eğitim ve ilgili yenilikler daha çok yabancıların işine yaradı.
- 1869'da "**Maarifi-i Umumiye Nezareti**" adlı hükümet içinde yer alan ve bugünkü Millî Eğitim Bakanlığı'nın temeli olan bir kuruluş ortaya çıktı.
- II. Abdülhamit döneminde Almanya'dan harp okulunun düzenlenmesi için uzmanlar geldi.
- Goltz Paşa'nın liderliğinde askeri eğitim kurumları yeni bir şekil aldı. İstanbul'da bulunan okulun **subay ihtiyacını** karşılayamadığı düşünülerek **Edirne, Manastır, Erzincan, Şam ve Bağdat'ta** da birer okul açıldı.
- Harp okuluna öğrenci yetiştirmek amacıyla her biri ordu merkezlerinde olmak üzere çeşitli askeri liseler açıldı. Bunlardan **Kuleli** ve **Işıklar Askeri Liseleri** ile daha sonra açılan **Maltepe Askeri Lisesi**. Askeri liselere öğrenci yetiştirmek üzere **üç yıl eğitim veren askeri rüştiyeler** açılmıştı.

b) Sivil Kurumlar

- **Sivil Kurumlar:** XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı eğitim kurumları ilk, orta ve yüksek olmak üzere üç dereceli idi.
  - **İlk Öğretim:** Sıbyan Mektepleri, Mekteb-i İbtidaiyeler (ilkokul).
  - **Orta öğretim:** İdadiler ve Sultaniler (lise).
  - **Yükseköğretim:** Dar'ül-Fünun.
- **Sıbyan mektepleri** günümüz anaokullarına benzer eğitim vermekteydiler.
- Onları dört yıl eğitim veren **ibtidaiye mektepleri** tamamlamaktaydı.
- **Rüştiyeler**, günümüzdeki **ortaokul** düzeyinde eğitim veren kurumlardı.

- 1838 yılında açılmaya başlanmış olan rüştiyelere, 1867 yılından itibaren Hristiyan vatandaşların çocukları da alınmaya başlandı.
- **İlk kız rüştiyesi**, 1861 yılında İstanbul'da açıldı.
- **İdadiler**, rüştiyelerin üstünde **üç yıllık** okullardı. 1872 yılında kurulmaya başlandı.
- Cevdet Paşa'nın Maarif Nazırlığı sırasında açılan bu okullarda Türkçe, yabancı dil, belagat, aritmetik, geometri, tabiat bilgisi, resim vb. dersler okutulmaktaydı.
- İdadilerin üstünde eğitim veren **sultaniler** ise, 1869 Nizamnamesine göre açıldı.
- İstanbul'da açılan ilkokul, **Galatasaray Sultanisi**'dir. Fransız liselerindeki yönetim biçimi ve öğretim yöntemleri aynen kabul edildi. Öğretim süresi beş yıldır. Ülke genelinde yeterli sayıda açılmadı.
- Üniversite olarak 1870 yılında "**Dar'ül-Fünun**" açıldı.
- 1846 yılında **Dar'ül Muallimin** (Erkek öğretmen Okulu), 1876 yılında **Dar'ül Muallimat** (Kız öğretmen Okulu), 1859'da, günümüzdeki Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin esasını oluşturan "**Mekteb-i Mülkiye**" açıldı.
- Dil ve tarih alanlarında çalışmalar yapmak üzere "**Encümeni Daniş**" (İlimler Akademisi) kuruldu (1850).
- 1873'te **Dar'üş şafaka**, 1875 yılında da **arkeolog** ve **müze uzmanı okulu** açıldı.
- 1881 yılında "**Sanayi-i Nefise Mektebi**" (Güzel Sanatlar Okulu) açıldı.

c) Mesleki Kurumlar

- Mesleki eğitim ve öğretim kurumlarının açılması ve geliştirilmesi çalışmaları, Tanzimat dönemi ile birlikte başladı.
- Genelde bir tarım ülkesi olan Osmanlı Devleti'nde tarım amaçlı ilkokul, 1847 yılında açılan "**Ameli Ziraat Mektebi**" oldu. Ancak bu okul bir süre sonra kapandı.
- 1892'de "**Halkalı Ziraat Mektebi**", 1895'de "**Veteriner Okulu**", 1870'de "**Orman Mektebi**", daha sonra Bursa'da "**Koza Okulu**" açıldı.
- Tanzimat döneminde telgraf önemli bir haberleşme aracı durumuna gelmişti. Bu konuda eleman yetiştirmek amacıyla "**Telgrafçılık Okulu**" açıldı.
- Mithat Paşa, Tuna valiliği sırasında Niş ve Rusçuk'ta yetim çocuklara sanat öğretmek için "**Islahhaneler**" açtı.
- Abdülaziz döneminde "**Eczacı Mektebi**" ve "**Kaptan Çarkçı Mektebi**" açıldı.
- II. Abdülhamit döneminde, 1885 yılında "**Mektebi Sanayi**", hâkim yetiştirmek için "**Mektebi Hukuk-ı Şahane**" açıldı (1878).

5. Yabancı ve Azınlık Okulları

- Osmanlı Devleti Gayr-i Müslim vatandaşları olan topluluklara her türlü hürriyeti ve serbestliği tanımıştı. Bu sebeple her toplumun kendi kiliselerine ve dini teşkilatlarına bağlı olarak eğitim düzenleri vardı.
- Ayrıca Gayr-i Müslim vatandaşların birçoğu maddi durumları iyi olduğu için Avrupa ülkelerine de çocuklarını gönderirlerdi.
- **Fener Patrikhanesi'nin** yönetim ve denetiminde olan önemli iki **Rum Okulu**, **Fener Rum Okulu** ile **Heybeliada Papaz Okulu** idi.
- **Ermenilerin** kurdukları ilkokul 1790 yılında **Kumkapı**'da açıldı. XIX. yüzyıl boyunca birçok okul açtılar.
- **Yahudilerin** ilkokulları 1854 yılında **Musevi Asri Mektebi** adı ile İstanbul'da açıldı. Daha sonra **Selanik** ve **İstanbul'da** birçok okul açtılar.
- 1897 yılında Osmanlı Devleti sınırları içinde azınlıkların sahip oldukları okulların sayıları:
  - Rumlar 4390
  - Bulgarlar 693
  - Ermeniler 851
  - Yahudiler 331
  - Sırp 85
  - Ulahlar 63

- Katolik Rumlar 60
- **Genel olarak** 5982 ilkokul, 687 rüştiye ve 70 idadidir
- XIX. yüzyılda kapitülasyonlardan yararlanan İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya, ABD ve Rusya Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerinde okullar açtılar.
- Fransızlar tarafından 1583 yılında kurulan "**Saint Benoit Okulu**"nun eğitim kadrosunu Cizvit rahipleri oluşturuyordu. Daha sonra bu okulların sayıları arttı.
- Amerikan okullarının sayısı XIX. Yüzyıl sonlarında 534'e ulaşmıştı. Bu okulların en tanınmışları, **Beyrut Amerikan Üniversitesi** ve İstanbul'da açılan **Robert Koleji** idi.
- İngilizler, 1857 yılında **kız ortaokulunu**, 1905 yılında da **Nişantaşı İngiliz Lisesi**'ni açtılar. İngiliz okulları özellikle Mezopotamya ve Ege bölgesinde ağırlık kazandı.
- İtalyanlar ilk olarak 1861'de **İstanbul'da** bir okul açtılar. 1863 yılında Hatay'da **İtalyan özel Okulu** açıldı.
- Ruslar ise ilk olarak 1889'da **Bursa'da** ve daha sonra İstanbul'da Terkos Rus Okulu'nu açtılar.
- Avusturya ise 1882 yılında bir **kız lisesi**, bir **erkek lisesi** ve **ticaret okulu** kurdu.
- Almanlar tarafından açılan okullar, **İstanbul, Beyrut** ve **Kudüs**'te bulunuyordu.
- İranlılar da **İstanbul** ve **Bağdat**'ta okullar açtılar.
- Osmanlı sınırları içindeki yabancı okulların sayıları şöyle idi:
  - Amerikan Okulları 131
  - Fransız Okulları 127
  - İngiliz Okulları 60
  - Alman Okulları 22
  - İtalyan Okulları 22
  - Avusturya Okulları 11
  - Rus Okulları 7
  - İran Okulları 4
  - **Toplam:** 384
- Bir ülkede milli birliğin sağlanmasında verilecek eğitimin önemi büyüktür. Bu sebeple eğitimin milli olması gerekir.
- 3 Mart 1924 yılında çıkarılan "**Tevhid-i Tedrisat**" kanunu ile azınlık ve yabancı okullar bir düzene tabi olmuştur.

6. 19. YÜZYILDA OSMANLI KÜLTÜR VE SANAT HAYATI İLE MİMARİ ANLAYIŞINDA YAŞANAN GELİŞMELER

- XVIII. yüzyılda nakkaş başı olan Levni ile bir taraftan an'anevi minyatür tekniği devam ederken diğer taraftan ananevi minyatür tekniği devam ederken diğer taraftan da Avrupalı ressamlarla resimde yeni bir akım başladı. Daha sonra resim askeri okul programlarına girdi.
- II. Mahmut resmini yaptırarak resmi dairelere astırdı.
- Abdülaziz resim yaptı.
- Şeker Ahmet Paşa Avrupa'da eğitim gördü. İlk resim sergisini açtı. 1883'te Sanayi-i Nefise Okulu'nun kurulması ile artık sivil ressamlar yetişmeye başladı.
- Keramik (seramik) sanatında İznik'in yerini Kütahya aldı.
- XVIII. Yüzyıldan itibaren cilt sanatında kullanılan işlemler, kadife üzerine sırma ve sim işlemlere dönüşür. Dönemin modası olan kumaşlarda cilt malzemesi olarak kullanılır.
- 18.yüzyıl, Osmanlı sanatına Batı etkilerinin girdiği, başka bir deyişle Batılılaşmanın başladığı dönemdir.
- Bu dönemde özellikle süslemede Barok, Rokoko gibi Batı kaynaklı üsluplar görülür.
- Ama bu üslupların Osmanlı sanatındaki uygulamasında geleneksel Türk motifleri ve yapı tiplerinden vazgeçilmemiştir.
- Osmanlı mimarisinde Lale Devri ile batı etkisi görülmeye başladı. Lale Devri'nin ardından Türk-Barok ve Rokoko Devri (1740- 1808) denilen yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde Osmanlı klasik mimarisi önemini kaybetmeye başladı. Yavaş yavaş yerini Avrupa mimarisinin üslupların terk etti.

- XIX. yüzyılda Batı kaynaklı Ampir Üslup Türkiye'ye girdi. (1808- 1860). Ampir Üslup Osmanlılarda Barok üslupla birleştirilerek yorumlandı.
- 1860'tan asrın sonuna kadar Batı etkisi bütün alanlarda Osmanlı toplum yapısını sarstı. Bu dönemde mimaride seçmeci (eklektik) akım hâkim oldu. (1860-1900) 1900 yılından sonraki eserlerde Osmanlı ve Türk mimarisinin unsurlarını geriye getiren bir anlayış almıştır. Böylece ortaya çıkan Neo-klasik dönem bir süre etkili olmuştur (1900-1925).

7. MÜZİK, EĞLENCE VE SPOR

- XVIII. Yüzyıl Türk musikisinin yükselme dönemidir.
- Özellikle III. Ahmet, I. Mahmut ve III. Selim'in himayeleri, Hafız Post'un açtığı yeni çıkırın devamını ve gelişmesini sağlamıştır.
- III. Selim Türk musikisine yeni bir makam olan Suzidılara'yı kazandırmıştır.
- Bu dönemin en tanınmış musikişinas ve bestekârı İtri Efendidir. İtri'nin açtığı çıkırdan Hamamizade Dede Efendi yürümüştür. Türk musiki XIX. Yüzyılda da gelişmesine devam etmiştir.
- Abdülmecid döneminden itibaren Batı müziği ön plana çıkmaya başladı. Sanatkârlar himayeden mahrum kaldı. Musiki de bir duraklama görüldü.
- Tanzimat döneminden itibaren Batı müziği yayıldı ve uygulandı.
- Yeniçeri ocağı kaldırıldıktan sonra mehterhane resmi ve askeri görevini tamamladı.
- II. Mahmut müzikte batıya yöneldi. İtalya'dan Giuseppe Donizetti'yi İstanbul'a getirtti. Askeri bandoların kuruluşunda etkili oldu. Osmanlı Devleti dağılmaya başladığı sıralarda bile Batı müziği yayılmasını sürdürdü.
- XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde değişme isteğinin belirginleştiği, XIX. yüzyıl ise her alanda yeniliklerin yapıldığı bir dönem oldu.
- Kahvehaneler varlıklarını devam ettirirken, iç mekânlarına tiyatro temsilleri için bir sahne konuldu.
- XIX. Yüzyılda tiyatro yeni bir eğlence unsuru olarak günlük hayatta yerini almaya başladı. Bu yüzyılda eğlence hayatına gelen en önemli değişiklik, kadın erkeğin bir arada parti ve balolarda eğlenmeye başlamalarıdır.
- XIX. yüzyılda köşk-konak hayatı önem kazanmış, varlıklı ailelerin eğlence biçimleri değişmiştir.
- İstanbul dışında yani taşrada yaşayan Osmanlı Türklerinin eğlence hayatı, geleneklere bağlı bir şekilde devam ediyordu.
- Osmanlı Türklerinin spor faaliyetlerinde de XIX. Yüzyıla kadar bir değişiklik olmadı. Modern sporların Türkiye'ye girişi jimnastikle başlamıştır. Bunun yanı sıra kısa sürede en yaygın spor dalı futbol olmuştur. Daha sonra diğer spor dalları yerini almıştır.
- Osmanlı Devleti ilk defa, 1912 yılında Stockholm'de yapılan olimpiyat oyunlarında, iki Türk sporcusu tarafından temsil edildi.

E. 20. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ

1. Trablusgarp Savaşı (1911-1912)

- **Sebepleri:**
  - İtalya'nın gelişen sanayisi için sömürge arayışı
  - İtalyanların bu konuda Avrupa devletlerinden destek alması
  - Trablusgarp'ın İtalya'ya yakın ve savunmasız olması
  - Hammadde kaynakları bakımından zengin olması Osmanlı Devleti halkı örgütleyerek savaşta başarılar kazandıysa da Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine İtalya ile Ouchy (Uşi) antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır.
- **Buna göre;**
  - Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya bırakıldı.
  - Savaş anında işgal edilen Rodos ve On iki Ada geçici olarak İtalyanlara bırakıldı.(Bu adalar 1947 yılında Yunanistan'a bırakıldı)
- **Not:** Bu savaş sonucunda Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'da toprağı kalmadı.

Balkan Savaşları (1912-1913)

a. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı

- Etnik-i Eteryâ'nın Megali İdea'yı gerçekleştirmeye yönelik çalışmaları sonucunda 1896 yılında Girit İsyanı başladı.
- Ortaya çıkan karışıklıktan yararlanmak isteyen Yunanistan adaya asker çıkararak Girit'i kendisine bağladığını ilan etti.
- Bir yandan da Balkan sınırını da geçerek Osmanlı kuvvetlerine saldırdı.
- Bunun üzerine Osmanlı Devleti Yunanistan'a savaş ilan etti. Savaş kısa sürdü.
- Dömeke Meydan Savaşı'nda Yunanistan yenildi. Fakat olaya Rusya ve Avrupa devletleri müdahale edince savaş durdu.
- İstanbul'da bir konferans toplandı (1897). Bir antlaşma imzalandı.
- Buna göre,
  - Taraflar savaştan önceki sınırlarına geri döndüler.
  - Avrupa devletleri Girit'te özerk bir yönetimin kurulmasını istediler.
- Ancak bir süre sonra da Yunan kralının oğlunu Girit valisi olarak atadılar.
- Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan'a bağlandı.

I. Balkan Savaşı

- **Sebepleri:**
  - Rusya'nın izlediği Panslavizm ve Sıcak denizlere inme politikası. Bu amaçla Balkan Devletleri'ni Osmanlı aleyhine kışkırtması
  - Rusya'nın teşviki ile Balkan Devletleri'nin ittifak yapmaları
  - Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşıyla uğraşması
  - İngiltere'nin Reval Görüşmesinde Rusya'yı Balkanlar ve Boğazlar konusunda serbest bırakması
  - Balkan Devletleri'nin Osmanlı'dan toprak koparmak istemeleri
- 8 Ekim 1912'de **Karadağ**'ın savaş ilanı ile Osmanlı Devleti **Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan**'la birlikte dört devlet savaşmış ve yenilgiye uğramıştır.
- 30 Mayıs 1913'te **Londra Antlaşması** imzalanmıştır.
- Buna göre;
  - Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez çizgisi olarak kabul edildi.
  - Batısında kalan topraklar Balkan Devletleri'ne bırakıldı.

• Sonuçları:

- Midye-Enez sınırının batısında kalan Edirne ve Kırklareli dâhil Makedonya, Batı Trakya, Ege Adaları, Arnavutluk elden çıktı.
- Bulgaristan Ege Denizi'ne ulaştı
- Balkanlardan Anadolu'ya göçler başladı.
- Ocak 1913 yılında yapılan bir darbeye fiilen İttihat ve Terakki dönemi başlamıştır.

c. II. Balkan Savaşı

- **Sebebi:**
  - Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakları Balkan devletlerinin paylaşamamaları
- Sırbistan, Karadağ, Yunanistan yanlarına Romanya'yı da alarak Bulgaristan'la savaşmaya başladılar.
- Bu durumdan yararlanan Osmanlı Devleti Bulgaristan'ın elinde bulunan Edirne ve Kırklareli'ni aldı.
- **Bulgaristan**'la yapılan **İstanbul Antlaşması**'yla sınır Meriç nehri olarak kabul edildi.
- Meriç Nehri batısında kalan Dimetoka şehri de Osmanlı'ya bırakıldı.
- **Yunanistan**'la yapılan **Atina Antlaşması**'yla; Girit Yunanistan'a bırakılacak, Ege Adalarının durumu büyük devletlerin hakemliğine bırakılacak. (Büyük Devletler Bozcaada, Gökçeada, Meis ve Kaş dışındaki adaları Yunanistan'a bıraktılar).

“Kuşlar Gibi Uçmasını, Balıklar Gibi Yüzmesini Öğrendik. Ancak Bu Arada Çok Basit Bir Sanatı Unuttuk; Kardeş Olarak Yaşamayı.” **Martin Luther King**

I.DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

a. Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Dünyanın Genel Durumu ve Savaşın Sebepleri:

- Almanya’nın siyasi birliğini tamamlayarak, sömürgecilikte İngiltere’ye rakip olması
- Fransa ve Alman- ya arasındaki Alsas-Loren bölgesi meselesi (Fransa’nın Sedan Savaşı’nda kaybettiği bu bölgeyi geri almak istemesi)
- Balkanlarda Avusturya-Macaristan Rusya rekabeti
- İtalya’nın Akdeniz’de hâkimiyet kurma isteği
- Çıkar çatışmalarının bloklaşmaya (Üçlü İtilaf 1907,Üçlü İttifak 1882) ve silahlanmaya yol açması
- Osmanlı Devleti’ni paylaşma isteği
- Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırlı tarafından öldürülmesi

b. Birinci Dünya Savaşı’nın Başlaması

- 28 Haziran 1914’te Saraybosna’da Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırlı tarafından öldürülmesi üzerine Avusturya Sırbistan’a savaş ilanı etti.
- Rusya’nın da Sırbistan’ın yanında yer alması ile karşılıklı savaş ilanları I. Dünya Savaşı’nı başlattı.
- Savaş başladıktan sonra tarafsızlığını ilan eden İtalya 1915 yılında İtilaf Devletleri’ne katıldı.
- Uzak Doğuda Japonya Alman sömürgelerini ele geçirdi.
- Komünist ihtilali sebebiyle Rusya savaştan çekilmek zorunda kaldı(1917).
- Aynı yıl Alman denizaltılarının A.B.D ticaret ve yolcu gemilerine saldırımları dolayısıyla A.B.D savaşa İtilaf Devletleri’nin yanında dâhil oldu.
- Bu olaydan sonra savaş İtilaf Devletleri’nin lehine dönmüştür.
- Almanların Batı cephesi çöktü.
- Diğer cephelerde de alınan başarısızlıklarla İttifak Devletleri birer birer savaşı terk etmek zorunda kaldılar.

c. Osmanlı Devleti’nin Savaşa Girmesi

- **Sebepleri:**
  - Daha önce kaybettiği toprakları geri alma düşüncesi
  - İttihat ve Terakki Partisi’nin Alman yanlısı bir politika izlemesi ve savaşı Almanların kazanacağını düşünmesi
  - İtilaf Devletleri tarafından Rusya’nın da etkisiyle kabul edilmeyen Osmanlı Devleti’nin yalnız kalmak istememesi.
  - Rusya’nın Boğazlar üzerindeki tarihi emelleri ve İtilaf Devletleri’nin Balkan Savaşı’nda Rus yanlısı bir politika izlemeleri.
  - Almanlarla yapılan gizli antlaşma (2 Ağustos 1914)
- İngilizlerden kaçan iki Alman denizaltısının Osmanlılara sığınması, bunların satın alındığının ilan edilmesi ve bu gemilerin Rus limanlarını bombalaması

Almanların Osmanlı’yı Yanlarında Savaşa Sokma Sebepleri

- Yeni cepheler açarak yükünü hafifletmek istemesi
- Musul ve Kerkük petrolerinden faydalanma isteği
- Padişahın Halifelik sıfatından yararlanma isteği
- Rusya’ya Boğazlar yoluyla yapılacak yardımı önleme isteği

ç. Osmanlı Devleti’nin Savaştığı Cepheler

1-Kafkas cephesi

- İttihatçıların Kafkasya üzerinden Türk ülkeleri ile ilişki kurarak Rusları zor durumda bırakmak istemeleri ve Bakü petrollerini ele geçirme konusunda Almanya'nın teşvikleri sebebiyle bu cephe açılmıştır.
- Yapılan Sarıkamış Harekâtı'nda başarılı olamayan Osmanlı Devleti binlerce askerini soğuktan ve hastalıklardan kaybetti.
- Ruslar Van, Muş, Bitlis, Erzurum, Erzincan ve Trabzon'u işgal ettiler.
- Mustafa Kemal Muş ve Bitlis'i geri aldı.
- 3 Mart 1918'de Brest Litovsk Antlaşmasıyla savaştan çekilen Ruslar Berlin Antlaşmasıyla (1878) aldıkları Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlılara bıraktılar.

2-İrak cephesi

- İngilizlerin Musul-Kerkük petrollerini ele geçirme, Hint deniz yolunun güven altına alınması ve Kuzeye çıkarak Ruslara yardım etme düşünceleri ile İngilizler tarafından açılmıştır.
- Başlangıçta bazı başarılar kazanan Osmanlı Devleti 1917 başlarında Bağdat'ı İngilizlere bırakmıştır.
- Mütareke öncesi İngilizler Musul önlerine kadar gelmişlerdir.

3-Kanal cephesi

- Mısır'ı ele geçirerek, İngilizlerin sömürgeleriyle irtibatını keserek o bölgelerden asker almasını da önlemek. Şubat 1915'te başlayan mücadelelerde Osmanlı kuvvetleri başarılı olamadılar.

4-Çanakkale cephesi

- **Sebepleri:**
  - İtilaf Devletlerinin Boğazları ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak istemeleri
  - Rusya'ya askeri ve ekonomik yardım yapmak istemeleri
  - İttifak Devletlerinin Balkanlardan olabilecek bağlantılarını kesmek istemeleri.
- Gerek 18 Mart 1915'te başlayan Deniz Harekâtı'nda gerekse 25 Nisan 1915'te başlayan Kara Harekâtı'nda başarılı olabilen İtilaf Devletleri çekilmek zorunda kalmışlardır.

Savaşta babalar oğullarını, barışta oğullar babalarını gömerler. (MÖ 560-546 Lidya Kralı Kroisos (Krezüs)) **Herodot**

Çanakkale Savaşlarının sonuçları

- Savaşın yaklaşık iki yıl uzamasına yol açtı.
- Rusya'ya yardım yapılamadığı için Rusya'da ihtilal çıktı ve Rusya savaştan çekildi.
- Bulgaristan'ın tereddüdü ortadan kalktı ve İttifak Devletleri yanında savaşa girdi.
- Bu başarı Millî Mücadele için örneklik teşkil etti.
- Her iki taraftan toplam 500 bin kişinin kaybına yol açtı.

5-Suriye ve Filistin cephesi

- Kanal cephesinde alınan başarısızlıklar üzerine İngilizler Filistin ve Suriye'de ilerlemeye başladılar.
- Kudüs ve Şam elden çıktı. Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına atanan Mustafa Kemal, İngiliz ilerleyişi karşısında orduyu Halep'e kadar geri çekti.
- Böylece İngiliz ilerleyişi Halep'in kuzeyinde durduruldu. (1918 sonları)

6-Hicaz ve Yemen cephesi

- Osmanlılar bu cephede kutsal yerleri korumak amacıyla savaşın sonuna kadar savaştılar.
- Bu cephede İngilizlerin yanında kendisine istiklal ve Arap Devleti vaat edilen Mekke Emiri Şerif Hüseyin'le de mücadele edilmiştir.

7-Galiçya, Romanya ve Makedonya cephesi

- Osmanlı kuvvetleri bu cephede Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan’a yardım için, Rusya, Romanya ve Fransa ile mücadele edilmiştir.

I.DÜNYA SAVAŞININ SONUÇLARI

- I. Dünya Savaşı sonucunda Almanya ile Versay, Avusturya ile Sen Jermen, Macaristan ile Trianon, Bulgaristan’la Nöyyi, Osmanlı Devleti ile Sevr antlaşmaları yapılmıştır.
- Bu antlaşmaların taslakları 18 Ocak 1918’de toplanan Paris Konferansı’nda tespit edilmiştir.
- Bu antlaşmalar yenilen devletler için ağır antlaşmalardır.
- Savaş sonunda siyasi üstünlük Avrupa’dan Amerika’ya geçmiştir.
- Avrupa’da İngiltere ve Fransa’nın ağırlığı artmıştır.
- Yeni devletler kurulmuş, Avrupa’nın haritası değişmiştir.
- Almanya sömürgelerini kaybetti.
- Milletler Cemiyeti kuruldu.
- Almanya’ya ağır bir antlaşma imzalatılması ve Fransa’nın baskıları II. Dünya ya Savaşı’na ortam hazırladı.
- Avrupa’da demokrasi güç kazandı.
- İmparatorluklar yıkıldı.

6. ATATÜRK’ÜN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

- Gençlik yıllarından itibaren Türk milletinin içinde bulunduğu durum O’nu çok çeşitli düşüncelerin içine itmiştir. Hem duydukları hem okudukları, hem de gözledikleri O’na çeşitli düşünceler esinlendirmiştir. Daha sonra bu düşünceler belli bir sisteme kavuşmuş, bir bütün durumuna erişmiştir. Böylece “Atatürkçü Düşünce Sistemi” belirmiştir.
- Mustafa Kemal’in hayatının ikinci önemli yönü askerliktir.
- Her şeyden önce çok büyük bir asker ve komutandır. O’nun hayatı 1922 yılının sonlarına kadar hep savaş alanlarında geçmiştir. İsteyerek girdiği askerlik mesleğinin tarih içindeki en büyük temsilcilerinden biridir.
- Yiğit bir asker, büyük bir komutan olduğu kadar, tam bir inkılâpçı ve gerçeği gören bir devlet adamıdır.
- Onun askeri başarılarını, sosyal ve siyasi başarıları takip etmiştir.
- Devlet adamlığı, Atatürk’ün hayatında önemli bir yönü olarak kendisini göstermiştir.
- O, komutanlık özellikleri ile inkılâpçı inkılâpçı ve devlet kurucu özelliklerini kişiliğinde en yüksek derecede yaşamış bir insandır.
- “Türkiye Cumhuriyeti” en büyük eseridir.
- 15-20 Ekim 1927’de okuduğu Nutuk en önemli eserlerinden birdir.
- 1929-1930 yıllarında liseler için “Vatandaş için medeni bilgiler” adlı bir kitap yazmıştır.
- 1936-1937 yıllarında “Geometri” adıyla yazdığı eser Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bastırılmıştır.
- Çok yönlülük Atatürk’ün kişiliğinde belirgin bir biçimde ortaya çıkan en büyük özelliğidir.
- Atatürk, vatanseverliği idealistliği, hakikati arama gücü, yaratıcı zihniyeti, ileri görüşlülüğü, mantıklılığı, çok cepheliliği, yöneticiliği, gurura ve ümitsizliğe yer vermemesi ile kişisel gücünü ortaya koymuştur.

DEVLET YÖNETİMİ

- Osmanlılar, kuruluş döneminde devlet teşkilatını oluştururken, Türk-İslam devletlerini ve Anadolu Selçuklularını örnek aldılar. Ancak ülke sınırlarının genişlemesine paralel olarak devlet teşkilatlarını genişlettiler. Osmanlı Devleti’nin uzun süre varlığını devam ettirebilmesinin en önemli nedeni iyi bir devlet yönetimine sahip olmasıdır.
- Osmanlılardan önce kurulan Türk devletlerinde “ülke toprakları hanedanın ortak malıdır” anlayışı vardı. Bu anlayış Osmanlılarda değişmiş, “ülke toprakları devletin malıdır” anlayışı hâkim olmuştur. Bu da merkezi otoriteyi daha da güçlendirmiştir.

• Osmanlılara sırasıyla Söğüt, Bilecik, Yenişehir, İznik, Bursa, Edirne, İstanbul şehirleri başkentlik yapmıştır.

a. Padişah

- Devletin başında Osman Bey'in soyundan gelen bir padişah bulunurdu.
- Tahta çıkan padişahlar, tören ile kılıç kuşanırlardı. Bu törene **Cülus Töreni** denirdi. Tahta çıkan padişah kendi adına **para bastırır** ve **hutbe okuturdu**. Bunlar hükümdarlık alameti sayılırdı. Padişahın koyduğu kurallar kapsamındaki hükümlere "**ferman**" denirdi.
- Padişahlar, **Bey, Gazi, Han, Hakan, Sultan, Hünkâr, Halife** gibi sıfatlar kullanmışlardır.
- Padişahlar geniş yetkilere sahipti. Fakat onlar yetkilerini kanun ve törelere uygun olarak kullanırlardı.
- Padişahın çocuklarına **Şehzade** denirdi. Şehzadeler küçük yaşlarda "**Lala**" denilen eğitmenlerin yanında sancaklara yönetici olarak gönderilirdi. Sancaklarda devlet yönetimi, askerlik, ilmi yönden yetiştirilirdi.
- Padişahlık babadan oğula geçerdi. **Fatih**, taht kavgalarını önlemek için, **kardeş katlini** yasal hale getirdi. Kardeşlerin öldürülmesini engellemek için **I. Ahmet** döneminden sonra sancağa çıkma yasaklandı, ailenin en büyüğünün ve sağlıklısının tahta çıkması usulü getirildi (**Kafes Usulü** veya **Ekber ve Erşed Sistemi**)

b. Divan-ı Hümayun

- Divan **Orhan Bey** zamanında kurulmuştur. Divan toplantıları Topkapı Sarayı'nda **Kubbe Altı** denilen yerde toplanırdı. Divanda devlet işleri görüşülerek karara bağlanırdı. Ayrıca Divan'da şikâyet ve davalarda karara bağlanırdı. Ancak son söz yine padişaha aitti. Bugünkü manada Bakanlar Kurulu'na benzerdi.
- **Fatih** dönemine kadar Divan her gün toplanırken, Fatih'ten itibaren haftada dört gün ve sadrazam başkanlığında toplanmaya başlanmıştı.
- Divan'da alınan kararlar Arz Odası'nda padişaha bildirilirdi. **II. Mahmut** tarafından kaldırılarak yerine Nazırlıklar (Bakanlıklar) kuruldu.

Divan'ın Üyeleri ve Görevleri

1-Padişah: Başlangıçta Divan'a başkanlık ederek Divan'ı yönetirdi. Ancak padişahlar Fatih'ten itibaren Divan'a katılmayı bırakmışlar

2-Sadrazam (Vezir-i Azam): Bugünkü anlamda Başbakan konumundadır. **Padişah'tan sonra en yetkili** kişi ve en üst dereceli devlet memurudur. Padişah sefere çıkmadığı zamanlarda **Serdar-ı Ekrem** unvanıyla onun yerine sefere katılırdı. **Padişahın mührü** sadrazamda bulunurdu.

3-Vezirler: Bugünkü anlamda Devlet Bakanları konumunda idiler. **Sadrazamın yardımcıları** olup, onun verdiği işleri yaparlardı.

4-Defterdarlar: Bugünkü anlamda Maliye Bakanı'dır. **Maliye işlerine bakarlar**, gelir ve giderleri hesaplayarak **yıllık bütçeyi hazırlarlardı**. Anadolu ve Rumeli Defterdarı olmak üzere ikiye ayrılırlar.

5-Kazaskerler: Bugünkü anlamda Milli Eğitim ve Adalet Bakanları konumunda idiler. Anadolu ve Rumeli Defterdarı olmak üzere ikiye ayrılırlardı. Bölgelerindeki **kadılarının ve müderrislerin atama**, terfi ve görevden alma işlerine bakarlardı. **Divan'da hukuki konulara bakarlar**, ayrıca normal kadıların verdiği kararlara itiraz edenlerin davalarını tekrar incelerdi.

6-Nişancı: Kanunları çok iyi bilir, gerektiğinde Divan'da açıklamalarda bulunurdu. Ayrıca ülke içi ve dışı **yazışmaları düzenlemek**, **toprakların dirliklere dağıtımını yapmak**, has-zeamet ve **tımar defterlerini tutmak**, padişah fermanlarına **tuğra çekmek** yine nişancının görevidir.

7-Şeyhülislam: Bugünkü anlamda Diyanet İşleri Başkanı'dır. Kanuni zamanında Divan üyesi olmuştur. Divan'da **verilen kararların dine uygun olup olmadığını onaylardı**. Şeyhülislam'ın verdiği karara "**fetva**" denirdi.

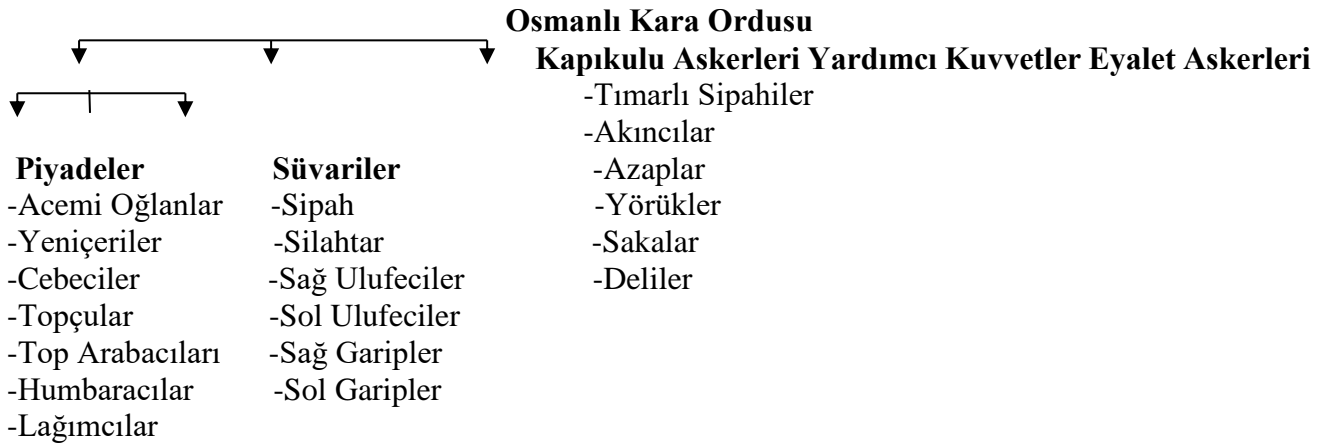
8-Kaptan-ı Derya (Kaptan Paşa): Deniz kuvvetleri komutanıdır. Yükselme döneminden itibaren Divan üyesi olmuştur.

ORDU

• Osmanlı ordusu **Kara Kuvvetleri** ve **Deniz Kuvvetleri** olmak üzere iki ana bölüme ayrılırdı.

A-Kara Kuvvetleri

- Osman Bey devrinde düzenli bir ordu yoktu. **İlk düzenli** ordusu, **Orhan Bey** zamanında Yayalar (piyadeler) ve Müsellemeler (atlılar) adıyla kurulmuştur.
- **I.Murat** Kapıkulu Ocaklarını kurdu.

1-Kapıkulu Askerleri:

Başlangıçta savaş esirleri arasından seçilenlerden oluşurdu (**Pençik Sistemi**). Ancak I. Mehmet zamanında hazırlanan "**Devşirme Kanunu**" ile Hristiyan halk arasından seçilen gençlerden oluşturulmaya başlanmıştır.

Kapıkulu askerleri padişaha bağlı olup üç ayda bir "**ulufe**" denen maaşı alırlardı. Bu askerler özel olarak yetiştirilirdi.

Kapıkulu Askerleri Piyade (yaya) ve Süvari (atlı) olmak üzere ikiye ayrılırlardı.

a-Kapıkulu Piyadeleri

2. Acemi Oğlanlar Ocağı: Devşirme kanununa göre toplanan Hristiyan çocukları bu ocakta eğitilir ve kabiliyetlerine göre diğer ocaklara gönderilirdi.

3. Yeniçeri Ocağı: Ocaklar içerisinde en önemlisi idi. Yeniçerilerin komutanı Yeniçeri Ağası idi. Yeniçeriler savaşta padişahın otağının yanında bulunurlardı. Barış zamanında İstanbul'da şehrin güvenliğini sağlardı. Ayrıca yangın söndürme gibi işlere de bakarlardı.

4. Topçu Ocağı: Top dökme, topçulukla ilgili malzemeleri hazırlayan ve savaşlarda topları kullanan sınıftır.

5. Humbaracı Ocağı: Havan topları (Humbara) ve el bombası yapımı ile uğraşıldı. Komutanlarına Humbaracıbaşı denirdi

6. Top Arabacıları Ocağı: Sefer sırasında topları savaş bölgesine götüren sınıftır.

7. Cebeci Ocağı: Ordunun silahlarını hazırlayan ve savaş alanına taşıyan sınıftır. Komutanlarına Cebeci başı denirdi.

8. Lağımçı Ocağı: Kuşatma sırasında tüneller kazarak kale duvarlarını çökertmekle görevli olan sınıftır

b- Kapıkulu Süvarileri

• **Sipah-Silahtar:** Savaşta hükümdarın sağında ve solunda bulunarak hükümdarı korurlardı.

- **Ulufeciler:** Savaşta saltanat sancaklarını korurlardı.
- **Garipler:** Savaşta ordunun ağırıklarını ve hazineyi korurlardı.

2-Yardımcı Kuvvetler

- Yardımcı kuvvetlerin en önemli kısmına bağlı beylik ve eyaletlerden gönderilen askerler oluştururdu.

3-Eyalet Askerleri

- **Tımarlı Sipahiler:** Merkeze bağlı eyaletlerde dirlik sahiplerinin besledikleri atlı askerlerdir. Bu sınıf tamamen Türklerden oluşup, Osmanlı ordusunun asıl gücünü oluştururdu. Tımarlı sipahiler barış zamanında bulundukları sancakların güvenliklerini sağlar, savaş zamanında ise bağlı bulundukları sancakbeyi ve beylerbeyinin emrinde savaşa katılırlardı.
- **Akıncılar:** Sınırdaki oturlardı. Sınırları korumak, düşman topraklarına akınlar düzenler ve düşman hakkında bilgi toplar.
- **Azaplar:** Ordunun ön saflarında bulunur ve ilk hücumu karşılarlardı.
- **Yörükler:** Yol ve köprü yapımından sorumludur
- **Sakalar:** Su dağıtımından sorumludur.
- **Deliler:** Sınır ve sınıra yakın yerlerde oturlardı. Düşmana korkusuzca saldırımları nedeni ile deli olarak adlandırılmışlardır.

B- Donanma

- Osmanlı Devleti'nde **ilk donanma faaliyetleri** Orhan Bey zamanında Karesi Beyliği'nin alınması ile başlamıştır.
- **İlk Osmanlı tersanesi**, Yıldırım Bayezid zamanında Gelibolu'da kurulmuştur.
- Osmanlı donanması, Kanuni zamanında altın çağını yaşamıştır.
- Donanmanın başkomutanına "**Kaptan-ı Derya**" veya Kaptan Paşa denirdi. Donanmanın diğer komutanlarına "**Reis**" askerlerine ise "**Levent**" denirdi.

TOPRAK YÖNETİMİ

- Osmanlı Devleti'nde topraklar; Miri topraklar, Mülk topraklar ve Vakıf topraklar olmak üzere başlıca üç bölüme ayrılırdı.

A-Miri Topraklar:

- Fetih yolu ile devlet mülkiyetine geçen arazilerdir. Fethedilen topraklar Nişancı tarafından devlet malı olarak kaydedilirdi. Bu topraklar ekilmek şartı ile yine eski sahiplerine bırakılırdı. Bu araziler devlete ait olduğu için devredilemez, satılamaz idi. Miri toprakların başlıcaları şunlardır:

1-Dirlik Arazisi:

- Devlet, bu toprakları vergi gelirine göre kısımlara ayırır ve hizmet karşılığı olarak devlet memurlarına verirdi. Dirlik sahipleri aldıkları bu toprak karşılığı devlete asker (Tımarlı Sipahi) yetiştirirlerdi.
- Dirlik arazi gelirlerinin büyüklüğüne göre üçe ayrılırdı:
  - **Has:** Yıllık geliri 100 bin akçe ve üzerindeki topraklardır. Hanedan mensuplarına, Divan üyelerine, beylerbeylerine verilirdi.
  - **Zeamet:** Yıllık geliri 20-100 bin arasında olan topraklardır. Kadı, subaşı gibi orta dereceli memurlara verilirdi.
  - **Tımar:** Yıllık geliri 3-20 bin akçe arasında olan topraklardır. Genellikle savaşlarda yararlılık gösterenlere verilirdi.

2-Mukataa Arazisi:

Gelirleri doğrudan doğruya hazineye aktarılan arazilerdir.

3-Ocaklık Arazisi:

Gelirleri kale muhafızlarına ve tersane giderlerine ayrılan sınır boylarındaki arazilerdir.

4-Yurtluk Arazi: Gelirleri, sınırları korumak amacıyla Türkmen boylarına verilen sınır arazileridir.

5-Paşmaklık Arazi: Gelirleri padişah kızlarına ve ailelerine bırakılan topraklardı.

B- Mülk Topraklar

• Padişah tarafından üstün hizmetler karşılığında kişilere özel olarak verilen arazilerdir. Bu arazi sahipleri toprağı istedikleri gibi kullanabilirlerdi. Satabilir, devredebilir veya miras bırakabilirdi.

C-Vakıf Topraklar

• Gelirleri cami, medrese, hastane, aşevi gibi işlere harcanan topraklardır. Bu tür topraklardan devlet vergi almazdı.

MALİYE

• Osmanlı Devleti'nde maliyenin başında **Defterdar** bulunuyordu. Devlet hazinesine **Hazine-i Amire** denirdi.

• Osmanlı Devleti'nde **ilk para** Osman Bey tarafından bastırılmıştır. Para birimi **Akçe** idi. Fatih zamanında ise **ilk altın para** bastırılmıştır. **İlk kâğıt parayı** ise Abdülmecit bastırmıştır. Kâğıt paraya da **Kaime** denmiştir.

Osmanlı Hazinesinin Gelir Kaynakları:

- Halktan alınan vergiler. Bunların başında Müslüman olanlardan alınan **öşür** vergisi ile gayri Müslim halktan alınan **haraç** ve **cizye** vergileri vardı.
- Gümrük, maden, orman ve tuzla gelirleri
- Savaşlardan elde edilen ganimetlerin beşte biri,
- Bağlı beylik ve yabancı devletlerden alınan vergiler

Osmanlı Hazinesinin Başlıca Giderleri:

- Devlet memurlarına ödenen maaş
- Savaş masrafları ve ordu giderleri
- Askerlere ödenen ulufe ve cülus giderleri
- Bayındırlık ve imar harcamaları

Osmanlı Maliyesinin Bozulma Nedenleri:

- **Coğrafi Keşifler** sonucunda ticaret yollarının el değiştirerek Avrupalıların eline geçmesi
- **Uzun süren savaşların**, devleti ekonomik yönden zarara uğratması
- **Celali İsyanları** sonucunda çiftçilerin topraklarını terk ederek şehirlere göç etmeleri,
- **Sanayi İnkılabı ve Kapitülasyonlar** da Osmanlı maliyesini olumsuz etkilemiştir.
- Osmanlı Devleti, **ilk kez borç parayı** Kırım Savaşı sırasında İngiltere'den almıştır. Zamanla alınan paraları Osmanlı hazinesinin ödeyememesi üzerine, Avrupalı Devletler alacaklarını almak için, **Duyun-ı Umumiye**'yi (Genel Borçlar İdaresi) kurdular (1881).

EĞİTİM- ÖĞRETİM VE BİLİM SANAT

A-Eğitim ve Öğretim

- Osmanlı eğitim ve öğretiminin temelini medreseler oluşturuyordu. **İlk medrese** Orhan Bey zamanında İznik'te açıldı (1331). Müderris olarak ta **Davud-u Kayseri** getirilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde eğitim ve öğretim başlıca üç grupta ele alınıyordu:

1-Sıbyan(çocuk) Mektepleri: Günümüzdeki ilkokulların karşılığıdır. Çocuklara ilk okuma ve yazma bilgileri burada verilirdi.

2-Medreseler: Orta, lise ve yükseköğrenimin verildiği kurumlardır. Burada ders veren hocalara “**Müderris**” denirdi. Zamanla medreselere kütüphane, hamam, öğrenci yurtları da eklenerek geliştirilmiş ve “**Külliye**” adını almıştır. Medreselerde dini ve pozitif ilimler okutuluyordu.

3-Enderun Mektebi: Saray mektebidir. Topkapı sarayında bulunurdu. Buraya üstün yetenekli olanlar alınırdı. Burada öğrenim görenler yüksek devlet memuriyetlerinde görev alırlardı.

B-Bilim

- Osmanlı Devleti’nde edebiyat Divan edebiyatı ve Halk edebiyatı olmak üzere ikiye ayrılırdı. Divan edebiyatı saray ve çevresinde oluşturulan edebiyattır. Baki, Fuzuli, Nef’i bu edebiyatın temsilcilerindendir. Halk edebiyatı halkın oluşturduğu edebiyattır.
- Padişah tarafından görevlendirilen resmi tarihçilere “**Vakanüvist**” veya “**Şehnameci**” denirdi. Hoca Saadettin Efendi **ilk resmi tarihçidir**.
- Piri Reis’in yazdığı **Kitab-ı Bahriye** (Denizcilik Kitabı), Seydi Ali Reis’in yazdığı **Mir’at-ül Memalik** (Ülkelerin Aynası), Kâtip Çelebi tarafından yazılan **Cihannüma** (Dünya Coğrafyası), Evliya Çelebi tarafından yazılan **Seyahatname** eserleri Osmanlı Devleti’nde yazılmış olan önemli coğrafya kitaplarıdır.

C-Sanat

- En çok gelişen sanat dalı **mimari** idi. En ünlü mimarı **Mimar Sinan**’dı.
- Osmanlı Devleti’nde **resim ve heykelticilik gelişmemiştir**. Resim yerine özellikle minyatür, heykel yerine de oymacılık sanatı gelişmiştir. Ayrıca çiniler önemli bir gelişme göstermiştir.

HUKUK SİSTEMİ

- Osmanlıda ayırım yapılmaksızın herkes kanun önünde eşit sayılmıştır. Osmanlı Devleti’nde Şer’i ve Örfi olmak üzere iki tür hukuk uygulanırdı:

a-Şer’i Hukuk: Kaynağını İslam’dan alan şeriat kurullarıydı

b-Örfi Hukuk: Kaynağını Türk gelenek ve göreneklerinden alan hukuktur. Özellikle **Fatih** geçmişte yayınlanan tüm kanunları bir araya getirerek “**Kanunname-i Ali Osman**” ilk örfi Osmanlı kanunnamesini hazırlamıştır. Sultan Süleyman da birçok konuda kanunnameler hazırlatmıştır. Bu yüzden kendisine “**Kanuni**” ünvanı verilmiştir.

- Osmanlı Devleti’nde normal davalara **Kadı’lar**, yüksek devlet görevlileri arasındaki davalara ise **Kazasker** bakardı. Yargı tam anlamı ile bağımsızdı.
- Kadıların verdiği kararlardan memnun kalmayanların davalarına Kazaskerler tarafından Divan’da bakılırdı.
- Müslüman olmayanların davaları kendi kurallarına göre çözümlenirdi.

TAŞRA YÖNETİMİ

- Ülke sınırları geniş olduğu için yönetimi kolaylaştırmak için ülke eyaletlere bölünmüştür. Osmanlı Devleti’nde eyaletler üçe ayrılırdı:

1-Merkeze Bağlı Eyaletler:

- Tımar sisteminin uygulandığı eyaletlerdir. Bu eyaletler başlangıçta Anadolu ve Rumeli olmak üzere ikiye ayrılırken, kanuni zamanında sayıları 30’u aşmıştır. Merkeze bağlı eyaletlerde idari teşkilatlanma şu şekilde gösterilebilir:

- Padişah
- Rumeli Beylerbeyliği
- Anadolu Beylerbeyliği

➤ **Eyalet-** Eyalet Beylerbeyi- Subaşı- Kadı

➤ **Sancak-** Sancak Beyi- Subaşı- Kadı

- **Kaza**-Katı- Subaşı- Kadı
- **Köy**- Köy Kethüdası- Yiğitbaşı- Kadı Naibi

2-Özel Yönetimi Olan Eyaletler:

- Merkezden uzak olan bu yüzden de üzerinde Tımar Sistemi uygulanamayan eyaletlerdir.
- Bunlar; Mısır, Bağdat, Basra, Yemen, Trablusgarp, Tunus ve Cezayir dir.
- Bu eyaletler merkezden gönderilen Beylerbeyileri tarafından yönetilirlerdi. Buraların vergileri iltizam yolu ile mültezimler tarafından toplanırdı.

3-Bağlı (İmtiyazlı) Eyaletler:

- İç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı eyaletlerdir.
- Bu beylikler her yıl devlete vergi öderler ve gerektiği zamanlarda da asker gönderirlerdi.
- Kırım, Eflak, Boğdan bu eyaletlerdendir.